

เครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ
Thailand Research Organizations Network (TRON)

รายงานผล

โครงการย่อยที่ 3

ศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว
พุร้อนกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา

The Potential and Tourism Carrying Capacity
in Hot Spring of Lanna Tourism Cluster

โดย

ดร.นิพล เชื้อเมืองพาน และคณะ

พฤษภาคม 2561

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหลายท่าน คณะผู้วิจัยใคร่ขอแสดงความขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยแห่งชาติ (วช) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) ในการสนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอย่างสูงในความช่วยเหลืออันดียิ่งของ รศ.ดร. นิตยา เลาหะจินดา ผศ.สุรเชษฐ์ เชษฐมาศ รศ.สุภาพร สุกสีเหลือง คุณวรุณกาญจน์ จิตติธรรมภรณ์ คุณสุมิตรา มัทธุนนท์ และคุณวิโรจน์ สิตประเสริฐนันท์ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ทำให้งานวิจัยมีคุณภาพยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณที่มงานวิจัยทุกท่านจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ได้ร่วมวิจัย ค้นคว้า และแลกเปลี่ยนข้อมูล ถ่ายทอดงานวิจัยให้ออกมาได้ด้วยดี

และขอขอบคุณ หน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน เทศบาลตำบล และชุมชน ในพื้นที่ศึกษาข้อมูลแหล่งน้ำพุร้อนในแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และแหล่งพุน้ำร้อนเมืองแปง บ้านดอนตัน ตำบลเมืองแปง อำเภอป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ แหล่งน้ำพุร้อนทั้งหมดที่กล่าวมา ที่สำคัญขอขอบคุณนักท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา บริษัทนำเที่ยว ขอขอบคุณชาวบ้านชุมชนในพื้นที่ศึกษาข้อมูลทุกแหล่ง รวมถึงแหล่งศึกษาดูงานอื่น ๆ ในการช่วยเหลือให้ข้อมูล ชี้แนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย ทำให้งานวิจัยนี้เสร็จลงได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อโครงการวิจัย ศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวพุ่น้ำร้อนกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา

The Potential and Tourism Carrying Capacity in Hot Spring of Lanna Tourism Cluster

ชื่อนักวิจัย อาจารย์ ดร.นิพล เชื้อเมืองพาน

อาจารย์.ดร.ธนธร วชิรขจร

อาจารย์ ดร.นิออน ศรีสมยง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรวรรณ บุญพัฒน์

อาจารย์ วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์

หน่วยงาน สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ภาควิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และสำนักวิชาการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การท่องเที่ยวมีความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของทุกประเทศ โดยก่อให้เกิดการจ้างงาน อาชีพ รายได้หมุนเวียนทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ ทำให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น โดยรายได้ดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมในระดับประเทศ (Mine & Ateljevic, 2001) เช่นเดียวกับประเทศไทยได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวที่สามารถที่จะช่วยแก้วิกฤตทางเศรษฐกิจได้รวดเร็วแต่มีผลกลับกันได้เกิดผลกระทบทางด้านลบเช่นกัน จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อความสามารถรองรับของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ปัญหาหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจที่กระจุกตัวอยู่กับธุรกิจ สภาพแวดล้อม ถูกทำลาย คนในชุมชนขาดความร่วมมือ รวมถึงวัฒนธรรมที่ถูกมองข้าม และการขาดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในแหล่งท่องเที่ยว

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวทั้งปัญหาภายใน เช่น ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการที่ไม่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ปัญหาจากภายนอก เช่น ความเชื่อมั่นทางการเมือง ภัยธรรมชาติ ได้มีผลกระทบโดยตรงกับการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกลับไปถึงเศรษฐกิจด้วย หลายฝ่ายจึงมองว่าการนำการท่องเที่ยวมาเป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเน้นเรื่องของเงินอย่างเดียว อาจเกิดวิกฤตต่อชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) ดังนั้นหลายหน่วยงานได้เพิ่มมุมมองเกี่ยวกับสร้างการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับชาติที่เน้นใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 2) การสร้างมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยว และ 3) การสร้างจิตสำนึกในชุมชนด้านเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และการมีส่วนร่วมในชุมชนด้านการท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, 2558) ดังนั้น การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในพื้นที่ในฐานะเจ้าบ้าน รวมถึงการสร้างควมยั่งยืนและหาทางเพิ่มมูลค่า และคุณค่าทางการท่องเที่ยวทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในยุคสารสนเทศ เพื่อให้

ได้มาซึ่งศักยภาพการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืนจึงมีความจำเป็นต่อการศึกษาเพื่อรองรับศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ จึงถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีลักษณะสำคัญเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิถีการใช้หลังจากธรรมชาติมาบำบัดและสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งร่างกายและจิตใจให้สดชื่นผ่อนคลาย แล้วสามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยส่วนใหญ่มักนิยมจัดการเดินทางไปท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในชนบทต่างจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สวยงาม และพักผ่อนในโรงแรมหรือรีสอร์ทที่มีศูนย์สุขภาพ

การท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนในประเทศไทย ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบหนึ่งในเชิงการบำบัดรักษา และดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะในแหล่งพุน้ำร้อน จากการศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งพุน้ำร้อนที่ผ่านมา และจากการลงพื้นที่สำรวจแหล่งพุน้ำร้อนใน 3 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 8-11 สิงหาคม ปี พ.ศ. 2558 ของผู้วิจัย พบว่า การบริการและกิจกรรมพื้นฐานที่พบในแหล่งพุน้ำร้อนต่างๆ อาทิ การบริการพุน้ำร้อนธรรมชาติ การบริการพื้นที่พักผ่อนและห้องพัก การจัดกิจกรรมทัศนศึกษา การบริการสนทนากาและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น การบริการนวดแผนโบราณ บริการร้านอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวของไทย เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารแล้วพบว่าแหล่งพุน้ำร้อนที่เป็นอุทยานแห่งชาติที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชนั้นมีการควบคุมมาตรฐานสิ่งแวดล้อมในระดับที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีแหล่งงบประมาณ และการจัดสรรทรัพยากรบุคคลในการดูแลรักษาเป็นประจำและต่อเนื่อง รวมถึงมีการควบคุมในแง่มาตรฐานของอุทยานแห่งชาติอยู่แล้ว ในขณะที่แหล่งพุน้ำร้อนที่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น แม้จะเป็นหน่วยงานของรัฐเหมือนกันแต่ก็ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่สม่ำเสมอ บางแห่งได้รับงบประมาณมากทำให้สามารถพัฒนาและสร้างสิ่งก่อสร้างมาก ในขณะที่บางแห่งได้รับงบประมาณน้อย ถูกทะเลเลยหรือได้รับการพัฒนาได้น้อยและบางแห่งอาจไม่ได้มาตรฐาน รวมทั้งไม่มีมาตรการควบคุมใด ๆ ขาดการใช้ทรัพยากรไม่เต็มศักยภาพ หรือเกินศักยภาพ อันส่งผลต่อการควบคุมปริมาณการใช้ และปริมาณนักท่องเที่ยวที่ล้นพื้นที่ ทำให้การพัฒนาหรือการบริหารจัดการเป็นไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง (นิพล เชื้อเมืองพาน และคณะ, 2555; อรรถพร หอมจันทร์ และคณะ, 2555)

เพื่อตอบสนองความต้องการในท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีจุดประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาในมิติของการศึกษาศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวในมิติที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์และบริการ (Tourism Products and Services) ที่ตอบสนองรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและบริการอย่างเหมาะสมตามศักยภาพ ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนและการควบคุมการท่องเที่ยวทั้งด้านปริมาณและคุณภาพโดยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity) ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงได้นำหลักการพิจารณาศักยภาพการท่องเที่ยวประเภทพุน้ำร้อนตามคุณภาพและศักยภาพที่สามารถใช้รองรับและให้ประสบการณ์

ของการท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน ควบคู่ไปกับการกำหนดวิธีการหรือรูปแบบการพัฒนาและจัดการเขตท่องเที่ยวที่จำแนกไว้ ให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมาการจัดการการท่องเที่ยวในประเทศไทยยังคงให้ความสำคัญต่อการศึกษาวิจัยและการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติอยู่น้อยมาก จึงทำให้โอกาสที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการที่แตกต่างกันถูกจำกัดลง การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว และขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนในเขตท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา เพื่อการจัดการการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพพุร้อนอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา
2. เพื่อศึกษาและกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการพุร้อน รวมทั้งรูปแบบองค์กรบริหาร พุร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา
3. เพื่อศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา
4. เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในพื้นที่พุร้อนล้านนาและเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ล้านนา
5. เพื่อขยายผลสู่แผนการพัฒนาแหล่งพุร้อนในระดับภูมิภาคภายใต้อัตลักษณ์อารยธรรม ล้านนา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเชิงเนื้อหาจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศักยภาพการท่องเที่ยว (Tourism Potential) รูปแบบการท่องเที่ยว (Tourism Pattern) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และกิจกรรมท่องเที่ยว (Creative Tourism and Tourism Activity) ขีดจำกัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Tourism Carrying Capacity) อัตลักษณ์และอารยธรรมล้านนาล้านนา (Lanna Thai Cluster and Identity) พุร้อน (Hot Spring) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับกลุ่มตัวอย่างคนในพื้นที่ ได้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวพุร้อนในเขตอารยธรรมล้านนา 3 แห่ง ตามโครงสร้างการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยชุมชนผ่านองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

- 1) แหล่งพุร้อนดอยสะเก็ด บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่พื้นที่เป็นชั้นหินอินทรีย์คาร์บอเนต หินทราย แทรกสลับอยู่กับหินดินดานอายุเพอร์โม-คาร์บอนีเฟอรัส พุร้อนเกิดอยู่ในที่ราบลุ่มตะกอนน้ำพา ที่เป็นนาข้าว ระหว่างหุบเขา เกิดเป็น 2 กลุ่มห่างกันประมาณ 400 เมตร พบก๊าซผุดขึ้นมากับพุร้อนจำนวนมาก มีกลิ่นกำมะถัน พบแร่แปรสภาพพวก ซิลิกา และคาร์บอเนต โดย แหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลายของบ่อเกิดพุร้อน ทั้งบ่อผุด ธารน้ำ อีกทั้งมีการนำ

พุน้ำร้อนใช้ประโยชน์หลากหลายทางการท่องเที่ยว เช่น การอาบน้ำแช่ การพักผ่อนหย่อนใจ และการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจชุมชน อาทิ การต้มหน่อไม้ของชุมชน เป็นต้น

2) แหล่งพุน้ำร้อนบ้านโป่งปุ้เพื่ออง อยู่ที่ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายเป็นลักษณะบ่อขุด 3 บ่อ อยู่ท่ามกลางหุบเขาที่โป่งปุ้เพื่อองพุน้ำร้อนมีกลิ่นกำมะถัน ชุมชนมีความต้องการพัฒนาพุน้ำร้อนแห่งนี้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์จากพุน้ำร้อนผ่านไปยังสถานประกอบการด้านที่พักโดยเอกชน ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาศักยภาพแหล่งพุน้ำร้อนเพื่อใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง และจำเป็นต้องศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว อีกทั้งความจำเป็นในการศึกษาด้านปริมาณน้ำที่สัมพันธ์กับการใช้น้ำพุน้ำร้อนและกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่

3) แหล่งพุน้ำร้อน เมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแหล่งพุน้ำร้อนที่เพิ่งมีการค้นพบ ซึ่งมีอุณหภูมิค่อนข้างสูง เบื้องต้นพบว่าสูงถึง 95 องศาเซลเซียส เป็นการศึกษาขยายผลเชื่อมโยงจากการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยและคณะฯ ในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว และพบว่าจำเป็นต้องศึกษาด้านการวางแผนกิจกรรมท่องเที่ยวตามศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม ทั้งนี้อาจสามารถเชื่อมโยงสู่กิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนของการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.3.1 ระยะเวลาที่ 1

ดำเนินการสำรวจพื้นที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งทางกายภาพและข้อมูลในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ข้อมูลทางกายภาพจะอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอ้างอิงจากการเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลทางภูมิสารสนเทศ เพื่อให้ทราบถึงสภาพทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่ โดยการสำรวจข้อมูลในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ด้านเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่ ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากบุคคลในท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงพัฒนาการของพื้นที่ในอดีตและสภาพพื้นที่และชุมชนในปัจจุบัน โดยใช้แบบประเมิน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุน้ำร้อน โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา ในเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่

- 1) เกณฑ์ด้านแหล่งน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว
- 2) เกณฑ์ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว
- 3) เกณฑ์ด้านการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

3.3.2 ระยะเวลาที่ 2

ระยะเวลาที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งพุน้ำร้อน ที่ได้รับการคัดเลือกทั้ง 3 แห่ง เพื่อเก็บตัวอย่างในช่วงในฤดู และนอกฤดูกาลการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง โดยเน้นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อหาและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและบริการ และร่วมออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ด้านการท่องเที่ยว และเพื่อนำเสนอเป็นในรูปแบบการท่องเที่ยว และสู่แผนเพื่อการพัฒนาแผนกายภาพและการปฏิบัติการที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และการใช้งานของชุมชน โดยการเก็บตัวอย่างด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประชุมกลุ่มย่อย แบบสอบถามนักท่องเที่ยว และแบบสำรวจและสังเกตการณ์ ในแหล่งท่องเที่ยว

3.3.3 ระยะที่ 3

ศึกษาการพัฒนาแหล่งน้ำร้อนตามขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ใน 4 ด้าน 1) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านกายภาพ 2) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านชีวภาพ 3) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านสังคม และ 4) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ และตามหลักการจัดการเขตท่องเที่ยว ภายใต้หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยดำเนินการกำหนดแนวทางการตามความสามารถรองรับทางการท่องเที่ยว และตามแนวทางการพัฒนาที่สรุปไว้ในระยะที่ 2 และการวางแผนพัฒนาการพัฒนาศักยภาพการบริการและการท่องเที่ยวตามเกณฑ์ ในแหล่งท่องเที่ยวตัวแทนศึกษา 3 แห่ง จะศึกษาในวงรัศมีพื้นที่ 1 กิโลเมตร ตั้งแต่ทางเข้าจนถึงตัวแหล่งน้ำร้อน พร้อมทั้งมีการศึกษาเพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

2. สรุปผลการดำเนินงาน

- 1) แหล่งท่องเที่ยวน้ำร้อนมีศักยภาพด้านกายภาพที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความแตกต่างด้าน อัตราการไหลของน้ำร้อนต่อวัน และอุณหภูมิ ทั้งนี้พบว่าโดยภาพรวมด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก จุดสนใจทางการท่องเที่ยว และที่พัก ซึ่งพื้นที่ที่พบว่ามีความศักยภาพในระดับดี คือ น้ำร้อนดอยสะเก็ด ส่วนอีก 2 แห่งอยู่ในระดับต่ำ
- 2) รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำร้อนควรอยู่ภายใต้การบริหารจัดการโดยชุมชน เช่น น้ำร้อนดอยสะเก็ด และโป่งปูเฟื่อง แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การปรึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นต้น
- 3) จากศักยภาพของน้ำร้อนด้านปริมาตรน้ำ และกายภาพ พบว่าทั้ง 3 แห่งมีขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวไม่เกินขีดความสามารถ แต่บางพื้นที่ เช่น น้ำร้อนดอยสะเก็ด อาจเกิดปัญหาจากช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวนิยมใช้กิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกเดียวกัน ทำให้เกินขีดความสามารถรองรับได้ของพื้นที่
- 4) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละแห่งจำเป็นต้องมี เน้นกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากน้ำร้อนโดยตรง ในขณะเดียวกันจำเป็นต้องมีกิจกรรมเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดทางเลือกและสามารถอยู่ท่องเที่ยวได้นานขึ้น
- 5) ผลการศึกษาด้านแนวทางการวางแผนพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จำเป็นต้องเน้น 4 ประเด็นหลัก คือ 1)การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน 2) การสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรในพื้นที่ และสร้างความหลากหลายภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง 3) การจัดสร้างเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่จำเป็นต้องจัดทำภายใต้กรอบของพื้นที่ ความเปราะบางของพื้นที่ และ 4) การสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ ในพื้นที่ จำเป็นต้องศึกษาด้านความเหมาะสม สอดคล้องกับภูมิสถาปัตยกรรม อัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน

- 6) ตารางที่ 1 การศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุร้อนทั้ง 3 แห่ง
 ตารางที่ 1 สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เกณฑ์	คะแนนรวม / ร้อยละ
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	29 / คะแนนหรือร้อยละ 23
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	19 / คะแนนหรือร้อยละ 15
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	31 / คะแนนหรือร้อยละ 25
รวม	79 คะแนนหรือร้อยละ 63
สรุปผลการประเมิน	ระดับดี

- 7) ตารางที่ 2 สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโป่งปูเฟือง จังหวัดเชียงราย

เกณฑ์	คะแนนรวม / ร้อยละ
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	24 / คะแนนหรือร้อยละ 19
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	6 / คะแนนหรือร้อยละ 5
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	11 / คะแนนหรือร้อยละ 9
รวม	41 คะแนนหรือร้อยละ 33
สรุปผลการประเมิน	ระดับต่ำ

- 8) ตารางที่ 3 สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เกณฑ์	คะแนนรวม / ร้อยละ
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	26 / คะแนนหรือร้อยละ 21
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	9 / คะแนนหรือร้อยละ 7
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	20 / คะแนนหรือร้อยละ 16
รวม	55 คะแนนหรือร้อยละ 44
สรุปผลการประเมิน	ระดับต่ำ

ณ

9) ตารางที่ 4 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวตามปัจจัยทางการท่องเที่ยว (5As)

พื้นที่	ศักยภาพด้านการเข้าถึง	ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	ศักยภาพด้านที่พัก
แหล่งพุร้อน ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	มีความสะดวกในการเข้าถึง มีป้ายบอกทางเข้าจากถนนสายหลักชัดเจน	-บ่อน้ำร้อนหลายบ่อที่กระจุกกระจายในพื้นที่ -จุดชมวิวนาข้าว และทัศนียภาพธรรมชาติอันร่มรื่น รอบ ๆ พื้นที่ -วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวไทลื้อ	มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลายได้แก่	มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวค่อนข้าง	ยังไม่มีบริการที่พักรายในแหล่ง แต่มีที่พักใน
		-มีความเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง	แช่อาบในบ่อน้ำร้อน แช่เท้า ต้มไข่ นวดแผนไทย รวมถึงสินค้าท้องถิ่น	ครบครันทั้งร้านค้า ร้านอาหาร ร้านเครื่องต้มห้องน้ำ ห้องส้วม และลานจอดรถ	บริเวณใกล้เคียงเปิดให้บริการโดยมีห้องพักจำนวน 4 หลัง โดยเจ้าของเป็นคนในพื้นที่
แหล่งพุร้อนโป่งปูเฝ้า จังหวัดเชียงราย	มีความสะดวกในการเข้าถึงจากถนนสายหลักและมีป้ายบอกทางค่อนข้างชัดเจน แต่เส้นทางเข้าจากถนนหลักระยะทาง 500 เมตร เป็นทางลูกรัง ซึ่งต้องได้รับการปรับปรุง	-ไม่ค่อยมีสิ่งดึงดูดใจที่มีในพื้นที่เนื่องจากขาดการพัฒนา และการประชาสัมพันธ์ -ขาดการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น วัดแสงแก้ว เป็นต้น -มีการรวมตัวของชุมชนเพื่อจัดตั้งกลุ่มสมุนไพรมีการปลูกและดูแลสวนสมุนไพร และมีการวางแผนพัฒนาการสร้างเส้นทางเดินชมสวนสมุนไพร รวมทั้งมีแนวคิดที่จะนำสมุนไพรในพื้นที่มาปรับใช้กับกิจกรรมการอาบแช่พุร้อนในพื้นที่	-มีกิจกรรมของเอกชนที่ได้มาเปิดบริการนักท่องเที่ยว จะมีการแช่น้ำร้อน การอบสมุนไพร -กิจกรรมขายหน่อไม้ที่ต้มในบ่อน้ำร้อนแก่นักท่องเที่ยวที่สัญจรผ่านทาง	ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ	ยังไม่มีบริการที่พักรายในแหล่ง แต่มีที่พักในบริเวณใกล้เคียงเปิดให้บริการชื่อว่า ล้านาออนเซน เป็นนักลงทุนจากนอกพื้นที่

ญ

พื้นที่	ศักยภาพด้านการเข้าถึง	ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อม	ศักยภาพด้านที่พัก
แหล่งพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	-เส้นทางการเดินทางค่อนข้างไกลและซับซ้อน บ่ายบอกทางค่อนข้างน้อย -แต่มีการวางแผนที่จะพัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยการตัดถนนเชื่อมเส้นทางสู่เชียงใหม่ผ่านอำเภอกัลยาณิวัฒนาอีกหนึ่ง เป็นการเพิ่มช่องทางเพื่อเพิ่มความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว	-มีพุร้อนขนาดใหญ่ ที่มีอุณหภูมิน้ำที่สูงถึง 95 องศาเซลเซียส -พื้นที่ใกล้เคียงมีวัดศรีวิชัย หรือวัดเมืองแปงอันเป็นวัดเก่าแก่ของชุมชน แต่ยังคงขาดการเชื่อมโยง -มีการวางแผนเพื่อพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวในพื้นที่อีกแห่ง คือ การล่องแก่งลำน้ำปาย และการชมหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงในพื้นที่ ซึ่งถ้ามีการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวเหล่านี้ จะเป็นการช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งพุร้อน	ยังไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวหลักเกิดขึ้นในพื้นที่ มีเพียงแค่การเดินทางชมบริเวณโดยรอบ	มีห้องน้ำ แต่ไม่ได้รับการดูแล และขาดลานจอดรถที่เป็นสัดส่วน	ยังไม่มีบริการให้บริการที่พักรายในแหล่ง

10) ตารางที่ 5 ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพุร้อนดอยสะเก็ด

จุดที่ให้บริการ	ขีดความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ขีดความสามารถ
ปริมาณน้ำโดยรวมต่อวัน	66.61 ลบ.ม. (66,610 ลิตร) ต่อคนใช้น้ำประมาณ 20 ลิตร	1,800	46.04	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
จุดบ่ออาบน้ำแช่เดี่ยว	จำนวน 12 ห้อง, VIP 2 ห้อง (รับได้ 16 คน)	16	100.00	เกินขีดความสามารถ
จุดบ่ออาบน้ำแช่รวม (เด็ก)	ขนาด 25 x 5 เมตร (25 คน)	16	64.00	เข้าใกล้ขีดความสามารถ
จุดแช่เท้า	ยาว 60 เมตร (รับได้30คน)	30	100.00	เกินขีดความสามารถ
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	จำนวน 10 ร้าน (รับได้ 50 ที่นั่ง)	50	100.00	เกินขีดความสามารถ

ฎ

จุดที่ให้บริการ	ขีดความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ขีดความสามารถ
ห้องน้ำ	ห้องน้ำด้านบน 5 ห้อง ด้านล่าง 3 ห้อง (รับได้ 8 คน)	8	100.00	เกินขีด ความสามารถ
ร้านนวดแผนไทย	ขนาด 8 x 12 เมตร มีฟูกที่นอนจำนวน 12 แผ่น หมอน 11 ใบ (รับได้ 12คน)	12	100.00	เกินขีด ความสามารถ
บ่อตกอาบยามเย็น	จำนวน 6 บ่อ (รับได้ 12 คน)	8	66.66	เข้าใกล้ขีด ความสามารถ
ถังขยะ	8 จุด จุดละ 1 ใบ (ใบละ 300กก)	600	33.33	ต่ำกว่าขีด ความสามารถ
ลานจอดรถ	100 คัน รับได้ 500คน	500	40.00	ต่ำกว่าขีด ความสามารถ

11) ตารางที่ 6 ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนโป่งปุเพื่อ

จุดที่ให้บริการ	ขีดความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ขีดความสามารถ
ปริมาณน้ำโดยรวมต่อวัน	2,457/วัน	5	99.80	ต่ำกว่าขีด ความสามารถ
จุดบ่ออาบแช่เดี่ยว	-	-		
จุดบ่ออาบแช่รวม (เด็ก)	-	-		
จุดแช่เท้า	-	-		
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	-	-		
ห้องน้ำ	-	-		
ร้านนวดแผนไทย	-	-		
บ่อตกอาบยามเย็น	-	-		
จุดที่ให้บริการ	ขีดความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ขีดความสามารถ
ถังขยะ	25	5	20	ต่ำกว่าขีด ความสามารถ
ลานจอดรถ	100	5	5.0	ต่ำกว่าขีด ความสามารถ

12) ตารางที่ 7 ชีตความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนเมืองแปง

จุดที่ให้บริการ	ชีตความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ชีตความสามารถ
ปริมาณน้ำโดยรวมต่อวัน	39,554 คน/วัน	10	99.98	ต่ำกว่าชีตความสามารถ
จุดบ่ออาบน้ำแช่เดี่ยว	-	-		
จุดบ่ออาบน้ำแช่รวม (เด็ก)	-	-		
จุดแช่เท้า	-	-		
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	-	-		
ห้องน้ำ	-	-		
ร้านนวดแผนไทย	-	-		
บ่อตักอาบน้ำเย็น	-	-		
ถังขยะ	25	10	40	ต่ำกว่าชีตความสามารถ
ลานจอดรถ	50	10	20	ต่ำกว่าชีตความสามารถ

3. การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวิจัยการพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนอารยธรรมล้านนาไทยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1.การใช้ประโยชน์ด้านสาธารณะ

คำจำกัดความ: การดำเนินงานเพื่อนำผลงานวิจัยและนวัตกรรม ไปใช้ในวงกว้างเพื่อประโยชน์ของสังคม และประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรม เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างสังคมคุณภาพ และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2.การใช้ประโยชน์ด้านพาณิชย์

คำจำกัดความ: การนำนวัตกรรม เทคโนโลยี ผลิตภัณฑ์ใหม่ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ไปสู่การผลิตในเชิงพาณิชย์ การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์การแปรรูป การสร้างตราสินค้า การเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิต และการลดต้นทุนการผลิต การสร้างอาชีพ และทางเลือกให้กับผู้ประกอบการ เกษตรกรหรือผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ

3.การใช้ประโยชน์ด้านชุมชนและพื้นที่

คำจำกัดความ: การนำกระบวนการ วิธีการ องค์ความรู้ การเปลี่ยนแปลง การเสริมพลัง อันเป็นผลกระทบ ที่เกิดจากการวิจัยและพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น พื้นที่ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์การขยายผลต่อชุมชนท้องถิ่นและสังคมอื่น

4.การใช้ประโยชน์ด้านวิชาการ

คำจำกัดความ: การนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผลงานตีพิมพ์ในวารสารระดับนานาชาติ ระดับชาติ หนังสือ ตำรา บทเรียน ไปเป็นประโยชน์ด้านวิชาการ การเรียนรู้ การเรียน

การสอน ในวงนักริชาการและผู้สนใจด้านวิชาการ รวมถึงการนำผลงานวิจัยไปวิจัยต่อยอด หรือการนำไปสู่ product และ process ไปใช้ในการเสริมสร้างนวัตกรรม และเทคโนโลยี

4. ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษางานวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทพุน้ำร้อน เนื่องจากพบว่าในแหล่งพุน้ำร้อนหลายๆ แหล่งได้รับการเปลี่ยนแปลงและดัดแปลงการใช้ประโยชน์จากพุน้ำร้อนในทิศทางที่สวนกระแสกับการอนุรักษ์ ทำให้คุณค่าของพุน้ำร้อน และคุณค่าการใช้ประโยชน์ทั้งด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคมไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ในขณะที่เดียวกันหลายๆ แหล่งท่องเที่ยวกลับถูกลดคุณค่าทางการท่องเที่ยวลงไป จำเป็นต้องเน้นการศึกษาวิจัยในด้านการอนุรักษ์แหล่งพุน้ำร้อนทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนระบบนิเวศในพื้นที่

2. ควรศึกษาการส่งเสริมกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย การนำไปใช้ประโยชน์ของแหล่งพุน้ำร้อนในพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืนในองค์ประกอบการพัฒนาทั้งแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

3. เพื่อเป็นการต่อยอดการศึกษาด้านการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งพุน้ำร้อนในแต่ละแห่งมีความจำเป็นต้องศึกษาในด้านกิจกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งความต้องการด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้ประโยชน์จากพุน้ำร้อน รวมถึงความต้องการผลิตภัณฑ์ และการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาจประเมินตามกลุ่มทางการตลาดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง

4. เพื่อพัฒนาแหล่งพุน้ำร้อนให้เต็มศักยภาพมากขึ้น ควรศึกษาทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อพัฒนาแหล่งพุน้ำร้อนให้เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ให้เกิดขึ้นในระดับประเทศและรองรับประชาคมอาเซียน

5. เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ด้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนในประเทศไทย ควรมีการศึกษาด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุน้ำร้อนและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพออนเซนของญี่ปุ่น และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนจากประเทศไต้หวัน โดยจำเป็นต้องศึกษาทั้งในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน การควบคุมคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อม การต่อยอดออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวการออกแบบเชิงภูมิสถาปัตยกรรม ตลอดจนกลยุทธ์และการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวจากประเทศเหล่านี้ เป็นต้น

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว และขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนในเขตท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา 2) เพื่อศึกษาและกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการพุร้อน รวมทั้งรูปแบบองค์กรบริหารพุร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา 3) เพื่อศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา 4) เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในพื้นที่พุร้อนล้านนาและเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ล้านนา และ 5) เพื่อขยายผลสู่แผนการพัฒนาแหล่งพุร้อนใน 3 พื้นที่ภายใต้อัตลักษณ์อารยธรรมล้านนา เป็นการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว การใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประชุมกลุ่มย่อย กับกลุ่มเป้าหมายผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว และแบบสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพในแหล่งพุร้อน 3 แห่ง คือ พุร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พุร้อนโป่งปูเฟือง จังหวัดเชียงราย และพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอนและทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามด้วยค่าความถี่ ร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Content Analysis) เพื่อนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยายประกอบภาพ และตาราง

ผลการศึกษาพบว่า

1) แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีศักยภาพด้านกายภาพที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความแตกต่างด้านอัตราการไหลของน้ำร้อนต่อวัน และอุณหภูมิ ทั้งนี้พบว่าโดยภาพรวมด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก จุดสนใจทางการท่องเที่ยว และที่พัก ซึ่งพื้นที่ที่พบว่ามีความศักยภาพในระดับดี คือ พุร้อนดอยสะเก็ด ส่วนอีก 2 แห่งอยู่ในระดับต่ำ

2) รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนควรอยู่ภายใต้การบริหารจัดการโดยชุมชน เช่น พุร้อนดอยสะเก็ด และโป่งปูเฟือง แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การปรึกษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

3) จากศักยภาพของพุร้อนด้านปริมาตรน้ำ และกายภาพ พบว่าทั้ง 3 แห่งมีขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว ไม่เกินขีดความสามารถ แต่บางพื้นที่ เช่น พุร้อนดอยสะเก็ดอาจเกิดปัญหาจากช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวนิยมใช้กิจกรรมและ สิ่งอำนวยความสะดวกในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้เกินขีดความสามารถรองรับได้ของพื้นที่

4) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละแห่งจำเป็นต้องมีการเน้นกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากพุร้อนโดยตรง ในขณะที่เดียวกันจำเป็นต้องมีกิจกรรมเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดทางเลือกและสามารถอยู่ท่องเที่ยวได้นานขึ้น

5) ผลการศึกษาด้านแนวทางการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จำเป็นต้องเน้น 4 ประเด็นหลัก คือ 1) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน 2) การสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรในพื้นที่ และสร้างความหลากหลายภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง 3) การจัดสร้างเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่จำเป็นต้องจัดทำภายใต้กรอบของพื้นที่ ความเปราะบางของพื้นที่ และ 4) การสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ ในพื้นที่จำเป็นต้องศึกษาด้านความเหมาะสม สอดคล้องกับภูมิสถาปัตย์ อัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน

จากผลการศึกษารายการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพและขีดจำกัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวของพุร้อนกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา จะสามารถเป็นแหล่งตัวอย่างและแหล่งเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนในด้านการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน ขีดจำกัดการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว รวมทั้งการวางแผนด้านกายภาพและทัศนียภาพและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

Abstract

The research of the potential and tourism carrying capacity in hot spring of Lanna tourism cluster aims were to: 1) study the potential of hot spring tourism in Lanna; 2) study the pattern of hot spring administration in the 3 areas; 3) study the carrying capacity of the Lanna hot spring tourism; 4) study and create tourism activities in Lanna and 5) guidelines for planning and developing for hot spring sites in the Northern Thailand. The study used mixed methods, qualitative and quantitative techniques. The samples were domestic tourists, stakeholders in and off the sites by questionnaires, in-depth interview and focus groups and survey observation. There were 3 hot spring sites: 1) Doi Saket hot spring, Chiang Mai; 2) Pong Poo Fuang hot spring, Chiang Rai and 3) Muang Paeng, Mae Hong Sorn. The data were analysed by frequency, percentage and mean and content analysis. Then they were all explained as description with picture and table.

The results found that:

- 1) The potential of hot spring tourism in the 3 areas were different from their physical attractions, hot spring temperatures and total amount of hot water per day. However, the needed development were all about tourism factors such as accessibility, amenity, activity, accommodation. One of the sites was found that Doi Saket had potentially high in tourism destination, whereas the other 2 sites were in low quality.
- 2) The pattern of tourism administration had found that all 2 sites: Doi Saket and Pong Poo Fuang were successful for tourism administration as they were in control of local community, except Muang Paeng. However, they all needed consultancy by organisers both inside and outside.
- 3) The study of the carrying capacity of the 3 areas, were one of the sites, Doi Saket was faced with tourism carrying capacity, in peak time, for instance. Whereas the rest 2 of the sites were far away from the carrying capacity as they were not famous to tourists yet.
- 4) For the tourism activities related to hot spring tourism needed used beneficially in tourism resources. However, they needed some relevant tourism activities for the hot spring sites both in and off the sites.
- 5) The result of development for hot spring tourism in Lanna had found that there were 4 components had to be focused on: 1) the management of the sites by local 2) the tourism activities should related to the use of hot spring resources and rethinking about biodiversity; 3) the zoning of land use had to be thinking about related resources and the effectiveness to local livelihoods in the site and 4) any construction for tourism in the site must think about landscaping, local culture and ethics.

Moreover, the research could be examples of other tourism sites in hot spring in terms of tourism management, health tourism activities, landscaping and also the planning for tourism.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ ความสำคัญและที่มา	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยว.....	9
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยว.....	10
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ.....	11
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว.....	18
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.....	20
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์.....	22
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว.....	23
2.8 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับได้พื้นที่ท่องเที่ยว.....	25
2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	32
2.10 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	36
2.11 แหล่งน้ำพุร้อนและการท่องเที่ยว.....	37
2.12 การกำหนดพื้นที่ศึกษา.....	48
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	53
3.1 วิธีการศึกษา.....	53
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย.....	54
3.3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	57
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	58
บทที่ 4 ผลการศึกษา	61
4.1 บริบทชุมชนและบริบททางการท่องเที่ยว.....	61
4.1.1 แหล่งพุร้อนดอนสะเกต จังหวัดเชียงใหม่	61
4.1.2 แหล่งพุร้อนโป่งปุเพื่อง จังหวัดเชียงราย.....	64
4.1.3 แหล่งพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	69
4.2 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุร้อน ทั้ง 3 แห่ง ตามปัจจัยทางการท่องเที่ยว.....	72
4.2.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ.....	72

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.2.2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามปัจจัยทางการท่องเที่ยว	76
4.3 รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่	81
4.3.1 รูปแบบการบริหารจัดการพุร้อนดอนสะเก็ด.....	81
4.3.2 รูปแบบการบริหารจัดการพุร้อนโป่งปุเฟือง.....	82
4.3.3 รูปแบบการบริหารจัดการพุร้อนเมืองแปง.....	82
4.4 ชัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่.....	82
4.4.1 ชัดความสามารถในการรองรับได้ของพุร้อนดอยสะเก็ด.....	82
4.4.2 ชัดความสามารถในการรองรับได้ของพุร้อนโป่งปุเฟือง.....	86
4.4.3 ชัดความสามารถในการรองรับได้ของพุร้อนเมืองแปง.....	88
4.5 ทศนคติและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว.....	91
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานนักท่องเที่ยว	91
ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด.....	96
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ พุร้อนดอยสะเก็ด.....	100
4.6 รูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยว	100
4.6.1 แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด.....	100
4.6.2 แหล่งพุร้อนโป่งปุเฟือง จังหวัดเชียงราย.....	102
4.6.3 แหล่งพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	103
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล.....	106
5.1 บริบทของพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง.....	106
5.1.1 แหล่งพุร้อนดอนสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.....	106
5.1.2 แหล่งพุร้อนโป่งปุเฟือง จังหวัดเชียงราย.....	106
5.1.3 แหล่งพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	106
5.2 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุร้อนทั้ง 3 แห่ง ตามปัจจัยการท่องเที่ยว....	107
5.3 ชัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ทางการท่องเที่ยว.....	110
5.3.1 แหล่งพุร้อนดอนสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.....	110
5.3.2 แหล่งพุร้อนโป่งปุเฟือง จังหวัดเชียงราย.....	113
5.3.3 แหล่งพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	115
5.4 รูปแบบและกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนทั้ง 3 แห่ง.....	118
5.4.1 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนดอนสะเก็ด...	119
5.4.2 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนโป่งปุเฟือง....	122
5.4.3 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนเมืองแปง.....	125

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง	หน้า
5.6 ข้อเสนอแนะเพื่อจัดทำแผนพัฒนา.....	130
5.6.1 แผนนโยบายด้านการท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนอารยธรรม ล้านนาเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสำหรับชุมชน 3 แห่ง	130
5.7 ประโยชน์และการนำไปใช้.....	136
5.7.1 แก้ปัญหาในการดำเนินงานของหน่วยงานที่ทำการวิจัย	136
5.7.2 เป็นองค์ความรู้ในการวิจัยต่อไป	137
5.7.3 บริการความรู้แก่ประชาชน	137
5.7.4 บริการความรู้แก่ภาครัฐกิจ	137
5.7.5 นำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์	137
5.7.6 เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต	137
5.7.7 เป็นประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเป้าหมาย	137
5.7.8 อื่น ๆ	137
5.8 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข.....	138
5.9 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป.....	138
บรรณานุกรม.....	140
ภาคผนวก.....	145
ภาคผนวก ก. ประวัติคณะผู้วิจัย.....	146
ภาคผนวก ข. ประวัติที่ปรึกษางานวิจัย.....	155

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
แผนภาพ 1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
แผนภาพ 2.1	แผนที่แหล่งพุน้ำร้อนที่ศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่.....	50
แผนภาพ 2.2	แหล่งพุน้ำร้อนที่ศึกษาในจังหวัดเชียงราย.....	51
แผนภาพ 2.3	แหล่งพุน้ำร้อนที่ศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	52
ภาพที่ 4.1	บ่อแช่ตัวรวมสำหรับเด็ก และบ่อแช่เท้า.....	62
ภาพที่ 4.2	บ่อตักอาบในยามเย็น.....	62
ภาพที่ 4.3	ศาลาที่พักและบ่อตักอาบในยามเย็น.....	62
ภาพที่ 4.4	บ่อต้มหน่อไม้.....	62
ภาพที่ 4.5	พระธาตุดอยสะเก็ด.....	63
ภาพที่ 4.6	วัดปางอั้น.....	63
ภาพที่ 4.7	พิพิธภัณฑ์ไถลื้อบ้านลวงใต้.....	64
ภาพที่ 4.8	บริเวณพื้นที่พุน้ำร้อน.....	65
ภาพที่ 4.9	สภาพทางเข้าพุน้ำร้อน.....	65
ภาพที่ 4.10	บ่อน้ำร้อนที่มีการก่อดัดแปลง.....	65
ภาพที่ 4.11	จุดชมวิวเขื่อนแม่สรวย.....	66
ภาพที่ 4.12	ทัศนียภาพสองข้างทางเส้นทางสู่ดอยวาวี และดอยช้าง.....	67
ภาพที่ 4.13	วัดแสงแก้วโพธิญาณ.....	68
ภาพที่ 4.14	สภาพทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	69
ภาพที่ 4.15	วัดศรีวิชัย.....	70
ภาพที่ 4.16	พระพุทธรบาท และรอยพระพุทธรบาท.....	70
ภาพที่ 4.17	พุน้ำร้อนเหมืองแร่ และทัศนียภาพ.....	71
ภาพที่ 4.18	บ่ออาบแช่เดี่ยว.....	77
ภาพที่ 4.19	บ่ออาบแช่เดี่ยว.....	77
ภาพที่ 4.20	ร้านค้าอาหารและเครื่องดื่มในพื้นที่.....	77
ภาพที่ 4.21	บริเวณที่นั่งพัก และจอดรถ.....	77
ภาพที่ 4.22	บริเวณสวยสมุนไพรรในพื้นที่.....	78
ภาพที่ 4.23	บริเวณพื้นที่พุน้ำร้อน.....	79
ภาพที่ 4.24	บริเวณพื้นที่ต้มหน่อไม้.....	79
ภาพที่ 4.25	ร้านค้าบริเวณริมทาง เส้นทาง เชียงราย -เชียงใหม่.....	79
ภาพที่ 4.26	ที่พักที่จัดทำขึ้นโดยเอกชน และบริเวณที่อาบแช่.....	80
ภาพที่ 4.27	กิจกรรมต้มไข่ในแหล่งพุน้ำร้อน.....	81

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพ		หน้า
ภาพที่ 4.28	กิจกรรมเดินชมทัศนียภาพพุน้ำร้อน.....	81
ภาพที่ 4.29	การประชุมร่วมกับเทศบาลตำบลป่าเมี่ยง.....	101
ภาพที่ 4.30	บริเวณบ่อแช่เท้า และบ่ออาบสำหรับเด็ก.....	101
ภาพที่ 4.31	บริเวณรอบพื้นที่.....	101
ภาพที่ 4.32	บ่ออาบแช่สำหรับชุมชน.....	101
ภาพที่ 4.33	นักวิจัยลงสำรวจ และสอบถามชุมชน	101
ภาพที่ 4.34	ร่วมประชุมชุมชนหารือด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว.....	101
ภาพที่ 4.35	ชุมชนใช้ประโยชน์ในการซักล้างผ้า.....	102
ภาพที่ 4.36	โครงการเศรษฐกิจพอเพียง.....	102
ภาพที่ 4.37	การประชุมร่วมกับเทศบาลและชุมชน (ครั้งที่1)	102
ภาพที่ 4.38	การประชุมหัวหน้าส่วนระดับอำเภอ(ครั้งที่2).....	102
ภาพที่ 4.39	การประชุมร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้งอำเภอ(ครั้งที่3).....	103
ภาพที่ 4.40	การประชุมชี้แจงกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลแม่สรวย (ครั้งที่4).....	103
ภาพที่ 4.41	อาคารร้างในพื้นที่.....	103
ภาพที่ 4.42	การประชุมหารือในการพัฒนาพื้นที่.....	103
ภาพที่ 4.43	ทัศนียภาพและเส้นทางเดินชมพื้นที่.....	104
ภาพที่ 4.44	ทัศนียภาพและลำธารที่ขนานเส้นทางเดินชมพื้นที่.....	104
ภาพที่ 4.45	การกระจายตัวของพุน้ำร้อน.....	104
ภาพที่ 4.46	นักวิจัยลงสำรวจพื้นที่ร่วมชุมชน.....	104
ภาพที่ 4.47	สภาพบ่อแช่เท้าปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์เนื่องจากขาดร่มเงา.....	105
ภาพที่ 4.48	ทัศนียภาพริมธารน้ำ.....	105
ภาพที่ 4.49	ประชุมหารือกับผู้นำชุมชน.....	105
ภาพที่ 4.50	วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรมอาหาร.....	105
ภาพที่ 4.51	ร่วมประชุมกับชุมชนในการหารือกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว.....	105
ภาพที่ 5.1	เส้นทางท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด	121
ภาพที่ 5.2	เส้นทางท่องเที่ยวพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง	124
ภาพที่ 5.3	เส้นทางท่องเที่ยวพุน้ำร้อนเมืองแปง	126

สารบัญตาราง

ตาราง	เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 2.1	เกณฑ์การประเมินมาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุร้อนธรรมชาติ	44
ตารางที่ 2.2	เกณฑ์การประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุร้อนธรรมชาติ	45
ตารางที่ 4.1	สรุปผลการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว(เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการ	73
ตารางที่ 4.2	สรุปผลการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว: เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	74
ตารางที่ 4.3	สรุปผลการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว: เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหลักเกณฑ์	74
ตารางที่ 4.4	สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	75
ตารางที่ 4.5	สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโป่งปูเฟือง จังหวัดเชียงราย	75
ตารางที่ 4.6	สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	75
ตารางที่ 4.7	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามเพศ.....	91
ตารางที่ 4.8	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ.....	92
ตารางที่ 4.9	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามอาชีพ.....	92
ตารางที่ 4.10	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามภูมิลำเนา.....	93
ตารางที่ 4.11	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามเหตุผลในการเดินทางมาท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด.....	93
ตารางที่ 4.12	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามจำนวนครั้งที่ได้รับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด.....	94
ตารางที่ 4.13	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามวิธีการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด.....	94
ตารางที่ 4.14	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามการรู้จักแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด.....	95
ตารางที่ 4.15	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่พุร้อนดอยสะเก็ด.....	95
ตารางที่ 4.16	จำนวนและรอยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวที่พุร้อนดอยสะเก็ด.....	96
ตารางที่ 4.17	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในปัจจัยทางการท่องเที่ยว.....	96
ตารางที่ 4.18	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว...	97
ตารางที่ 4.19	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพุร้อนดอยสะเก็ด.....	97

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 4.20	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านที่พักในบริเวณพุน้ำร้อน ดอยสะเก็ด หรือบริเวณใกล้เคียง	98
ตารางที่ 4.21	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่	99
ตารางที่ 4.22	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่	99
ตารางที่ 5.1	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	107
ตารางที่ 5.2	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง จังหวัดเชียงราย	107
ตารางที่ 5.3	ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	108
ตารางที่ 5.4	การศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนทั้ง 3 แห่ง ตามปัจจัยทางการท่องเที่ยว (5As)	109
ตารางที่ 5.5	ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด	110
ตารางที่ 5.6	แสดงรายรับ รายจ่าย ของพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด	112
ตารางที่ 5.7	ขีดความสามารถในการรองรับทางสังคมของชุมชน	112
ตารางที่ 5.8	ความรู้รู้สึกแออัดของนักท่องเที่ยวในจุดท่องเที่ยว	113
ตารางที่ 5.9	ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง	114
ตารางที่ 5.10	ขีดความสามารถในการรองรับทางสังคมของชุมชน	115
ตารางที่ 5.11	ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนเมืองแปง	116
ตารางที่ 5.12	ขีดความสามารถในการรองรับทางสังคมของชุมชน	117
ตารางที่ 5.13	ข้อเสนอแนะเพื่อการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามขีดด้านการรองรับนักท่องเที่ยว	117
ตารางที่ 5.14	สรุปกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนอารยธรรมล้านนา	128
ตารางที่ 5.15	แนวนโยบายด้านการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุน้ำร้อนทั้ง 3 แห่ง	130

บทที่ 1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของทุกประเทศ โดยก่อให้เกิดการจ้างงาน อาชีพ รายได้หมุนเวียนทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ ทำให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น โดยรายได้ดังกล่าวส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมในระดับประเทศ (Mine & Ateljevic, 2001) โดยองค์การการท่องเที่ยวโลกหรือ United Nations World Tourism Organization (UNWTO) เปิดเผยถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวว่า ในปี พ.ศ.2563 หรือ ปี ค.ศ.2020 จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวแบบก้าวกระโดดถึง 1.6 พันล้านคน โดยกระจุกตัวกันอยู่ที่กลุ่มประเทศเอเชียแปซิฟิก (Asia Pacific) ประมาณ 400 ล้านคน กระจายตัวอยู่ในกลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ประมาณ 160-200 ล้านคน โดยการคาดการณ์นี้ ส่งผลต่อการประมาณการนักท่องเที่ยวจะเพิ่มสูงขึ้นในปี ค.ศ.2015 หรือ ปี พ.ศ. 2558 ที่อาเซียนได้ประกาศจะจับมือเป็นหนึ่งเดียวกัน เนื่องจาก ปีพ.ศ. 2558 ได้ประเมินว่ามีนักท่องเที่ยวเข้าสู่กลุ่มประเทศอาเซียน 120 ล้านคน และส่งผลต่อการรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนจนสำเร็จ เช่นเดียวกับกลุ่มสหภาพยุโรป (European Union) ในยุคเริ่มต้น และอาจทำให้กลุ่มประเทศอาเซียนกลายเป็นยักษ์ตัวใหญ่ขึ้นมาอีกตัวหนึ่งของโลกด้านเศรษฐกิจ รวมถึงด้านการท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้อัตราการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ธุรกิจการค้าของประชาคมอาเซียนโดยรวมจึงเป็นจุดสนใจของนักลงทุนต่างชาติที่เดินทางเข้ามาแข่งขันในด้านการลงทุน อาจส่งผลต่อผู้ประกอบการท้องถิ่นที่ขาดทักษะประสบการณ์ และที่ต้องระวังเป็นอย่างยิ่ง คือ การแย่งกันใช้ทรัพยากร อีกทั้งระบบสาธารณสุขปโภคที่เรามีอยู่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งหามาตรการรับมือกับปรากฏการณ์นี้ในอนาคตอันใกล้ จึงจำเป็นต้องรีบสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านการท่องเที่ยวและการศึกษาศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว สำหรับทุกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อเตรียมความพร้อม และรองรับรวมถึงการยกระดับสังคมและการท่องเที่ยวสู่ประชาคมอาเซียน (<http://www.thai-aec.com> 27/06/2558)

ในอดีต การท่องเที่ยวไทยมีมุมมองในด้านการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass tourism) และเดินทางตามกระแสนิยมในแต่ละยุค ก่อให้เกิดการไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในสถานที่ที่นิยมหลัก ส่งผลในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ มีจำนวนเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศสูง มีกระแสหมุนเวียนการเงินภายในประเทศมีการพัฒนาสาธารณสุขปโภคในท้องถิ่นเฉพาะแหล่ง ประเทศไทยได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวสามารถช่วยแก้วิกฤตทางเศรษฐกิจได้รวดเร็ว แต่มีผลกลับกันได้เกิดผลกระทบทางด้านลบเช่นกัน จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อความสามารถการรองรับของทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ปัญหาหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจที่กระจุกตัวอยู่กับธุรกิจ สภาพแวดล้อมถูกทำลาย คนในชุมชนขาดความร่วมมือ รวมถึงวัฒนธรรมที่ถูกมองข้ามและการขาดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในแหล่งท่องเที่ยว

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวทั้งปัญหาภายใน เช่น ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการที่ไม่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ปัญหาจาก

ภายนอก เช่น ความเชื่อมั่นทางการเมือง ภัยธรรมชาติ ได้มีผลกระทบโดยตรงกับการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกลับไปถึงเศรษฐกิจด้วย หลายฝ่ายจึงมองว่าการนำการท่องเที่ยวมาเป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเน้นเรื่องของเงินอย่างเดียว อาจเกิดวิกฤตต่อชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) ดังนั้นหลายหน่วยงานได้เพิ่มมุมมองเกี่ยวกับสร้างการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับชาติที่เน้นใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 2) การสร้างมูลค่าเพิ่มในแหล่งท่องเที่ยว และ 3) การสร้างจิตสำนึกในชุมชนด้านเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และการมีส่วนร่วมในชุมชนด้านการท่องเที่ยว (กรมการท่องเที่ยว, 2558) ดังนั้น การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในพื้นที่ในฐานะ เจ้าบ้าน รวมถึงการสร้างความยั่งยืนและหาทางเพิ่มมูลค่า และคุณค่าทางการท่องเที่ยวทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในยุคสารสนเทศ เพื่อให้ได้มาซึ่งศักยภาพการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน จึงมีความจำเป็นต่อการศึกษาเพื่อรองรับศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางเลือก หรือในความสนใจพิเศษ (Alternative Tourism or Special Interest Tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่มีความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวที่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจและความสนใจแต่ละบุคคล มิใช่ตามกระแสนิยม สามารถเลือกรูปแบบ สถานที่ ประเภท การจัดการท่องเที่ยวทั้งหมดด้วยตัวของนักท่องเที่ยวเอง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งทางที่สามารถสร้างคุณค่าการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยว และเจ้าบ้านรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2539) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ ความงดงามทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวิถีชีวิต การชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเป็นการศึกษาเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมนั้น ๆ ตลอดจนการคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จากการมีแนวคิดการผสมผสานรูปแบบหลายลักษณะการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน (Hybrid) เพื่อให้การท่องเที่ยวไม่มีความน่าเบื่อ จำเจ แต่กลับเกิดความสนุกสนาน และได้รับความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติ วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านั้น (World Tourism Organization, 1985) ซึ่งหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกที่นักท่องเที่ยวสนใจ คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ โดยทั่วไปการท่องเที่ยวสุขภาพ มีการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดรักษา และสร้างเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลายเป็นการเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรงปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล และสามารถกลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สุรพล ศรีวิทยา และคณะ (2546) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวสวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและการพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทาง

ท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือ รับประทานรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสุขภาพ จึงถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีลักษณะสำคัญเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิถีการใช้พลังจากธรรมชาติมาบำบัดและสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งร่างกายและจิตใจให้สดชื่นผ่อนคลาย แล้วสามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยส่วนใหญ่มักนิยมจัดการเดินทางไปท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในชนบทต่างจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สวยงาม และพักผ่อนในโรงแรมหรือรีสอร์ทที่มีศูนย์สุขภาพ

การท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนในประเทศไทย ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบหนึ่งในเชิงการบำบัดรักษา และดูแลสุขภาพ ซึ่งแหล่งพุน้ำร้อนในประเทศไทยมี 112 แห่ง กระจายอยู่ทั่วประเทศ (กรมทรัพยากรธรณี: 2530) โดยส่วนใหญ่จะถูกใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการ การท่องเที่ยว และธรรมชาติบำบัดเป็นหลัก โดยมีการบริหารจัดการโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการร่วมจัดการกันเองในชุมชนหรือหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช โดยอาจใช้ประโยชน์จากแหล่งพุน้ำร้อนได้หลากหลาย อาทิ แหล่งพุน้ำร้อนที่เป็นบ่อน้ำ ธารน้ำ เหมาะสมกับการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพส่วนแหล่งพุน้ำร้อนที่เป็นพุโคลน พุแก๊ส และไกเซอร์ เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่แปลกตา จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากการสำรวจ พบว่า แหล่งพุน้ำร้อนในหลายพื้นที่มีการพัฒนาพื้นที่โดยรอบเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักและห้องอาบน้ำแร่ที่มีการต่อท่อหรือสูบน้ำจากแหล่งพุน้ำร้อนมาใช้บริการลูกค้า อีกทั้งยังพบว่านักท่องเที่ยวและผู้เข้าใช้พื้นที่ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า พุน้ำร้อนมีสรรพคุณช่วยในการไหลเวียนของโลหิต ผ่อนคลายความตึงเครียด และสามารถช่วยบรรเทาโรคหรืออาการบางอย่างได้ จึงนิยมเข้ามาใช้ประโยชน์จากแหล่งโดยตรง (อรธมพ หอมจันทร์และคณะ, 2555)

เขตอารยธรรมล้านนา ประกอบไปด้วย กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้ภาคเหนือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือด้านการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2555 - 2558 ซึ่งสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จัดทำจึงเน้นการท่องเที่ยวในกลุ่มเส้นทางอารยธรรมล้านนา โดยนำความโดดเด่นของอารยธรรมล้านนามาสร้างเป็นจุดขายสำคัญด้านการท่องเที่ยว (<http://th.wikipedia.org/wiki/27/06/2558>) กลุ่มจังหวัดที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นอารยธรรมล้านนา อันได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน รวมถึงแม่ฮ่องสอน ดังนั้นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น รูปแบบการท่องเที่ยว ตลอดจนทุนวัฒนธรรมพื้นฐาน และทรัพยากรท่องเที่ยว จะแสดงถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ ประกอบกับพื้นที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน (ASEAN) จึงถือได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นประตูด่านแรกที่จะนำไปสู่การทำธุรกิจท่องเที่ยวในอาเซียน เป็นกลุ่มเส้นทางท่องเที่ยวของกลุ่มท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเชื่อมโยงกับอารยธรรมที่ทางกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนดให้เป็นกลุ่มเส้นทางท่องเที่ยวที่อยู่ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ปี พ.ศ. 2555-2559 พื้นที่แห่งนี้ถือได้ว่ามีความโดดเด่นในเรื่องของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ก่อให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมมากมาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีการดำรงชีวิต อันก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวต่าง ๆ ตามความสนใจ เช่น การท่องเที่ยว

ทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นต้น

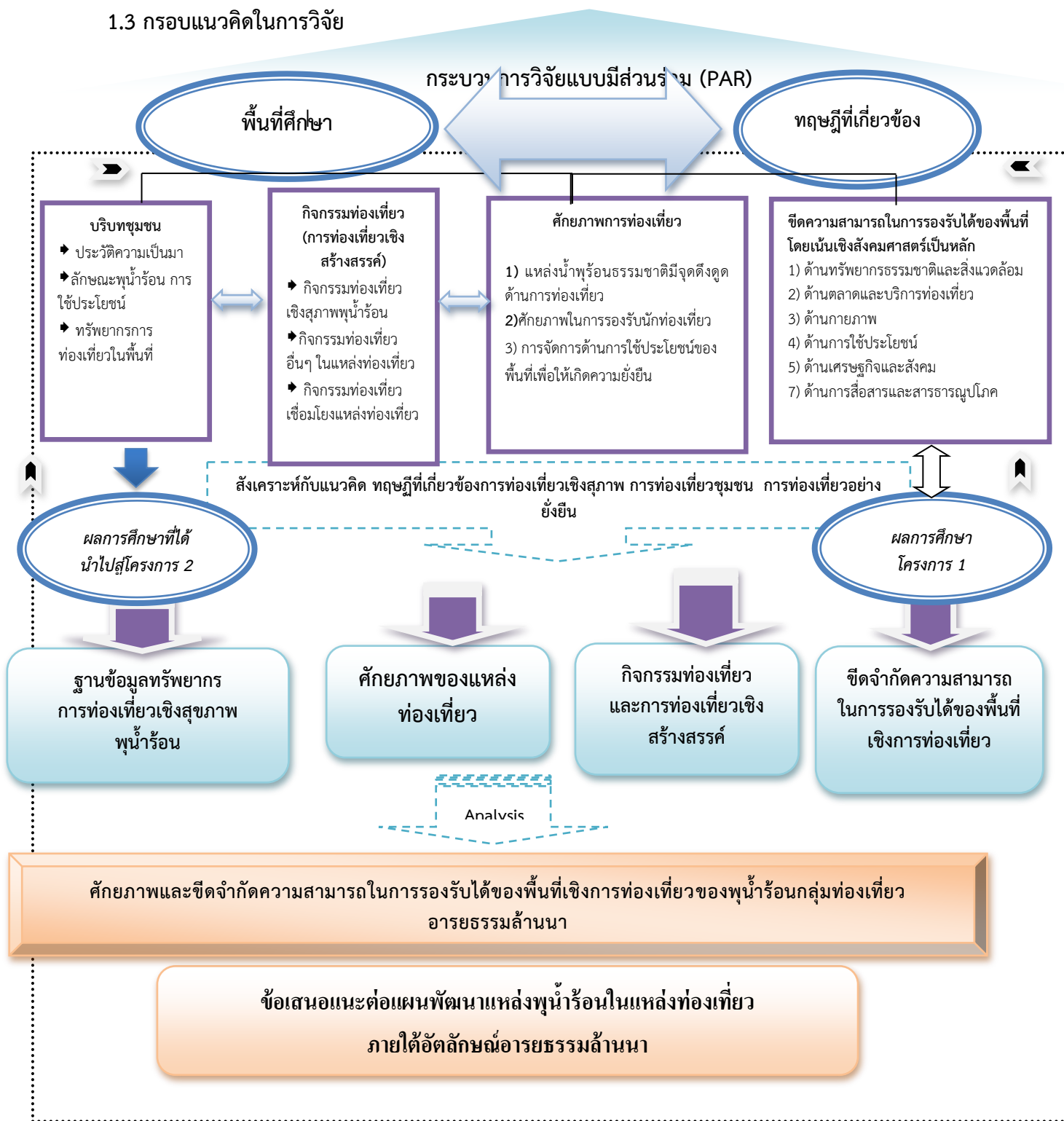
จากการศึกษาด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งพุร้อนที่ผ่านมา และจากการลงพื้นที่สำรวจแหล่งพุร้อนใน 3 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 8-11 สิงหาคม ปี พ.ศ. 2558 ของผู้วิจัย พบว่า การบริการและกิจกรรมพื้นฐานที่พบในแหล่งพุร้อนต่าง ๆ อาทิ การบริการพุร้อนธรรมชาติ การบริการพื้นที่พักผ่อนและห้องพัก การจัดกิจกรรมทัศนศึกษา การบริการสันนาการและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น การบริการนวดแผนโบราณ บริการร้านอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวของไทย เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารแล้วพบว่าแหล่งพุร้อนที่เป็นอุทยานแห่งชาติที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชนั้นมีการควบคุมมาตรฐานสิ่งแวดล้อมในระดับที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีแหล่งงบประมาณ และการจัดสรรทรัพยากรบุคคลในการดูแลรักษาเป็นประจำและต่อเนื่อง รวมถึงมีการควบคุมในแง่มาตรฐานของอุทยานแห่งชาติอยู่แล้ว ในขณะที่แหล่งพุร้อนที่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น แม้จะเป็นหน่วยงานของรัฐเหมือนกัน แต่ก็ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่สม่ำเสมอ บางแห่งได้รับงบประมาณมากทำให้สามารถพัฒนาและสร้างสิ่งก่อสร้างมาก ในขณะที่บางแห่งได้รับงบประมาณน้อย ถูกทะเลาะหรือถูกพัฒนาได้น้อย และบางแห่งอาจไม่ได้มาตรฐาน รวมทั้งไม่มีมาตรการควบคุมใด ๆ ขาดการใช้ทรัพยากรไม่เต็มศักยภาพ หรือ เกินศักยภาพ อันส่งผลต่อการควบคุมปริมาณการใช้ และปริมาณนักท่องเที่ยวที่ล้นพื้นที่ ทำให้การพัฒนาหรือการบริหารจัดการเป็นไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง (นิพล เชื้อเมืองพาน และคณะ, 2555; อรรถนพ หอมจันทร์ และคณะ, 2555)

เพื่อตอบสนองความต้องการในท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีจุดประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาในมิติของการศึกษาศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวในมิติที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ และบริการ (Tourism Products and Services) ที่ตอบสนองรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและบริการอย่างเหมาะสมตามศักยภาพ ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน และการควบคุมการท่องเที่ยวทั้งด้านปริมาณและคุณภาพโดยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity) ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ จึงได้นำหลักการพิจารณาศักยภาพการท่องเที่ยวประเภทพุร้อนตามคุณภาพและศักยภาพที่สามารถใช้รองรับและให้ประสบการณ์ของการท่องเที่ยวตามความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน ควบคู่ไปกับการกำหนดวิธีการหรือรูปแบบการพัฒนาและจัดการเขตท่องเที่ยวที่จำแนกไว้ ให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมาการจัดการการท่องเที่ยวในประเทศไทยยังคงให้ความสำคัญต่อการศึกษาวิจัยและการกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติอยู่น้อยมาก จึงทำให้โอกาสที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการที่แตกต่างกันถูกจำกัดลง การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว และขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนในเขตท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุร้อนอย่างยั่งยืน

1.2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา
2. เพื่อศึกษาและกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการพุน้ำร้อน รวมทั้งรูปแบบองค์กรบริหารพุน้ำร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา
3. เพื่อศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนในกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา
4. เพื่อศึกษาและสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในพื้นที่พุน้ำร้อนล้านนาและเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ล้านนา
5. เพื่อขยายผลสู่แผนการพัฒนาแหล่งพุน้ำร้อนในระดับภูมิภาคภายใต้อัตลักษณ์อารยธรรม ล้านนา

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเชิงเนื้อหาจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษายภาพการท่องเที่ยว (Tourism Potential) รูปแบบการท่องเที่ยว (Tourism Pattern) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และกิจกรรมท่องเที่ยว (Creative Tourism and Tourism Activity) ขีดจำกัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ (Tourism Carrying Capacity) อัตลักษณ์และอารยธรรมล้านนา (Lanna Thai Cluster and Identity) พุน้ำร้อน (Hot Spring) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับกลุ่มตัวอย่างคนในพื้นที่ ได้กำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยวพุน้ำร้อนในเขตอารยธรรมล้านนา 3 แห่ง ตามโครงสร้างการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

1) แหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่เป็นชั้นหินอินทรีย์คาร์บอเนตซีไซด์ หินทราย แทรกสลับอยู่กับหินดินดานอายุเพอร์โม-คาร์บอนิเฟอรัส พุน้ำร้อนเกิดอยู่ในที่ราบลุ่มตะกอนน้ำพา ที่เป็นน้ำขุ่น ระหว่างหุบเขา เกิดเป็น 2 กลุ่มห่างกันประมาณ 400 เมตร พบก๊าซผุดขึ้นมากับพุน้ำร้อนจำนวนมาก มีกลิ่นกำมะถัน พบแร่แปรสภาพพวก ซิลิกา และคาร์บอนेट โดยแหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลายของบ่อเกิดพุน้ำร้อน ทั้งบ่อผุด ธารน้ำ อีกทั้งมีการนำพุน้ำร้อนใช้ประโยชน์หลากหลายทางการท่องเที่ยว เช่น การอาบน้ำ การพักผ่อนหย่อนใจ และการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจชุมชน อาทิ การต้มหม้อไม้ของชุมชน เป็นต้น

2) แหล่งพุน้ำร้อนบ้านโป่งปุเปือย อยู่ที่ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นลักษณะบ่อชุด 3 บ่อ อยู่ท่ามกลางหุบเขาที่โป่งปุเปือย พุน้ำร้อนมีกลิ่นกำมะถัน ชุมชนมีความต้องการพัฒนาพุน้ำร้อนแห่งนี้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์จากพุน้ำร้อนผ่านไปยังสถานประกอบการด้านที่พักโดยเอกชน ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาศักยภาพแหล่งพุน้ำร้อนเพื่อใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยว โดยชุมชนเอง และจำเป็นต้องศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว อีกทั้งความจำเป็นในการศึกษาด้านปริมาณน้ำที่สัมพันธ์กับการใช้น้ำพุน้ำร้อนและกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่

3) แหล่งพุน้ำร้อน เมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นแหล่งพุน้ำร้อนที่เพิ่งมีการค้นพบ ซึ่งมีอุณหภูมิค่อนข้างสูง เบื้องต้นพบว่าสูงถึง 95 องศาเซลเซียส เป็นการศึกษาขยายผลเชื่อมโยงจากการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยและคณะฯ ในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว และพบว่าจำเป็นต้องศึกษาด้านการวางแผนกิจกรรมท่องเที่ยวตามศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม ทั้งนี้อาจสามารถเชื่อมโยงสู่กิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนได้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาหรือเพิ่มสมรรถนะในการใช้ประโยชน์แหล่งพุน้ำร้อนในพื้นที่ท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา ดังต่อไปนี้

1.5.1 แก้ปัญหาในการดำเนินงานของหน่วยงานที่ทำการวิจัย

จากผลการศึกษาการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพและขีดจำกัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา จะสามารถเป็นแหล่งตัวอย่างและแหล่งเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนในด้านการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขีดจำกัดการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว รวมทั้งการวางแผนด้านกายภาพและทัศนียภาพ และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

15.2 เป็นองค์ความรู้ในการวิจัยต่อไป

เกิดองค์ความรู้ผสมผสานระหว่าง องค์ความรู้ท้องถิ่น ชุมชน และองค์ความรู้สากลในด้านทฤษฎี อันนำไปสู่ผลการเรียนรู้แก่ทั้งชุมชนและการศึกษา

1.5.3 บริการความรู้แก่ประชาชน

สามารถพัฒนาแหล่งพุน้ำร้อนที่มีศักยภาพ เป็นแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนเกิดการเรียนรู้ ในกิจกรรมท่องเที่ยว การวางแผนจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนได้ อีกทั้งเพื่อการวางแผนควบคุมนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนเกิดการเรียนรู้ตามระบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างชุมชนและองค์ความรู้สากล

1.5.4 บริการความรู้แก่ภาคธุรกิจ

ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้รับความรู้ทางวิชาการด้านแหล่งพุน้ำร้อน สังคมและชุมชน ตลอดจนเกิดการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การสร้างมูลค่าเพิ่ม ในการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยว ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวิชาการ ได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

1.5.5 นำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์

ผลการวิจัยจะนำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ ดังนี้ คือ ผลการศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพ และขีดจำกัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนามูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการแลให้บริการต่าง ๆ โดยองค์กรที่เกี่ยวข้องจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากผลการศึกษาครั้งนี้

1.5.6 เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต

ผลการวิจัยจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุน้ำร้อนที่มีคุณภาพ และเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับประเทศ และเกิดผลทางด้านคุณภาพของการท่องเที่ยว และการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวคุณภาพเกิดขึ้น

1.5.7 เป็นประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์โดยตรงกับประชาชนในท้องถิ่นบริเวณแหล่งพุน้ำร้อนที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

1.5.8 อื่น ๆ

หน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ สาขาวิชาการท่องเที่ยว สถาบันตถกรรมการชุมชนในท้องถิ่น สาขาทางด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาชุมชน องค์การบริหารงานในท้องถิ่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมทรัพยากรธรณี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการ เป็นต้น

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) ได้กล่าวถึง การศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวใดที่มีศักยภาพนั้นต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ของพื้นที่ที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีองค์ประกอบสำคัญที่นำมาใช้ในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว 4 ประการ คือ 1) ปัจจัยจุดใจหลักทางการท่องเที่ยว 2) ปัจจัยประกอบที่จะเกื้อกูลสถานที่ท่องเที่ยว 3) ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก และ 4) ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ซึ่งศักยภาพและความพร้อมในการท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันตามประเภทของแหล่งหรือทรัพยากรนั้น ๆ ความสวย ความสุนทรีย์ และความเป็นธรรมชาติ และเอกลักษณ์ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และความงามทางศิลปวัฒนธรรม คือ คุณสมบัติที่สำคัญของแหล่งหรือทรัพยากรท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ย่อมแตกต่างกัน และด้วยความแตกต่างของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ความแตกต่างของทรัพยากรท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ ก่อให้เกิดความคิด ความตระหนักในการพิจารณารูปแบบการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรเกิดการเรียนรู้ และเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากเกณฑ์แบบกว้างข้างต้นดังกล่าวสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545) ได้กล่าวถึงมุมมองการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเชิงศักยภาพการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ มีเกณฑ์ต่างๆ ไป คือ 1) เกณฑ์ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การคำนึงถึงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวความสมบูรณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่ง 2) เกณฑ์การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการขยะ การจัดการคุณภาพน้ำ การจัดการคุณภาพอากาศ การจัดการคุณภาพเสียง และการจัดการความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อม 3) เกณฑ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ด้านผลประโยชน์ ความสามารถในการพึ่งตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชน 4) เกณฑ์คุณค่าศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เช่น คุณค่าทางอัตลักษณ์ คุณค่าทางภูมิปัญญา องค์กรความรู้ คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสังคม ความเสี่ยงต่อการเสื่อมสลายและการถูกทำลาย 5) เกณฑ์คุณค่าทางการศึกษาและการเรียนรู้ อาทิ ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้วิธีการเผยแพร่เนื้อหาความรู้ และใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ วิธีการปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ และ 6) เกณฑ์ด้านประสิทธิภาพและการจัดการ ในการศึกษาครั้งนี้ได้รวบรวมประเด็นเกณฑ์และแนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตัวอย่างที่จะศึกษาตามประเด็นทั้ง 6 ด้าน ดังกล่าว คือ ด้านกายภาพ การรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ด้านการศึกษาเรียนรู้ และด้านการจัดการพื้นที่ เพื่อให้ได้มาซึ่ง ศักยภาพที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการได้มาซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมในการท่องเที่ยวของแหล่งตัวอย่างที่ศึกษา

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยว

ในด้านรูปแบบการท่องเที่ยวมีหลาย ๆ ภาคส่วนได้กล่าวถึงรูปแบบการท่องเที่ยวโดยรวม ตัวอย่างรูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าจะเกี่ยวข้องกับแหล่งตัวอย่างพื้นที่ที่จะศึกษาไว้ ดังนี้ (กราเดซ พยัฒวิเชียร: 2546; ศุภชัยวิชัยกสิกรไทย: 2540; TDR: 2540; and TAT: 2011) คือ 1) ประเภทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน 2) ประเภทการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาหรือศิลาสัญจร (Litho Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผาลานหินทราย อุโมงค์ โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่โลก ศึกษาระบบหินประเภทต่างๆ และซากบรรพชีวินหรือฟอสซิล (Fossil) ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว 3) ประเภทการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตร สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความงามความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น 4) ประเภทการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Homestay) นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยเจ้าของบ้านจะจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวจะต้องจ่ายค่าบริการให้แก่เจ้าของบ้าน โดยแนวคิดพื้นฐานของโฮมสเตย์จะถือว่าผู้มาพักเป็นแขกของเจ้าของบ้าน มิใช่ นักท่องเที่ยว 5) ประเภทการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health & Wellness) ปัจจุบันกระแสความนิยมของผู้บริโภคมุ่งเน้น สู่การดูแลสุขภาพการบริโภคอาหารปลอดสารพิษ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น ทำให้การเดินทางเพื่อท่องเที่ยว และพ่วงกิจกรรมด้านสุขภาพ อาทิ การเล่นกีฬา ควบคุมอาหาร โปรแกรมตรวจสุขภาพ นวดแผนไทย สปา หรือนั่งสมาธิ มีแนวโน้มเติบโตอย่างรวดเร็ว ถือเป็นช่องทางที่จะเพิ่มพูนเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศ ทั้งในส่วนของการบริการทางการแพทย์ และบริการด้านการท่องเที่ยวของทั้งคนไข้และญาติที่ติดตามมาดูแลคนไข้ 6) ประเภทการท่องเที่ยวชุมชน (Community based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน โดยมีพื้นฐานที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ ซึ่งการท่องเที่ยวแบบนี้จะมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นด้วยการสร้างงานและกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอีกด้วย 7) ประเภทการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) ท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวโบราณคดีและประวัติศาสตร์ รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ โดยชุมชนในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ประเภทการท่องเที่ยวเพื่อการผจญภัย (Adventure Tourism) นำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นองค์ประกอบในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความท้าทาย ตื่นเต้น และแปลกใหม่ต่อประสบการณ์นักท่องเที่ยว อีกทั้งยังอาจเป็นการฝึกความชำนาญทักษะทางร่างกาย เช่น การล่องแพ การล่องแก่ง การเดินป่า การปีนเขา และการปีนหน้าผา เป็นต้น และ 9) ประเภทการท่องเที่ยวเพื่อการแต่งงานและ

ฮันนีมูน (Honeymoon Tourism) กลุ่มเป้าหมายคือนักท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์ในการเดินทางเพื่อเฉลิมฉลองการแต่งงาน หมายรวมถึงคู่บ่าวสาวที่เพิ่งจะแต่งงานใหม่ ๆ และคู่ที่ต้องการฉลองครบรอบแต่งงาน ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ มักจะมาพร้อมกับแหล่งที่พักที่เป็นส่วนตัว และกิจกรรมการจดทะเบียนสมรสในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจดทะเบียนสมรสใต้ท้องทะเล และการสมรสบนหลังช้าง เป็นต้น เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้โดดเด่น และแปลกแหวกแนวของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัด เพื่อเป็นจุดขายดึงดูดนักท่องเที่ยว

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2548: 60-65) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 แบบเพื่อตอบสนองความต้องการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบในการท่องเที่ยวดังนี้ คือ 1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural-based Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ โดยประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Eco-tourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) และ 2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural-based Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและงานประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism หรือ Village Tourism) 3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผสมผสานการท่องเที่ยวกับความต้องการอื่นเพิ่มเติมซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edumeditation Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Homestay & Farmstay Tourism) และการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay Tourism)

นอกจากนี้ ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมทำให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ ขึ้นมา เช่น การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Green Tourism) ที่คนมาท่องเที่ยวจะต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน หรือ การท่องเที่ยวอาสาสมัคร (Volunteer Tourism) ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสึนามิในประเทศไทย เป็นต้น (วาริชต์ มัธยมบุรุษ, ม.ป.ป.)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2551: 31) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) ว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ ขณะที่อาร์ธู บุญชัย และจินนา ตันศราวาท (2546: 22) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ที่สวยงามงดงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจด้วยการแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ โดยทั่วไปการท่องเที่ยวสุขภาพจึงมีการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เพื่อเรียนรู้วิถีใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดรักษา และสร้างเสริมสุขภาพ

กายและสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลายเป็นการเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรงปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล และสามารถนำกลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

นอกจากนี้วรรณภา วงษ์วานิช (2546: 145) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวพักผ่อนไปท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิถีการใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรงจิตใจสดชื่นแจ่มใสควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว เห็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำสิ่งที่ได้รับมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปพักผ่อนยังต่างจังหวัด ซึ่งปัจจุบันนิยมกันมากในรูปแบบของศูนย์สุขภาพ โดยมีหลักสำคัญ คือ สถานที่นั้นควรจะมีความสะอาด ร่มรื่น สะอาด ปราศจากมลพิษ ต่าง ๆ และมีสิ่งอำนวยความสะดวก มีความปลอดภัย ตลอดจนมีบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านสุขภาพ อนามัย สุขภาพกาย สุขภาพจิต ที่พร้อมจะช่วยให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ควรมีระบบการจัดการด้านการออกกำลังกายและสันทนาการที่ถูกต้องและปลอดภัยโดยจัดแบ่งเวลาให้เหมาะสม มีกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาพทางด้านร่างกาย และจิตใจ โดยมีแพทย์และพยาบาลคอยดูแล และพร้อมที่จะปฏิบัติการได้ทันที เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประโยชน์ ความรู้ประสบการณ์ ความประทับใจด้านต่างๆ พร้อมทั้งจะกลับไปพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีสืบต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสุรพล ศรีวิทยา และคณะฯ (2546) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยว เชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวสวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและการพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือ รับประทานรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสุขภาพ จึงถือเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีลักษณะสำคัญเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิถีการใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดและสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งร่างกายและจิตใจให้สดชื่นผ่อนคลาย แล้วสามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยส่วนใหญ่มักนิยมจัดการเดินทางไปท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในชนบทต่างจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สวยงามและพักผ่อนในโรงแรมหรือรีสอร์ทที่มีศูนย์สุขภาพ

จริญญา เจริญสุดใส (ราณี อธิชัยกุล 2546: 90-91;อ้างอิงจาก จริญญา เจริญสุดใส, 2544.) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือการพักผ่อนควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสามารถแบ่งตามลักษณะสุขภาพของการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ระดับ คือ

1) การท่องเที่ยวเพื่อรักษาโรคของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง เนื่องจากค่ารักษาพยาบาลในประเทศไทยถูกกว่าต่างประเทศ และประเทศไทยมีแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญและมีมือหลายด้าน

2) การท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูสุขภาพของนักท่องเที่ยว หรืออยู่ในระยะพักฟื้น การท่องเที่ยวลักษณะนี้นักท่องเที่ยวต้องการอากาศที่บริสุทธิ์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและเป็นธรรมชาติรับประทานเพื่อสุขภาพและออกกำลังกายอย่างเบา ๆ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพ สถานที่ท่องเที่ยวที่ให้บริการลักษณะนี้ เช่น ชิวาคราม สถานพักตากอากาศชายทะเล เป็นต้น

3) การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ด้อยอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้กำลังเป็นที่นิยมอย่างสูงทั่วโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เริ่มให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพของตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในปัจจุบัน โดยการออกกำลังกายและดูแลสุขภาพอย่างถูกวิธี เช่น การนั่งสมาธิ

การฝึกโยคะ การฝึกไท้เก๊ก การอาบน้ำแร่หรือสปา การนวดแผนโบราณ การรับประทานสมุนไพร การรับประทาน อาหารเพื่อสุขภาพและการพักผ่อนในที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์ใกล้ชิดธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งประเทศไทยมีสถานที่ให้บริการ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาสุขภาพหลายประเภท

2.3.1 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ปทิตตา ตันติเวชกุล (2546: 29-30) ได้กล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) อาจแบ่ง ออกได้ตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็น 2 ประเภทหลักดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถี ชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในที่พักผ่อนหรือนอกที่พักผ่อนอย่างถูกวิธี ตามหลักวิชาการและมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การ นวด / อบ / ประคบสมุนไพร การบริการสวดธูปบำบัด (Aromatherapy) และวารีบำบัด (Hydrotherapy) การอาบน้ำแร่หรือพุ่น้ำร้อน การฝึกกายบริหารท่าฤาษีดัดตน การฝึกปฏิบัติสมาธิแนวพุทธศาสนา การบริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ และอื่นๆ โดยทั่วไป จึงมักนิยมการเดินทางไปท่องเที่ยวในชนบทต่างจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและ วัฒนธรรมที่สวยสดงดงาม โดยจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่หลากหลายบรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยวด้วย และเลือกพักผ่อนในสถานที่พักตากอากาศประเภทโรงแรมหรือรีสอร์ทที่มีศูนย์สุขภาพหรือศูนย์กีฬาให้บริการ ส่งเสริมสุขภาพที่มีมาตรฐานคุณภาพอย่างแท้จริง เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในสถานที่พักผ่อนนั้น ๆ จัดไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นในการให้บริการดังกล่าวแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และผู้ให้บริการจึง ต้องดำเนินการพัฒนาบริการ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและ ได้มาตรฐานคุณภาพที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ จึงถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับการ นิยมแพร่หลายเป็นอย่างมากและมีประโยชน์ในการสร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต ของนักท่องเที่ยวรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปในตัวอีกด้วย

2) การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถี ชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวไปรับบริการบำบัดรักษาสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่างๆ การทำฟันและการรักษาสุขภาพฟัน การผ่าตัดเสริมความงาม การผ่าตัด แผลงเพศ และอื่นๆ เป็นต้น โดยทั่วไปจึงมักมีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่บรรจุโปรแกรมการเข้ารับบริการ บำบัดรักษาโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพต่าง ๆ ที่หลากหลาย เป็นต้น โดยเลือกใช้บริการ ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการต้อง ดำเนินการพัฒนาบริการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมบำบัดรักษาสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และได้มาตรฐานคุณภาพที่เหมาะสม การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพจึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มี ประโยชน์ต่อการรักษาฟื้นฟูสุขภาพนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ปทิตตา ตันติเวชกุล (2546:31-41)ยังระบุอีกว่าการจัดรูปแบบกิจกรรม การให้บริการ การส่งเสริมสุขภาพที่มักพบในโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) ที่บริษัทนำเที่ยวเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวมีความแตกต่างหลากหลายดังนี้ คือ

1) การนวดแผนไทย การนวดแผนไทยถือเป็นวิธีบำบัดรักษาโรคของไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม เริ่มต้นมาจากความพยายามในการบรรเทาอาการปวดเมื่อย ฟกช้ำ ด้วยการสัมผัสจับต้อง หรือกดบริเวณที่เจ็บเพื่อช่วยเลือดตนเอง นวดเพื่อช่วยเลือดตนเองและส่งเสริมประสพการณ์มาเป็นการนวด เริ่มจากการนวดตนเอง นวดเพื่อช่วยเหลือบุคคลในครอบครัวและกระจายกว้างขวางออกไปในชุมชน นอกจากนี้ในค่ายมวย ซึ่งมักเกิดอุบัติเหตุจากการต่อสู้ เช่น ไหล่หลุด เคล็ด ขัดยอก จึงมีการบำบัดขั้นต้นด้วยการกด จับ ดัด ดึง เพื่อให้เข้าที่ทำให้เรียนรู้สืบทอดกันมาและพัฒนาเป็นท่าต่างๆ สรุบบทเรียนเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ใช้ในการบำบัดรักษาตราบจนถึงปัจจุบัน โดยประโยชน์ของการนวดแผนไทย คือ ช่วยทำให้ระบบหมุนเวียนของโลหิตดี สุขภาพแข็งแรง ช่วยทำให้การเคลื่อนไหวของสรีระคล่องแคล่วอย่างธรรมชาติ สามารถบรรเทาโรค และอาการปวดต่างๆ ของข้อต่อ และกล้ามเนื้อ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและถ่ายทอดความเอื้ออาทรต่อผู้ถูกนวด

2) การนวดเท้า การนวดเท้ามีหลักการพื้นฐาน คือ อวัยวะทั้งหมดของร่างกายจะมีการแสดงออกที่สัมพันธ์กับบริเวณเท้าทั้งหมด โดยอวัยวะส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับบริเวณสันเท้าแล้วกระจายไปสู่ปลายเท้า การนวดเท้าแบบไทยจึงมีวิธีการนวดและการกดจุดบนเท้า ซึ่งจะไม่มีผลที่อวัยวะอื่นๆ ที่อยู่ไกลได้ โดยยังไม่สามารถอธิบายถึงประสาทที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงแบบแพทย์แผนปัจจุบันได้ การนวดเท้าแบบไทยเป็นการนวดโดยรวมเพื่อกระตุ้นเส้นสายให้ลมเดินสะดวก โดยเริ่มจากฝ่าเท้า หลังเท้า แล้วไปที่ขา ประโยชน์ของการนวดเท้าเพื่อสุขภาพ คือ ช่วยส่งเสริมสุขภาพโดยกระตุ้นการไหลเวียนของโลหิต น้ำเหลือง และกระตุ้นการทำงานของระบบต่าง ๆ ในร่างกายให้ทำงานสมดุลดี ทั้งช่วยป้องกันโรคบางอย่าง เช่น ท้องผูก หอบหืด ปวดหัว โรคไต โรคเครียด ไมเกรน เป็นต้น และส่งผลดีทางด้านสุขภาพจิต รู้สึกสบายลดความตึงเครียด และสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว

3) การอบ/ประคบสมุนไพร หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการส่งเสริมสุขภาพ และการบำบัดรักษาร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ด้วยกรรมวิธีอบไอน้ำผสมกลิ่นหอมจากพืชสมุนไพรหรือกรรมวิธีประคบร้อนจากพืชสมุนไพร ตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทยโบราณ คือ

3.1) การอบสมุนไพร เป็นการอบตัวด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพรเป็นวิธีบำบัดรักษาอย่างหนึ่ง ซึ่งเริ่มต้มจากประสพการณ์การนั่งกระโจมในหญิงหลังคลอด โดยใช้ผ้าทำเป็นกระโจมหรือนั่งในสุม่ไก่ที่ปิดคลุมมิดชิด และมีหม้อต้มสมุนไพรซึ่งเดือดทำให้สามารถอบและสูดดมไอน้ำสมุนไพรและผิวหนังได้สัมผัสไอน้ำด้วยกัน ช่วยให้การไหลเวียนของโลหิตดีขึ้นทำให้ร่างกายสดชื่น ผิวพรรณเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวล ต่อมาจึงเป็นที่นิยมในประชาชนทั่วไป จึงได้มีการจัดทำเป็นห้องอบตัวด้วยไอน้ำสมุนไพร 2 แบบคือ การอบแห้งหรือที่เรียกว่า “ซาวน่า” (Sauna) โดยใช้ความร้อนจากถ่านหินบนเตา และการอบเปียก โดยใช้หม้อต้มสมุนไพรที่มีท่อส่งไอน้ำเข้าไปภายในห้องอบ

3.2) การประคบสมุนไพร เป็นวิธีบำบัดรักษาของแพทย์แผนไทย อีกวิธีหนึ่งโดยการนำสมุนไพรสดที่มีตัวยาคัญ เช่น หัวไพล ขมิ้น อ้อย ตะไคร้ ผิวมะกรูด ฯลฯ ท่อใส่ผ้ารวมกันโดยใช้วิธีหนึ่งให้ร้อนเพื่อให้เกิดน้ำมันหอมระเหยเป็นสารในการออกฤทธิ์ ซึ่งเมื่อผสมกับความร้อนด้วยตัวยาตามสรรพคุณ

ของสมุนไพรจะซึมผ่านผิวหนังด้วยการประคบสัมผัสไปตามบริเวณที่ต้องการ ส่วนใหญ่จะนิยมทำกันในหญิงหลังคลอด และผู้ที่ต้องการให้ร่างกายสดชื่นผิวพรรณเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวล

4) สุวคนธบำบัด (Aromatherapy) หมายถึงกระบวนการและวิธีการในการส่งเสริมสุขภาพและการบำบัดรักษาร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ด้วยกลิ่นหอม ซึ่งส่วนใหญ่ได้จากน้ำมันหอมระเหย (Essential Oil หรือ Volatile Oil) ที่สกัดได้จากส่วนต่าง ๆ ของพืชสมุนไพร เช่น ดอกใบ ราก ผล เปลือกไม้ ยางไม้ (Resins, Gums, Exudates) รวมถึงสารในพืชบางชนิด เช่น Coumarin และกลิ่นหอม ที่ได้มาจากสัตว์ เช่น ปลาวาฬ (อำพันทอง หรือ Ambergris เป็นสารหอมที่ได้จากสารอกปลาวาฬ) ชะมด (ชะมดเช็ด หรือ Civet เป็นสารหอมที่ได้จากสิ่งขับถ่ายจากกระเปาะของต่อมคู่ใกล้กับอวัยวะสืบพันธุ์ของตัวชะมด) บีเวอร์ กวาง เป็นต้น โดยวิธีการใช้น้ำมันหอมระเหยที่นิยมใช้ในสุวคนธบำบัดอยู่ 3 วิธีดังนี้

4.1) การสูดดมโดยตรง เป็นวิธีที่ง่ายและสะดวก โดยสูดดมกลิ่นหอม จากน้ำมันหอมระเหยที่หยดบนสำลีหรือกระดาษทิชชู หรือสูดดมไอระเหยจากน้ำมันระเหยที่หยดลงในเตาต้มน้ำร้อน 5-10 หยด ไอน้ำจะพากลิ่นน้ำมันหอมระเหยกระจายออกไปทั่วบริเวณ สร้างบรรยากาศให้มีความหอมและบำบัดอาการต่างๆ แล้วแต่ชนิดของน้ำมันหอมระเหย

4.2) การผสมน้ำ โดยการเติมน้ำมันหอมระเหยลงในอ่างอาบน้ำ เป็นวิธีการที่ดีในการผ่อนคลายอารมณ์และจิตใจ กลิ่นหอมของน้ำมันหอมระเหยจะผ่านเข้าสู่ร่างกายได้ 2 ทาง คือ การสูดดมกลิ่นที่ระเหยขึ้นมาจากน้ำและการแทรกซึมเข้าทางผิวหนัง น้ำในอ่างอาบน้ำไม่ควรร้อนเกินไป และปริมาณน้ำมันหอมระเหยไม่ควรเกิน 6 หยด ถ้าในเด็กควรลดปริมาณน้ำมันหอมระเหยลงสักครึ่งหนึ่ง โดยต้องผสมให้เข้ากับน้ำที่เตรียมไว้แล้ว

4.3) การใช้กับผิวหนังโดยตรง โดยทาน้ำมันหอมระเหยบนผิวหนังแล้วนวดร่างกายด้วยมือเปล่าแบบลูบไล่ไปมาด้วยน้ำหนักที่สม่ำเสมอ จะช่วยคลายเครียดและลดความปวดเมื่อยได้ดี แต่ไม่ควรเอาน้ำมันหอมระเหยชนิดเข้มข้นมานวด ควรจะให้น้ำมันหอมระเหยเจือจางเสียก่อนใช้ทาบนผิวหนัง

5) การบริการอาบน้ำแร่ (Spa) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ได้รับการส่งเสริม และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย คือ แหล่งน้ำแร่ (Mineral Water) ที่พบในรูปของพุ่น้ำร้อนหรือบ่อน้ำร้อน เนื่องจากเชื่อกันว่าน้ำแร่ชนิดต่างๆมีคุณค่าทางการบำบัดรักษาและส่งเสริมสุขภาพจากการดื่มหรืออาบน้ำ โดยรู้จักในนามของ “สปา”(Spa) ในประเทศไทย น้ำแร่จึงเป็นสิ่งที่คนไทยรู้จักคุ้นเคยกันมา ซึ่งมิให้บริการอยู่ในแหล่งบ่อน้ำแร่และบ่อน้ำพุร้อนในหลายจังหวัด เช่น ระนอง เชียงใหม่ เชียงราย อุทัยธานี ยะลา ฯลฯ แต่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและทันสมัยเท่าที่ควรเหมือนอย่างในต่างประเทศ

6) วารีบำบัด (Hydrotherapy) หมายถึง กิจกรรมสร้างเสริมและบำบัดรักษาสุขภาพ โดยวิธีการสร้างความสมบูรณ์แข็งแรงและเพิ่มสมรรถภาพที่ดีของร่างกายด้วยวิธีการต่างๆ ที่อาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ประกอบด้วยการออกกำลังกายในน้ำด้วยวิธีการทำกิจกรรมแอโรบิกในน้ำซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไฮโดรเทอร์าปี (Hydrotherapy) การออกกำลังกายแอโรบิกในน้ำสามารถช่วยสร้างเสริมและบำบัดรักษาสุขภาพได้ เพราะน้ำมีแรงพยุงตัวที่ช่วยลดในส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ดี และช่วยเสริมสร้างกล้ามเนื้อได้เร็วขึ้น สำหรับผู้สูงอายุที่มีอาการปวดหลัง หรือปวดข้อสามารถใช้วิธีไฮโดรแอโรบิก (Hydro-aerobics) โดยการออกกำลังกายในสระน้ำที่มีระดับน้ำสูงเพียงแค่หน้าอกและเป็นพื้นสระน้ำแบบระนาบเดียวกันทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีวิธีการวารีบำบัดแบบง่ายๆ คือ การอาบน้ำร้อนน้ำเย็นสลับกัน โดยเริ่มต้นอาบน้ำร้อนก่อนประมาณ 3-5 นาที แล้วสลับการอาบน้ำเย็น ซึ่งจะมีผลทำให้ร่างกายเกิดความ

กระป๋องเปร่าขึ้น แต่ถ้าก่อนนอนอยากให้ร่างกายรู้สึกสบายและหลับง่ายก็ให้ใช้วิธีการอาบน้ำอุ่น เพื่อให้ระบบต่างๆของร่างกายทำงานช้าลง ประโยชน์ของวาริบำบัดด้วยวิธีนี้จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันต้านทานต่อโรคต่างๆช่วยปรับฮอร์โมน และช่วยผ่อนคลายของระบบประสาทที่มีอาการตึงเครียดได้

7) การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีตัดตนการออกกำลังกายโดยฝึกกายบริหารนับเป็นปัจจัย สำคัญที่นำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาพที่ดี ซึ่งมีวิธีการทำให้ร่างกายเกิดการเคลื่อนไหวที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการใช้พลังงานขับเหงื่อออกมา โดยให้มีความสัมพันธ์กับส่วนต่างๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นกระดูกข้อต่อกล้ามเนื้อและอวัยวะภายในต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์ การตัดตนยังอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างท่าทาง การเคลื่อนไหวกับการหายใจเป็นหลักสำคัญ จึงต้องมีการนั่งสมาธิร่วมด้วย จะช่วยทำให้จิตใจสบายคลายเครียด หมอไทยโบราณจึงเชื่อมโยงประสบการณ์ของท่าฤๅษีตัดตนที่บอกเล่าสืบต่อกันมา และค้นคว้าเพิ่มเติมให้เป็นท่ากายบริหารแบบไทย และสรุปท่าทางการตัดตนให้มีความสุขภาพและสามารถปฏิบัติได้โดยคนทั่วๆ ไปที่ไม่ผัดโผนหรือฝืนร่างกายจนเกินไป ประโยชน์ของการฝึกกายบริหารท่าฤๅษีตัดตน คือ ช่วยให้เกิดความเคลื่อนไหวตามธรรมชาติ ของแขนขาหรือข้อต่อต่างๆ ให้เป็นไปอย่างคล่องแคล่ว บางท่าจะมีการกดหรือบีบนิ้วร่วมไปด้วย รวมทั้งฝึกลมหายใจเข้าออกอย่างลึกๆ และช้าๆ มีการใช้สมาธิร่วมด้วยจะช่วยยกระดับจิตใจให้พ้นอารมณ์ขุ่นมัว หงุดหงิด ความง่วง ความเครียด และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการหายใจ หากมีการฝึกหายใจให้ถูกต้อง ทำให้โลหิตหมุนเวียนดี เลือดลมเดินได้สะดวก นับเป็นการออกกำลังกายซึ่งสามารถทำได้ในทุกอิริยาบถ เป็นการต่อต้านโรคร้ายบำรุงรักษาสุขภาพให้มีอายุยืนยาว

8) การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสนา (Buddhist Meditation) การฝึกปฏิบัติแนวสมาธิพุทธศาสนาเพื่อสร้างความสงบเยือกเย็นของจิตใจท่ามกลางสภาพธรรมชาติที่รุ่มร้อนดงาม หรือนั่งวิปัสสนาบำเพ็ญภาวนาขั้นสูงในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ในวัดป่าธรรมชาติ โดยมีการให้คำปรึกษาแนะนำวิธีปฏิบัติสมาธิอย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อการคลายเครียดในชีวิตประจำวัน รวมทั้งศึกษาเรียนรู้ปรัชญาชีวิตและจิตวิญญาณตะวันออก ช่วยให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์ และมีภูมิคุ้มกันโรคทางจิต นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสุขภาพกายและใช้แก้ไขโรคได้ ร่างกายกับจิตใจอาศัยกันและมีอิทธิพลต่อกัน ผู้มีจิตใจผ่องใสเบิกบานย่อมช่วยให้กายเอิบอิ่มผิวพรรณผ่องใส สุขภาพกายดี เป็นภูมิคุ้มกันโรคไปในตัว

9) การบริการอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร หมายถึง การนำสมุนไพรมาปรุงเป็นอาหารและเครื่องดื่มที่ให้ประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากพืชสมุนไพรมีสารอาหารที่จำเป็นและมีประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของร่างกายอยู่ครบถ้วน ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต ไขมัน โปรตีน เกลือแร่ กรดอินทรีย์ วิตามิน และน้ำย่อย เป็นต้น ในทัศนะของแพทย์แผนไทย การกินอาหารตามธาตุเป็นประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์ที่ประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุทั้ง 4 นี้ต้องมีความสมดุลกัน ซึ่งจะทำให้สุขภาพเป็นปกติ ไม่เจ็บป่วย อาหารที่มนุษย์รับประทานเป็นประจำอย่างหนึ่งที่จะบำรุงธาตุให้สมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารที่มีพืชสมุนไพรเป็นส่วนประกอบจะมีสรรพคุณในการปรับธาตุที่หย่อนหรือกำเริบให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ

10) การบริการผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม การนำสารสกัดจากสารธรรมชาติและสมุนไพรมาใช้ในการผลิตเครื่องสำอางค์เพื่อลดอันตรายและการแพ้สารสังเคราะห์ซึ่งปัจจุบันนี้มี

แนวโน้มได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพในสถานบริการที่พักแรมได้เป็นอย่างดี

2.3.2 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย

ประเทศไทยมีความได้เปรียบในบริการด้านสุขภาพหลายประการ โดยเฉพาะความพร้อมในด้านบุคลากรทางการแพทย์ ที่มีความสามารถเชี่ยวชาญในโรคเฉพาะทาง และค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าด้วยบริการที่มีคุณภาพในมาตรฐานระดับเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมทั้งยังมีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวและบริการรองรับด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ซึ่งเกื้อหนุนต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2555) ได้ประเมินถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ดังนี้

จุดแข็งด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย คือ

- 1) ความคุ้มค่าเงินที่จ่ายไปทั้งด้านการท่องเที่ยวและด้านสุขภาพ
- 2) ความพร้อมของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างหลากหลายในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เอื้อต่อการท่องเที่ยวพักผ่อน และการพักผ่อนหลังการบำบัดรักษา
- 3) ความพร้อมของบริการด้านการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานสากล โดยเฉพาะด้านที่พัก ซึ่งมีบูติกโฮเต็ล ที่โดดเด่น
- 4) ความพร้อมของบุคลากรด้านการแพทย์ที่เชี่ยวชาญ ทั้งแพทย์และพยาบาล ซึ่งมีอัตราค่าจ้างที่ดี และจิตใจอบอุ่นอารี
- 5) สถานพยาบาลของไทยหลายแห่งได้มาตรฐานระดับนานาชาติ (Joint Commission International - JCI)
- 6) ความมีชื่อเสียงด้านการแพทย์เฉพาะทาง จากความเชี่ยวชาญของแพทย์ ความทันสมัยด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ และการค้นคว้าวิจัยด้านการแพทย์แขนงต่างๆ
- 7) ทักษะด้านบริการส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะการนวดแผนไทย และสปาซึ่งใช้สมุนไพรไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จุดอ่อนด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย คือ

- 1) ระยะเวลาพำนักของชาวต่างชาติที่เข้ามารักษาในประเทศไทยและผู้ติดตามโดยไม่ต้องทำวีซ่า เพียง 30 วัน ไม่เอื้อต่อการเดินทางเข้ามารักษาบางโรคที่ใช้เวลานาน
- 2) ข้อจำกัดด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ของคนไทย
- 3) การกำหนดเพดานการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติไว้ที่ 49% ไม่ดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ รวมทั้งอุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ ที่ยังต้องพึ่งการนำเข้าจากต่างประเทศ
- 4) สถานการณ์ความไม่สงบในประเทศ และภัยธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยในประเทศไทยของบรรดานักท่องเที่ยวต่างชาติ

โอกาสด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย คือ

1) แนวโน้มการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ความต้องการที่พำนักระยะยาว (Long Stay Tourism) ซึ่งรวมทั้งบริการด้านสุขภาพในต่างประเทศเพิ่มขึ้นตาม โดยมีประเทศในเอเชียที่มีค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพต่ำกว่าเป็นปลายทางเป้าหมาย

2) สภาพการดำรงชีวิตในสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน ก่อให้เกิดความเครียดและโรคร้ายต่างๆ ตามมา เป็นโอกาสในการขยายตัวของบริการส่งเสริมสุขภาพ

3) การเปิดเสรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ก่อหนุนการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอาเซียน ส่งผลดีต่อประเทศไทย รวมทั้งยังเป็นโอกาสในการขยายการลงทุนในธุรกิจบริการทางการแพทย์ และการขยายเครือข่ายเข้าไปรับบริหารโรงพยาบาล ในประเทศกลุ่ม CLMV (Cambodia, Laos, Myanmar and Vietnam)

4) ท่าเลที่ตั้งของประเทศไทยที่เป็นศูนย์กลางของอาเซียน ประกอบกับการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมเชื่อมระหว่างประเทศ ก่อหนุนต่อการเข้ามาใช้บริการด้านสุขภาพของไทย

อุปสรรคด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย คือ

1) ความคล้ายคลึงด้านวัฒนธรรมในความเป็นประเทศมุสลิม รวมทั้งการมีอาหารฮาลาลของบางประเทศ อาทิ มาเลเซีย และสิงคโปร์ สามารถดึงดูดตลาดกลุ่มมุสลิมได้ง่ายกว่า

2) ความได้เปรียบด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษของหลายประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน

3) มาเลเซียกำลังดำเนินการขยายเวลาพำนักในประเทศให้ผู้ป่วยที่เข้ามาใช้บริการด้านการแพทย์และผู้ติดตาม จาก 30 วันเป็น 180 วัน (โดยต้องมีหนังสือรับรองจากโรงพยาบาลในมาเลเซียที่ผู้ป่วยจะเข้ารับบริการทางการแพทย์)

4) ประเทศสมาชิกอาเซียนบางประเทศ อาทิ ลาว เวียดนาม และกัมพูชา เปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในธุรกิจได้ 100%

ตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพร่วมอยู่ด้วย โดยตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนั้นได้ถูกพัฒนาและบูรณาการอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการให้มีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ประเทศไทยซึ่งมีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยปัจจัยหนุนหลายประการ โดยเฉพาะคุณภาพของบุคลากรผู้ให้บริการทั้งด้านการท่องเที่ยวและบริการด้านการแพทย์ สามารถสร้างรายได้จากตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเข้าประเทศจำนวนมาก

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬามีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์กวีวิกฤตและมาตรฐานการกระตุ้นการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2552 -2555 มียุทธศาสตร์การสร้างสรรคกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่า (Value Creation) และมูลค่าเพิ่ม (Value Added) โดยเน้นการสร้างสรรคกิจกรรมให้มีความหลากหลายและการเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้า การลงทุนด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มุ่งสร้างความแข็งแกร่งและผลักดันการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่หลากหลายให้

ประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าและน่าประทับใจ โดยมียุทธศาสตร์การดำเนินการส่งเสริมการตลาด หนึ่งยุทธศาสตร์นี้ คือ การเพิ่มการเติบโตของรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าการท่องเที่ยว และเพิ่มความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวประทับใจและกลับมาเที่ยวซ้ำเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ในงานวิจัยของมิ่งสรรพ ขาวสะอาดและคณะ (2548) เรื่องมูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย เพราะสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มสูงถึง 12,009 บาท ในขณะที่อัตราส่วนมูลค่าเพิ่มต่อยอดขายคำนวณได้ร้อยละ 33.28 มูลค่าเพิ่มของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละ 46 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัดของจังหวัดเชียงใหม่ มีการจ้างงานมากขึ้น และพบว่า 3 ลำดับแรกของอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มต่อแรงงาน 1 คนสูงสุด ได้แก่ อุตสาหกรรมให้เช่าอุปกรณ์โดยไม่มีผู้ควบคุม อุตสาหกรรมโรงแรมและรีสอร์ท และอุตสาหกรรมนำเที่ยว

ส่วนงานวิจัยของ ธนธรรณ ทองหอม (2551) เรื่อง การศึกษาหาคุณค่าสำคัญในการตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว กล่าวไว้ว่าถ้าสามารถยกระดับคุณค่าทางการท่องเที่ยวได้ก็สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้เช่นกัน

การสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว คือ การที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม และร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือข้อผิดพลาดที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมและการตอบสนอง เมื่อทุกฝ่ายมีความสนใจในสิ่งเดียวกัน ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจของ นำไปสู่การลงทุน การมีรายได้และผลกำไรเพิ่มขึ้น การเพิ่มมูลค่าของสินค้าท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- ระดับเริ่มแรก “Primary Destination Attribution” สินค้าท่องเที่ยวถูกมองในรูปของตัวสินค้าที่สนองความต้องการเบื้องต้นของนักท่องเที่ยว เช่น หาดทราย ชายทะเล ภูเขา วัดวาอาราม

- ระดับที่สอง “Rational Value & Benefits” สินค้าท่องเที่ยวถูกมองในรูปของประโยชน์ที่ได้รับจากสินค้า กล่าวคือนักท่องเที่ยวมิได้มองคุณค่าหรือมูลค่าสินค้าท่องเที่ยวเพียงแค่การได้มาเที่ยวเท่านั้น หากแต่รวมถึงประโยชน์ที่ได้รับตามมา เช่น สุขภาพจิตที่ดี สุขภาพกายที่แข็งแรง การได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การได้รับประสบการณ์ใหม่ เป็นต้น

- ระดับที่สาม “Emotional & Mental Value” สินค้าท่องเที่ยวถูกมองเกินขอบเขตของประโยชน์ที่จะได้รับ กล่าวคือนักท่องเที่ยวมิได้คิดแต่เพียงประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวหากแต่คำนึงถึงความสุขสนุกสนานด้วย

- ระดับที่สี่ “Personal Recognition” นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกผูกพันกับสินค้าท่องเที่ยว การมาเที่ยวแต่ละครั้งไม่เพียงแต่ได้รับความสุขใจ แต่ยังรู้สึกเหมือนได้มาบ้านที่สอง (Second Home) ทำให้เกิดการมาท่องเที่ยวซ้ำ (Repeat Tourists)

- ระดับที่ห้า “Brand Value” ซึ่งเป็นขั้นสุดท้าย นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกซาบซึ้ง และมองสินค้าท่องเที่ยวว่า คือทุกสิ่งทุกอย่างของความเป็นไทย (Thainess) เช่น หากต้องการไปทะเลจะต้องจำเพาะเจาะจงที่ภูเก็ตเนื่องจากทะเลสวย คนไทยยิ้มแย้มแจ่มใส และประเพณีกินเจที่น่าตื่นตาตื่นใจ

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) ได้กล่าวไว้ในบทความจาก “มูลค่า” สู “คุณค่า” จาก “พ่อค้า” สู “ญาติมิตร” ฝ่าวิกฤตการท่องเที่ยวไทย เกี่ยวกับมุมมองด้านคุณค่าทางการท่องเที่ยว คือ การมองลึกลงไปข้างใน มองด้วย

ความลึกซึ้ง มองถึงคุณภาพ มองหลายมิติ มองเห็นความเป็นมนุษย์ วัฒนธรรม รากเหง้า สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาและความเป็นชาติไทยในการท่องเที่ยว

คุณค่า คือ สิ่งที่สามารถสนองความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์ มี 2 ลักษณะ คุณค่าแท้ คือ คุณค่าที่มีติดตัวอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และคุณค่าเทียม คือ คุณค่าที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้นมา

คุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว คือ สิ่งที่มีค่าที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวโดยสนองความต้องการ และสร้างความพึงพอใจให้แก่มนุษย์ได้ ได้มีการแบ่งประเภทของคุณค่า 4 คุณค่า ได้แก่ 1) คุณค่าด้านภูมิปัญญา 2) คุณค่าด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ 3) คุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจ และ 4) คุณค่าด้านการศึกษา

คุณค่าของการท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมองเห็นว่ามีคุณค่า เป็นการท่องเที่ยวที่ดี และชื่นชอบการท่องเที่ยวนั้น การสร้างคุณค่าทางการท่องเที่ยว คือ สร้างความประทับใจในคุณภาพของการท่องเที่ยว หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงคุณภาพทุกประการของการท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจการท่องเที่ยวนั้น เมื่อนักท่องเที่ยวรับรู้ถึงมูลค่าเพิ่มที่ส่งมอบได้นั้น นักท่องเที่ยวสนใจมากขึ้นมีการกลับมาเที่ยวซ้ำ

มุมมองกลับกัน การท่องเที่ยวสามารถส่งเสริมการทํานุบำรุง และการส่งต่อประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้งช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดการอย่างยั่งยืนต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ การปกป้องมรดกของท้องถิ่น และการฟื้นฟูงานฝีมือ ศิลปะ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ การท่องเที่ยวไม่ได้มีส่วนช่วยด้านการเงินในการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว แต่ยังสนับสนุนทางอ้อมด้วย เช่น การท่องเที่ยวในพื้นที่ห่างไกลในแถบภูเขา สามารถช่วยให้ชาวเขาตระหนักและฟื้นฟูเพลงท้องถิ่น และการฟ้อนรำแบบดั้งเดิมเอาไว้ได้ การท่องเที่ยวส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความภูมิใจของชุมชน (Tourism Encourages Civic Involvement and Pride) การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเรียนรู้คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อรายได้ การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกของท้องถิ่นและของชาติยังผลให้เกิดความใส่ใจในการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในด้านการดำเนินงาน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)

คำว่า “ความสร้างสรรค์” หรือ “ความคิดสร้างสรรค์” มีบทบาทในสังคมไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งถูกจัดเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่จะช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศ แต่ทั้งนี้ ความสร้างสรรค์สำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงการออกแบบรูปสัญลักษณ์สินค้าหรือบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพียงเท่านั้น แต่หากกล่าวถึงความสร้างสรรค์ในแบบ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” แล้วนั้น ยังหมายรวมถึงวิธีการเที่ยวของนักท่องเที่ยวอีกด้วย

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับประเทศไทยเสียทีเดียว เพราะกิจกรรมหลายๆอย่างที่มีอยู่แล้ว เช่น การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การเข้าคอร์สฝึกทำอาหารไทย หรือการนวดแบบแผนไทย เหล่านี้ล้วนสามารถเชื่อมโยงและพัฒนาให้รองรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ทั้งยังเป็นกิจกรรมทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งที่มีความสนใจในวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยในมิติที่มีความลึกซึ้งมากขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นคำศัพท์บัญญัติใหม่เพื่อใช้เรียกการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งมีมานานแล้ว แต่กลับไม่มีชื่อเรียก และเริ่มมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวประเภทนี้ในแวดวงการท่องเที่ยวแบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้าๆ เป็นเวลาร่วมหนึ่งศตวรรษ จวบจนนักวิชาการและผู้คร่ำหวอดด้านการท่องเที่ยวจากหลายมุมโลกได้รวมตัวกันในงานประชุมนานาชาติเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งแรก ณ เมืองซานตาเฟ

มลรัฐนิวเม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปลายปี พ.ศ. 2552 ทำให้เกิดคำนิยามอย่างเป็นทางการสำหรับ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ว่าเป็น “การท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของสถานที่ ผ่านประสบการณ์ตรง และการมีส่วนร่วมกับผู้คนเจ้าของวัฒนธรรม” หรือในภาษาอังกฤษว่า “Creative Tourism is tourism directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage or special character of a place.”

องค์การยูเนสโก (UNESCO) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดความยั่งยืน โดยมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชน ในเชิงการเรียนรู้และการทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือในการรักษาความสมดุลระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชนและผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทั้งในรูปแบบที่เป็นผลประโยชน์ตอบแทน อิงตามระบอบทุนนิยมและความยั่งยืนของการพัฒนาในชุมชน (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2552)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ก็คือการท่องเที่ยววิถีชีวิตที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะในเรื่องวิถีการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ เรื่องอาหารการกิน ศิลปหัตถกรรม และอื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน และผู้คนเจ้าของพื้นที่โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ผ่านการพูดคุยสนทนาและผ่านกิจกรรมทดลองปฏิบัติต่างๆ เช่น การทดลองทำอาหาร การทดลองทำศิลปหัตถกรรม ดังเช่น คนในพื้นที่นั้น ๆ ตลอดจนการทดลองใช้ชีวิตตามแบบอย่างผู้คนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมอันมีเอกลักษณ์ของผู้คนและสถานที่นั้นๆ ผ่านประสบการณ์ตรง เรียกว่าเป็นเวทีการเรียนรู้แบบมีชีวิต (มุทริกา พุกษาพงษ์, 2554)

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นอกจากจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อรองรับการเติบโตของนักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อค้นหาเสน่ห์และวัฒนธรรมที่แตกต่างแล้วนั้น ยังมีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่งคือ การสนับสนุนให้ชุมชนที่อยู่อาศัยเกิดสำนึกรักในเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งเป็นหัวใจหลักส่วนหนึ่งที่จะช่วยทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ มีความยั่งยืนมากขึ้น

ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จะประยุกต์ใช้แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมและกำหนดรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเริ่มจาก

1) การริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ ที่เน้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยว ชุมชนและผู้ประกอบการมีความผูกพันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างกัน

2) สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมและเรียนรู้ประสบการณ์ในวิถีชีวิตประจำวันของคนชุมชน ซึ่งจะแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมที่นักท่องเที่ยวเปรียบเสมือนลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

3) นำเสนอกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับกับชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการในชุมชนมีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นด้วย

4) นำเสนอความเป็นท้องถิ่นของวิถีชีวิตคนในพื้นที่และให้คนในชุมชนรวมถึงผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในการคิดแคมเปญให้แก่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

5) นำเสนอเรื่องราวและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่มองเห็นได้และง่ายต่อการเข้าใจและน่าสนใจเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในบรรยากาศอย่างแท้จริง

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2550) กล่าวว่าอัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอยๆ ตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่ก่อสร้างทางสังคม (Social Construct) นอกจากนี้วัฒนธรรมก็ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (Creating Meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

อัตลักษณ์ แตกต่างจากบุคลิกภาพในประเด็นที่สำคัญหลายประการ เราอาจมีบุคลิกภาพร่วมกับบุคคลอื่น แต่การมีอัตลักษณ์ร่วมมีนัยของการเกี่ยวพันกับการตื่นตัว (Active) บางอย่างในตัวของเรา เช่น เราเลือกที่จะแสดงตัวตนกับกลุ่มหรืออัตลักษณ์ที่เฉพาะ ซึ่งบางครั้งเราอาจมีตัวเลือกมากกว่าคนอื่น และ อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่เป็นของเรา บุคลิกภาพอธิบายลักษณะต่างๆ ที่บุคคลทั้งปวงน่าจะมีเช่นการเข้าสังคมเก่งหรืออาจเป็นคุณลักษณะภายในแต่อัตลักษณ์ต้องการพื้นฐานบางอย่าง อาจถูกจัดประเภทด้วยการมีลักษณะบุคลิกภาพ แต่เราต้องแสดงตนเอง (นั่นคือการยอมรับอย่างตั้งใจ) กับอัตลักษณ์ ความสำคัญของการแสดงตัวตน (Marking Oneself) คือการมีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างกับอีกกลุ่มอื่น หากลองคิดถึงสถานการณ์ที่เราพบกับใครสักคนในครั้งแรก และเรากำลังพยายามค้นหาว่าเขาคือใคร ด้วยการตั้งคำถามว่าเขามาจากไหนและเขาทำอะไรในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย (สิ่งที่มีร่วมกับเขา) และสิ่งที่ทำให้เขาแตกต่างจากเรา หรือการพิจารณาถึงสถานการณ์การเดินทางไกล สถานที่ที่คุณจะไป คุณได้ยินเสียงคนกลุ่มหนึ่งกำลังสนทนาแล้วพูดภาษาเดียวกับคุณ คุณจะรับรู้ด้วยความรู้สึกของการระลึกรู้ (Recognition) และความเป็นเจ้าของร่วมกับกลุ่มนั้นการที่คุณมีบางอย่างร่วมกันได้นำเสนอช่วงของการระลึกรู้และการมีบางอย่างร่วมกับผู้อื่นผู้มีอัตลักษณ์ร่วมกับคุณ อัตลักษณ์ถูกแสดงออกให้เห็นด้วยการคล้ายกัน นั่นคือมันเกี่ยวกับบุคคลที่เหมือนเราและความแตกต่างของบุคคลที่ไม่เหมือนกับสิ่งเหล่านี้เป็นการกำลังพยายามค้นหาสิ่งเกี่ยวกับตัวของบุคคลนี้และสิ่งที่ทำให้เขาเหมือนกับเรา

ลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์ คือ ยังคงเป็นเรื่องของการใช้ สัญลักษณ์ (Symbol) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลายรูปแบบในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็ยังเกี่ยวข้องกับ มิติ "ภายใน" ของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านของอารมณ์ ความรู้สึกเรา เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเอง ในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและปริณทลของอัตลักษณ์ และตัวตนที่มันซ้อนทับกันอยู่ จึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับคือระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ที่จะใช้แสดงตน เช่น การที่สังคมกำหนดบทบาท

หน้าที่ และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อนความเป็นสามภรรยา เข็มโรงเรียน ผ้าที่พันคอของ ทีม ภาษาหรือบางที่อาจเห็นได้จากเสื้อผ้าที่ใส่ สัญลักษณ์และการสร้างภาพแทนความจริง (Representation) เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางหรือที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบางคนและการแยกแยะตัวเราด้วยการสร้างความต่างจากคนอื่น ในความเข้าใจนี้เองแม้ว่าในฐานะของบุคคลเราควรจะยอมรับในอัตลักษณ์ต่างๆอย่างตั้งใจ อัตลักษณ์เหล่านั้นยังเป็นผลผลิตที่สำคัญของสังคมที่เราอาศัยอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น อัตลักษณ์จึงได้จัดเตรียมการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับโลกที่เขาอาศัยอยู่นอกจากนี้อัตลักษณ์ยังรวม ถึงเรื่องราว "ฉันมองตัวฉันเองอย่างไร และคนอื่นมองฉันอย่างไรมันเข้าไปเกี่ยวกับตัวตน (Self) และสิ่งที่อยู่ภายใน มันเป็นการกำหนดตำแหน่งที่ระลึกจากสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนอื่นรับรู้ด้วยไม่ใช่แค่เรารับรู้เท่านั้น อย่างไรก็ตามการที่เรามองตัวเราอย่างไรและคนอื่นมองเราอย่างไรมันอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป

อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร มันถูกก่อตัวขึ้นมาโดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในบุคคลหนึ่งๆ ก็จะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลยอมรับในอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งในขณะเวลานั้นมันมีกระบวนการที่แตกต่างกันในการแทนที่ ในขณะที่บุคคลทำการกำหนดตำแหน่งของตนเอง และถูกกำหนดตำแหน่ง ในทางสังคม กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ได้ คำนี้ถึงจุดเน้นที่ความแตกต่าง ความหลากหลายหลายในการสร้างอัตลักษณ์ที่เท่าเทียมกับการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ทั้งหลายนี้ได้เชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างไร การมุ่งเป้าหมายไปที่ความสำคัญต่อมุมมองทางสังคมของอัตลักษณ์จะนำเราไปสำรวจโครงสร้างต่างๆโดยผ่านชีวิตของเราที่ถูกจัดการอัตลักษณ์ต่างๆ ของเราที่ถูกจัดเก็บไว้เข้าที่ด้วยโครงสร้างต่าง ๆ ทางสังคม และ เราก็มมีส่วนร่วมในการก่อตัวของอัตลักษณ์ของตัวเอง

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ (วีระพล ทองมา, 2547:17-22) ได้แก่

1) ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

2) ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไปในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษาระบบและห่วงโซาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิมหรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่ปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

แนวคิดหนึ่งที่มีมุมมองว่าช่วยลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว คือ การเน้นความร่วมมือในชุมชน และจากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจการเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5) มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8) รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

9) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณา

จากมตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับได้พื้นที่ท่องเที่ยว

ความคิดเรื่องความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) สรัสวดี อาสาสรรพกิจ (2543) สรุปว่าหมายถึง “ความสามารถที่จะรับของพื้นที่ ในด้านการท่องเที่ยวเป็นความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับการพัฒนาเพื่อรองรับกับจำนวนนักท่องเที่ยวและกิจกรรมนำเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ อย่างเหมาะสมโดยส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ดังกล่าวอย่างน้อยที่สุด” โดยมีแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ที่แสดงไว้คล้าย ๆ กันดังนี้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) เสนอว่าขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวหมายถึงปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถอยู่ได้ด้วยความพอใจและได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายหรือถูกทำลายน้อยที่สุด แต่ยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้มากที่สุดทั้งนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐานและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

มนัส สุวรรณ (2538) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ไว้ในหนังสือนิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยกล่าวว่าธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ระดับหนึ่งระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางกายภาพและชีวภาพของพื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้นซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้ไปแล้วจะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื้ออื่น ๆ ตามมา

โดยทั่วไปความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นหลัก ๆ คือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัวย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างใดจำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยวกล่าวอีกนัยหนึ่งความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุดโดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3. ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศน์ (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงสถานที่ที่จะได้รับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรงซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินไปพื้นที่นั้นจะรับได้

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเพื่อให้พื้นที่นั้น สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีนั้น สันติ ชุคนธรา (2530) ใช้อธิบายว่ามีปัจจัยที่จำเป็นจะต้องคำนึงถึง 3 ประการคือ

1. สารูป (Image) ของพื้นที่ สารูป หมายถึง หัวใจหรือตัวแทนของพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ในความคิดและความรู้สึกของนักท่องเที่ยว สารูปของแหล่งท่องเที่ยวเป็นเสน่ห์ที่จะ ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาถึง และพอใจที่จะได้เดินทางมาสัมผัสชื่นชมการศึกษาพื้นที่หากไม่คำนึงถึงสารูปของพื้นที่อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยว นั้นสูญเสียสารูปเดิมไปซึ่งย่อมจะมีผลต่อความรู้สึกของนักท่องเที่ยวในแง่ลบเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงและ นักท่องเที่ยวไม่สามารถพบกับสิ่งที่เขาคาดหวังไว้ย่อมมีผลให้เขาตัดสินใจที่จะไม่มายังแหล่งท่องเที่ยวอื่นอีก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนั้นก็ย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ

2. จำกัดขั้นต่ำ (Thresholds) หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวขั้นต่ำสุดที่จะเอามาอุดหนุนหรือใช้บริการ ต่าง ๆ ในพื้นที่นั้นการพัฒนาพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโรงแรมการปรับปรุงถนนการสร้างร้านอาหารล้วนต้องใช้ เงินทุนและจะต้องมีผลตอบแทนในการลงทุนโดยเก็บค่าบริการทางการท่องเที่ยวที่จำกัดขั้นต่ำคือดัชนีชี้ให้เห็นถึง ความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของกิจกรรมและบริการทางการท่องเที่ยวที่จะลงทุนพัฒนาขึ้นมาว่าควรจะมีจำนวน หรือระดับเท่าใดจึงจะเหมาะสมคุ้มกับจำนวนเงินที่ลงทุนไปการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องคำนึงถึง ขีดจำกัดขั้นต่ำนี้เพื่อไม่ให้เกิดการใช้เงินลงทุนและงบประมาณเกิดความสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์

3. ความสามารถในการรับรองของพื้นที่ (Carrying Capacity) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึง แต่ในอดีตที่ผ่านมายังมีได้รับการความสนใจหรือให้ความสำคัญมากเท่าที่ควร

แนวทางการศึกษาความสามารถในการรับรองได้ของพื้นที่

เซอร์บีและฮาเบอร์ลิน (Shelby&Haberlein, 1986 in Reid 2003) ได้เสนอแนวทางการศึกษา ความสามารถในการรับรองของพื้นที่ (Carrying Capacity) มุ่งไปที่การจัดและการพัฒนา (Management&Development Approach) เพื่อสร้างความยั่งยืนให้แก่ธรรมชาติและระบบนิเวศเขาระบุว่า โดยทั่วไปการศึกษาเรื่องความสามารถในการรับรองของพื้นที่เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและนันทนาการควร ประกอบด้วยการวิเคราะห์ 4 ด้านคือด้านกายภาพ (Physical) ด้านนิเวศ (Ecological) ด้านการรับรู้ (Ecological) และด้านเศรษฐกิจ (Economic)

สแตนคีย์ (Stankey et al.1999 in Reid 2003) กล่าวว่า การศึกษาวิเคราะห์ด้านสิ่งแวดล้อมทางด้าน นิเวศวิทยาที่ใช้ในเรื่องของการท่องเที่ยวและนันทนาการนั้นจะศึกษาการใช้ประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยศึกษาถึงความสามารถในการรับรองนักท่องเที่ยวของพื้นที่แม้ว่าจะมีประโยชน์แต่ก็เป็นที่ยากในการปฏิบัติ ที่จะคำนวณได้อย่างแม่นยำเพราะมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน อยู่หลายตัวแปร ดังนั้นจึงมีผู้คิดค้นเทคนิค การประเมินแบบต่างๆมาใช้แทนที่การศึกษาเรื่อง Carrying Capacity ของ Shelby & Haberlein (1986) เช่น Recreation Opportunity Spectrum, Limit to Acceptable Change, Social Learning Model

ขีดความสามารถการรองรับนักท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity, CC/ TCC) หมายถึง ระดับ ความสามารถในการเจริญเติบโตหรือการทนต่อเปลี่ยนแปลงในระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น โดยสิ่งแวดล้อมทางการ ท่องเที่ยวยังสามารถคงอยู่หรือดำเนินอยู่ได้อย่างปกติและปราศจากผลกระทบ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือความ เสี่ยงต่อสวัสดิภาพ สุขภาพ พลาณามัย สิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว นั้น

ซึ่งรวมถึงมนุษย์ในฐานะนักท่องเที่ยว (Schneider et.al,1978:1) ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบและโครงสร้างของแต่ละระบบนิเวศเป็นบรรทัดฐาน ความสามารถในการรองรับเป็นแนวคิดที่สื่อให้ทราบว่าระบบนิเวศหนึ่ง ๆ นั้น มีระดับหรือขีดความสามารถทนทานต่อการพัฒนาหรือถูกกระทำ ในขณะที่อุทยานแห่งชาติ. 2550: (<http://www.dnp.go.th>. 25/07/2558) กล่าวว่า การรองรับได้ของพื้นที่ท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถของประชาชนในชุมชนในการต้อนรับและให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพ 9 ประการ คือ

- 1) มีความพร้อม หมายถึง ชุมชนต้องมีความพร้อมทุกเวลาในการต้อนรับและให้บริการนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเต็มที่ ทั้งได้เตรียมตัวที่จะต้อนรับและให้บริการอยู่เสมอ
- 2) มีการเข้าถึงได้ หมายถึง ชุมชนต้องเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถเดินทางเข้ามายังชุมชนได้อย่างสะดวกสบาย
- 3) มีความสามารถ หมายถึง ชุมชนต้องมีทักษะและความรู้ในการต้อนรับและให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างประทับใจ
- 4) มีความไวใจได้ หมายถึง ชุมชนต้องมีการต้อนรับและให้บริการ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างคงเส้นคงวาและไวใจได้
- 5) มีความเชื่อถือได้ หมายถึง ชุมชนต้องรักษาชื่อเสียงด้านการยอมรับเชื่อถือ
- 6) มีความปลอดภัย หมายถึง ชุมชนต้องให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 7) มีความเข้าใจ หมายถึง ชุมชนต้องมีความเข้าใจถึงความต้องการ และความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 8) มีอัธยาศัย หมายถึง ชุมชนต้องมีความสุข อ่อนน้อม เป็นมิตร และเข้าใจถึงความรู้สึกของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

9) มีการสร้างสัมพันธภาพ หมายถึง มนุษย์สามารถติดต่อสื่อสารด้วยภาษาที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าใจเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีและรับฟังความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นในการปรึกษาหารือและตัดสินใจเกี่ยวกับการต้อนรับและให้บริการนักท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างพึงพอใจ ซึ่งความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 3 ระดับ คือ (อุทยานแห่งชาติ. 2550: ออนไลน์)

- 1) การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 4 ประการได้แก่
  - 1.1) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตรงกับความต้องการของเขา
  - 1.2) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่มีราคาเหมาะสมกับคุณภาพ
  - 1.3) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดี
- 2) การคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 3 ประการ

2.1) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามคุณภาพที่คาดหวัง

2.2) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามเวลาที่คาดหวัง

2.3) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวตามวิถีทางที่คาดหวัง

3) การตอบสนองมากเกินกว่าที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะคาดถึง 3 ประการ

3.1) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับบริการพิเศษเกินกว่าที่จะคาดถึง

3.2) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับของที่ระลึกเกินกว่าที่จะคาดถึง

3.3) การตอบสนองให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์เกินกว่าที่จะคาดถึง

นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญมีวัตถุประสงค์ 5 ประการคือ

1) เพื่อให้มีการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในชุมชน ซึ่งได้รับการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบในการฟื้นฟูและรักษาระบบนิเวศแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ที่มีการกำหนดเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสม

2) เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม

3) เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทุกฝ่ายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งก่อประโยชน์อย่างเหมาะสมกับชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ต่อชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แกชุมชน และเพิ่มความกินดีอยู่ดีให้แกชุมชน

4) เพื่อให้สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมโดยมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน รักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและสังคมชุมชน และมีบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ให้ความมั่นใจและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5) เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังชุมชนมากขึ้น

อีกทั้งยังมีแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญมี 3 ประการ คือ (อุทยานแห่งชาติ. 2550: ออนไลน์)

1)แนวทางการพัฒนาชุมชนให้เกิดทรัพยากรท่องเที่ยวขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีแนวทางที่สำคัญอยู่ 2 แนวทางได้แก่

1.1) แนวทางการพัฒนาสถานที่ที่เป็นธรรมชาติสวยงามให้ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติโดยชุมชนสามารถปรับแต่งพื้นที่ธรรมชาติเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การพัฒนาให้เกิดทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทภูมิอากาศ ประเภททิวทัศน์สวยงาม ประเภทสัตว์ป่า ฯลฯ

1.2) แนวทางการพัฒนาสถานที่โบราณสถานและโบราณวัตถุให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุในชุมชน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ ประเภทอนุสาวรีย์แห่งชาติ ประเภทสถาปัตยกรรมแห่งชาติ ประเภทยานประวัติศาสตร์ ประเภทอุทยานประวัติศาสตร์ ประเภทชุมชนประวัติศาสตร์ประเภทพิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

2) แนวทางการพัฒนาชุมชนให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญคือแนวทางการพัฒนาให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวประเภทโครงสร้างพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน และประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย เช่น การสื่อสาร การขนส่ง การสาธารณสุข การศึกษาและการอบรม เป็นต้น

3) แนวทางการพัฒนาชุมชน เกิดบริการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีแนวทาง 5 แนวทาง คือ

3.1) แนวทางการพัฒนาให้เกิดบริการการขนส่งแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

3.2) แนวทางการพัฒนาให้เกิดบริการที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้สามารถพักค้างคืนชั่วคราวในระหว่างเดินทางเดินทางท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างสะดวกสบายและปลอดภัย

3.3) แนวทางการพัฒนาให้เกิดบริการอาหารและบันเทิงแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้สามารถมีอาหารรับประทานขณะเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างปลอดภัย และมีแหล่งบันเทิงให้ความบันเทิงใจในขณะเดินทางท่องเที่ยวชุมชน

3.4) แนวทางการพัฒนาให้เกิดบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์แก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างสะดวกและได้รับความรู้ที่ถูกต้อง

3.5) แนวทางการพัฒนาให้เกิดการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถซื้อสินค้าที่ระลึกของชุมชนกลับไปฝากญาติในภูมิลำเนาของตนได้

ความสามารถในการรองรับ สามารถจำแนกได้ 4 ลักษณะ ดังนี้ (France, 1997; Holden, 2008 ; lascurain, 1996)

1) ความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) พิจารณาความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ว่าควรใช้พื้นที่ในระดับความเข้มข้นเท่าใด จึงจะให้ผลประโยชน์สูงสุดด้านเศรษฐกิจ เช่น จำนวนแรงงานจากภายนอกต่อจำนวนแรงงานใน เป็นต้น

2) ความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity) เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ค่อนข้างชัดเจนมากกว่าการพิจารณาในแง่อื่นๆ เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อย เพียงใด เช่น ระยะทางและเวลาเฉลี่ยจนถึงปลายทางต่อนักท่องเที่ยว จำนวนประชากรต่อพื้นที่ เป็นต้น

3) ความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) คือ ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของพื้นที่ที่ระบบนิเวศจะแบกรับได้ ก่อนสภาพแวดล้อมจะเสื่อมโทรมลงจนยากที่จะแก้ไขให้กลับคืนสู่สภาวะเดิมที่เคยเป็น เช่น อัตราส่วนของปริมาณน้ำเสียในฤดูกาลท่องเที่ยวต่อความสามารถใน

การรองรับของ ระบบบำบัดน้ำเสีย ปริมาณการเกิดขยะต่อความสามารถในการจัดเก็บและรวบรวมขยะ ค่าเฉลี่ยของระดับเสียงต่อวันที่เกินมาตรฐานมลพิษทางเสียงในช่วงฤดูการท่องเที่ยว

4) ความสามารถในการรองรับทางความรู้สึก (Perceptual Carrying Capacity) พิจารณาขีดความสามารถในการรองรับทางความรู้สึก จะวัดจากความพึงพอใจของผู้ที่มาใช้บริการในสถานที่นั้น ๆ เป็นตัวกำหนด เช่น จำนวนเรื่องร้องเรียน เป็นต้น

อีกแนวคิดหนึ่งในการหาแนวทางการจัดการตามคุณภาพและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ถูกพัฒนาและใช้อย่างแพร่หลายในประเทศแคนาดาและสหรัฐอเมริกา ได้แก่ แนวคิดการประเมินคุณภาพและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ หรือ ช่วงชั้นโอกาสการท่องเที่ยว (Recreation Opportunity Spectrum ROS หรือ Tourism Opportunity Spectrum, TOS) เป็นแนวทางที่นำมาใช้ในการพัฒนาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ตอบสนองประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวต้องการและคาดหวังได้อย่างเหมาะสม (USDA Forest Service, 1982) โดยพิจารณาจากประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Setting) อาทิ สภาพแวดล้อมของที่ตั้ง (Environment), การเข้าถึงที่ตั้ง (Access) เป็นต้น
- 2) สภาพแวดล้อมทางการจัดการ (Management Setting) อาทิ การจัดการในพื้นที่ (Onsite Management) เป็นต้น
- 3) สภาพแวดล้อมด้านสังคม (Social Setting) อาทิ สภาพสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ปริมาณนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ถึงแม้ว่าในต่างประเทศจะนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้กับการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างแพร่หลาย แต่ในประเทศไทยแนวคิดบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักช่วงชั้นโอกาสนันทนาการนั้นยังอยู่ในวงจำกัด ซึ่งหากมีการเผยแพร่หลักการดังกล่าว สู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ตลอดจนนักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่เพื่อจะเข้าใจในหลักการและทราบถึงโอกาสและทางเลือกด้านนันทนาการที่มีอยู่ก็จะเป็นประโยชน์ให้สามารถดำเนินการจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์ของการจำแนกแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งนันทนาการโดยใช้หลักการของ ROS หรือ TOS นั้นก็เพื่อผลักดันให้เกิดการบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวในลักษณะที่ตอบสนองต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวได้หลากหลายมากขึ้นนำไปสู่ความพึงพอใจและประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยว รวมถึงการควบคุมระดับการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ การจำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการ ROS หรือ TOS ยังเป็นหลักการที่กำหนดระดับความเป็นธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ระดับการพัฒนา ลักษณะหรือรูปแบบของการสื่อความหมาย ความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และความสันโดษ จำนวนคน/กลุ่มที่ไปใช้พื้นที่ท่องเที่ยว และวิธีการท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์อื่นๆ ของการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และแหล่งธรรมชาติต่าง ๆ

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้งหมดที่กล่าวมา ทำให้คณะผู้วิจัยมองเห็นประเด็นการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวที่ถูกหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้น เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งน้ำพุร้อนหลาย ๆ แหล่งถูกนำไปใช้โดยขาดการศึกษาถึงศักยภาพที่เหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ทำให้เกิดการพัฒนาที่สวนทางกันระหว่าง การพัฒนาและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หรือขาด

มุมมองถึงหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Fennell, 2003) โดยหนึ่งในประเด็นสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในชุมชนครั้งนี้ คือ การศึกษาถึงศักยภาพแหล่งน้ำพุร้อนเพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมในชุมชน และสิ่งแวดล้อมโดยไม่ส่งผลกระทบต่อในทางลบ หรือส่งผลเสียน้อยที่สุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และรูปแบบที่แท้จริงของการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ เกิดจากการสังเคราะห์ทั้งทางมิติชุมชนและสังคม ทรัพยากรท่องเที่ยว เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว กายภาพ และสิ่งแวดล้อม โดยผลหรือแผนการพัฒนาที่ได้ รวมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นนั้นจะเน้นการให้การศึกษแก่นักท่องเที่ยวและชุมชน โดยทุกส่วนที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมท่องเที่ยว พร้อมเกิดการเรียนรู้และเกื้อหนุนและกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจในชุมชน และไม่เกิดการซื้อขาย หรือทำลายวัฒนธรรม และทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม (สินธุ์ สโรบล, 2546) โดยยึดหลักภายใต้ความสอดคล้องและความต้องการของชุมชน (Duffy, 2006) ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ที่ตอบโจทย์ปัญหาอันมาจากความต้องการของสังคมและชุมชนในพื้นที่ภายใต้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการ ระหว่างภาคการศึกษา (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่) ชุมชนในพื้นที่ (ชุมชนในแหล่งน้ำพุร้อนในแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ และเอกชนเป็นต้น

กล่าวโดยสรุปการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

ขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนในการรับรองนักท่องเที่ยวโดยไม่เกิดผลเสียหายทางด้านศักยภาพด้านเศรษฐกิจด้านสังคมและด้านนิเวศ

ขีดความสามารถในการรองรับได้ทางกายภาพ หมายถึง จำนวนจุดที่ให้บริการ จำนวนพื้นที่ต่อจุด จำนวนผู้ใช้ต่อช่วงเวลาต่อจุด การจัดการด้านขยะและคุณภาพน้ำในแหล่งพุร้อน

ขีดความสามารถในการรองรับได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง รายรับจากการท่องเที่ยวรายจ่ายในการลงทุนด้านการท่องเที่ยวงบประมาณในการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว

ขีดความสามารถในการรองรับได้ทางสังคม หมายถึง การสัมผัสการเข้ามาใช้ประโยชน์และการรับรู้ของประชาชนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมเยือนแหล่งท่องเที่ยวต่อความแออัดในแหล่งพุร้อนและระดับการยอมรับผลกระทบที่เกิดขึ้นได้

ขีดความสามารถในการรองรับได้ทางนิเวศ หมายถึง ปริมาณและความหนาแน่นของพืชและสัตว์ในแหล่งพุร้อนรวมถึงผลกระทบที่มีต่อพืชพันธุ์และสัตว์อื่น ๆ ในบริเวณเดียวกัน

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546: 178-179) ได้ระบุว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community-based Sustainable Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิด

การเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการนอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึงหรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิ การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT " ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน และแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่พจนานุกรม (2546: 185-188) ได้กล่าวไว้ว่าชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1) มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไข ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมเพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไข ปัญหาของชุมชนนั้น

2) การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

3) การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยวซึ่งทั้ง 3 รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเองที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎกติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมา

จากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยอำนวยความสะดวกต่อการกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

2) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

3) เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4) เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะทำให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

นอกจากนี้เมื่อมีการกำหนดวิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์แล้ว ต้องทำการประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้นทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีความกังวลอยู่พอสมควรแม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์ และประเมินว่าวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ

1) ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาคือแบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งหรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อกับทิศทางแก้ไขปัญหโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือ ผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4) การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5) ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยวการสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6) การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่รองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้องตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7) ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรบกวนจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจ และตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนาน สวนศรี (2546:189-190) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติ มาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อ คือ ทำการสำรวจทางกายภาพโดยทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)และแผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ) พร้อมทั้งทำการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน และศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว จากนั้นทำการศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชนซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน โดยทำการรวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้องปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้นพร้อมทั้งทำการปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชนตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนทำการฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนนี้ประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาองค์กร โดยทำการฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น มีการศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่งนำไปประยุกต์หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนนี้เน้นด้านท่องเที่ยวซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ใ้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยว

ก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลูกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชมเยือน

2.10 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์ (2549, หน้า 87) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า การรักษาและเสริมสร้างให้ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่ในสภาพที่ดี คงความสวยงามคงคุณค่าแก่ท้องถิ่นตลอดไป อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากในระยะยาว ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของธนิช เลิศชาญฤทธ์ (2554, หน้า 174-177) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมที่ยั่งยืนควรคำนึงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการพัฒนา วิธีการพัฒนาทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนที่มีการกล่าวถึงในวงกว้าง และนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลกในปัจจุบัน แบ่งออกได้เป็น 3 วิธี ดังนี้

1) การวิจัย (Research) การวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม ผลการวิจัยทรัพยากรวัฒนธรรมยังนำไปพัฒนาด้านต่างๆ ได้ เช่น นำไปใช้ในการวางแผนการอนุรักษ์ การกำหนดยุทธศาสตร์ในการท่องเที่ยว การกำหนดแผนการศึกษาแก่สาธารณชน

2) การให้การศึกษาแก่สาธารณชน (Public education) สามารถเข้าถึงผู้คนส่วนมากในสังคมและมีพลังที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านบวก รวมถึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจบางอย่างในการจัดการทรัพยากร เช่น การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้และการสอน วิธีการทำสื่อความหมาย การจัดพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ การจัดทำสื่อเสียงและภาพยนตร์ เป็นต้น

3) การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความรู้แก่สาธารณชน และพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนโดยตรง โดยมีวิธีการอบรมเป็น 3 วิธีคือ การสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการฝึกปฏิบัติงานจริงในภาคสนาม

ธนกฤต สังข์เฉย (2550, หน้า 109) ได้ให้ความนิยามของการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง การใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบที่เกิดผลกระทบต่อพื้นที่น้อยที่สุด เพื่อคงไว้ซึ่งระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยพื้นฐานของระบบการท่องเที่ยว หากใช้หรือการจัดการทรัพยากรที่ไม่เหมาะสม จนไม่อาจรักษาไว้ซึ่งคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไว้ได้ ก็จะทำให้ผลเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นกับชุมชนและพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.11 แหล่งพุน้ำร้อนและการท่องเที่ยว

2.11.1 ความหมายพุน้ำร้อน

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2556: ออนไลน์) ได้ให้นิยามแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยว เยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจโดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือรับบริการรักษาพยาบาล และฟื้นฟูสุขภาพ โดยทั่วไปจะมีการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เพื่อเรียนรู้วิถีใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดรักษา และเสริมสร้างสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลาย เป็นการเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล และสามารถกลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ทั้งนี้พจนานุกรมศัพท์ธรณีวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพ.ศ. 2544 ได้ให้คำจำกัดความของพุน้ำร้อน "เป็นแหล่งที่น้ำไหลขึ้นมาจากใต้ดิน และมีอุณหภูมิสูงกว่าอุณหภูมิของร่างกายมนุษย์" น้ำที่พุขึ้นมาอาจจะอุ่นๆ จนถึงเดือดพล่าน อาจบริสุทธิ์หรือมีแร่ธาตุรวมทั้งแก๊สละลายอยู่ ทำให้มีรสและกลิ่นต่างๆ กัน ปริมาณน้ำที่ไหลออกมาแต่ละพุก็ต่างกัน บางพุไหลเพียงเอ่อๆ บางพุไหลแรง บางพุพุ่งกระเซ็นพันปากบ่อ เพราะแรงดันของแก๊สที่ละลายขึ้นมาจากใต้ดิน เช่น ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ถ้ำน้ำพุที่ขึ้นมาเย็นกว่าอุณหภูมิของร่างกาย เรียกแหล่งนั้นว่า พุน้ำเย็น (cold spring)

2.11.2 ประเภทแหล่งพุน้ำร้อน

แหล่งพุน้ำร้อนสามารถแบ่งได้หลายประเภทตามเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ ปริมาณแร่ธาตุที่ละลายในน้ำ ดังนี้

1) แบ่งตามลักษณะกายภาพ ได้แก่

1.1) พุน้ำร้อนไกเซอร์ (Geyser) เป็นพุน้ำร้อนที่มีขนาดใหญ่ มีกำลังแรงมาก มีน้ำและไอน้ำที่ร้อนจัดพุ่งขึ้นมาได้สูงและมีแรงพุ่งออกมาเป็นระยะๆ ค่อนข้างสม่ำเสมอ บางแห่งน้ำอาจพุ่งสูงได้ถึง 60 เมตร ระยะเวลาการพุ่งน้ำออกมาจะเท่าๆ กัน เช่น 5 นาที 7 นาที ปรากฏการณ์นี้เกิดจากการที่ใต้ผิวโลกมีโพรงกักเก็บน้ำติดต่อกัน เมื่อน้ำได้รับความร้อนในระดับลึกๆ ถูกสกัดกั้นไม่ให้ถ่ายเทได้โดยง่ายเพราะรูที่ให้น้ำไหลออกมามีขนาดเล็ก และมีน้ำซึ่งเย็นกว่าซึ่งอยู่ในแอ่งที่อยู่ด้านบน น้ำที่อยู่ในระดับลึกมีอุณหภูมิสูงขึ้นและเมื่อสูงกว่า 100 องศาเซลเซียสก็จะเปลี่ยนสภาพเป็นไอน้ำดันน้ำที่ซึ่งอยู่ในรูไหลพุ่งขึ้นมา เมื่อไอน้ำได้ถ่ายเทพลังงานความร้อนจนหมดแรงดัน น้ำก็จะหยุดพุ่งจนสะสมความร้อนได้อีกก็จะพุ่งขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง พุน้ำร้อนไกเซอร์ที่มีชื่อเสียง เช่น พุน้ำร้อนโอล์ด เฟรฟูล (Old Faithful) ที่อุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน (Yellow Stone National Park) ประเทศสหรัฐอเมริกา พุน้ำร้อนกีเซอร์ (Geysir) ประเทศไอซ์แลนด์ ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า ไกเซอร์ (Geyser) และพุน้ำร้อนอีกหลายแห่งในประเทศนิวซีแลนด์

1.2) พุน้ำร้อน (Hot Spring) หรือบ่อน้ำร้อน (Hot Pool) คือ แหล่งน้ำที่มีอุณหภูมิสูงกว่าร่างกายมนุษย์ไหลขึ้นมาจากใต้ดิน น้ำที่ขึ้นมาติดตั้งแต่อุ่นๆ จนถึงเดือดพล่าน เนื่องจากทางเดินน้ำใต้ดินใหญ่ทำให้น้ำสามารถไหลเวียนอย่างรวดเร็วได้ น้ำร้อนที่ไหลขึ้นมาจะไหลออกไปจากแหล่งหรือกลายเป็นไอ เพื่อปล่อยพลังงานความร้อน เมื่อน้ำร้อนนั้นเย็นลงจะไหลกลับสู่ระบบน้ำใต้ดิน น้ำร้อนแต่ละแห่งจะมีแร่ธาตุรวมทั้งก๊าซละลายอยู่ในปริมาณที่ไม่เท่ากัน ทำให้มีสีและกลิ่นแตกต่างกัน และมีปริมาณน้ำที่ไหลออกมาจากแต่ละบ่อแตกต่างกัน

กัน เช่น บ่อน้ำร้อนที่ทะเลสาบโบโกเรีย บ่อน้ำร้อนนักร้อยแห่งที่ประเทศ ไอซ์แลนด์ ประเทศนิวซีแลนด์ และบ่อน้ำร้อนในประเทศไทย เป็นต้น ถ้ามีเพียงน้ำร้อนไหลซึมขึ้นมาบนผิวดินจะเรียกว่าน้ำซึม (Seepage)

1.3) บ่อไอเดือดหรือพุก๊าซ (Fumarole) คือ หลุมหรือปล่องที่มีไอน้ำพุ่งขึ้นมา จะไม่มีน้ำเหมือน บ่อน้ำร้อน สาเหตุอาจเกิดจากบริเวณนั้นมีน้ำเพียงเล็กน้อย เมื่อได้รับความร้อนจึงกลายเป็นไอออกมา หรืออาจเกิดจากการที่ชั้นใต้ดินมีความร้อนสูงมากจนน้ำกลายเป็นไอจนหมด บ่อไอเดือดพบมากในประเทศที่มีภูเขาไฟ แต่ก็สามารถพบได้ในพื้นที่ที่ไม่มีภูเขาไฟได้เช่นกัน

1.4) บ่อโคลนเดือดหรือพุโคลน (Mud Pot) คือ โคลน (แอ่งตะกอนที่อึดตัวไปด้วยน้ำ) ซึ่งมีไอน้ำร้อนจัดอยู่เบื้องล่าง เมื่อไอน้ำนั้นเคลื่อนที่จะทำให้โคลนที่อยู่ด้านบนพุ่งกระจายขึ้นมาคล้ายการระเบิดย่อยๆ ในบริเวณภูเขาไฟ ปกติบ่อโคลนเดือดมักมีกำมะถันอยู่มาก

2) แบ่งตามปริมาณแร่ธาตุที่ละลายในน้ำ ในต่างประเทศสามารถแบ่งบ่อน้ำร้อนตามปริมาณแร่ธาตุที่ละลายในน้ำได้หลายสิบประเภท แต่ในประเทศไทย พบบ่อน้ำร้อนที่แบ่งตามส่วนประกอบเคมี เพียง 4 ประเภท (วรรณภา จ่าราช, 2546) ดังนี้

2.1) บ่อน้ำร้อนทั่วไป (Simple Springs) เป็นบ่อน้ำร้อนที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 25 องศาเซลเซียส ประกอบด้วยธาตุคาร์บอน เกลือและแร่ธาตุอื่นๆ น้อยกว่า 1 กรัม/ลิตร เป็นบ่อน้ำร้อนส่วนใหญ่ที่พบในประเทศไทย

2.2) บ่อน้ำร้อนคาร์บอเนต (Carbonate Springs) เป็นบ่อน้ำร้อนที่มีอุณหภูมิค่อนข้างต่ำหรือเป็น น้ำพุเย็น ประกอบด้วยธาตุคาร์บอนและแร่ธาตุอื่นๆ น้อยกว่า 1 กรัม/ลิตร ลักษณะคล้ายบ่อน้ำร้อนทั่วไป แต่มีปริมาณคาร์บอเนตสูงกว่า

2.3) บ่อน้ำร้อนเกลือหรือบ่อน้ำร้อนน้ำเค็ม (Salt Springs) เป็นบ่อน้ำร้อนที่ประกอบด้วยสารเคมีมากกว่าบ่อน้ำร้อนทั่วไป มีแร่ธาตุต่าง ๆ มากกว่า 1 กรัม/ลิตร กรณีที่น้ำประกอบด้วยเกลือระหว่าง 1-5 กรัม/ลิตร เรียกว่าน้ำพุเกลืออ่อน (Weak Saline) ประกอบด้วยเกลือระหว่าง 5-10 กรัม/ลิตร เรียกว่าน้ำพุเกลือ และประกอบด้วยเกลือมากกว่า 10 กรัม/ลิตร เรียกว่าน้ำพุเกลือเข้มข้น (Strong Saline) มีคุณสมบัติในการเก็บรักษาความร้อนได้ดี

2.4) บ่อน้ำร้อนแอลคาไล (Alkaline Springs) เป็นการแบ่งประเภทบ่อน้ำร้อน โดยใช้ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) ของบ่อน้ำร้อนเป็นหลัก บ่อน้ำร้อนที่มีค่า pH 7.5-8.5 เรียกว่า Weak Alkaline Springs และบ่อน้ำร้อนที่มีค่า pH สูงกว่า 8.5 เรียกว่า Alkaline Springs

การนำบ่อน้ำร้อนมาใช้ประโยชน์ทำได้หลายด้านดังกล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นจึงต้องเตรียมศึกษาและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมไว้ด้วย ซึ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ร้ายแรงและเป็นเรื่องที่ยังป้องกันได้ดังที่ทำได้ผลแล้วในประเทศต่างๆ คือถ้าบ่อน้ำร้อนมีปริมาณแร่ธาตุอยู่ในระดับสูง เมื่อนำน้ำมาใช้แล้วระบายลงในแหล่งน้ำธรรมชาติตามผิวดิน อาจเกิดผลกระทบต่อน้ำผิวดินที่ใช้ประโยชน์ในด้านอุปโภค บริโภค และน้ำในระบบบาดาลได้ สามารถป้องกันได้โดยการทำให้ปริมาณแร่ธาตุเหล่านั้นลดลงโดยการตกตะกอน (Sedimentation, Ponding and Evaporation) ก่อนที่จะระบายน้ำสู่แหล่งธรรมชาติ หรืออัดน้ำที่ผ่านการใช้แล้วกลับคืนสู่ใต้ผิวดิน (Re-injection) ลงไปอยู่ในชั้นหินที่ปลอดภัย แต่หากมีก๊าซบางชนิดที่เป็นพิษอยู่ที่แหล่งบ่อน้ำร้อนและเป็นก๊าซที่ไม่รวมตัว (Non-condensable Gases) เช่น ไฮโดรเจนซัลไฟด์ ซึ่งหากหายใจเข้า

ไปจะทำให้ระบบทางเดินหายใจขัดข้องได้ มีวิธีการป้องกัน คือ จะต้องเปลี่ยนก๊าซนี้ให้อยู่ในรูปอื่น เช่น ผ่านก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ ลงในน้ำเกิดเป็นกรด ซัลฟูริก และนำกรดที่เกิดขึ้นนี้ไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนพุน้ำร้อนที่ผ่านการใช้ประโยชน์แล้ว จะมีอุณหภูมิลดลง แต่อาจสูงกว่าอุณหภูมิในแหล่งธรรมชาติ เพราะมีความร้อนตกค้าง (Waste Heat) หากปล่อยออกมาทันทีอาจเกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมได้ จึงต้องนำน้ำเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ก่อนเพื่อให้มีอุณหภูมิลดลง เช่น ให้ความอบอุ่นในบ้านพัก ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จนกระทั่ง น้ำนั้นมีอุณหภูมิใกล้เคียงกับแหล่งน้ำในธรรมชาติจึงปล่อยลงสู่แหล่งน้ำได้

หากมีการสูบน้ำร้อนขึ้นมาใช้เร็วกว่าการอัดน้ำกลับลงไป อาจเกิดปัญหาเรื่องการยุบตัวของแผ่นดิน (Subsidence) วิธีการป้องกันคือ ต้องมีการอัดน้ำกลับลงไปปริมาณที่เท่ากับ หรือใกล้เคียงกับปริมาณน้ำที่สูบน้ำร้อนที่นำมาใช้อาจมีสารพิษละลายปนอยู่ เช่น สารหนู พรอท ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพ การป้องกันทำได้โดยก่อนนำน้ำมาใช้จะต้องมีการวิเคราะห์คุณภาพน้ำนั้นเสียก่อน คุณสมบัติของแร่ธาตุชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ในพุน้ำร้อนมีดังนี้

- 1) แคลเซียม ช่วยเสริมสร้างกระดูกและฟัน ช่วยในการเติบโตของเด็ก ช่วยปรับสภาพความสมดุลของผิวไม่ให้แห้งกร้าน
  - 2) แมกนีเซียม ช่วยระบบขับถ่ายเป็นยาระบาย สร้างและซ่อมแซมเซลล์ผิวที่เสื่อมสภาพไป
  - 3) โพแทสเซียม ช่วยรักษาสมดุลของความเป็นกรด ต่าง ของร่างกาย ช่วยให้ปฏิกิริยาการเผาผลาญอาหาร ช่วยบำรุงและควบคุมความชุ่มชื้นของเซลล์ผิว
  - 4) โซเดียม ช่วยรักษาระบบสมดุลของน้ำในร่างกาย ช่วยในการรับส่งประสาทความรู้สึก ช่วยระบบขับถ่ายเป็นยาระบาย และกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ผิวให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
  - 5) ฟลูออไรด์ ช่วยให้ฟันแข็งแรงไม่ผุง่าย แต่ถ้ามีปริมาณมากเกินไปเกินมาตรฐานและดื่มเป็นเวลานาน อาจทำให้ฟันดำเป็นจุด
  - 6) ไบคาร์บอเนต ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร
  - 7) ซัลเฟต ช่วยให้เลือดแข็งตัวป้องกันเลือดไหลไม่หยุด ช่วยในการเจริญเติบโตของกระดูก ช่วยระบบขับถ่ายเป็นยาระบาย
  - 8) โบรไมน์ ช่วยฆ่าเชื้อโรคได้อย่างปลอดภัยไม่ระคายเคืองผิว
  - 9) คลอไรน์ ช่วยทำความสะอาดผิวได้ถึงถึงรูขุมขน
  - 10) ทองแดง ช่วยบำรุงเส้นใยคอลลาเจน
  - 11) ไอโอดีน ป้องกันโรคคอพอก
  - 12) น้ำแร่ที่มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นองค์ประกอบ ช่วยขับปัสสาวะและทำให้น้ำแร่มีรสหวาน
- ดื่ม
- 13) อีลาสติน ช่วยพยุงผิวให้กระชับ
  - 14) แมงกานีส ช่วยสร้างคอลลาเจนให้ผิว
  - 15) สังกะสี ช่วยผลิตเซลล์ผิวใหม่

2.11.3 พุน้ำร้อนในประเทศไทย

สำหรับงานงานวรรณกรรมทางด้านแหล่งพุน้ำร้อน พบว่าแหล่งพุน้ำร้อนในประเทศไทยมี 112 แหล่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ (กรมทรัพยากรธรณี: 2530) และการเกิดพุน้ำร้อนโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ แหล่งความร้อนใต้โลก น้ำใต้ดิน และแหล่งกักเก็บหรือชั้นอุ้มน้ำ (Aquifer) โดยแหล่งความร้อนใต้โลกได้จากหินหนืด (Magma) ที่อยู่ใต้โลกในระดับตื้นกว่าปกติ ความร้อนที่ได้จากบริเวณเปลือกโลกที่ยังไม่สมดุล เช่น บริเวณภูเขาไฟที่ยังคุกรุ่น (Active volcanic belt) บริเวณที่มีความเคลื่อนไหวของเปลือกโลกตามรอยเลื่อน (fault) หรือบริเวณที่เกิดจากการจมตัวของแผ่นดิน (Subduction zone) และความร้อนที่ได้จากการสลายตัวของแร่กัมมันตรังสี เช่น แร่ยูเรเนียม ทอเรียม และโพแทสเซียม น้ำใต้ดินส่วนใหญ่เป็นน้ำฝนหรือน้ำจากบรรยากาศที่ไหลซึมลงไปตามช่องว่างของหิน หรือตามรอยแตกและรอยเลื่อนของหิน และบางส่วนอาจจะมาจากไอน้ำของหินหนืดขณะที่เย็นตัว และน้ำทะเลในอดีตที่ถูกกักเก็บอยู่ในช่องว่างของหิน แหล่งกักเก็บหรือชั้นหินอุ้มน้ำ จะต้องเป็นหินที่มีรูพรุนมาก และเป็นหินที่มีสมบัติให้น้ำไหลผ่านได้ดี ซึ่งได้แก่ บริเวณรอยแตก หรือรอยเลื่อนของหิน และพบว่าในภูมิภาคเหนือของประเทศไทย (อารยธรรมล้านนา) มีแหล่งพุน้ำร้อน 37 แห่ง (<http://www.dmr.go.th/main.php?filename=hotthai> 10/08/2558) ทั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ได้แก่

1) แหล่งพุน้ำร้อนบ้านโป่งปุเฟือง อยู่ที่ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งพุน้ำร้อนทางธรรมชาติ จำนวน 3 บ่อ สำหรับอุณหภูมิพุน้ำร้อนที่ผิวดินของโป่งปุเฟืองคือ 72 องศาเซลเซียส ค่า pH อยู่ที่ 8.5 และค่า F(ppm) 13 (กรมทรัพยากรธรณี, <http://www.dmr.go.th/main.php?filename=hotthai> 10/08/2558) และมีค่าเฉลี่ยการไหลประมาณน้อยกว่า 1 ลิตรต่อวินาที (สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, <http://teenet.cmu.ac.th/sci/geodetails.php?id=CR05> 10/08/2558) ซึ่งพุน้ำร้อนโป่งปุเฟืองได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่เข้ามาใช้บริการอาบน้ำแร่แช่น้ำร้อน โดยมีการแบ่งห้องอาบน้ำแยกส่วนตัว และมีบ้านพักไว้บริการ นอกจากนี้มีกิจกรรมการนำชมสาธิตวิธีต้มหม้อไม้ในบ่อน้ำร้อน สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงบริเวณพุน้ำร้อนโป่งปุเฟือง ดังนี้ ไร่ฮ่อง่น น้ำตกห้วยสัก น้ำตกผาดำ น้ำตกผาปูน เขื่อนแม่สรวย ถ้ำแม่สรวย ถ้ำป่าดำ พระธาตุคุ่มเมี่ยงสวย คูเมืองเก่าบ้านเด่นภูเวียง และวัดโป่งปุเฟือง เป็นต้น ส่วนการเดินทางให้ใช้เส้นทางหลัก ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 118 สายเชียงราย-เชียงใหม่ จากนั้นเข้าเส้นทางหมายเลข 109 สายแม่สรวย-ฝาง สภาพเป็นถนนลาดยางเดินทางสะดวก (เทศบาลตำบลเวียงสรวย, <http://www.wiangsuai.com/data/page01.php> 10/08/2558)

2) แหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด หรือน้ำพุโป่งกุ่ม เป็นพุน้ำร้อนที่มีลักษณะคล้ายกับออนเซนในประเทศญี่ปุ่น เพราะมีลักษณะบรรยากาศล้อมรอบด้วยทุ่งนาและภูเขา โดยตั้งอยู่ที่บ้านแม่โป่ง หมู่ที่ 6 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทางเทศบาลตำบลป่าเมี่ยง จัดสร้างโดยปรับภูมิทัศน์บริเวณพุน้ำร้อนจากเดิมที่ชาวบ้านให้ใช้อาบน้ำ ต่อมาสร้างที่นั้งเพื่ออำนวยความสะดวกให้ชาวบ้าน และจุดชมพุน้ำร้อน จนได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาถึงพุน้ำร้อนแห่งนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็นออนเซนแบบไทย (ทีนิวส์, <http://social.tnews.co.th/content> 10/08/2558) บริเวณพุน้ำร้อนทางเจ้าหน้าที่นำเหล็กกันล้อมรอบเนื่องจากมีความร้อนสูง ซึ่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดมีอุณหภูมิพุน้ำร้อนที่ผิวดิน 78 องศาเซลเซียส ค่า pH อยู่ที่ 8.6 และค่า F(ppm) 9.5 (กรมทรัพยากรธรณี, <http://www.dmr.go.th/main.php?filename=hotthai> 10/08/2558)

จึงไม่เหมาะสำหรับการแช่น้ำร้อนโดยตรง แต่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการได้เฉพาะบริเวณที่จัดเตรียมไว้ให้ ส่วนกิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ การชมพุ่น้ำร้อนตามเส้นทางบริเวณรอบ การนวดแผนโบราณโดยกลุ่มนวดแผนไทยพุ่น้ำร้อนดอยสะเก็ด ซึ่งมีบริการทั้งนวด อบ ประคบ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร (เทศบาลตำบลป่าเมี่ยง, <http://www.pamiang.go.th/data> 10/08/2558) สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ สวนรุกขชาติดงเย็น น้ำตกห้วยหม้อ น้ำตกตาดเหมย น้ำตกตาดซี้ก้าง โครงการตามแนวพระราชดำริห้วยฮ่องไคร้ อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ พุ่น้ำร้อนสันกำแพง ถ้ำเมืองออน และวัดพระบาทปางแฟน เป็นต้น ส่วนการเดินทางไปพุ่น้ำร้อนดอยสะเก็ดสามารถใช้เส้นทางเชียงใหม่-แม่ชะจาง-เชียงราย ออกจากอำเภอดอยสะเก็ด จะพบศูนย์พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ประมาณ 200 เมตร เมื่อถึงด่านตรวจให้เลี้ยวซ้ายอีก 2 กิโลเมตร จะถึงพุ่น้ำร้อนดอยสะเก็ด

3) แหล่งพุ่น้ำร้อน เมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะเป็นบ่อน้ำร้อนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ใจกลางไร่นาของชุมชนบ้านเมืองแปง ใกล้หน่วยพิทักษ์ป่าแม่ปิงห่างจากตัวเมืองปายประมาณ 35 กิโลเมตร การเดินทางเริ่มจากบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 85-86 จากนั้นเลี้ยวขวาเข้าเส้นทางหลวง 1265 จนถึงหลักกิโลเมตรที่ 24 ข้ามสะพานบ้านเมืองแปง เลี้ยวซ้ายเข้าทางเดินอีก 2 กิโลเมตร สุดทางจะพบโป่งน้ำร้อนโป่งน้ำร้อนแห่งนี้มีอุณหภูมิสูงถึง 95 องศาเซลเซียสจึงไม่สามารถลงแช่น้ำได้ ช่วงฤดูหนาวมาเยือนชาวบ้านและนักท่องเที่ยวนิยมมานั่งรับไออุ่นกันบริเวณริมโป่งน้ำร้อนแห่งนี้ นอกจากนี้จากที่นี้ยังสามารถชมพุ่น้ำร้อนเมืองแปงได้ โดยน้ำพุร้อนเมืองแปงจะมีลักษณะเป็นบ่อน้ำขนาดใหญ่ ล้อมรอบด้วยพรรณไม้อันร่มรื่นจึงเหมาะสำหรับพักผ่อนชมวิวสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบริเวณโป่งน้ำร้อน และน้ำพุร้อนเมืองแปงไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวสามารถนำเต็นท์มากางพักแรมได้โดยไม่เสียค่าธรรมเนียมใด (<http://www.อำเภอปาย.com/nampuronpang.htm> 10/08/2558)

2.11.4 พุ่น้ำร้อนในประเทศต้นแบบ

หากกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งพุ่น้ำร้อนต้นแบบ พบว่า ประเทศญี่ปุ่นและในประเทศไต้หวัน (Onsen) เป็นแหล่งพุ่น้ำร้อนที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งคนในประเทศและนานาชาติ ที่ยอมรับในระบบการบริหารจัดการและความเป็นต้นแบบในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพุ่น้ำร้อนในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศ ทั้ง ในเมืองหลวง และจังหวัดรายรอบ โดยประเทศญี่ปุ่นกล่าวได้ว่าการก่อเกิดก่อนประเทศไทย ในขณะที่ประเทศไต้หวันมีลักษณะและช่วงเวลาการก่อเกิดพุ่น้ำร้อนของไต้หวันมีความใกล้เคียงกับการก่อเกิดในช่วงเวลาใกล้เคียงกับประเทศไทย อีกทั้งความนิยมมีความคล้ายคลึงกันกับประเทศไทย กล่าวคือ เป็นการอาบพุ่น้ำร้อนแบบประเทศกึ่งร้อน (Semi-Tropical) เป็นการอาบกลางแจ้ง ในที่ร่ม และริมแม่น้ำ เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากสภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็นในประเทศญี่ปุ่น โดยรูปแบบการจัดการโดยภาพรวมทั้งสองประเทศสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปใช้บริการการท่องเที่ยวพุ่น้ำร้อนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศได้ รวมถึงบางแหล่งที่มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวพุ่น้ำร้อนโดยชุมชนเกิดขึ้นและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวไม่แพ้การบริการแช่น้ำร้อนในแบบรีสอร์ทและแบบเอกชน นักท่องเที่ยวเกิดความมั่นใจทั้งด้านคุณภาพการบริการ รวมถึงความสะอาดและสุขอนามัย เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวพุ่น้ำร้อนของทั้งประเทศไต้หวันและญี่ปุ่น อยู่ภายใต้ข้อบังคับเกี่ยวกับการอาบพุ่น้ำร้อนในระดับประเทศ (Cooper and Cooper, 2009) งานวิจัยหลายฉบับแนะนำเกี่ยวกับพุ่น้ำร้อนในประเทศญี่ปุ่น พบว่าสารประกอบในรูปของเกลือ Calcium และ Siloxy มีส่วนกระตุ้นให้ Cell Culture จากผิวหนังของมนุษย์สร้าง Keratin ได้ดีที่สุด ซึ่งส่งผลให้ผิวหนังเนียน

ขึ้นได้ จากผลการวิจัยนี้ยังพบว่า Atami Onsen (จังหวัด Shizuoka) และ Arima Onsen (จังหวัด Hyogo) ของญี่ปุ่น พบว่ามีปริมาณของสารประกอบเกลือ Calcium และ Siloxy ละลายอยู่ในความเข้มข้นสูง อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าวเป็นเพียงก้าวแรกที่ให้ข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งยังไม่สมบูรณ์พอที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับผิวหนังของคนได้ในขณะนี้ การวิจัยยังคงดำเนินต่อไปโดยคาดหวังว่า สักวันหนึ่งจะสามารถพัฒนาเป็นเครื่องสำอางที่ช่วยประคองผิวให้กระชับเนียน สวยอย่างได้ผล ดังนั้นหากมีการศึกษาถึงรูปแบบ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในต่างประเทศ เช่น ประเทศไต้หวันเพื่อนำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุร้อน และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะสามารถเกิดต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุร้อนในประเทศไทยได้ ภายใต้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (<http://annale.org/th/17/08/2015>)

ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างแหล่งพุร้อนและการท่องเที่ยว พบว่าพุร้อนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบริโภค เช่น น้ำแร่กำลังที่ได้รับความนิยมในกลุ่มคนที่รักสุขภาพเนื่องจากน้ำแร่มีแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ เช่น แคลเซียม ช่วยเสริมสร้างกระดูกและฟัน แมกนีเซียม เกี่ยวข้องกับการเกิดพลังงานในร่างกาย โพแทสเซียม ช่วยรักษาสมดุลของน้ำ สมดุลความเป็นกรด - ด่าง และการรับส่งกระแสประสาทความรู้สึกของมนุษย์ ฟลูออไรด์ ช่วยให้ฟันแข็งแรง ไบคาร์บอเนต ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร และ ซัลเฟต ช่วยให้เลือดแข็งตัว ป้องกันเลือดไหลไม่หยุด และช่วยในการเจริญเติบโตของกระดูก ซึ่งจากประโยชน์ของแร่ธาตุต่างๆ ในน้ำแร่ จึงทำให้มีการนำน้ำแร่มาใช้ในการบำบัดรักษา และบริโภคเพื่อสุขภาพ โดยพบว่าแหล่งน้ำแร่หลาย ๆ แหล่งนิยมนำน้ำแร่มาใช้ในการบำบัดสุขภาพ เช่น การอาบน้ำแร่ เป็นต้น (<http://sadoohta.com/category> 08/05/2558)

ในขณะที่แหล่งพุร้อนได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือบางแหล่งถูกจัดเป็นแหล่งศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า รูปแบบแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ยังขาดการประสานงาน ขาดระบบการวางแผนและการจัดการภายใต้หลักการบูรณาการระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยว สังคมชุมชน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมุมมองด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย: 2549; Mowforth and Munt: 2003; Newsome and Moore : 2001) ดังนั้นการศึกษาถึงศักยภาพของแหล่งพุร้อนในบริบทเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาศักยภาพการบริการและการท่องเที่ยวและเตรียมความพร้อมสู่การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นรูปแบบมาตรฐานสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุร้อนในระดับประเทศให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังเพื่อเกิดประโยชน์ ทั้งทรัพยากรท่องเที่ยว สังคมชุมชน เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยผลที่ได้จะเกิดแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม ตามแต่ละรูปแบบของการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในพื้นที่ตามศักยภาพที่วิเคราะห์ได้

2.11.5 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุร้อนธรรมชาติ

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) ได้กล่าวถึงความสำคัญของของมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุร้อนธรรมชาติว่าในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานสำหรับแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนธรรมชาติ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน

ธรรมชาติอย่างชัดเจน โดยเน้นในด้านการกำหนดมาตรฐานที่จำเป็นสำหรับการบริการต่าง ๆ เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทนี้จะต้องคำนึงถึงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ และต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพุน้ำร้อน จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติประเภทหนึ่ง ซึ่งหากไม่มีการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวใดๆ อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งพุน้ำร้อนธรรมชาติได้ นอกจากนี้ การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ ยังมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตน และยังสามารถใช้เป็นข้อมูล ที่สำคัญเพื่อประกอบการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการประเมินคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยววันนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วนได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ หมายถึง มาตรฐานในการให้บริการที่จำเป็นสำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีการให้บริการพุน้ำร้อนธรรมชาติเนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนธรรมชาติ ซึ่งต้องคำนึงถึงความปลอดภัยต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยวเป็นหลักสำคัญในการพิจารณาจัดทำดัชนีมาตรฐาน ทั้งนี้เนื่องจากองค์ประกอบทางกายภาพและชีวภาพของพุน้ำร้อนธรรมชาติ อาจส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการได้ การใช้พุน้ำร้อนเพื่อการอาบหรือดื่มจึงต้องมีความระมัดระวังอย่างมากเนื่องจากคุณสมบัติเหล่านั้นต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับการรักษาทางการแพทย์ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาได้แก่ 1) คุณภาพน้ำที่เหมาะสมในการให้บริการ พุน้ำร้อนธรรมชาติที่จะนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อการอาบ หรือดื่มหรือเพื่อการรักษาโรคต้องมีคุณสมบัติทางเคมีและคุณสมบัติทางกายภาพและชีวภาพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการรักษาทางการแพทย์ 2) ห้องแช่พุน้ำร้อน/บ่อแช่พุน้ำร้อน/สระว่ายน้ำ ต้องมีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากการแช่พุน้ำร้อน และไม่ก่อให้เกิดการแพร่เชื้อโรคต่อผู้ให้บริการ 3) ห้องอาบน้ำ/ห้องสุขา/ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า ต้องมีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากการแช่พุน้ำร้อน 4) การจัดการด้านความปลอดภัย แหล่งท่องเที่ยวต้องมีความพร้อมในการป้องกันและรักษาความปลอดภัยตลอดระยะเวลาที่ให้บริการ รวมไปถึงความสามารถในการปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ 5) การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีการจัดการด้านกำจัดของเสียต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดมลพิษด้านต่างๆ ต่อแหล่งพุน้ำร้อนธรรมชาติและพื้นที่โดยรอบ และไม่รบกวนกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการด้านสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของลักษณะภูมิประเทศ

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจ เช่น มีเอกลักษณ์ในด้านต่างๆ มีศักยภาพในการรองรับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และความสามารถในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ความแตกต่างของแหล่ง

พุน้ำร้อนแต่ละพื้นที่ทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ และด้านการจัดการพื้นที่ จะมีลักษณะเฉพาะแหล่งหรือมีจุดดึงดูดใจที่แตกต่างกันออกไป เช่น ขนาดของแหล่งท่องเที่ยว จำนวนบ่อ การเข้าถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งบริเวณพื้นที่แหล่งพุน้ำร้อนและบริเวณข้างเคียง ฯลฯ โดยเป็นตัวกำหนดว่า แหล่งนั้นมีศักยภาพเพียงพอที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหรือรองรับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่มีมาตรฐานทั้งในระดับประเทศและในระดับนานาชาติได้หรือไม่ โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาได้แก่

- 1) แหล่งพุน้ำร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวโดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่มีการดัดแปลงจนทำให้สภาพธรรมชาติที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนแปลงไป และสามารถเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้
- 2) ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว บริเวณแหล่งพุน้ำร้อนธรรมชาติและบริเวณโดยรอบมีศักยภาพที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวรวมถึงการพัฒนาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น
- 3) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนโดยมีการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อการใดๆ ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งพุน้ำร้อนธรรมชาติ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสื่อมโทรมหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติเดิม รวมไปถึงการขัดต่อลักษณะภูมิประเทศหรือความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และให้ชุมชนได้เป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยว โดยตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของตน ส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์ของพื้นที่อย่างยั่งยืน

2.11.6 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 2 กรณีตามลักษณะของแหล่งได้แก่

กรณีที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวมีการให้บริการพุน้ำร้อนธรรมชาติ โดยจะทำการประเมินทั้งองค์ประกอบที่ 1 หรือแบบประเมินในส่วนที่ 1 มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติและองค์ประกอบที่ 2 หรือแบบประเมินในส่วนที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ

กรณีที่ 2 แหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีการให้บริการพุน้ำร้อนธรรมชาติ ให้ทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบที่ 2 หรือแบบประเมินในส่วนที่ 2 ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ ในกรณีที่ยังไม่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวหากผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนมีความเหมาะสมหรือมีศักยภาพในการที่จะ พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติหรือไม่ สามารถที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ได้แหล่งท่องเที่ยว ที่มีการให้บริการ พุน้ำร้อนธรรมชาติ ที่ผ่านการประเมินนั้น แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2.1

มาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ	การประเมิน
1. คุณภาพน้ำที่เหมาะสมในการให้บริการ	ต้องผ่านการประเมิน ข้อ 1-5
2. ห้องแช่พุน้ำร้อนสระว่ายน้ำ/บ่อแช่พุน้ำร้อน/	ต้องผ่านการประเมินข้อ 1-10
3. ห้องอาบน้ำห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า/ห้องสุขา/	ต้องผ่านการประเมินข้อ 1-7
4. การจัดการด้านความปลอดภัย	ต้องผ่านการประเมินข้อ 1-6
5. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม	ต้องผ่านการประเมิน ข้อ 1-5

ตารางที่ 2.1 เกณฑ์การประเมินมาตรฐานหลักของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ

ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวที่มีการให้บริการพุน้ำร้อนธรรมชาตินั้น จะต้องมีความสมบูรณ์ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวทั้ง 5 ข้อ และในแต่ละเกณฑ์จำเป็นต้องผ่านการประเมินในทุกดัชนี ยกเว้นในเกณฑ์ที่ 2 ห้องแช่พุน้ำร้อน/บ่อแช่พุน้ำร้อน/สระว่ายน้ำ ต้องผ่านการประเมินข้อ 1-10 (จากทั้งหมด 15 ข้อ) ในส่วนของการประเมินด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ ซึ่งเป็นส่วนที่จะมีการให้คะแนน และกำหนดระดับมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยววันๆ แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 2.2

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ	คะแนนเต็ม	ร้อยละ
1. แหล่งพุน้ำร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	50	40
2. ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	25	20
3. การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	50	40
รวม	125	100

ตารางที่ 2.2 เกณฑ์การประเมินศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ

โดยแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาตินั้นจะต้องมีความสมบูรณ์ทั้ง 2 องค์ประกอบไม่ต่ำกว่า 62 คะแนน หรือร้อยละ 50 แต่ถ้าแหล่งธรรมชาติขาดคุณสมบัติดังกล่าว แสดงว่า พื้นที่นั้น ขาดความเหมาะสมหรือศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพพุน้ำร้อนธรรมชาติ

2.11.7 แนวทางการใช้ประโยชน์ของแหล่งพุน้ำร้อน

จากการสำรวจรูปแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่แหล่งพุน้ำร้อนในประเทศไทยที่ผ่านมา สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 รูปแบบหลัก ดังนี้

- 1) การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและสุขภาพ
- 2) การใช้ประโยชน์ทางการบริโภค
- 3) การใช้ประโยชน์ทางพลังงานความร้อนใต้พิภพ
- 4) การใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ทางธรณีวิทยา ธรณีเคมีและจุลชีววิทยา

1) การใช้ประโยชน์ทางนันทนาการ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและสุขภาพแหล่งพุน้ำร้อนในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่จะถูกใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการ การท่องเที่ยว และธรรมชาติบำบัดเป็นหลัก โดยมีการบริหารจัดการโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือการร่วมจัดการกันเองในชุมชนหรือหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช โดยอาจใช้ประโยชน์จากแหล่งพุน้ำร้อนได้หลากหลาย อาทิ แหล่งพุน้ำร้อนที่เป็นบ่อน้ำ ธารน้ำ เหมาะสมการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพ ส่วนแหล่งพุน้ำร้อนที่เป็นพุโคลน พุก๊าซ และไกเซอร์ เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่แปลกตา จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ จากการสำรวจ พบว่าแหล่งพุน้ำร้อนในหลายพื้นที่ มีการพัฒนาพื้นที่โดยรอบเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ที่พักและห้องอาบน้ำแร่ที่มีการต่อท่อหรือสูบน้ำจากแหล่งพุน้ำร้อนมาใช้บริการลูกค้า จากการสำรวจ พบว่านักท่องเที่ยวและผู้เข้าใช้พื้นที่ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า พุน้ำร้อนมีสรรพคุณช่วยในการไหลเวียนของโลหิตผ่อนคลายความตึงเครียดและสามารถใช้บรรเทาโรคหรืออาการบางอย่างได้ จึงนิยมเข้ามาใช้ประโยชน์จากแหล่งโดยตรง

ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำร้อนในแต่ละแห่งนั้น ต่างก็มีเป้าหมายที่มุ่งเน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในเชิงธุรกิจและสังคม โดยการพัฒนาในเชิงธุรกิจนั้นต้องการให้เกิดผลตอบแทนหรือรายได้เต็มศักยภาพและเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นและกำไรหรือส่วนต่างที่สามารถนำไปใช้สำหรับการพัฒนาต่อไปในอนาคตได้ ส่วนในเชิงสังคมมุ่งเน้นไปที่การสร้างประโยชน์และยกระดับสาธารณสุขไปรษณีย์พื้นฐาน การเป็นแหล่งความรู้และพักผ่อน การส่งเสริมชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น

การบริการและกิจกรรมพื้นฐานที่พบในแหล่งน้ำร้อนต่างๆ อาทิ การบริการน้ำร้อนธรรมชาติ, การบริการพื้นที่พักผ่อนและห้องพัก การจัดการกิจกรรมทัศนศึกษา การบริการสนทนาและการสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น การบริการนวดแผนโบราณ บริการร้านอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น การบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านนันทนาการและการท่องเที่ยวของไทยเมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารแล้วพบว่าแหล่งน้ำร้อนที่เป็นอุทยานแห่งชาติอยู่ภายใต้การดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชนั้น มีการควบคุมมาตรฐานสิ่งแวดล้อมในระดับที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีแหล่งงบประมาณและการจัดสรรทรัพยากรบุคคลในการดูแลรักษาเป็นประจำและต่อเนื่องรวมถึงมีการควบคุมในแง่มาตรฐานของอุทยานแห่งชาติอยู่แล้ว ในขณะที่แหล่งน้ำร้อนที่อยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น แม้จะเป็นหน่วยงานของรัฐเหมือนกัน แต่ก็ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่สม่ำเสมอ บางแห่งได้รับงบประมาณมาก ทำให้สามารถพัฒนาและสร้างสิ่งก่อสร้างมากในขณะที่บางแห่งได้รับงบประมาณน้อยก็ถูกละเลย หรือพัฒนาได้น้อยและบางแห่งอาจไม่ได้มาตรฐานรวมทั้งไม่มีมาตรการควบคุมใด ๆ ให้การพัฒนาหรือการบริหารจัดการเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง

2) การใช้ประโยชน์ทางการบริโภค

น้ำแร่ธรรมชาติคือน้ำที่มีเกลือแร่ หรือก๊าซบางชนิดละลายอยู่ตามธรรมชาติ และมีมากพอที่จะทำให้อุณหภูมิหรือรสชาติของน้ำนั้นผิดแปลกจากน้ำธรรมดา น้ำแร่ธรรมชาติได้จากบ่อเปิดตามธรรมชาติหรืออาจมีการขุดเจาะพื้นดินเพื่อเข้าถึงแหล่งน้ำนั้นแหล่งน้ำแร่อยู่ใต้พื้นดินจึงมักสะอาดปราศจากเชื้อโรคและสิ่งมีพิษ ทั้งนี้เนื่องจากชั้นของดินได้ทำหน้าที่กรองน้ำให้บริสุทธิ์น้ำแร่ที่ไม่สะอาดนั้นมักเกิดจากการปนเปื้อนซึ่งเข้ามาถึงแหล่งน้ำโดยทางปากบ่อแต่ถ้าบ่อน้ำแร่นั้นเป็นน้ำร้อนจะมีปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์สูงหรือซัลเฟอร์ไดออกไซด์สูง ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับ 199) พ.ศ. 2543 เรื่องน้ำแร่ธรรมชาติ ข้อ 3 ระบุว่าน้ำแร่ธรรมชาติ หมายความว่าน้ำแร่ธรรมชาติที่ได้จากแหล่งน้ำใต้ดินที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและมีแร่ธาตุต่าง ๆ อยู่ตามคุณสมบัติสำหรับแหล่งน้ำนั้น ๆ

อ้างอิงคำจำกัดความของ น้ำแร่ ตามความหมายของคณะกรรมการมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ (Codex Alimentarius Commission หรือ CAC) ได้ให้คำจำกัดความของน้ำแร่ไว้ดังนี้ น้ำแร่หมายถึงน้ำใด ๆ ที่มีในธรรมชาติมีคุณสมบัติพิเศษคือมีเกลือแร่ละลายอยู่อย่างน้อยที่สุด 1,000 มิลลิกรัมต่อน้ำหนึ่งลิตร หรือมีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อิสระอย่างน้อย 250 มิลลิกรัมต่อน้ำหนึ่งลิตร หรืออาจมีสารบางอย่างที่ทำให้น้ำแร่มีคุณสมบัติพิเศษช่วยเสริมสร้างสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งคณะกรรมการมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศได้ร่วมกันพิจารณาว่ามาตรฐานน้ำแร่ธรรมชาติซึ่งใช้เป็นเครื่องดื่มและได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการผลิตน้ำแร่ออกจำหน่ายเพื่อบริโภคไว้หลายประการ คือ น้ำแร่ธรรมชาติ จะต้องมีความสะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากแบคทีเรียที่ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกาย ตามมาตรฐานขององค์การอนามัยโลก สำหรับจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโทษต่อร่างกาย (Pathogenic Bacteria) อาทิ อีโคไล (E.coli) สเตรปโตค็อกคัส (Streptococcus) ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่าได้มีการปนเปื้อนกับสิ่งปฏิภูล

ต่าง ๆ นั้น ก่อนการนำออกจำหน่ายจะต้องผ่านการตรวจวิเคราะห์ทั้งทางกายภาพ เคมี และจุลินทรีย์ เสียก่อน เพื่อควบคุมคุณภาพให้แน่ใจว่าปราศจากการปนเปื้อนดังกล่าว ในการผลิตน้ำแร่ธรรมชาติออกจำหน่ายเพื่อบริโภค จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับสุขลักษณะของอาหาร ตามร่างมาตรฐานของ Codex ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1) การผลิตยอมให้มีเฉพาะการลดหรือเพิ่มก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อิสระ และการแยก ส่วนใสออก (Decantation) การกระทำดังกล่าวข้างต้น ต้องไม่ทำให้น้ำแร่ธาตุที่เป็นส่วนประกอบของน้ำแร่ เปลี่ยนแปลงไป

2) ห้ามการขนย้ายน้ำแร่ธรรมชาติโดยบรรจุใส่ถังหรือภาชนะขนาดใหญ่ แล้วนำไปบรรจุขวดออกจำหน่าย หรือนำไปผ่านกรรมวิธีอื่น ๆ ก่อนการบรรจุ เพราะการขนส่งดังกล่าว อาจทำให้เกิดการปนเปื้อน หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ถ้าน้ำแร่มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การขนส่งโดยวิธีดังกล่าวอาจทำให้ก๊าซนั้น ระเหยออกไปได้

3) การนำน้ำแร่ออกจากบ่อ ต้องมีการป้องกันมิให้สิ่งสกปรกเข้าไปปนเปื้อนได้

4) เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต ต้องทำด้วยวัสดุที่เหมาะสมกับชนิดของน้ำแร่ และใน ลักษณะที่จะป้องกันสิ่งแปลกปลอมเข้าสู่ น้ำแร่ได้ รวมทั้งการล้างและการบรรจุต้องถูกต้องตามข้อกำหนดเกี่ยวกับ ด้านสุขลักษณะ

5) ในระหว่างการผลิต ถ้าตรวจพบว่า มีน้ำเสียปนเปื้อนจะต้องหยุดการผลิตหมดทุก ขั้นตอน จนกว่าจะขจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนหมดไป และจะต้องมีการตรวจสอบการปฏิบัติให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์เป็นระยะ ๆ

ข้อกำหนดเกี่ยวกับภาชนะบรรจุนั้นได้กำหนดมาตรฐานไว้ว่าต้องเป็นภาชนะที่ปิดสนิท สามารถ ป้องกันการปนปลอม หรือปนเปื้อนได้ในระหว่างที่มีการวางขายในตลาดสำหรับเรื่องฉลากนั้น ต้องแสดงตำแหน่ง ของที่ตั้งแหล่งน้ำ วันที่บรรจุ รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ผลิตเพื่อแสดงความรับผิดชอบของผู้ผลิต และต้องแจ้งผลการ วิเคราะห์ของคุณภาพน้ำด้วย ส่วนการโฆษณาสรรพคุณนั้น ทางองค์การอนามัยโลกได้เสนอไว้ว่าไม่ควรปรากฏอยู่ บนฉลาก เนื่องจากประโยชน์อันแท้จริงของน้ำแร่นั้นยังเป็นที่โต้แย้งกันอยู่คนจำนวนมากรวมทั้งนักวิทยาศาสตร์ หลายประเทศแต่เชื่อกันว่า น้ำแร่มีประโยชน์ต่อสุขภาพแต่ความเชื่อถ้อยคำหลักฐานผลการทดลองที่ถูกต้องตาม หลักวิทยาศาสตร์สนับสนุน น้ำแร่ที่ได้จากแหล่งพุร้อนธรรมชาติในประเทศไทยหลายแห่งมีศักยภาพตาม เกณฑ์มาตรฐานน้ำดื่มตามประกาศกรมทรัพยากรธรณีหรือตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข แต่ไม่นิยมนำมา พัฒนาให้เป็นแหล่งผลิตน้ำแร่เพื่อการบริโภค 3) การใช้ประโยชน์ทางพลังงานความร้อนใต้พิภพ

การใช้พลังงานความร้อนใต้พิภพจากแหล่งพุร้อนนั้นแหล่งพลังงานต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ ได้แก่ อัตราการไหลของน้ำและอุณหภูมิของน้ำ ซึ่งน้ำที่มีอุณหภูมิสูงเกินไป ณ แหล่งกำเนิดจะไม่สามารถใช้อาบได้ โดยตรง แต่สามารถดึงพลังงานความร้อนไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นได้ เช่น การผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น ในปัจจุบัน กรมทรัพยากรธรณีได้สำรวจศักยภาพด้านพลังงานความร้อนใต้พิภพของแหล่งพุร้อนหลายแห่ง และมีการสร้าง โรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนใต้พิภพขนาด 300 กิโลวัตต์ ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2532 เพื่อเป็น โรงไฟฟ้าสาธิต ที่ใช้พลังงานความร้อนใต้พิภพแห่งแรกในประเทศไทยและเป็นพลังงานทดแทน โดยสามารถผลิต กระแสไฟฟ้าได้ปีละประมาณ 1,200,000 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง และส่งต่อเข้ากับระบบสายส่งไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วน

ภูมิภาค โรงไฟฟ้าแห่งนี้ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ 140 กิโลเมตร อยู่ในบริเวณที่มีแหล่งน้ำร้อนกว่าร้อยแห่ง อุณหภูมิของน้ำสูงกว่า 9 องศาเซลเซียส และอัตราการไหลขึ้นมาเองตามธรรมชาติวัดได้ 22.4 ลิตรต่อวินาที ผลพลอยได้จากไอน้ำร้อนที่ปล่อยจากโรงไฟฟ้าพลังงานน้ำร้อน จะไหลเวียนเข้าไปในห้องอบแห้งสำหรับผลิตผลทางการเกษตร ต่อจากนั้นน้ำที่เหลือจะผ่านระบบการดูดซับความเย็นและนำมาใช้ในห้องเย็นเพื่อเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร ส่วนน้ำอุ่นบางส่วนที่เหลือจากกระบวนการดังกล่าวจะถูกปล่อยสู่ลำน้ำตามธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรมต่อไป

2.12 การกำหนดพื้นที่ศึกษา

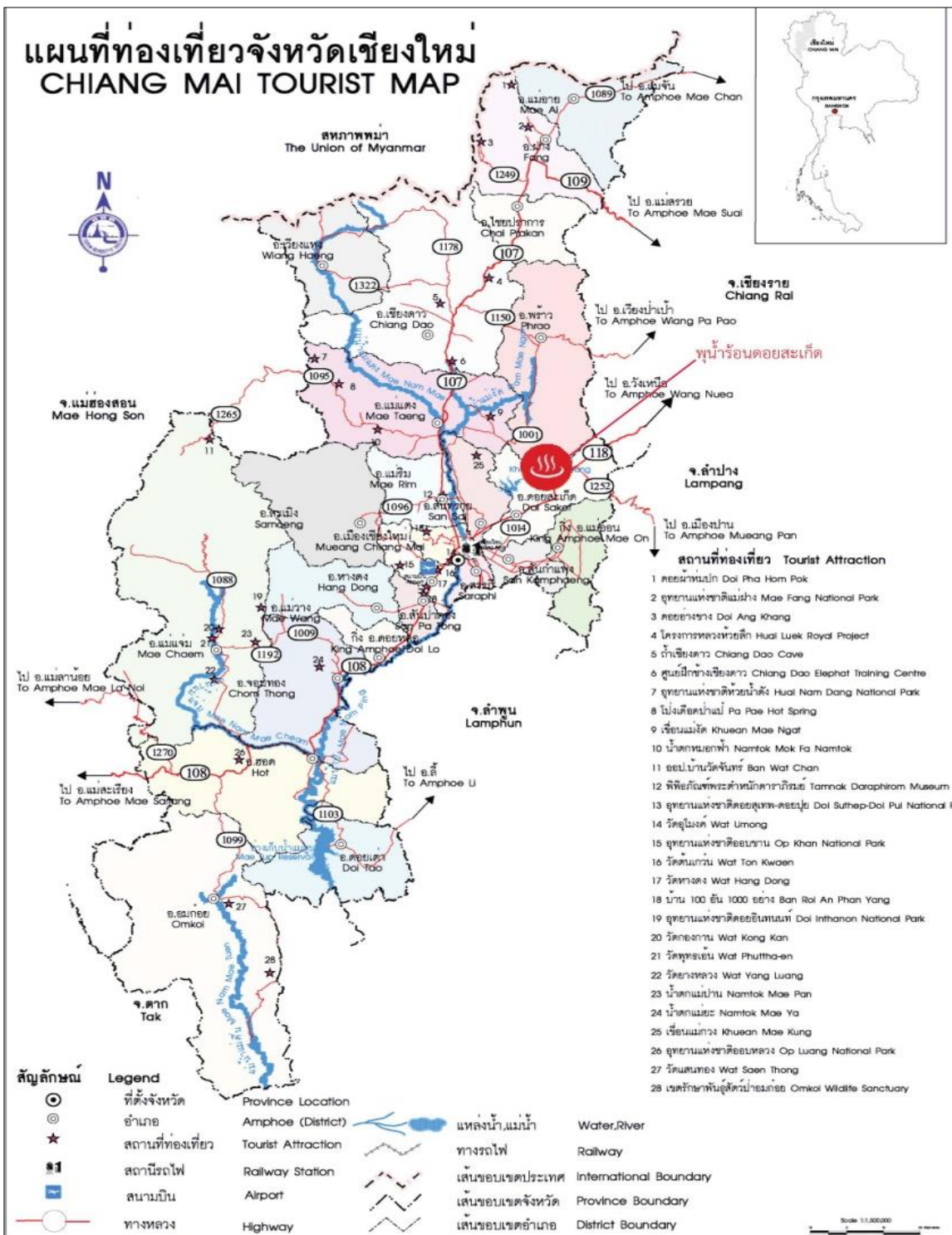
2.12.1 การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่ ได้แก่

1) แหล่งน้ำร้อนบ้านโป่งปูเฟือง อยู่ที่ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งน้ำร้อนทางธรรมชาติ จำนวน 3 บ่อ สำหรับอุณหภูมิน้ำร้อนที่ผิวดินของโป่งปูเฟืองคือ 72 องศาเซลเซียส ค่า pH อยู่ที่ 8.5 และค่า F(ppm) 13 (กรมทรัพยากรธรณี, http://www.dmr.go.th/main.php?filename=hotthai_10/08/2558) และมีค่าเฉลี่ยการไหลประมาณน้อยกว่า 1 ลิตรต่อวินาที (สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, http://teenet.cmu.ac.th/sci/geodetails.php?id=CR05_10/08/2558) ซึ่งน้ำร้อนโป่งปูเฟืองได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่เข้ามาใช้บริการอาบน้ำแร่แช่น้ำร้อน โดยมีการแบ่งห้องอาบน้ำแยกส่วนตัว และมีบ้านพักไว้บริการ นอกจากนี้มีกิจกรรมการนำชมสาธิตวิธีต้มหม้อไม้ในบ่อน้ำร้อน สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงบริเวณน้ำร้อนโป่งปูเฟือง ดังนี้ ไร่่อ่งุ่น น้ำตกห้วยสัก น้ำตกผาดำ น้ำตกผาปูน เขื่อนแม่สรวย ถ้ำแม่สรวย ถ้ำป่าดำ พระธาตุคุ้มเวียงสวาย คูเมืองเก่าบ้านเด่นภูเวียง และวัดโป่งปูเฟือง เป็นต้น ส่วนการเดินทางให้ใช้เส้นทางหลัก ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 118 สายเชียงราย-เชียงใหม่ จากนั้นเข้าเส้นทางหมายเลข 109 สายแม่สรวย-ฝาง สภาพเป็นถนนลาดยางเดินทางสะดวก (เทศบาลตำบลเวียงสรวย, <http://www.wiangsuai.com/data/page01.php> 10/08/2558)

2) แหล่งน้ำร้อนดอยสะเก็ด หรือน้ำพุโป่งกุ่ม เป็นน้ำร้อนที่มีลักษณะคล้ายกับออนเซนในประเทศญี่ปุ่น เพราะมีลักษณะบรรยากาศล้อมรอบด้วยทุ่งนาและภูเขา โดยตั้งอยู่ที่บ้านแม่โป่ง หมู่ที่ 6 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทางเทศบาลตำบลป่าเมี่ยง จัดสร้างโดยปรับภูมิทัศน์บริเวณน้ำร้อน จากเดิมที่ชาวบ้านให้ใช้อาบน้ำ ต่อมาสร้างที่นั่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้ชาวบ้าน และจุดชม น้ำร้อน จนได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาถึงน้ำร้อนแห่งนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็นออนเซนแบบไทย (ทีนิวส์, http://social.tnews.co.th/content_10/08/2558) บริเวณน้ำร้อนทางเจ้าหน้าที่นำเหล็กกั้นล้อมรอบ เนื่องจากมีความร้อนสูง ซึ่งน้ำร้อนดอยสะเก็ดมีอุณหภูมิน้ำร้อนที่ผิวดิน 78 องศาเซลเซียส ค่า pH อยู่ที่ 8.6 และค่า F(ppm) 9.5 (กรมทรัพยากรธรณี, http://www.dmr.go.th/main.php?filename=hotthai_10/08/2558) จึงไม่เหมาะสำหรับการแช่น้ำร้อนโดยตรง แต่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการได้เฉพาะบริเวณที่จัดเตรียมไว้ให้ ส่วนกิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ การชมน้ำร้อนตามเส้นทางบริเวณรอบ การนวดแผนโบราณโดยกลุ่มนวดแผนไทยน้ำร้อนดอยสะเก็ด ซึ่งมีบริการทั้งนวด อบ ประคบ ผลิตยาสมุนไพร (เทศบาลตำบลป่าเมี่ยง, http://www.pamiang.go.th/data_10/08/2558) สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ สวนรุกขชาติดงเย็น น้ำตกห้วยหม้อ น้ำตกตาดเหมย น้ำตกตาดซี้ก้าง

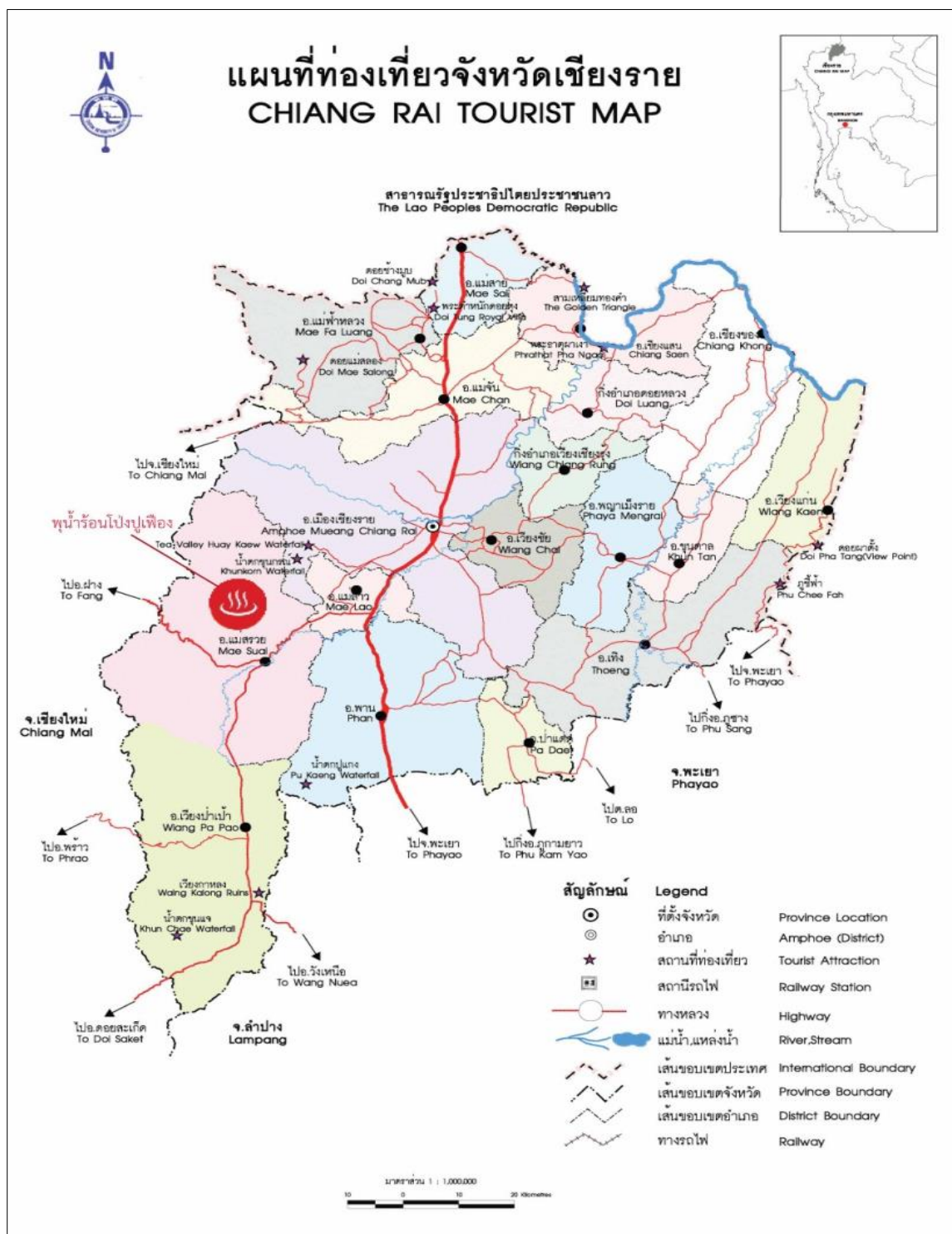
โครงการตามแนวพระราชดำริห้วยฮ่องไคร้ อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ พุน้ำร้อนสันกำแพง ถ้าเมืองออน และวัดพระบาทปางแพน เป็นต้น ส่วนการเดินทางไปพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด สามารถใช้เส้นทางเชียงใหม่-แม่ชะจาง-เชียงราย ออกจากอำเภอดอยสะเก็ด จะพบศูนย์พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ประมาณ 200 เมตร เมื่อถึงด่านตรวจให้เลี้ยวซ้ายอีก 2 กิโลเมตร จะถึงพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

3) แหล่งพุน้ำร้อน เมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะเป็นบ่อน้ำร้อนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ใจกลางไร่นาของชุมชนบ้านเมืองแปง ใกล้หน่วยพิทักษ์ป่าแม่ปิงห่างจากตัวเมืองปายประมาณ 35 กิโลเมตร การเดินทางเริ่มจากบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 85-86 จากนั้นเลี้ยวขวาเข้าเส้นทางหลวง 1265 จนถึงหลักกิโลเมตรที่ 24 ข้ามสะพานบ้านเมืองแปง เลี้ยวซ้ายเข้าทางเดินอีก 2 กิโลเมตร สุดทางจะพบโป่งน้ำร้อนโป่งน้ำร้อนแห่งนี้มีอุณหภูมิสูงถึง 95 องศาเซลเซียสจึงไม่สามารถลงแช่น้ำได้ ช่วงฤดูหนาวมาเยือนชาวบ้านและนักท่องเที่ยวนิยมมานั่งรับไอน้ำกันบริเวณริมโป่งน้ำร้อนแห่งนี้ โดยน้ำพุร้อนเมืองแปงจะมีลักษณะเป็นบ่อน้ำขนาดใหญ่ ล้อมรอบด้วยพรรณไม้อันร่มรื่นจึงเหมาะสำหรับพักผ่อนชมวิวสิ่งอำนวยความสะดวก ภายในบริเวณโป่งน้ำร้อน และพุน้ำร้อนเมืองแปงไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวสามารถนำเต็นท์มากางพักแรมได้โดยไม่เสียค่าธรรมเนียมใด (<http://www.อำเภอปาย.com/nampurongpang.htm> 10/08/2558)

แผนภาพ 2.1 แผนที่แหล่งพุน้ำร้อนที่ศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่

แผนภาพ 2.2 แหล่งพุน้ำร้อนที่ศึกษาในจังหวัดเชียงราย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

3.1. วิธีการศึกษา

3.1.1. กลุ่มประชากร

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำการศึกษากลุ่มประชากรได้แก่ ประชาชนที่เกี่ยวข้องและอาศัยอยู่ในแหล่งพุน้ำร้อนในพื้นที่ท่องเที่ยวกลุ่มอารยธรรมล้านนาของประเทศไทย พื้นที่ศึกษา 3 แห่ง ดังนี้

- 1) แหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- 2) แหล่งพุน้ำร้อนบ้านโป่งปุ้ฟือง อยู่ที่ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- 3) แหล่งพุน้ำร้อน เมืองแปง อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแทนกลุ่มและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1.2.1 กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพุน้ำร้อนหรือเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนในระดับชาติ ได้แก่

- 1) ฝ่าย/ส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนประเทศไทย สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 2) ฝ่าย/ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพุน้ำร้อน กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- 3) ฝ่าย/ ส่วนการพัฒนาตลาดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

3.1.2.2 กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวพุน้ำร้อนในระดับภูมิภาค ได้แก่

- 1) สำนักงานจังหวัด ใน 3 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน
- 2) สำนักงานการท่องเที่ยว 3 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน
- 3) สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน จังหวัดจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน
- 4) หอการค้าจังหวัด 3 จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน

3.1.2.3 กลุ่มคนในพื้นที่ ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนที่เป็นตัวแทนการศึกษา 3 แหล่ง ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้สูงอายุที่ถ่ายทอดประวัติ วัฒนธรรมของชุมชนสู่ ชนรุ่นปัจจุบัน รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน
- 2) กลุ่มผู้นำในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำ (ระดับหมู่บ้าน) ที่มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน และด้านการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 3) กลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

- 4) กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 5) กลุ่มองค์กรด้านการอนุรักษ์ และเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- 6) กลุ่มนักวิชาการ (โรงเรียน สถานศึกษา) ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มผู้นำด้านศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 7) กลุ่มผู้ประกอบการ (ร้านอาหาร ร้านของฝาก ร้านของชำ พืชภัณฑ์) ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 8) ชาวบ้านผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

3.2.2 กลุ่มคนนอกพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

- 1) กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวอายุระหว่าง 15-70 ปี ที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว 3 แหล่ง ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล
- 2) กลุ่มผู้นำ และผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานในระดับตำบล อำเภอ
- 3) กลุ่มสมาคมบริษัทนำเที่ยวในจังหวัดทั้ง 3 จังหวัด

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามกลุ่มตัวอย่าง โดยเป็นแบบสัมภาษณ์แนวลึก ซึ่งยึดประเด็นคำถามแนวเดียวกันแต่คำถามแต่ละข้ออาจแตกต่างกันตามกลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพุน้ำร้อนหรือเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนในระดับประเทศ และระดับภูมิภาค ตลอดจนกลุ่มผู้นำในชุมชนที่มีบทบาทด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนในแต่ละพื้นที่ และผู้ประกอบการด้านการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ โดยมีประเด็นคำถามหลักประกอบไปด้วยข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1.1) ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว
- 1.2) ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่
- 1.3) ข้อมูลด้านรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 1.4) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน
  - 1.4.1) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง
  - 1.4.2) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก
  - 1.4.3) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว
  - 1.4.4) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว
  - 1.4.5) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ
- 1.5) รูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางเชื่อมโยง
  - 1.6) ข้อมูลด้านรูปแบบและการมีส่วนร่วมของชุมชน
  - 1.7) รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1.8) ข้อเสนอแนะอื่นๆ

2) แบบสอบถาม (Questionairs) สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเยือนพื้นที่ในด้านกิจกรรมท่องเที่ยว โดยประเด็นการสอบถามยึดหลักประเด็นการศึกษา ดังนี้

2.1) ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

2.2) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่ในด้าน

2.2.1) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง

2.2.2) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก

2.2.3) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

2.2.4) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

2.2.5) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

2.3) การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

2.4) รูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทาง

เชื่อมโยง

2.5) ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่

3) แบบประชุมกลุ่มย่อย (Focus groups) เพื่อเก็บข้อมูลสำหรับการประชุมกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มอย่างน้อย 6-8 กลุ่ม (กลุ่มละ 4- 12 คน) ใช้สำหรับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนในแต่ละพื้นที่ เช่น กลุ่มผู้ประกอบการด้านต่าง ๆ (อาหาร-เครื่องดื่ม นวดแผนไทย ผลิตภัณฑ์ชุมชน) กลุ่มชาวนาผู้ใช้ปุ๋ย กลุ่มสมุนไพร กลุ่มสตรี เป็นต้น ในแหล่งพุน้ำร้อนตัวอย่างศึกษา 3 แห่ง อันประกอบไปด้วยประเด็นการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1) ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว

3.2) ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

3.3) ข้อมูลด้านรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่

3.4) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

3.4.1) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง

3.4.2) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก

3.4.3) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

3.4.4) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

3.4.5) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

3.5) รูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทาง

เชื่อมโยง

3.6) ข้อมูลด้านรูปแบบและการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.7) รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3.8) ข้อเสนอแนะอื่นๆ

4) แบบสำรวจ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ตามหลักการท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้
 การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้

- 4.1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 4.2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 4.3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4.4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 4.5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 4.6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 4.7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 4.8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 4.9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 4.10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

5) แบบสำรวจด้านขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว ใน ประเด็นหลัก
 ได้แก่

- 5.1) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านกายภาพ
- 5.2) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านชีวภาพ
- 5.3 ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านสังคม
- 5.4) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ได้มีการศึกษาในรายละเอียดประเด็นย่อย ดังนี้

- 1) วิเคราะห์นโยบายในการจัดการพื้นที่และนโยบายในการจัดการท่องเที่ยว
- 2) วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องว่า
 เหมาะสม สอดคล้องหรือไม่

- 3) วิเคราะห์เขตการจัดการ (management zones) ว่าเหมาะสมหรือไม่
- 4) วิเคราะห์ผู้มาเยือนและจำนวนการใช้ประโยชน์
- 5) กำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการจัดการพื้นที่
- 6) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ

7) ประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านต่างๆ โดยพิจารณาผลกระทบที่สำคัญใน
 แต่ละด้าน และเลือกปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในแต่ละด้านที่เหมาะสม

6) แบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุน้ำ
 ร้อน โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา ในเกณฑ์ ได้แก่

- 1) เกณฑ์ด้านแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว
- 2) เกณฑ์ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว
- 3) เกณฑ์ด้านการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

7) แบบสรุปและประเมินคะแนนศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุ่น้ำร้อนจาก มิติต่างๆ ที่สอดคล้องกับเครื่องมือแบบประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุ่น้ำร้อน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นตัวอย่าง 3 แหล่งศึกษา

8) แบบสรุปขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวตามประเด็น

- 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) ด้านตลาดและบริการท่องเที่ยว
- 3) ด้านกายภาพ
- 4) ด้านการใช้ประโยชน์
- 5) ด้านเศรษฐกิจและสังคม
- 7) ด้านการสื่อสารและสาธารณูปโภค

3.3 วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนของการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.3.1 ระยะที่ 1

ดำเนินการสำรวจพื้นที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งทางกายภาพและข้อมูลในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ข้อมูลทางกายภาพจะอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอ้างอิงจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลทางภูมิสารสนเทศ เพื่อให้ทราบถึงสภาพทางกายภาพโดยรวมของพื้นที่ โดยการสำรวจข้อมูลในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ด้านเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่ ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากบุคคลในท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงพัฒนาการของพื้นที่ในอดีตและสภาพพื้นที่และชุมชนในปัจจุบัน โดยใช้แบบประเมิน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุ่น้ำร้อน โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา ในเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่

- 1) เกณฑ์ด้านแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว
- 2) เกณฑ์ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว
- 3) เกณฑ์ด้านการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

3.3.2 ระยะที่ 2

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งพุ่น้ำร้อน ที่ได้รับการคัดเลือก ทั้ง 3 แห่ง เพื่อเก็บตัวอย่างในช่วงในฤดู และนอกฤดูกาลการท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง โดยเน้นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อหาและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวและการบริการ และร่วมออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ด้านการท่องเที่ยว และเพื่อนำเสนอเป็นในรูปแบบการท่องเที่ยว และสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาคุณภาพและการปฏิบัติการที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และการใช้งานของชุมชน โดยการเก็บตัวอย่างด้วย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประชุมกลุ่มย่อย แบบสอบถามนักท่องเที่ยว และแบบสำรวจและสังเกตการณ์ ในแหล่งท่องเที่ยว

3.3.3 ระยะที่ 3

ศึกษาการพัฒนาแหล่งพุร้อนตามขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ใน 4 ด้าน 1) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านกายภาพ 2) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านชีวภาพ 3) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านสังคม และ 4) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ และตามหลักการจัดการเขตท่องเที่ยว ภายใต้หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยดำเนินการกำหนดแนวทางการตามขีดความสามารถการรองรับทางการท่องเที่ยว และตามแผนพัฒนาที่สรุปไว้ในระยะที่ 2 และการวางแผนพัฒนาการพัฒนาศักยภาพการบริการและการท่องเที่ยวตามเกณฑ์ ในแหล่งท่องเที่ยวตัวแทนศึกษา 3 แห่ง จะศึกษาในวงรัศมีพื้นที่ 1 กิโลเมตร ตั้งแต่ทางเข้าจนถึงตัวแหล่งพุร้อน พร้อมทั้งมีการศึกษาเพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 แบบประชุมกลุ่มย่อย และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับหน่วยงานภายในแหล่งศึกษา รวมถึงประเด็นข้อคิดจากการประชุมชุมชน และแบบสังเกตพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของคนในชุมชน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือ เนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ด้วยหลักและเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการ และประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถามการศึกษา ตามประเด็นสำคัญดังนี้

- 1) ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่
- 3) ข้อมูลด้านรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 4) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน
  - 4.1) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง
  - 4.2) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก
  - 4.3) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว
  - 4.4) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว
  - 4.5) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ
- 5) รูปแบบการสร้างสรรคกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางเชื่อมโยง
- 6) ข้อมูลด้านรูปแบบและการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 7) รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3.4.2 แบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว วิเคราะห์และประเมินด้วยค่าเชิงสถิติด้านปริมาณและคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตามเกณฑ์ประเมิน ได้แก่

เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากประเด็นดังต่อไปนี้

- 1.1) ปริมาณน้ำร้อนที่ออกมา
- 1.2) ลักษณะของน้ำพุร้อนหรือแหล่งโคลนเดือดความสมบูรณ์ทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว
- 1.3) ความร้อนของน้ำหรือโคลนคุณภาพ
- 1.4) กลิ่นของกำมะถัน
- 1.5) ขนาดของบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ
- 1.6) สภาพความสมบูรณ์ของธรรมชาติบริเวณโดยรอบ
- 1.7) เป็นที่ที่มีผู้นิยมมาอาบน้ำแร่เพื่อการรักษาโรค

เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

- 2.1) การเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ
- 2.2) ขนาดพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ
- 2.3) การบุกรุกในพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติเพื่อทำกิจกรรมและสิ่งก่อสร้าง
- 2.4) กิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและบริเวณโดยรอบ

เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหลักเกณฑ์

- 3.1) การตัดแปลงบริเวณน้ำพุร้อน
- 3.2) ความกลมกลืนของสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นกับสภาพแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์

ของท้องถิ่น

- 3.3.) การใช้ประโยชน์น้ำพุร้อนธรรมชาติ
- 3.4) การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่
- 3.5) การจัดการด้านขยะ
- 3.6) การจัดการด้านน้ำเสีย
- 3.7) แผนการติดตามการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ
- 3.8) การมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่น

3.4.3 แบบประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ วิเคราะห์และประเมินด้วยค่าเชิงสถิติ ด้านปริมาณ และคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตามเกณฑ์ ได้แก่ 1) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านกายภาพ 2) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านชีวภาพ 3) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านสังคม และ 4) ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงสังคมทางการท่องเที่ยวประกอบกับตามศักยภาพของปัจจัยทางการท่องเที่ยวเป็นหลัก ทำให้สามารถสรุปแบบประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวตามประเด็น ดังนี้

- 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) ด้านตลาดและบริการท่องเที่ยว
- 3) ด้านกายภาพ
- 4) ด้านการใช้ประโยชน์

5) ด้านเศรษฐกิจและสังคม

7) ด้านการสื่อสารและสาธารณูปโภค

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ในการศึกษาศักยภาพและขีดความสามารถการรองรับได้ทางการท่องเที่ยวของแหล่งพุน้ำร้อนอารยธรรมล้านนา ทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ พุน้ำร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พุน้ำร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และพุน้ำร้อนโป่งปุเพื่อ จังหวัดเชียงราย สามารถนำเสนอผลการศึกษาเป็น 6 ส่วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ส่วนที่ 1 ด้านบริบทพื้นที่ ส่วนที่ 2 ด้านศักยภาพของพื้นที่ ส่วนที่ 3 ด้านรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่ ส่วนที่ 4 ด้านขีดความสามารถการรองรับได้ทางการท่องเที่ยว ส่วนที่ 5 ทศคติของผู้เกี่ยวข้องทางการท่องเที่ยว และส่วนที่ 6 รูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยว

4.1 บริบทชุมชนและบริบททางการท่องเที่ยว

4.1.1. แหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

แหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด (บ้านโป่งสามัคคี) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่และอยู่ห่างจากอำเภอเมือง ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นพุน้ำร้อนที่มีการกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่กว่า 7 ไร่ ดังนั้นจึงมีบ่อพุน้ำร้อนเกิดหลายบ่อ ดังนี้

1) บ่อสำหรับต้มหน่อไม้มีจำนวน 2 บ่อ มีอุณหภูมิประมาณ 77 องศาเซลเซียส และ 78 องศาเซลเซียสตามลำดับ ซึ่งพื้นที่ทั้ง 2 บ่อนี้ใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการต้มหน่อไม้บริโภค และจัดจำหน่าย แต่สามารถใช้ต้มหน่อไม้ได้เฉพาะฤดูกาลที่หน่อไม้เท่านั้น ประมาณ เมษายน – กันยายน หลังจากนั้นบ่อต้มหน่อไม้ทั้งสองจะปล่อยทิ้งเพียงให้นักท่องเที่ยวได้ชมเท่านั้น

2) บ่อสำหรับอาบแช่รวม (บ่อเด็ก) และบ่อแช่เท้า มีอุณหภูมิประมาณ 45.5 องศาเซลเซียส ทั้งสองบ่อ มีการแบ่งส่วนการใช้ประโยชน์ที่ชัดเจน กล่าวคือ มีการจัดพื้นที่รองรับการเล่น และอาบแช่เฉพาะเด็กเท่านั้น ส่วนบ่อแช่เท้าเปิดให้บริการกับบุคคลทั่วไป

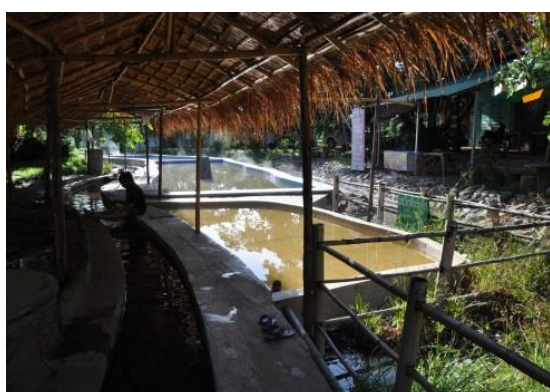
3) บ่อสำหรับซักล้างเสื้อผ้าจากกิจกรรมการนวดแผนไทย มีอุณหภูมิประมาณ 55 องศาเซลเซียส บ่อดังกล่าวเป็นบ่อที่ถูกกั้นล้อมด้วยแท่งคอนกรีตวงกลม และใช้ประโยชน์เฉพาะการซักล้างเสื้อผ้าสำหรับการนวดที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้บ่อนี้เท่านั้น

4) บ่อสำหรับต้กอาบในช่วงเวลาเย็น โดยเฉพาะฤดูหนาว มีจำนวน 4 บ่อ มีอุณหภูมิประมาณ 65.5, 60, 59 และ 45.5 องศาเซลเซียส เปิดให้บริการแก่บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ที่จะเดินทางมาต้กอาบพุน้ำร้อนในยามเย็น โดยเฉพาะช่วงฤดูหนาว บางส่วนจะต้กนำไปใส่ภาชนะกลับไปอาบที่บ้าน เป็นต้น

ลักษณะทางการท่องเที่ยวโดยรวมเป็นพุน้ำร้อนที่มีลักษณะบรรยากาศล้อมรอบด้วยทุ่งนาและภูเขา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งสามัคคีเป็นผู้รับผิดชอบและมีเทศบาลตำบลป่าเมี่ยงเป็นที่ปรึกษา มีการจัดสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจโดยปรับภูมิทัศน์บริเวณพุน้ำร้อนจากเดิมที่ชาวบ้านให้ใช้อาบน้ำ ต่อมาสร้างที่นั่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้ชาวบ้าน มีจุดชมพุน้ำร้อน จนได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาถึงพุน้ำร้อนแห่งนี้ นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นจึงเรียกได้ว่าเป็นออนเซนแบบไทย

บริเวณตัวพุร้อน (บริเวณบ่อต้มหน่อไม้) ปัจจุบันทางเจ้าหน้าที่นำเหล็กกั้นล้อมรอบเพื่อความปลอดภัย เนื่องจากมีความร้อนสูง ซึ่งพุร้อนดอยสะเก็ดมีอุณหภูมิพุร้อนที่ 77-78 องศาเซลเซียส ทำให้ไม่เหมาะสำหรับการแช่น้ำร้อนโดยตรง แต่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการได้เฉพาะบริเวณที่จัดเตรียมไว้ให้ การแช่น้ำร้อนในบ่อแช่รวมที่นักท่องเที่ยวที่เป็นครอบครัวให้ความสนใจเดินทางมาและการแช่น้ำร้อนเป็นสิ่งดึงดูดใจหลักๆ ในพื้นที่ โดยชุมชนมีแผนหรือทิศทางในการจัดการสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวด้วยการพัฒนาจำนวนบ่อแช่น้ำให้มีเพิ่มมากยิ่งขึ้นและมีความเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวในอนาคต

ส่วนกิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ การชมพุร้อนตามเส้นทางบริเวณรอบ การวาดแผนโบราณโดยกลุ่มวาดแผนไทยพุร้อนดอยสะเก็ด ซึ่งมีบริการทั้งนวด อบ ประคบ ด้วยสมุนไพร

ภาพที่ 4.1 บ่อแช่ตัวรวมสำหรับเด็ก และบ่อแช่เท้า

ภาพที่ 4.2 บ่อตักอาบในยามเย็น

ภาพที่ 4.3 ศาลาที่พักและบ่อตักอาบในยามเย็น

ภาพที่ 4.4 บ่อต้มหน่อไม้

แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงและเชื่อมโยง

1) พระธาตุดอยสะเก็ด

ตำนานวัดพระธาตุดอยสะเก็ด ได้ถูกบันทึกไว้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เมื่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว พระองค์ได้มาปรากฏกายทิพย์บนดอยแห่งหนึ่ง ใกล้เคียง กันมีหนองน้ำซึ่งเป็นที่อยู่ของพญานาคสองตน พญานาคทั้งสองได้เห็นองค์พระพุทธรูปเจ้าทรงเปล่งแสงแสดงปาฏิหาริย์เป็นอัศจรรย์ยิ่ง พญานาคเกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงได้แปลงกายเป็นมนุษย์ แล้วนำดอกบัวในหนองน้ำไปถวายแด่พระพุทธรูปเป็น

พุทธบูชา พระองค์ทรงรับดอกบัวแล้วได้ประทานพระเกศาธาตุแก่พญานาคคู่่นั้น พญานาคจึงได้ก่อกองหินขึ้นมาเพื่อบรรจุพระเกศาธาตุประดิษฐานไว้บนดอยแห่งนี้พระเจดีย์องค์เดิมที่สร้างไว้เป็นรูปแบบล้านนา ต่อมาได้มีการบูรณะสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2536 สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กสูง 30 เมตร ครอบองค์เดิมเพื่อให้มีลักษณะสูงเด่นเป็นสง่าทางหน่วยงานราชการโดยกระทรวงมหาดไทย จึงได้จัดตั้งขึ้นเป็นอำเภอ โดยใช้ชื่อว่า “อำเภอดอยสะเก็ด” ดังชื่อของพระธาตุดอยสะเก็ด ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2445 เป็นต้นมา

วัดพระธาตุดอยสะเก็ด ตั้งอยู่ใกล้แหล่งชุมชน ด้านล่างวัดติดกับตลาดมีผู้คนมากมายในเมืองเก่าแห่งนี้ จากตลาดสดดอยสะเก็ดจะมีบันไดนาคค่อนข้างสูงชัน เชื่อมต่อขึ้นไปถึงตัววัดพระธาตุดอยสะเก็ดสามารถเดินขึ้นบันไดได้

ภาพที่ 4.5 พระธาตุดอยสะเก็ด

2) วัดปางอั้น

วัดปางอั้นได้สร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2441 โดยขณะนั้นได้มีพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งต่อมารู้จักกันในนามครูบาเจ้าศรีวิชัย (นักบุญแห่งล้านนาไทย) เดินทางไปสร้างวัดขุนลาว ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ขณะเดินทางกลับได้แวะพักบริเวณวัดปางอั้นในปัจจุบัน และได้มีนิมิตว่าบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งวัดเก่าในอดีต จึงได้บอกชาวบ้านในขณะนั้นให้บูรณะขึ้นเป็นวัดขึ้น ขณะมีการบูรณะก่อสร้างมีการขุดค้นพบพระพุทธรูปเก่าแก่ คือ พระสิงห์ จำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันยังคงเก็บรักษาไว้ในวิหารนอกจากนั้นได้มีการสร้างพระธาตุน้อย และบรรจุพระพุทธรูปเก่าจำนวนมากไว้ภายใน โดยล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2551 ได้มีการก่อสร้างอุโบสถขึ้นเป็นอุโบสถมหาอุดม์ (ไม่มีประตูหน้าต่าง โดยเข้าทางอุโมงค์) มีพระพุทธรูปหลวงพ่อโสธรหน้าตักกว้าง 50 นิ้ว เป็นพระประธานภายในอุโบสถ และเส้นทางบันไดขึ้นไปยังอุโบสถประดับด้วยมังกรสองข้างทาง อันมีทัศนียภาพที่งดงาม

ภาพที่ 4.6 วัดปางอั้น

3) บ้านไถลื้อบ้านเมืองลวงใต้

สำหรับประวัติความเป็นมาของคนไถลื้อบ้านเมืองลวงนั้น มีเล่าขานสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษจวบจนถึงรุ่นลูกหลานหลายชั่วอายุคนว่า บรรพบุรุษได้อพยพหนีภัยสงครามมาจากสิบสองปันนา ทำให้คนในหมู่บ้านมีความเชื่อตามนั้น เพราะจากหลักฐานที่เสื่อบ้านหรือใจกลางบ้านได้จารึกชื่อ วัน เดือน ปี ที่สร้างหมู่บ้านไว้ที่ฐานของเสื่อบ้านว่าสร้างบ้านเมื่อ วันเสาร์ ที่ 3 เมษายน พ.ศ.1932 นั้นถือเป็นหลักฐานที่ยืนยันได้ เนื่องจากคนในสมัยก่อนนั้นเวลาปลูกสร้างบ้านเรือนขึ้นมามักจะจารึกชื่อวัน เดือน ปี ที่สร้างบ้านติดไว้ที่เสา จั่ว หรือบนประตูบ้าน และที่สำคัญยังมีเหตุการณ์ในตำนานของวัดศรีมุงเมือง ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านมาสนับสนุนให้เกิดความเชื่อเพิ่มขึ้น

ภายหลังจากการที่คนไถลื้อบ้านเมืองลวงได้มาแผ้วถางป่าเพื่อสร้างบ้านเมืองจนเสร็จจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ บ้านเมืองลวงเหนือ ” ซึ่งแต่เดิม บางคนเรียกเฉพาะว่า “ บ้านเมืองลวง ” ทั้งนี้สันนิษฐานว่าคงตั้งชื่อตามถิ่นเดิมที่เคยอาศัยอยู่ในสิบสองปันนา ชื่อ “ เมืองลวง ” เป็นที่อยู่ของคนไถลื้อที่นั่นเช่นกัน ครั้นมาตั้งถิ่นฐานในล้านนาบริเวณนี้ในปัจจุบัน ด้วยจำนวนที่มากมายจึงแบ่งกันอยู่คนละฟากฝั่งถนน ด้วยความที่เป็นชาติพันธุ์ไถลื้อด้วยกัน จึงเรียกคนไถลื้อที่อยู่ทางทิศเหนือถนนว่า “ หมู่บ้านเมืองลวงเหนือ ” และเรียกคนไถลื้อที่อยู่ทางทิศใต้ของถนนว่า “ หมู่บ้านเมืองลวงใต้ ”

ภาพที่ 4.7 พิพิธภัณฑ์ไถลื้อบ้านลวงใต้

4.1.2 แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปูเฟือง จังหวัดเชียงราย

แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปูเฟืองตั้งอยู่ที่บ้านโป่งปูเฟือง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นพุน้ำร้อนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่บ่อน้ำร้อนมีการจัดตกแต่งขึ้น จำนวน 2 บ่อมีอุณหภูมิ 69 และ 73 องศาเซลเซียส เกิดบนที่ราบระหว่างหุบเขา โดยชุดเจาะหลุมเจาะ 2 หลุม ลักษณะธรณีวิทยาพบหินชีสต์ หินฟิลไลต์ และ หินชนวนอายุไซลูเรียน-ดีโวเนียน ก้อนหินมนใหญ่ของแร่ควอร์ตซ์ และหินแกรนิตเนื้อละเอียด มีพุน้ำร้อนไหลขึ้นมาตามรอยเลื่อน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ พบก๊าซผุดขึ้นมากับพุน้ำร้อนเป็นจำนวนมาก มีกลิ่นกำมะถันรุนแรง พบแร่แปรสภาพพวก คาร์บอนเนต และซิลิกา ปัจจุบันพบว่ามีการใช้ประโยชน์ด้านการต้มไข่ และต้มหน่อไม้เพื่อการบริโภคและจำหน่ายแก่ผู้สัญจรผ่านทางเป็นหลัก นอกจากนี้น้ำร้อนที่ไหลผ่านไปยังไร่นา และสวนเกษตรชุมชนสามารถหล่อเลี้ยงอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนได้เป็นอย่างดี ตลอดปี

ด้านการท่องเที่ยว พบว่า พื้นที่ปัจจุบันยังไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นกิจจะลักษณะ เป็นเพียงแต่แหล่งพักผ่อนหย่อนใจและที่ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม ถ่ายภาพกับบ่อน้ำร้อนบ้าง เบื้องต้นพบว่านักท่องเที่ยวยังไม่ค่อยมาก ประกอบกับการขาดปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จึงยังไม่ได้เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ การท่องเที่ยว/นันทนาการ ชมบ่อน้ำร้อน ต้มหน่อไม้แล้วนำไปขายริมถนนใหญ่ (เส้นทางสายหลัก เชียงใหม่ – เชียงราย) โดยมีจุดเด่นด้านพื้นที่ คือ มีชุมชนพื้นเมืองและหมู่บ้านชาวเขา ที่ควรค่าแก่การท่องเที่ยวเยี่ยมชม ทั้งศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตพื้นบ้าน

ภาพที่ 4.8 บริเวณพื้นที่พุน้ำร้อน

ภาพที่ 4.9 สภาพทางเข้าพุน้ำร้อน

ภาพที่ 4.10 บ่อน้ำร้อนที่มีการก่อสร้าง

แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงและเชื่อมโยง

1) ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ตั้งอยู่บนทางหลวงสายเชียงใหม่-เชียงราย กิโลเมตรที่ 129 - 130 ห่างจากเชียงราย 52 กิโลเมตร เนื้อที่ 69 ไร่ สันนิษฐานว่า เมื่อปีมะโรง พ.ศ. 2147 วันพฤหัสบดี เดือนยี่ แรม 6 ค่ำ สมเด็จพระนเรศวร มหาราช กับสมเด็จพระเอกาทศรถเสด็จยกกองทัพออกจากกรุงศรีอยุธยาจะไปตีเมืองอังวะ แล้วได้เสด็จตั้งค่าย พักบริเวณที่ตั้งศาลาปัจจุบัน และจากข้อสันนิษฐานตามประวัติศาสตร์ดังกล่าว เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จประกอบพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ ที่ตั้งศาลา ปัจจุบัน ในบริเวณ ด้านหน้าทางเข้าศาลาสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทางอำเภอแม่สรวยได้จัดสร้าง“ลานค้ำอำเภอแม่สรวย”เพื่อเป็นลานค้ำลานวัฒนธรรม

ของชาวอำเภอแม่สรวยเป็นศูนย์รวมสินค้าหัตถกรรม วัฒนธรรมพื้นบ้านและ ชาวเขา เป็นศูนย์สินค้าการเกษตร ของดีอำเภอแม่สรวยเป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวพร้อมอาหารเครื่องดื่มสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวได้แวะสักการะ ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช แวะชมและซื้อสินค้าของฝาก ของที่ระลึกตามซุ้มต่างๆ ตลอดทั้งเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอแม่สรวย

2) โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ลาวฝั่งซ้าย หมู่ที่ 9 ตำบลป่าแดด เป็นหมู่บ้าน ชาวเขาเผ่าอาข่า ประมาณ 25 ครอบครัว อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สรวย ระยะทาง 39 กิโลเมตร บนเนื้อที่ 15,000 ไร่ บริเวณหมู่บ้านเป็นที่ราบหุบเขาต้นน้ำลำธาร จัดสร้างบ้านให้อยู่อาศัยตามวิถีชีวิตของชาวเขา พร้อมทั้งดินทำกิน ให้ครอบครัวละประมาณ 5 ไร่ มีที่ทำนา เลี้ยงปลา ปลูกพืชผัก ผลไม้เมืองหนาว เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร มีธนาคารข้าว อาคารศิลปาชีพ การศึกษาในระบบนอกโรงเรียน ให้การเรียนรู้ด้านการดำรงชีพกับธรรมชาติ แวดล้อม ส่งเสริมการปลูกป่า ป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า ทำไร่เลื่อนลอย มุ่งเน้นการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อให้คนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุล และเป็นหมู่บ้านนาร่องเพื่อเป็นแบบอย่างกับหมู่บ้านบนพื้นที่สูงอื่นต่อไป

3) ถ้าแม่สรวย

ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลแม่สรวย ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สรวยประมาณ 4 กิโลเมตร อยู่ติดกับโครงการอ่างเก็บน้ำแม่สรวย ความงดงามของถ้ำอยู่ที่หินงอก หินย้อย มีลักษณะเป็นห้องคูหาลาดต่ำบ้าง สูงบ้างสลับซับซ้อน เรียงรายรูปลักษณะสวยงามวิจิตรพิสดารตามจินตนาการของผู้ชม มีเส้นทางเดินเลาะเลี้ยว ขึ้นลง บางจุดต้องปีน บันได และมีเส้นทางเดินชมเป็นวงรอบ นับเป็นการเดินทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวมาก

4) เขื่อนแม่สรวย

สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2541 โดยทางสำนักงานชลประทานแม่สรวย ได้มีโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่สรวยขึ้นที่ ช่องเขาด้านทิศเหนือของยอดเขาแห่งนี้และตั้งอยู่ที่หมู่ 14 บ้านเด่นภูเวียง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย เป็นอ่างกักเก็บน้ำขนาดใหญ่สวยงามโดยมีภูเขาล้อมรอบ กักเก็บน้ำจากลำน้ำแม่สรวย ผันน้ำไปใช้ ประโยชน์ในด้านการเกษตรกรรมและอยู่ในเขตดูแลรับผิดชอบของสำนักงานชลประทานแม่สรวย ภายใน อ่างเก็บ น้ำแม่สรวยจะมีร้านอาหารให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหรือจะเช่าแพเพื่อชมวิวของอ่างเก็บน้ำ โดยแพจะล่องไปจนถึง สะพานข้ามลำน้ำสรวยไปบ้านวาวี สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบ การตกปลา มีพื้นที่สามารถกางเต็นท์นอนที่อ่าง เก็บน้ำนี้ได้

ภาพที่ 4.11 จุดชมวิวเขื่อนแม่สรวย

5.) สถานีทดลองเกษตรพื้นที่สูงวาวี (ดอยช้าง)

ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3 บ้านดอยช้าง ตำบลวาวี ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สรวย 21 กิโลเมตร เป็นสถานีทดลองการเกษตรพื้นที่สูง จุดประสงค์เพื่อการพัฒนาชาวเขาให้มีการเพาะปลูกพืชผักผลไม้ ลดปัญหา การตัดไม้ทำลายป่าและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันได้มีการส่งเสริมให้ปลูก กาแฟ ข้าว บัวย แมคคาเดเมีย ลิ้นจี่ และพืชผลดกไม้เมืองหนาว บนยอดดอยช้างมีทิวทัศน์ที่สวยงาม มองดูทัศนียภาพเมืองเชียงราย ได้อย่างสวยงามประทับใจ เห็นยอดเขาสลับซับซ้อน บริเวณสถานีมีสวนไม้ดอกไม้ประดับ สำนักสงฆ์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า ลีซู จินฮ่อ อยู่กันเป็นหย่อม ๆ อากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี มีที่พักและที่ชมวิวนักท่องเที่ยว ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ กาแฟสดอะราบิก้าจากยอดดอยช้าง เป็นสถานที่สวยงามเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกแห่งหนึ่ง

6.) หมู่บ้านวาวีและบ้านเลาลี (หมู่บ้านสวนชา)

เป็นหมู่บ้านปลูกชาแหล่งสำคัญของตำบลวาวี ตั้งอยู่บนเนินสายตีนดอย-วาวี-ฝาง ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สรวยประมาณ 50 ก.ม. มีโรงงานอบใบชา และเป็นแหล่งปลูกชาที่ใหญ่ที่สุดของอำเภอแม่สรวย ประกอบด้วยชาพันธุ์พื้นเมือง ชาจีน ชาซีลอนพันธุ์ต่าง ๆ ที่พิเศษ คือ ชาพันธุ์ชิงชิง อุหลง หรือพันธุ์มังกรดำ หมู่บ้านทั้ง 2 แห่ง อยู่ติดกันเป็นชุมชนใหญ่ เป็นที่รวมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และชาวจีนฮ่ออพยพ ชนเผ่าต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีอาชีพหลัก คือการเกษตรกรรม วัฒนธรรมประเพณีของเผ่าชนสามารถผสมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดี คือเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ที่หมู่บ้านเลาลี มีสถานที่พักผ่อน ชมทิวทัศน์ อาหารจีนเลิศรส ห้องพักผ่อนสบาย แวดล้อมด้วยสวนชา มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่า เป็นประจำทุกคืน สามารถเดินทางท่องเที่ยวต่อไปยังอำเภอฝาง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอ แม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้อย่างสะดวกสบาย และมีจุดท่องเที่ยว ระวัง เส้นทางอีกหลายแห่ง

ภาพที่ 4.12 ทัศนียภาพสองข้างทางเส้นทางสู่ดอยวาวี และดอยช้าง

7.) ดอยกาดผี

เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของ อ.แม่สรวย ดอยกาดผีเป็นชะง่อนผาที่ระดับความสูงประมาณ 1,500 เมตร อยู่บนเทือกดอยช้าง ในหน้าหนาวอากาศเย็นจัดมองเห็นสายหมอก ก่อตัวที่หุบเบื้องล่าง มีทิวทัศน์ สวยงามมาก แม้แต่จุดชมทะเลหมอกที่ภูชี้ฟ้า แต่เส้นทางไปค่อนข้างทุรกันดาร ระยะทางเกือบ 20 กม. เส้นทางไปชมทะเล

หมอกที่ดอยกาดผี จะผ่านบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า และเผ่าเย้า ซึ่งยังคงชนบทรรมนิยม ประเพณีของชนเผ่า และยังสามารถเห็นทิวทัศน์ของไร่ชากลางหุบเขาในฤดูหนาวที่สวยงาม

8.) วัดแสงแก้วโพธิญาณ

วัดแสงแก้วโพธิญาณ ตั้งอยู่บนดอย “ม่อนแสงแก้ว” ตั้งอยู่ที่เลขที่ 191 ม.11 บ้านป่าตึง ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ขนาดพื้นที่ประมาณ 29 ไร่เศษตั้งอยู่บนเนินดอย ห่างจากหมู่บ้าน ประมาณ 1.5 กิโลเมตร มีทัศนียภาพที่สวยงามมองเห็นทั้งตัวอำเภอแม่สรวยและ หลายตำบลของอำเภอแม่สรวย การออกแบบก่อสร้างและการวางแผนในการก่อสร้างวัด จากการที่ ท่านครูบาริยาชาติอริยจิตโตและเป็นผู้ที่ศึกษามากทั้งในทางโลกและทางธรรม เป็นผู้ที่ช่างสังเกตและ จดจำ รวมถึงประสบการณ์ในการไปจุดคงค์พบเห็นวัดต่าง ๆ ที่มีศิลปะในการสร้างที่แตกต่างกันไป

ภาพที่ 4.13 วัดแสงแก้วโพธิญาณ

9) โบราณสถาน วัดพระธาตุจอมแจ้ง

วัดพระธาตุจอมแจ้ง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีพระครูอดุลสีหวัตรเป็น เจ้าอาวาส ประวัตติพระธาตุ วัดพระธาตุจอมแจ้งเป็นวัดเก่าแก่มาแต่โบราณ ตามตำนานกล่าวว่า มีพระมหาเถระเจ้ารูปหนึ่งได้เดินทางจาริกเทศนาสั่งสอนพุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นการประกาศพุทธศาสนาจนถึง สถานที่แห่งนี้จนถึงรุ่งแจ้งสว่างพอดี เมื่อปี พ.ศ. 2001 จึงได้ขอวานตาแก่คนหนึ่งปฏิบัติธรรม ฝึกรักษา พระธาตุแห่งนี้ให้ไปตักน้ำที่แม่น้ำช่วยขึ้นมาล้างหน้า และได้พักอยู่ที่นี้ 7 วัน ก่อนที่จะเดินทางต่อไปได้มอบ พระบรมสารีริกธาตุให้ชายชราคนนั้นนำไปบรรจุลงในพระธาตุจนเป็นที่สำเร็จจุลวงแล้วจึงเดินทางจาริกต่อไป และยังสามารถทำนายไว้ว่าสมัยต่อไปข้างหน้านี้ ชาวบ้านจะเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า “พระธาตุจอมแจ้ง” ส่วนแม่น้ำช่วยนั้น ชาวบ้านจะเรียกเปลี่ยนไปว่า “แม่น้ำสรวย” ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 หลวงพ่ออดุลสีหวัตร (สิงห์คำ) ได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลแม่สรวย และเป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมแจ้ง ได้เทศนาอบรม ประชาชนให้มีความเชื่อถือเลื่อมใสในองค์พระธาตุแน่นแฟ้นขึ้นจนประชาชนในเขตอำเภอแม่สรวยได้จัดงาน บุญประเพณีทุกวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 และได้แนะนำชักชวนศรัทธาญาติโยมให้ช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ สิ่งปลูกสร้างภายในวัดเพิ่มขึ้นและยังเป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อทองทิพย์ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ และเชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์

ในพื้นที่อำเภอแม่สรวยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมากอันเนื่องมาจาก มีชนเผ่าต่าง ๆ หลายเผ่าพันธุ์ ประชากรพื้นราบส่วนใหญ่จะเป็นคนพื้นเมือง มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอย่างแน่นแฟ้น มีภาษาพูดซึ่งเรียกว่า “ภาษากำเมือง” เป็นเอกลักษณ์ของคนทางเหนือ

นอกจากวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายแล้ว อำเภอแม่สรวยยังมีสภาพธรรมชาติที่มีความสวยงาม และมีเอกลักษณ์ จึงควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวแก่ประชาชนในพื้นที่เพื่อให้เข้าใจในเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง และสามารถรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

4.1.3 แหล่งพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งพุร้อนเมืองแปง ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านดอนตัน ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ห่างจาก อำเภอปาย ประมาณ 28 กิโลเมตร เป็นพุร้อนที่มีอุณหภูมิสูงถึงประมาณ 95 องศาเซลเซียส ลักษณะเป็นธารน้ำ ร้อนไหลผ่านโขดหินต่างๆ ซึ่งเป็นหินประเภทอัคนี และมีน้ำพุร้อนผุดขึ้นมาหลายจุด ความสูงของน้ำร้อนที่ผุดขึ้นมา แต่ละจุดไม่เกิน 5 เซนติเมตร ปริมาณน้ำร้อนมีค่อนข้างมาก พื้นที่โดยรอบพุร้อนเป็นพื้นที่เพาะปลูก และมีต้นไม้ สลับกับทุ่งหญ้า แต่ช่วงฤดูร้อนพื้นที่จะค่อนข้างแห้งแล้ง และสภาพอากาศที่ร้อนมาก ซึ่งปัจจัยนี้อาจเป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงฤดูร้อน อย่างไรก็ตามชุมชนยังคงใช้ประโยชน์จากน้ำร้อนในการต้มไข่และต้ม หม้อไม้ในการประกอบอาหาร ไม่มีการจัดจำหน่ายแต่อย่างใด อาจเพราะจำนวนนักท่องเที่ยวยังมีในปริมาณไม่มาก นัก เนื่องจากพื้นที่ห่างจากตัวอำเภอปาย ประกอบกับการตัดทำถนนเชื่อมเส้นทางอำเภอภักดีนิวัฒนาในจังหวัด เชียงใหม่เพิ่งเสร็จสิ้น และคาดการณ์ว่าในอนาคตน่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นลำดับด้วยสภาพพื้นที่ที่กว้าง ใหญ่ อุณหภูมิ น้ำค่อนข้างสูง

สภาพการท่องเที่ยวในช่วงที่ศึกษาและเก็บข้อมูล เป็นเพียงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจสำหรับนักท่องเที่ยวผ่าน ทางมีทั้งต่างชาติแต่ละวันจำนวนน้อยมาก หรือบางวันไม่มีนักท่องเที่ยวเลย เนื่องจากสภาพพื้นที่ขาดความร่มรื่น แม้จะมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางเดินเท้าสำหรับเข้าชมพื้นที่ แต่ด้วยอุณหภูมิของน้ำร้อนที่สูงมาก ประกอบ กับพื้นที่เป็นโขดหิน ทำให้ขาดต้นไม้ใหญ่ที่จะสามารถให้ร่มเงาแก่นักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นกิจกรรมสำหรับ นักท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงการต้มไข่ เดินชมพื้นที่เท่านั้น

ภาพที่ 4.14 สภาพทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

1) วัดศรีวิชัย แต่เดิมวัดเมืองแปงเคยเรียกขานกันว่า “วัดศรีดอนชัย” เนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนยอดเนินเขา ต่อมาภายหลังจึงเปลี่ยนมาเรียกว่า “ศรีวิชัย” ตามชื่อของครูบาศรีวิชัย หรือ ครูบาศีลธรรม นักบุญแห่งล้านนา ซึ่งได้เคยจาริกมาที่วัดแห่งนี้แล้วริเริ่มสร้างวัดขึ้นครอบวัดเดิมซึ่งเป็นวัดร้าง เมื่อเวลาผ่านไปจึงได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่ามีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานวิสุงคามสีมาแก่วัดเมืองแปงเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2538 ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าชื่อเป็นทางการตามราชกิจจานุเบกษาของวัดนี้ คือชื่อ วัดเมืองแปง

ภาพที่ 4.15 วัดศรีวิชัย

2) รอยพระพุทธรบาท ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านเมืองแปง รอยพระพุทธรบาทนี้มีมาแต่สมัยที่พระบรมศาสดา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้จาริกมายังสุวรรณภูมิได้ผ่านมายังบ้านเมืองแปงในสมัยนั้นมีชื่อว่าเมืองทพาน้อยได้เสด็จมาพักยังเหนือก้อนหินก้อนหนึ่งซึ่งมีรอยประทับอยู่ตราប់ทุกวันนี้ โดยชาวบ้านที่นี่เรียกว่าห้วยพระนอนพอรุ่งขึ้นก็เสด็จออกจากที่นี้ได้ทรงประทับรอยพระบาทไว้เหนือก้อนหินก้อนหนึ่งก่อนจะเสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ หรือทางตำบลยังเมิน อำเภอสะเมิงต่อไป รอยพระพุทธรบาทมีขนาดความกว้าง 67 เซนติเมตรความยาว 107 เซนติเมตร

ภาพที่ 4.16 พระพุทธรบาท และรอยพระพุทธรบาท

3) น้ำพุร้อนบ้านเหมืองแร่ หมู่บ้านเหมืองแร่พัฒนา ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน น้ำพุร้อนบ้านเหมืองแร่แห่งนี้ ถูกขุดสำรวจครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิต และมีการฝังท่อความ

ลึกประมาณ 100 เมตร แต่พุน้ำร้อนเพิ่งมาประทุขึ้นเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2556 เป็นเวลาประมาณ 20 ปี หลังจากที่มีการไฟฟ้าได้มาสำรวจไว้ครั้งแรก พื้นที่อยู่ติดทางหลวงหมายเลข 1265 ทางไป อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ อุณหภูมิของพุน้ำร้อนอยู่ที่ประมาณ 94 องศาเซลเซียส ฟุ้งขึ้นสูงประมาณ 1 เมตร มีกลิ่นกำมะถันไม่แรงมาก

หลังจากที่มีการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้มาสำรวจและฝังท่อไว้ แต่ไม่พบอะไร พื้นที่บริเวณสำรวจจึงได้ถูกจับจองทำการเพาะปลูกถั่วเหลืองโดยชาวบ้านละแวกนั้น แต่หลังจากการประทุขึ้นมาของพุน้ำร้อน ทำให้ อบต.เมืองแปงเข้ามาดูแลพื้นที่บริเวณดังกล่าว โดยในขั้นแรกได้กันพื้นที่ไว้เพื่อความปลอดภัย เพื่อรอเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสำรวจหาสาเหตุของการประทุและตรวจสอบหาสารปนเปื้อนที่อาจมากับน้ำซึ่งจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ หลังจากการตรวจสอบว่าเป็นการประทุของพุน้ำร้อน และไม่มีสารปนเปื้อนอันตรายใดๆ อบต.เมืองแปงจึงได้เริ่มปรับปรุงพื้นที่บริเวณโดยรอบอย่างง่ายๆ เพื่อเปิดรับนักท่องเที่ยว เช่น ปรับพื้นที่บริเวณโดยรอบไม่ให้ทำการเกษตรบริเวณใกล้เคียง ให้ชาวบ้านได้มาจับจองเปิดร้านค้าจำหน่ายไข่ (เพื่อให้นักท่องเที่ยวนำไปต้ม) จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น เป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน

หลังจากการประทุของพุน้ำร้อนบ้านเหมืองแร่ผ่านมา 2 ปี ทำให้เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว โดยการพูดปากต่อปาก นักท่องเที่ยวที่มาจากเชียงใหม่ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่ตั้งใจมาเพื่อเยี่ยมชมพุน้ำร้อนโดยตรงหรือเป็นจุดแวะพักระหว่างทางไปอ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ นักท่องเที่ยวจะมากเป็นพิเศษในช่วงวันหยุดและฤดูหนาว ในปัจจุบันยังไม่มี การจองที่นั่งจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าชมอย่างเป็นทางการ เพราะพื้นที่บริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่เปิดโล่ง ไม่มีการเก็บค่าเข้าชมแต่อย่างใด

ภาพที่ 4.17 พุน้ำร้อนเหมืองแร่ และทัศนียภาพ

ในปัจจุบันพุน้ำร้อนบ้านเหมืองแร่อยู่ภายใต้การดูแลของอบต.เมืองแปง สำหรับแนวทางการพัฒนาพุน้ำร้อนบ้านเหมืองแร่นั้น อบต.เมืองแปงกำลังทำเรื่องของบประมาณจากส่วนกลาง เพื่อนำมาปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบบริเวณพุน้ำร้อน อย่างไรก็ตามเนื่องจากการประทุของพุน้ำร้อนบ้านเหมืองแร่ในครั้งนี้ ไม่มีการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญว่า การประทุจะเกิดขึ้นไปเรื่อยๆหรือจะหยุดลงหรือไม่ ถ้าเกิดมีการเปลี่ยนแปลงภายใต้พื้นโลก ดังนั้น อบต.เมืองแปงจึงยังไม่มีแนวทางที่จะลงทุนเพื่อพัฒนาสิ่งก่อสร้างถาวรหรือลงทุนด้วยงบประมาณจำนวนมาก มีสิ่งปลูกสร้างในปัจจุบันจึงเป็นลักษณะเพิงที่สร้างขึ้นมาอย่างเรียบง่าย เพื่อเป็นจุดจำหน่ายอาหาร และเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยว มีร้านค้า 5 ร้าน และห้องน้ำ 2 ห้อง

4.2 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของน้ำร้อนทั้ง 3 แห่ง

4.2.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนตามมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การศึกษาการพัฒนาศักยภาพการบริการและการท่องเที่ยวครั้งนี้ได้ยึดหลักประเด็นความสอดคล้องในด้านการคำนึงถึงหลักนิเวศเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รวมทั้งการใช้หลักการคำนึงถึงมิติการจัดการทรัพยากรทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ อันสอดคล้องกับ TAT (1997), Hall (2000), Holden (2006) ศิริอร บุญโร (2551) ที่กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยวว่า ต้องคำนึงถึงความก้าวหน้าที่สุด ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกัน การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ศึกษา เน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2555) ว่าด้วยเรื่องมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนในประเทศไทยจำเป็นต้องพิจารณาในเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้ คือ

- 1) เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากประเด็นดังต่อไปนี้
  - 1.1 ปริมาณน้ำร้อนที่ออกมา
  - 1.2 ลักษณะของน้ำพุน้ำร้อนหรือแหล่งโคลนเดือดความสมบูรณ์ทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว
  - 1.3 ความร้อนของน้ำหรือโคลนคุณภาพ
  - 1.4 กลิ่นของกำมะถัน
  - 1.5 ขนาดของบ่อน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติ
  - 1.6 สภาพความสมบูรณ์ของธรรมชาติบริเวณโดยรอบ
  - 1.7 เป็นที่ที่ผู้คนนิยมมาอาบน้ำแร่เพื่อการรักษาโรค

เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

- 2.1) การเข้าถึงแหล่งน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติ
- 2.2) ขนาดพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติ
- 2.3) การบุกรุกในพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติเพื่อทำกิจกรรมและสิ่งก่อสร้าง
- 2.4) กิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติและบริเวณโดยรอบ

เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหลักเกณฑ์

- 3.1) การดัดแปลงบริเวณน้ำพุน้ำร้อน
- 3.2) ความกลมกลืนของสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นกับสภาพแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์

ของท้องถิ่น

- 3.3.) การใช้ประโยชน์น้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติ
- 3.4) การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่
- 3.5) การจัดการด้านขยะ
- 3.6) การจัดการด้านน้ำเสีย
- 3.7) แผนการติดตามการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุน้ำร้อนธรรมชาติ
- 3.8) การมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่น

จากประเด็นการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน ตามเกณฑ์ต่างๆ ทั้ง 3 เกณฑ์ ประกอบการพิจารณาข้อมูลพื้นฐาน จากโครงการย่อยที่ 1 และจากการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็น สามารถนำมาอภิปรายและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนใน 3 จังหวัด ซึ่งมีค่าคะแนนตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุร้อนที่ประเมินตามแต่ละเกณฑ์ทางการท่องเที่ยว แล้วนำผลการวิเคราะห์ค่าคะแนนจัดทำเป็นคะแนนรวมในแต่ละเกณฑ์ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงเรียงตามลำดับดังนี้

1) แหล่งพุร้อนดอยสะเก็ดมีค่าคะแนนรวมทั้ง 3 เกณฑ์อยู่ในระดับดีโดยมีค่าคะแนนซึ่งแสดงถึงความพร้อมทั้งด้านมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวและการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหลักเกณฑ์

2) แหล่งพุร้อนเมืองแปงมีค่าคะแนนรวมทั้ง 3 เกณฑ์อยู่ในระดับต่ำ โดยมีค่าคะแนนที่มีสิ่งที่จะต้องพัฒนาและปรับปรุงในหลาย ๆ ด้าน เช่น มีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวแต่ยังขาดความเชื่อมโยงด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวยังขาดปัจจัยและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นด้านการท่องเที่ยวและการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหลักเกณฑ์ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ทั้งขาดรูปแบบการบริหารจัดการโดยชุมชน แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และเส้นทางท่องเที่ยวเดินป่าและวิถีชุมชนในอนาคตได้

3) แหล่งพุร้อนโป่งปูเฟืองมีค่าคะแนนรวมทั้ง 3 เกณฑ์อยู่ในระดับต่ำ โดยมีค่าคะแนนที่ ซึ่งมีสิ่งที่จะต้องพัฒนาและปรับปรุงในหลาย ๆ ด้าน เช่น ขาดการสร้างจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวยังไม่มีระบบและปัจจัยรองรับนักท่องเที่ยวใด ๆ มีเพียงเฉพาะที่จอดรถแต่ไม่เป็นสัดส่วนทั้งยังขาดการจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหลักเกณฑ์ขาดความปลอดภัยเนื่องจากอยู่ห่างจากชุมชนและขาดเจ้าหน้าที่ดูแล ไม่มีปัจจัยพื้นฐานในการรองรับการท่องเที่ยวใด ๆ ขาดรูปแบบการบริหารจัดการโดยชุมชน ขาดความเชื่อมโยงคุณค่าให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและความเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวเดินป่าและวิถีชนเผ่าในอนาคต จากผลการศึกษาสามารถนำเสนอสรุปผลค่าคะแนนที่ได้ ดังตาราง 4.1 – ตาราง 4.5

ตารางที่ 4.1 สรุปผลการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว: 1) เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากประเด็นดังต่อไปนี้

แหล่งท่องเที่ยว	ปริมาณน้ำร้อนที่ออกมา	ลักษณะของน้ำพุร้อนหรือแหล่งโคลนเดือดความสมบูรณ์ทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว	ความร้อนของน้ำหรือโคลนคุณภาพ	กลิ่นของกำมะถัน	ขนาดของบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ	สภาพความสมบูรณ์ของธรรมชาติบริเวณโดยรอบ	เป็นที่มิผู้นิยมมาอาบน้ำแร่เพื่อการรักษาโรค	รวม
พุร้อนดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	5	4	5	4	5	4	2	29
พุร้อนโป่งปูเฟือง จ.เชียงราย	5	4	5	3	4	2	1	24
พุร้อนเมืองแปง จ.แม่ฮ่องสอน	5	4	5	3	5	3	1	26

ตารางที่ 4.2 สรุปผลการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว: เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว	การเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ	ขนาดพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ	การบุกรุกในพื้นที่บริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติเพื่อทำกิจกรรมและสิ่งก่อสร้าง	กิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติและบริเวณโดยรอบ	รวม
พุร้อนดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	5	5	4	5	19
พุร้อนโป่งปุ พื่อ จ.เชียงราย	1	2	2	1	6
พุร้อนเมือง แปง จ.แม่ฮ่องสอน	2	2	3	2	9

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว: เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนหลักเกณฑ์

แหล่งท่องเที่ยว	การดัดแปลงบริเวณน้ำพุร้อน	ความกลมกลืนของสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นกับสภาพแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น	การใช้ประโยชน์น้ำพุร้อนธรรมชาติ	การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ของพื้นที่	การจัดการด้านขยะ	การจัดการด้านน้ำเสีย	แผนการติดตามการจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติ	การมีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่น	รวม
พุร้อนดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่	4	4	4	4	4	2	4	5	31
พุร้อนโป่งปุ พื่อ จ.เชียงราย	2	1	2	1	2	1	1	1	11
พุร้อนเมือง แปง จ.แม่ฮ่องสอน	4	4	3	2	2	2	2	1	20

การวัดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติในแหล่งพุร้อนทั้ง 3 แห่งสามารถสรุปได้จากคะแนนศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ กำหนดค่าคะแนนเต็ม 125 คะแนน ระดับคะแนนมากกว่า 100 คะแนน อยู่ในระดับดีเยี่ยม คะแนนระหว่าง 89-100 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก คะแนนระหว่าง 76-88 คะแนน อยู่ในระดับดี คะแนนระหว่าง 62-75 คะแนน อยู่ในระดับปานกลาง คะแนนน้อยกว่า 62 คะแนนอยู่ในระดับต่ำ และสามารถสรุปได้ ดังตาราง 4.4 -4.6

ตารางที่ 4.4 สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เกณฑ์	คะแนนรวม ร้อยละ /
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	29 /คะแนนหรือร้อยละ 23
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	19 / คะแนนหรือร้อยละ 15
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	31 / คะแนนหรือร้อยละ 25
รวม	79 คะแนนหรือร้อยละ 63
สรุปผลการประเมิน	ระดับดี

จากการให้ค่าคะแนน ซึ่งผลคะแนนรวมที่ได้จาก เกณฑ์ทั้ง 3 เกณฑ์ คือ 79 คะแนน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 63 ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุร้อนธรรมชาติในระดับดี

ตารางที่4.5 สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโป่งปูเฟื่อง จังหวัดเชียงราย

เกณฑ์	คะแนนรวม ร้อยละ /
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	24 /คะแนนหรือร้อยละ 19
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	6 /คะแนนหรือร้อยละ 5
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	11 /คะแนนหรือร้อยละ 9
รวม	41 คะแนนหรือร้อยละ 33
สรุปผลการประเมิน	ระดับต่ำ

จากการให้ค่าคะแนน ซึ่งผลคะแนนรวมที่ได้จาก เกณฑ์ทั้ง 3 เกณฑ์ คือ 41 คะแนน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 33 ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโป่งปูเฟื่อง จังหวัดเชียงรายมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุร้อนธรรมชาติในระดับระดับต่ำ

ตารางที่4.6 สรุปศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เกณฑ์	คะแนนรวม ร้อยละ /
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	26 /คะแนนหรือร้อยละ 21
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	9 /คะแนนหรือร้อยละ 7
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	20 /คะแนนหรือร้อยละ 16
รวม	55 คะแนนหรือร้อยละ 44
สรุปผลการประเมิน	ระดับต่ำ

จากการให้ค่าคะแนน ซึ่งผลคะแนนรวมที่ได้จาก เกณฑ์ทั้ง 3 เกณฑ์ คือ 55 คะแนน ซึ่งคิดเป็น ร้อยละ 44 ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนธรรมชาติในระดับระดับต่ำ

4.2.2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามปัจจัยทางการท่องเที่ยว (5As)

ทั้งนี้ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการศึกษาศักยภาพเชิงสังคมตามปัจจัยทางการท่องเที่ยว ซึ่งปกติพิจารณาจาก 5 ด้าน ประกอบด้วย การเข้าถึง (Accessibility) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ด้านกิจกรรม (Activity) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) และด้านที่พัก (Accommodation) ดังผลการศึกษา

4.2.2.1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

1) ศักยภาพด้านการเข้าถึง (Accessibility)

จากระยะทางทั้งจากเชียงใหม่ และจากเชียงใหม่มีป้ายสัญลักษณ์ที่บ่งบอกทางเข้าจากถนนสายหลัก เชียงใหม่ – เชียงรายค่อนข้างชัดเจน ในด้านเส้นทางการเข้าถึงมีความสะดวกสบาย เป็นถนนลาดยางโดยตลอดสายจนถึงตัวพุน้ำร้อน โดยมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น น้ำตกธารทอง ซึ่งห่างจากน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด ประมาณ 15 กิโลเมตร และมีกิจกรรมของบริษัท Jungle Flight ห่างจากน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด ประมาณ 16 กิโลเมตร นอกจากนี้พื้นที่ยังมีแผนการพัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตที่อยากให้มีเพิ่มหรือมีป้ายบอกทางที่มีความชัดเจนมากกว่านี้ และปัจจุบันเส้นทางรองที่ตัดผ่านจากพุน้ำร้อนสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอใกล้เคียง เช่น ถ้ำแม่ออน โครงการหลวงตีนตก และบ้านแม่กำปองอันเนื่องชื่อด้านโฮมสเตย์ เป็นต้น

2) ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Tourist attraction)

ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งดึงดูดใจดังนี้

2.1) บ่อน้ำร้อนหลายบ่อที่กระจุกกระจายในพื้นที่ และที่มีอุณหภูมิความร้อนที่แตกต่างกัน เช่น บ่อต้มหน่อไม้ บ่อต้มไข่ บ่อแช่เท้า และบ่อสำหรับการตากอาบ เป็นต้น

2.2) จุดชมวิวนาข้าว และทัศนียภาพธรรมชาติอันร่มรื่น รอบ ๆ พื้นที่อันมีสีสันที่ผลัดเปลี่ยนตามฤดูกาล เช่นสีเขียวในฤดูทำนา สีทองในฤดูเก็บเกี่ยว เป็นต้น

2.3) วิถีชีวิตไทลื้อ เนื่องจากชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ร้อยละ 60 เป็นคนไทลื้อ ซึ่งยังหลงเหลือวัฒนธรรมเช่น พิธีกรรม และอาหารการกินบ้าง ดังนั้นจึงสามารถสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน และพิพิธภัณฑ์ไทลื้อในหมู่บ้านใกล้เคียง

2.4) ความเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น ฟาร์มออร์แกนิกของเอกชนเป็นนาข้าว และสวนไม้ดอก เช่น กุหลาบ รวมทั้งมีฝายแม่ลายที่สามารถเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจได้ และการเป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังชุมชนบ้านแม่กำปอง และเมืองออน เป็นต้น

3) ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว (Tourist activity)

ในพื้นที่มีกิจกรรมท่องเที่ยวหลายรูปแบบ เช่น

3.1) การนวดแผนไทย นวดโดยชาวบ้านในชุมชนรวมกลุ่มกับเป็นกลุ่มนวดแผนไทย และได้รับความนิยมนักท่องเที่ยว

3.2) การแช่น้ำร้อนในบ่อรวมและมีบ่อแช่แบบส่วนตัวโดยมีการปรับอุณหภูมิน้ำร้อนให้เหมาะสมต่อสภาพอากาศ

3.3) กิจกรรมการแช่ไขในบ่อน้ำร้อนที่ทางเจ้าหน้าที่ได้แนะนำ

โดยกิจกรรมเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรในพื้นที่เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งภายในพื้นที่มีการระบุแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวในอนาคตที่ต้องการให้มีการปรับปรุงพร้อมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 4.18 และ 4.19 บ่ออาบน้ำแช่เดี่ยว

4) ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

ในพื้นที่น้ำพุร้อนดอยสะเก็ดมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณลานจอดรถ โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหมดนี้มีความสอดคล้องกับทรัพยากรในพื้นที่และมีการจัดการดูแลโดยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้นำชุมชนในการจัดการดูแลรวมถึงมีการระบุแผนการพัฒนาการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นด้วยวิธีการร่วมมือกันในการพัฒนาน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด

ภาพที่ 4.20 ร้านค้าอาหารและเครื่องดื่มในพื้นที่ ภาพที่ 4.21 บริเวณที่นั่งพัก และจอดรถ

5) ศักยภาพด้านที่พัก (Accommodation)

รูปแบบที่พักในพื้นที่ของน้ำพุร้อนดอยสะเก็ดมีที่พักของเอกชนในพื้นที่ให้บริการ บ้านพักจำนวน 4 หลังดำเนินการโดยชาวบ้านในพื้นที่ในลักษณะธุรกิจเอกชน โดยมีชาวบ้านในพื้นที่เป็นเจ้าของไว้บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาเข้าพักและดูแล ด้านที่พักซึ่งในชุมชนมีการระบุแผนและทิศทางการพัฒนาที่พักในพื้นที่ไม่อนุญาตให้น้ำพุร้อนร้อนไปใช้นอกเหนือพื้นที่ที่กำหนด และอยากให้มีที่พักเพิ่มมากขึ้นมากกว่าเดิม และชุมชนเองเกิดแนวคิดอยากจัดทำที่พักแบบโฮมสเตย์ด้วยเช่นกัน

4.2.2.2 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโป่งปุเฟือง

1) ศักยภาพด้านการเข้าถึง (Accessibility)

ลักษณะการเข้าถึงภายในแหล่งน้ำพุร้อนบ้านโป่งปุเฟือง จะมีป้ายบอกทางในระยะทางกิโลเมตร และทางเข้าจะเป็นถนนคอนกรีตซึ่งน้ำพุร้อนโป่งปุเฟืองจะห่างจากตัวเมืองเชียงราย 20 กิโลเมตร แต่ระยะทางจากเส้นทางสายหลักเข้าสู่ตัวแหล่งท่องเที่ยวบางช่วงเป็นถนนที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง (ไม่ได้ราดยาง หรือคอนกรีต) แต่เพียงระยะทางประมาณ 500 เมตร โดยรอบๆน้ำพุร้อนโป่งปุเฟืองจะมีสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ไม่ไกลมากนัก เช่น วัดแสงแก้ว เขื่อนแม่สวดย ดอยช้าง ดอยวาวี เป็นต้น และที่สำคัญภายในน้ำพุร้อนอยากให้มีการระบุแผนการพัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนี้ให้เจริญมากยิ่งขึ้นเนื่องจากในปัจจุบันน้ำพุร้อนโป่งปุเฟืองยังไม่มีนักท่องเที่ยวรู้จักเท่าที่ควร พร้อมกับอยากให้มีการบริการนวดแผนไทยภายในหมู่บ้านด้วย

2) ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Tourist attraction)

2.1) ส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีสิ่งดึงดูดใจแต่ที่มีในพื้นที่เนื่องจากขาดการพัฒนาและการประชาสัมพันธ์ ประกอบกับขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ ซึ่งโป่งน้ำร้อนนี้เป็นที่ชาวบ้านใช้ในการต้มหม้อต้มไข่ เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค

2.2) การเดินชมสวนสมุนไพร เนื่องจากในพื้นที่ได้มีกลุ่มผู้สูงอายุอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก (ประมาณ กว่า 70 คน) และมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสมุนไพร มีการปลูกและดูแลสวนสมุนไพร และอยู่ระหว่างการรอการจัดตั้งเส้นทางเดินชมสวนสมุนไพร รวมทั้งมีแนวคิดในการนำสมุนไพรในพื้นที่มาปรับใช้กับกิจกรรมการอาบแช่น้ำร้อนในพื้นที่ในอนาคตด้วย

ภาพที่ 4.22 บริเวณสวนสมุนไพรในพื้นที่

2.3) แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น มีวัดแสงแก้วในอำเภอเดียวกันที่เป็นวัดที่แสดงถึงศิลปะของทางภาคเหนือได้อย่างสวยงามมาก และเป็นแหล่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก ซึ่งในอนาคตหากสามารถเชื่อมโยงการประชาสัมพันธ์ได้จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่พุร้อนได้

3) ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว (Tourist activity)

ในพื้นที่พุร้อนโป่งปุเฟืองมีกิจกรรมที่ชุมชนทำ และนำไปใช้ประโยชน์ คือ การต้มหม้อไม้ซึ่งเป็นหม้อไม้ที่ชาวบ้านได้เก็บมาจากป่าในพื้นที่ หรือซื้อมาจากต่างถิ่นแล้วนำมาต้มในบ่อน้ำร้อนที่มีอุณหภูมิสูงโดยการ

แช่หน่อไม้ของชาวบ้านจะแช่ไว้ประมาณ 10 ชั่วโมงหรืออาจจะแช่จนข้ามวันและการต้มไข่ที่ชุมชนเรียกว่าไข่อ่อน เช่นโป่งฟูเฟื่อง ที่มีลักษณะการต้มสุกจะเป็นแบบยางมะตูม กล่าวคือ ไข่แดงจะสุกแต่ไข่ขาวจะเป็นลักษณะวุ้น แม้ว่าจะใช้เวลาต้มนานแค่ไหน ไข่ที่ได้จะสุกประมาณยางมะตูมเท่านั้น จากนั้นจะนำมาวางขายตามแผงจำหน่ายสินค้าข้างถนนสายหลัก เชียงใหม่-เชียงราย เพื่อนักท่องเที่ยวผ่านไปมาจะได้แวะซื้อได้ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมของเอกชนที่ได้มาเปิดบริการนักท่องเที่ยวจะมีการแช่น้ำร้อน การอบสมุนไพร ก็มีไว้บริการนักท่องเที่ยวเช่นกัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะสัมพันธ์กันและจะทำให้เกิดเป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้นโดยภายในพื้นที่มีการระบุแผนกิจกรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ เช่น การนวดแผนไทย มีการอาบน้ำแร่ที่ไม่ใช่ของทางเอกชน พร้อมกับการพัฒนาน้ำพุร้อนโป่งฟูเฟื่องให้เจริญมากขึ้น

อีกหนึ่งกิจกรรมที่อยู่ระหว่างรอการพัฒนา คือ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางเกี่ยวจากถนนสายหลัก เชียงใหม่-เชียงรายไปยังพุร้อน เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตร เป็นต้น

ภาพที่ 4.23 บริเวณพื้นที่พุร้อน

ภาพที่ 4.24 บริเวณพื้นที่ต้มหน่อไม้

4) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

ในพื้นที่ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ มีเพียงศาลาที่ให้นักท่องเที่ยวได้อาศัยร่มเงาในการหลบร้อน และอาคารก่อสร้างร่างอันเป็นผลมาจากการพัฒนาพุร้อนที่ไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ใด ๆ เลย แหล่งท่องเที่ยวจึงไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร จึงทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาที่วน้อย ทั้งนี้ชุมชนในพื้นที่อยากให้มีการพัฒนาและจัดการดูแลพุร้อนและจัดการเรื่องร้านค้าให้มีร้านค้าในบริเวณพุร้อนขึ้น แต่ปัจจุบันมีเพียงร้านค้าบริเวณข้างทางหลวงสาย เชียงราย-เชียงใหม่ จะมีร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์หน่อไม้ต้มพุร้อน และผลิตภัณฑ์เกษตร และของป่าในชุมชนจำหน่ายแก่ผู้สัญจรผ่านทาง

ภาพที่ 4.25 ร้านค้าบริเวณริมทาง เส้นทาง เชียงราย -เชียงใหม่

5) ศักยภาพด้านที่พัก (Accommodation)

ภายในพื้นที่น้ำพุร้อนโป่งปุเพื่อมีที่พักที่จัดขึ้นโดยเอกชน ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ไม่ได้เป็นเจ้าของในการจัดการดูแล คือ ลานนาออนเซน ที่มีการต่อท่อเพื่อใช้น้ำพุร้อนจากของชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพัก โดยรีสอร์ทดังกล่าวเช่าเหมาพุร้อนจากชุมชนมาใช้ในกิจการรีสอร์ท อย่างไรก็ตามชุมชนเริ่มเข้าใจ ตระหนัก และวางแผนทรัพยากรพุร้อนดังกล่าว แต่ยังคงขาดความพร้อมทั้งอุปสงค์และอุปทานทางการท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.26 ที่พักที่จัดทำขึ้นโดยเอกชน และบริเวณที่อาบน้ำแช่

4.2.2.3 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง

1) ศักยภาพด้านการเข้าถึง

ในพื้นที่น้ำพุร้อนเมืองแปงนี้ห่างจากตัวเมืองปายประมาณ 35 กิโลเมตร ซึ่งตลอดการเดินทางมีป้ายบอกทางที่ค่อนข้างน้อย และเส้นทางการเดินทางค่อนข้างไกลและซับซ้อน โดยจะมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น บ่อน้ำร้อนเหมืองแร่ ล่องแพแม่น้ำปาย รอยพระพุทธรูป พร้อมทั้งพื้นที่นี้ยังมีการวางแผนที่จะพัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตโดยการตัดถนนเชื่อมเส้นทางสู่เชียงใหม่ผ่านอำเภอภักดีพัฒนาอีกหนึ่งช่องทางเพื่อความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

2) ศักยภาพสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว

ในพื้นที่มีสิ่งดึงดูดใจคือ พุร้อนเมืองแปงซึ่งเป็นพุร้อนขนาดใหญ่ มีอุณหภูมิพุร้อนสูงถึง 95 องศาเซลเซียสแต่ยังขาดการนำไปใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ในพื้นที่ใกล้เคียงยังมีวัดศรีวิชัย หรือวัดเมืองแปงอันเป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองของเมืองแปง ตลอดจนรอยพระพุทธรูปที่คนในพื้นที่ให้ความสักการะและเคารพนับถือ

อีกทั้งเส้นทางเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวในพื้นที่อีกแห่ง คือ การล่องแก่งลำน้ำปาย และการชมหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงในพื้นที่ตำบลเมืองแปงสามารถจัดและเกิดขึ้นได้ เบื้องต้นมีนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะต่างชาตินิยมเส้นทางล่องแก่งลำน้ำปายและเชื่อมโยงไปยังพุร้อนด้วย แต่เนื่องจากเส้นทางอยู่ระหว่างการพัฒนาให้มีความกระชับ และเหมาะสมทั้งกิจกรรม เวลา และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในอนาคต

ทั้งนี้สิ่งดึงดูดในพื้นที่หลักๆนี้มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรในพื้นที่ และในพื้นที่น้ำพุร้อนเมืองแปงยังมีการระบุแผนทิศทางในการจัดการสิ่งดึงดูดใจด้วยวิธีการพัฒนาและอนุรักษ์ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

3) ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

น้ำพุร้อนเมืองแปงนั้นยังไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวหลักเกิดขึ้นในพื้นที่ กิจกรรมที่พบ เป็นเพียง การเดินชมพุน้ำร้อน การต้มไข่ และกิจกรรมเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรในพื้นที่เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนโดยชุมชนจะมีการอยากให้แหล่งท่องเที่ยวนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในชุมชนและเป็นตัวกระจายรายได้ในอนาคตของชุมชนอีกด้วย

ภาพที่ 4.27 กิจกรรมต้มไข่ในแหล่งพุน้ำร้อน

ภาพที่ 4.28 กิจกรรมเดินชมทัศนียภาพพุน้ำร้อน

4) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ในพื้นที่แม้จะมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยว แต่เนื่องจากไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยว และไม่มีคนดูแลพื้นที่ทำให้ห้องน้ำถูกทิ้งร้าง จนปัจจุบันได้ปิดทำการและสามารถใช้ได้เพียง 1 ห้องเพื่อบริการนักท่องเที่ยว แต่ยังคงอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมต่อการบริการนักท่องเที่ยว ด้านที่จอดรถยังไม่เป็นสัดส่วน กล่าวคือนักท่องเที่ยวจอดได้ตามความสะดวก

5) ศักยภาพที่พัก

เนื่องจากน้ำพุร้อนเมืองแปงยังไม่ค่อยได้รับการพัฒนาจึงไม่มีที่พักเพื่อจะรองรับนักท่องเที่ยว แต่ชุมชนในพื้นที่มีความต้องการจะพัฒนาด้านที่พักโดยวิธีการอยากให้มีโฮมสเตย์ โดยที่ชาวบ้านนั้นเป็นเจ้าของแต่ด้วยความไม่สะดวกและไม่มีการพัฒนาจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทำให้ที่พักยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้นั่นเอง

4.3 รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่

4.3.1 รูปแบบการบริหารจัดการพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

พุน้ำร้อนดอยสะเก็ดอยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลป่าเมี่ยง โดยได้รับงบประมาณเพื่อพัฒนาสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จากเทศบาลตำบลป่าเมี่ยง มีการตั้งกลุ่มชุมชนเพื่อดูแลพื้นที่ สมาชิกในกลุ่มประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มและตัวแทนชุมชน จำนวนครัวเรือนในพื้นที่มีทั้งหมด 149 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 400 คน ชุมชนมีอาชีพเพาะปลูกข้าว พืชไร่ และเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ชุมชนให้ความร่วมมือ เชื่อใจการ และเคารพกฎ กติกาการใช้ประโยชน์จากพุน้ำร้อน ประกอบกับการพยายามจัดสรรรายได้กลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่คืนสู่ชุมชน เป็นต้น

ชุมชนในพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดได้สร้างความร่วมมือกับกรมศุลกากร มีการลงนามบันทึกข้อตกลง (MOU) ร่วมกัน และสิ่งที่ชุมชนได้จากความร่วมมือนี้คือ ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบแหล่งพุน้ำร้อนที่ฮอกไกโด (Hokaido) ซึ่งกรมศุลกากรมีความร่วมมือกันอยู่

ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากน้ำร้อนโดยการแช่อาบ ซักล้าง ซึ่งมีการสร้างบ่อให้ชุมชนได้ต้กอบน้ำร้อน ชาวบ้านจึงรู้สึกหงวแฮนน้ำร้อนแห่งนี้ และค่อนข้างตระหนักถึงการพัฒนาพื้นที่ใด ๆ ในพื้นที่ เพราะชุมชนกังวล จะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากน้ำร้อนอย่างเต็มที่เหมือนในปัจจุบัน

4.3.2 รูปแบบการบริหารจัดการน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง

น้ำร้อนโป่งปูเฟื่องอยู่ในความดูแลของหน่วยงาน 2 ส่วน คือ

1) หมู่บ้านโป่งปูเฟื่อง ซึ่งมีชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลการจัดการพื้นที่ และ 2) เทศบาลตำบลแม่สรวย เป็นผู้สนับสนุนด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยในปัจจุบันพื้นที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำร้อน 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก การใช้ประโยชน์ในด้านการต้มหม้อไม้เพื่อการยั้งชีพ และค้าขายแก่นักท่องเที่ยวผู้สัญจรไปมาระหว่างเส้นทาง เชียงราย-เชียงใหม่ รวมทั้งการต้มไข่จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว โดยมีจุดเด่นคือการต้มไข่ที่ชุมชนมีความเชื่อว่า ไข่แดงจะสุกแต่ไข่ขาวจะมีลักษณะเป็นวุ้น แม้จะแช่/ต้มทิ้งไว้ทั้งคืนก็ตาม

ประการที่สอง การใช้ประโยชน์ในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวที่มาส่วนใหญ่มีทั้งคนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวผ่านทาง แต่ด้วยภูมิทัศน์ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและชุมชน ทำให้ยังขาดจุดสนใจทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว

ในอดีตพื้นที่เคยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐผ่านเทศบาลเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ได้มีการก่อสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างแต่เนื่องจากการขาดการศึกษาถึงศักยภาพ อัตลักษณ์ และการใช้ประโยชน์ ทำให้อาคารและสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ถูกทิ้งร้างไว้ในพื้นที่ และรกรากแก้ไข จนถึงปัจจุบัน

4.3.3 รูปแบบการบริหารจัดการน้ำร้อนเมืองแปง

น้ำร้อนเมืองแปง ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของอบต.เมืองแปง มีน้ำร้อนผุดขึ้นมาหลายจุด ปริมาณน้ำร้อนค่อนข้างมาก แต่ไม่มีการปะทุเหมือนน้ำร้อนบ้านเหมืองแร่ น้ำร้อนแห่งนี้ได้รับงบประมาณเพื่อมาพัฒนาภูมิทัศน์โดยรอบจากสำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปัจจุบันมีสิ่งก่อสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว คือ ทางเดินเพื่อชมบริเวณรอบน้ำร้อนที่ขาดร่มเงา และด้านบ่อแช่เท้ามีน้ำขังไว้ขาดการดูแลรักษา และไม่มีร้านค้าหรือสิ่งปลูกสร้างเพื่อไว้พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว สำหรับฤดูกาลท่องเที่ยวคือ ฤดูหนาว แต่ในช่วงฤดูร้อนบริเวณรอบๆ มีสภาพแห้งแล้ง และสภาพอากาศร้อนมาก ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมน้ำร้อนแห่งนี้จึงถูกปล่อยร้างในช่วงฤดูร้อน

ปัจจุบันน้ำร้อนเมืองแปงอยู่ระหว่างการขออนุมัติถ่ายโอนการบริหารจัดการเดิมอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของ อบต.เมืองแปง และจะถ่ายโอนการบริหารจัดการสู่ชุมชนบ้านใหม่ดอนตัน ตำบลเมืองแปง ในอนาคตเพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้จากการประชาคมชุมชนเบื้องต้นพบว่าชุมชนแนวคืดอยากบริหารจัดการพื้นที่ภายใต้การปรึกษาของ อบต.เมืองแปง เป็นต้น

4.4 ซิตความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่

4.4.1 น้ำร้อนย่อยสะกัด

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1) น้ำผิวดิน

มีปริมาณน้ำที่ใช้ต่อวัน,ต่อครัวเรือน ประมาณ 50 ลิตรต่อวัน (และในร้านค้ามีปริมาณการใช้น้ำ 100 ลิตร) โดยแหล่งน้ำที่ใช้ มาจากธรรมชาติ ภูเขา และมาจากอ่างเก็บน้ำส่งขึ้นไปแทงน้ำในหมู่บ้านให้ได้ใช้กันอย่างทั่วถึง ในส่วนใหญ่จะมีปัญหาการใช้น้ำบริโภคอยู่ช่วงหน้าแล้งไม่พอใช้

1.2) แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

- พระธาตุดอยสะเก็ด ระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร
- วัดปางอั้น ระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร
- หมู่บ้านไทลื้อ ระยะทางประมาณ 9กิโลเมตร

1.3) ชยะในครัวเรือนและแหล่งพุร้อน

รูปแบบชยะในพื้นที่น้ำพุร้อนดอยสะเก็ดมีการทิ้งชยะแบบรวมกัน ซึ่งในพื้นที่มีจำนวนถึงชยะ 7 ถึง โดยไม่มีการคัดแยกชยะทางเทศบาลจะมากเก็บอาทิตย์ละ 1 ครั้งโดยเทศบาลจะนำชยะไปฝังและปริมาณชยะจากร้านค้า ร้านอาหารในพื้นที่ต่อ 1 วันจะมีปริมาณ 2 ถัง ซึ่งชยะจากครัวเรือนประมาณ 2 ถังเช่นกัน

1.4) น้ำเสียในครัวเรือนและแหล่งพุร้อน

มีวิธีการปล่อยน้ำทิ้งโดยจะทิ้งน้ำเสียไปสู่แม่น้ำแม่ลาย โดยเบื้องต้นได้นำตัวอย่างน้ำไปศึกษาเพื่อการวิเคราะห์ผล พบว่าไม่กระทบกับระบบนิเวศของแหล่งน้ำแต่อย่างใด เนื่องจากไม่ได้ปล่อยน้ำทิ้งในปริมาณมากนัก และการอาบแช่ใช้เพียงสบู่ และแชมพูสระผมเท่านั้น จึงยังไม่กระทบกับน้ำใช้ ประกอบกับน้ำที่ปล่อยสู่แหล่งน้ำมีลักษณะการไหลที่รวดเร็ว และเป็นแหล่งน้ำที่นำไปใช้เพื่อการเกษตรเป็นหลัก จึงไม่เกิดผลกระทบกับชุมชน

2) ด้านตลาดและบริการท่องเที่ยว

2.1) ตลาดการท่องเที่ยว

กลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาเที่ยวชมพุร้อนดอยสะเก็ด ส่วนใหญ่เป็นคนไทย และมีนักท่องเที่ยวต่างชาติไม่มากนัก โดยนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวจะเป็นกลุ่มชาวญี่ปุ่น จีน อังกฤษ เยอรมัน และเกาหลี จะมีระยะเวลาที่มาเที่ยวชมประมาณ 2-3 ชั่วโมง ซึ่งกิจกรรมหลักๆ คือ แช่น้ำร้อน แช่เท้า ต้มไข่ และการนวดแผนไทยที่ทางน้ำพุร้อนดอยสะเก็ดมีไว้บริการนักท่องเที่ยว

2.2) เศรษฐกิจการท่องเที่ยว

ในพื้นที่น้ำพุร้อนดอยสะเก็ด มีจำนวนร้านค้า 7 ร้าน โดยแบ่งประเภทร้านค้าเป็นดังนี้

- ร้านอาหาร 4 ร้าน จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวโดยประมาณ 50 คนต่อ1 วัน
- ร้านของฝาก 3 ร้าน ซึ่งรายได้ของร้านไม่แน่นอน
- ร้านเครื่องดื่ม1 ร้าน ร้านเครื่องดื่ม
- ร้านนวด จะจัดชุดพนักงานเป็น คู่ 9 คู่ คู่ละ 2 คน ซึ่งรายได้จากการนวดจะเข้าสู่ชุมชน คิดเป็น ชั่วโมงละ 120 บาท โดยแบ่งเข้าหมู่บ้าน 20 บาท อีก100 บาทเป็นของผู้นวด

สำหรับฤดูกาลในการท่องเที่ยวแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

- ฤดูกาล Low Season จะมีนักท่องเที่ยวน้อยบางวัน หรือบางวันก็ไม่มีนักท่องเที่ยว

- ฤดูกาล High Seasonจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในช่วงหน้าหนาว(เดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์) เฉลี่ย ต่อเดือนมากกว่า 500-700คน คน

- ช่วง Peak Season (ช่วงเดือนธันวาคม – มกราคม) เฉลี่ย ต่อเดือนมากกว่า 700 คน

2.3) ร้านค้าและบริการกับการรองรับนักท่องเที่ยว

- ร้านอาหาร ส่วนใหญ่มาเป็นครอบครัวและมาเป็นคู่โดยเฉลี่ยต่อวันประมาณ 20 -30 คน

- ร้านเครื่องดื่ม (กาแฟ) โดยการสั่งซื้อเครื่องดื่มประมาณวันละ 50 คน

- ร้านนวด วันละประมาณ 10 คน

โดยเฉลี่ยนักท่องเที่ยวเดือนทางท่องเที่ยว เดือนละ มากกว่า 500 คน (หมายเหตุ: เนื่องจากไม่มีการบันทึกสถิตินักท่องเที่ยว โดยรวมไว้)

2.4) รูปแบบและวิธีการประกอบการท่องเที่ยว

ความเป็นเจ้าของร้านค้าอาหารและเครื่องดื่มดำเนินการโดยชาวบ้านในชุมชนโดยอิสระเกิดระยะเวลาในการประกอบการ เกือบ 20 -30 ปี

2.5) แนวโน้มการลงทุน

เนื่องจากพื้นที่อยู่ในความดูแลของชุมชน โดยชุมชนเองไม่มีนโยบายให้เอกชนเข้ามาลงทุนใด ๆ หรือใช้ประโยชน์ใด ๆ จากพื้นที่ร้อนในพื้นที่ ทำให้ยังคงรักษาสภาพแหล่งท่องเที่ยว และไม่เกิดการลงทุนทางการท่องเที่ยวในอนาคต เว้นแต่เพียงกิจการด้านการวางแผนสร้างที่พักรายรอบพื้นที่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มาแบบค้างคืน เป็นต้น

3.) ด้านกายภาพ

3.1) คุณภาพน้ำสามารถใช้ในการอาบแช่ได้ตามปกติ แต่ไม่สามารถนำมาดื่มกินได้โดยตรง เนื่องจากมีกำมะถันอยู่ในระดับส่งกลิ่นรับรู้ได้

3.2) บ่อสำหรับต้มหน่อไม้มีจำนวน 2 บ่อ มีอุณหภูมิประมาณ 77 องศาเซลเซียส และ 78 องศาเซลเซียสตามลำดับ

2) บ่อสำหรับอาบแช่รวม (บ่อเด็ก) และบ่อแช่เท้า มีอุณหภูมิประมาณ 45.5 องศาเซลเซียส

3) บ่อสำหรับซักล้างเสื้อผ้า/การนวดแผนไทย มีอุณหภูมิประมาณ 55 องศาเซลเซียส

4) บ่อสำหรับต้กอาบช่วงเวลาเย็น ฤดูหนาว มี 4 บ่อ มีอุณหภูมิประมาณ 65.5, 60, 59 และ 45.5 องศาเซลเซียส

4) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ยังไม่มีการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดิน กล่าวคือ พื้นที่ซึ่งมีความกระจุกตัวบริเวณบ่อต้มหน่อไม้บ่อแช่ตัว และบ่อแช่เท้า ตลอดจนร้านค้า และอาคารนวดแผนไทย ทำให้เกิดปัญหาความแออัดในช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวมาใช้บริการหนาแน่น เช่น ช่วงวันหยุด เป็นต้น

5) ไฟฟ้าและการสื่อสาร

ในพื้นที่ มีไฟฟ้าใช้ และไฟฟ้าเข้าถึง ส่วนระบบการสื่อสารมีสัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมและนักท่องเที่ยวสามารถใช้เชื่อมต่อการสื่อสารได้

6) เศรษฐกิจและสังคม

6.1) ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

วัฒนธรรมภายในพื้นที่น้ำพุร้อนดอยสะเก็ด แบ่งได้ดังนี้

- วัฒนธรรมการกิน ส่วนใหญ่เป็นการทานข้าวเหนียว น้ำพริกหนุ่ม แกงโฮ๊ะ น้ำปู๋ไทลื้อ
- วัฒนธรรมทางภาษา เป็นการใช้ภาษาพื้นเมืองของทางภาคเหนือและสามารถใช้ภาษา

ทางราชการได้

-วัฒนธรรมทางการแต่งกาย ส่วนใหญ่เป็นแบบสมัยนิยมแบบทั่วไป

6.2) ประชากร จำนวนครัวเรือน 130 จำนวน 415 คน โดยส่วนใหญ่มีเชื้อชาติและสัญชาติเป็น ไทลื้อ 60 %

6.3) เศรษฐกิจชุมชน

อาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่ในอดีตและปัจจุบันจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมการทำนา ทำสวน การเก็บของป่าพร้อมทั้งมีการปลูกพืชหมุนเวียน ซึ่งรายได้ปัจจุบัน ประมาณ 60,000 บาท ต่อคน ใน 1 ปี

6.4) องค์กรประชาชน

ไม่พบ มีเพียงการรวมกลุ่มเล็ก ๆ เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงไหม กลุ่มนวดแผนไทย และกลุ่มอาบ น้ำแร่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมอาชีพ และสร้างรายได้จากกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้

6.5) โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม

โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมมีระบบการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายต่าง ๆ พร้อมมีนายกเทศบาลเป็นที่ปรึกษา อีกทั้งชุมชนให้ความเคารพกับผู้สูงอายุในฐานะที่ปรึกษาชุมชน เป็นต้น

6.6) กฎระเบียบในชุมชน

- 1) เรื่องการห้ามทิ้งขยะลงแม่น้ำ โดยผู้ออกกฎจะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งบังคับใช้กับชาวบ้านทุกคน ถ้ากระทำความผิดจะมีการตักเตือน
- 2) เรื่องยาเสพติด โดยผู้ออกกฎจะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งบังคับใช้กับชาวบ้านทุกคน ถ้ากระทำความผิดจะจับส่งตำรวจ
- 3) เรื่องยิงปืนในหมู่บ้าน โดยผู้ออกกฎจะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งบังคับใช้กับชาวบ้านทุกคน ถ้ากระทำความผิด มีการปรับเงิน 500 บาท

กล่าวโดยสรุปพื้นที่ยังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่อาจมีการกระจุกตัวช่วงวันหยุดทั้งนี้ยังสามารถรองรับได้ เนื่องจากพื้นที่มีความกว้าง และน้ำพุร้อนมีการกระจายตัว จะเกิดปัญหาเกิดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เพียงเพราะนักท่องเที่ยวไม่รักษาเวลาในการอาบแช่ กล่าวคือไม่ปฏิบัติตามกฎในการกำหนดเวลาอาบแช่ อาจเพียงสร้างความหงุดหงิดให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้มารับบริการ อย่างไรก็ตามพื้นที่ยังมีบริเวณใกล้เคียงที่เป็นแหล่งพักผ่อนที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวกระจายตัวไปได้ เช่น ฝายแม่หล่าย ฟาร์มออร์แกนิกส์ และร้านอาหารแพ จำนวน 2 ร้าน

4.4.2 ขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนโป่งปุเพียง

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านทรัพยากรพุน้ำร้อนในพื้นที่มีอุณหภูมิความร้อนที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมได้ ประกอบกับพื้นที่โอบล้อมไปด้วยภูเขา ทำให้สภาพพื้นที่มีความเป็นธรรมชาติเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ

2) น้ำผิวดิน

ปริมาณน้ำที่ชาวบ้านนำไปใช้ในแต่ละวันของแต่ละครัวเรือนจะมีความแตกต่างกันออกไป แต่โดยเฉลี่ยแล้วจะอยู่ที่ประมาณ 30-40 ลิตร แต่ถ้านำไปใช้ในการทำนาหรือทำสวน จะมีการใช้ปริมาณน้ำที่มากพอสมควรเพราะส่วนใหญ่ชุมชนโป่งปุเพียงจะทำสวนพุทราและนำมาวางขายคู่กับหน่อไม้ที่เห็นเป็นเอกลักษณ์

3) ชยะ

รูปแบบการคัดแยกขยะ จะมีการแยกขวดเพื่อขายเป็นของเก่า โดยเฉลี่ยปริมาณขยะจากร้านค้าต่อวัน ประมาณ 2 กิโลกรัม ปริมาณขยะจากครัวเรือนต่อวัน ประมาณ 1 ถุงดำ ซึ่งภายในพื้นที่จะไม่มีถังขยะโดยวิธีการกำจัดขยะชาวบ้านจะนำไปทิ้งในหมู่บ้านซึ่งเป็นบ่อทิ้งขยะโดยตรง

ในพื้นที่พุน้ำร้อนมีถังขยะเพียงถังเดียว และอาจขาดผู้รับผิดชอบดูแล ทำให้เกิดปัญหาขยะล้นขาดการนำไปบำบัดหรือทำลายตามระบบ

4) น้ำเสีย

การบริหารจัดการเรื่องน้ำเสียของที่นี่ยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากยังไม่เกิดการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว แต่ทางรีสอร์ทออนเซนล้านนามีการจัดทำบ่อพักเพื่อปล่อยน้ำเสีย ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งสาธารณะ จึงไม่กระทบกับแหล่งระบายน้ำ ประกอบกับน้ำพุที่ปล่อยทิ้งลงมาจากต้นกำเนิดถูกนำไปใช้ประโยชน์ในไร่นาชุมชน จึงไม่เกิดผลกระทบทางการท่องเที่ยว

5) ตลาดและบริการท่องเที่ยว

5.1) ตลาดการท่องเที่ยว

กลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยจากต่างจังหวัดและคนในชุมชนเอง ซึ่งมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวนี้บ่อยมาก น้อยกว่า 100 คน ต่อเดือน

สำหรับกิจกรรมส่วนใหญ่จะมาต้มไข่ หรือการถ่ายภาพพุน้ำร้อนซึ่งใช้เวลาเพียงไม่นาน เป็นลักษณะจุดแวะพัก เป็นส่วนใหญ่

5.2) เศรษฐกิจการท่องเที่ยว

เศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวในบริเวณก่อนถึงน้ำพุร้อนโป่งปุเพียงมีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์หน่อไม้แช่พุน้ำร้อนที่เรียกว่า หน่อต้มโป่ง (โป่ง ในภาษาเหนือหมายถึงพุน้ำร้อน) มีอยู่ประมาณ 5 ร้าน ซึ่งประเภทของร้านค้าส่วนใหญ่จะเป็นร้านขายหน่อไม้ที่ชาวบ้านนำไปต้มในบ่อน้ำร้อนและมีการขายพุทรานมสดที่ปลูกในพื้นที่ หรือบ้างรับมาจากพื้นที่อื่น ๆ มาจำหน่ายแก่ผู้สัญจรผ่านทางควบคู่ไปด้วย

5.3) นักท่องเที่ยว

ปริมาณนักท่องเที่ยวต่อวันโดยเฉลี่ยแล้วจะเป็นคนในจังหวัดจังหวัดที่ใกล้น้ำพุร้อนโป่งปุเพียงที่ส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาเพื่อมาแช่ไข่ ต่ำกว่า 100 คนต่อเดือน

5.4) รูปแบบและวิธีการประกอบการท่องเที่ยว

รูปแบบการเป็นเจ้าของของของน้ำพุร้อนโป่งปุเพื่อที่จะอยู่ในบริเวณหมู่บ้านปุเพื่อองและมีการบริหารจัดการผ่านผู้นำชุมชนภายใต้ความร่วมมือของชาวบ้าน โดยมีทางเทศบาลเข้ามาดูแลเป็นที่ปรึกษา

5.5) แนวโน้มการลงทุน

เนื่องจากชุมชนมีความรัก ห่วงแหน และผูกพันกับแหล่งพุร้อนน้ำร้อนในชุมชน ดังนั้นชุมชนไม่ต้องการให้เกิดการลงทุนใด ๆ ในพื้นที่ สืบเนื่องจากช่วงแรกในการพยายามสร้างความเข้าใจกับชุมชนในการพัฒนาแหล่งพุร้อนเพื่อการท่องเที่ยว หลายฝ่ายกังวลกับการลงทุนที่จะเกิดขึ้น จนนักวิจัยจำเป็นต้องลงพื้นที่อธิบายและทำความเข้าใจกับกลุ่มชุมชนบ่อยครั้ง โดยภาพรวมยังไม่มี การดำเนินการหรือแผนการลงทุนด้านธุรกิจ ในชุมชนเกิดขึ้น ยกเว้น รีสอร์ทเอกชนที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งก่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

6) ด้านกายภาพ

6.1) คุณภาพน้ำ

จากการศึกษาโครงการย่อยที่ 1 พบว่า บ่อกำเนิด 2 บ่อ มีน้ำมีอุณหภูมิค่อนข้างสูงระหว่าง 69-73 องศาเซลเซียส ทำให้ไม่สามารถต้กอบ/ แช่ได้โดยตรง ส่วนคุณภาพน้ำโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์สามารถใช้ อาบแช่ได้โดยไม่เกิดอันตราย อาจมีเพียงกลิ่นกำมะถันที่อาจสร้างความรำคาญแก่นักท่องเที่ยว แต่อยู่ในภาวะที่ นักท่องเที่ยวสามารถรับได้

6.2) การใช้ที่ดิน

เนื่องจากพื้นที่ยังไม่มี การจัดสรรการใช้ประโยชน์อย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้นจึงยังขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นไปตามลักษณะที่ควรจะเป็น

6.3) ไฟฟ้าและการสื่อสาร

ในพื้นที่ มีไฟฟ้าใช้ และไฟฟ้าเข้าถึง ส่วนระบบการสื่อสารมีสัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมและ นักท่องเที่ยวสามารถใช้เชื่อมต่อการสื่อสารได้

7) เศรษฐกิจท่องเที่ยว

ยังไม่เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีเพียงบางส่วนที่ประกอบอาชีพการต้มและจำหน่ายหน่อไม้ให้แก่ นักเดินทางที่สัญจรผ่านทาง ระหว่างเส้นทางสาย เชียงใหม่-เชียงราย ซึ่งไม่ได้มีการจัดจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว โดยตรงเกิดขึ้น

7.1) ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

- วัฒนธรรมการกิน ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารพื้นเมือง เช่น การทานข้าวเหนียวเป็นหลัก
- วัฒนธรรมทางภาษา เป็นการสื่อสารโดยใช้ภาษาเหนือ และมีการใช้ภาษากลางบ้างเล็กน้อย
- วัฒนธรรมทางการแต่งกาย แต่งกายแบบทั่วไปเช่นเดียวกับทางภาคกลาง

7.2) ประชากร มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 118 ครัวเรือน

7.3) เศรษฐกิจชุมชน

พื้นที่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีการทำนาเป็นหลัก และชาวนาในพื้นที่ ร้อยละ 50 อาศัยน้ำ จากพุร้อนในการหล่อเลี้ยงไร่นาของตนเอง ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนการนำแหล่งพุร้อน

ไปใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยว นอกจากนี้มีบางส่วนที่ประกอบอาชีพการต้มและจำหน่ายหน่อไม้ให้แก่ักเดินทางที่สัญจรผ่านทาง ระหว่างเส้นทางสาย เชียงใหม่-เชียงราย

7.4) องค์กรประชาชน

ไม่พบองค์กรมหาชนใด ๆ ในชุมชน หากจะมีก็เพียงกลุ่มผู้สูงอายุที่รวมตัวกันปฏิบัติธรรมทุกวันอาทิตย์ ณ วัดโป่งปูเฟื่อง และรวมกลุ่มกันปลูกและดูแลสวนสมุนไพร ในพื้นที่กว่าสิบไร่ อีกทั้งยังร่วมกันวางแผนพัฒนาสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว และใช้กับการบริการอาบ/แช่พุร้อนในอนาคต

7.5) โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม

โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมมีระบบการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายต่าง ๆ พร้อมมีนายกเทศบาลเป็นที่ปรึกษา อีกทั้งชุมชนให้ความเคารพกับผู้สูงอายุในฐานะที่ปรึกษาชุมชน เป็นต้น

7.6) องค์กรและกฎหมาย

มีการห้ามล่าสัตว์ป่า โดยบังคับใช้กับชาวบ้านในชุมชนทุกคน เพื่อเป็นการรักษาให้สัตว์ป่าให้มีชีวิตอยู่และสืบพันธุ์ต่อไป เนื่องจากชุมชนมีป่าชุมชน ซึ่งอยู่ในความดูแลของหมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ

กล่าวโดยสรุปพื้นที่พุร้อนโป่งปูเฟื่องยังสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากด้วยขนาดพื้นที่ด้วยศักยภาพของแหล่งพุร้อน และสภาพแวดล้อม แต่หากขาดเพียงการบริหารจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น การจัดทำที่จอดรถอย่างเป็นสัดส่วน และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น อาคารที่พักรับรองนักท่องเที่ยว จุดพักผ่อนหย่อนใจ และห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4.4.3 ชีตความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง

เนื่องจากในปัจจุบันน้ำร้อนเมืองแปงยังไม่ได้ได้รับความนิยม จำนวนนักท่องเที่ยวจึงยังไม่เป็นประเด็นที่ต้องเร่งกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาขีดความสามารถเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ และชุมชนต้องคำนึงถึง ทั้งการพิจารณาถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในปัจจุบัน และงบประมาณที่จะได้รับเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนที่จะช่วยเชื่อมต่อพุร้อนเมืองแปงกับอำเภอกัลยาณนวิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งเมื่อโครงสร้างพื้นฐานพร้อม สิ่งอำนวยความสะดวกมีเพียงพอจำนวนนักท่องเที่ยวก็อาจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และส่งผลกระทบต่อทั้งแง่ดีและแง่ลบกับพื้นที่โดยรอบและชุมชนได้

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากพื้นที่รอบล้อมไปด้วยป่าเขา ทำให้เบื้องต้นทัศนียภาพมีความงดงาม แต่เฉพาะบริเวณพุร้อนชาตร่มเงาในบริเวณเส้นทางเดินชมพื้นที่ เนื่องจากต้นไม้ใหญ่ไม่สามารถทนร้อน และไม่สามารถปลูกได้ในพื้นที่ จึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถชม และทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้

2) น้ำผิวดิน

ปริมาณน้ำที่ใช้ต่อวัน/คน/ครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีการกักเก็บน้ำไว้ใช้ และปริมาณการใช้น้ำต่อวันของร้านค้า ประมาณ 150 ลิตร โดยแหล่งน้ำที่ใช้มาจาก ต้นน้ำธรรมชาติและส่วนใหญ่ปัญหาที่เกิดขึ้นในน้ำบริโภคและอุปโภค คือการปั้มน้ำใช้ และดูตจากแท่งค้ำน้ำ 2 ที่ ซึ่งอาจจะไม่พอใช้ในบางฤดูกาล

3) ขยะ

ขยะครัวเรือนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบถุงดำจะอยู่ประจำจุดต่างๆซึ่งไม่มีการคัดแยกขยะ และต่อวันทั้งในแหล่งท่องเที่ยวและขยะในครัวเรือนจะมีปริมาณขยะ 1-2 ถุงดำเท่านั้น ซึ่งมีวิธีในการกำจัดขยะ ด้วยวิธีนำขยะที่ย่อยง่ายไปทิ้งในสวนและพลาสติกไปทิ้งที่บ่อขยะของหมู่บ้านหรือหลังบ้านตนเอง

สำหรับบริเวณพุน้ำร้อนยังขาดเจ้าหน้าที่ดูแล จึงทำให้เกิดปัญหานักท่องเที่ยวทิ้งขยะไม่เป็นที่ ทำให้บางจุดเกิดภาพที่ไม่งดงามเกิดขึ้น

4) น้ำเสีย

ส่วนใหญ่ที่น้ำพุร้อนเมืองแปงจะปล่อยทิ้งลงไปตามลำธารตามธรรมชาติ และเนื่องจากแหล่งน้ำพุยังไม่มีการนำไปใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว จึงยังไม่มีประเด็นด้านน้ำเสียเกิดขึ้นในพื้นที่

5) ตลาดและบริการท่องเที่ยว

5.1) ตลาดการท่องเที่ยว

กลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยมีแหล่งที่มาที่จะมาเที่ยวจากต่างประเทศ ประเทศจีน ประเทศอังกฤษและประเทศไทยและเมื่อเดินทางมาก็จะใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมงในการทำกิจกรรมในพื้นที่ โดยกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ มีดังนี้ ต้มไข่ไก่ ถ่ายรูปเก็บความทรงจำ เท่านั้น

5.2) เศรษฐกิจทางการท่องเที่ยว

ในพื้นที่ยังไม่มีการบริการทางการท่องเที่ยวใด ๆ จึงยังไม่เกิดการพัฒนาศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเลยแต่จากการสำรวจชุมชน พบว่าในพื้นที่จะมีจำนวนร้านค้า 4 ร้าน และมีการแบ่งประเภทร้านค้าดังนี้

- ร้านขายของชำ 2 ร้าน
- ร้านอาหาร 1 ร้าน
- ร้านเติมน้ำมัน 1 ร้าน

ซึ่งรายได้ของแต่ละร้านก็จะมีแตกต่างกัน เช่น ร้านอาหาร จะมีรายได้ประมาณไม่เกิน 5 พันบาทต่อเดือน เป็นต้น

6) นักท่องเที่ยว

ปริมาณนักท่องเที่ยวในพื้นที่ต่อเดือน น้อยกว่า 100 คน และไม่มีการบันทึกสถิติไว้ ภายในหมู่บ้านหรือชุมชน พบว่า

- ร้านอาหาร : ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านหรือใช้บริการร้านอาหารโดยปกติมีเพียงแค่ชาวบ้านในชุมชนประมาณ 15 คนต่อ 1 วัน
- ร้านเครื่องดื่ม : ส่วนน้อยมาก ถ้าจะมีมีแค่ 1 ครอบครัวหรือประมาณ 5-6 คนเท่านั้น

7) รูปแบบและวิธีการประกอบธุรกิจเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นร้านค้าชุมชนโดยชาวบ้านที่จะดูแลพื้นที่โดยรวม แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่ บริเวณพุน้ำร้อน

8) แนวโน้มการลงทุน

ยังไม่เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน และยังไม่พบทิศทางการลงทุนในพื้นที่ ประกอบกับพื้นที่อยู่ระหว่างการโอนถ่าย จากความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแปงสู่ชุมชนหมู่ 1 เป็นผู้ดูแล (อยู่ระหว่างการรอการพิจารณาผลการอนุมัติจากจังหวัด)

9) ด้านกายภาพ

9.1) คุณภาพน้ำ

จากการศึกษาโครงการย่อยที่ 1 พบว่า บ่อกำเนิดพุร้อนมีอุณหภูมิค่อนข้างสูงถึง 95 องศาเซลเซียส ทำให้ไม่สามารถต้ดอาบ/ แช่ได้โดยตรง ส่วนคุณภาพน้ำโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์สามารถใช้อาบแช่ได้โดยไม่เกิดอันตราย อาจมีเพียงกลิ่นกำมะถันที่อาจสร้างความรำคาญแก่นักท่องเที่ยว แต่อยู่ในภาวะที่นักท่องเที่ยวสามารถรับได้

9.2) การใช้ที่ดิน

เนื่องจากพื้นที่ยังไม่เกิดการท่องเที่ยวเต็มรูปแบบทำให้การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ยังไม่เกิดขึ้น ประเด็นหลักที่จำเป็นต้องพิจารณา คือ การจัดหาพื้นที่ไม่ยึดมั่นที่ให้ร่มเงาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อการเที่ยวชมพุร้อนน้ำร้อนได้

9.3) ไฟฟ้าและการสื่อสาร

ในพื้นที่ มีไฟฟ้าใช้ และไฟฟ้าเข้าถึง ส่วนระบบการสื่อสารมีสัญญาณโทรศัพท์ครอบคลุมเพียง 2 เครือข่าย คือ AIS และ TRUE (ข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2560)

9.4) เศรษฐกิจและสังคม

เนื่องจากยังไม่เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ จึงยังไม่เกิดเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวเกิดขึ้น

9.4.1) ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ซึ่งในพื้นที่มีการแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ดังนี้

-วัฒนธรรมการกิน ส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นบ้าน โดยใช้การทางข้าวเหนียวและข้าวสวย มีผักท้องถิ่น เช่น พักแม้ว , จอผักกาด

-วัฒนธรรมภาษา เป็นการใช้ภาษาท้องถิ่นที่เป็นภาษาเหนือ

-วัฒนธรรมการแต่งกาย ส่วนใหญ่จะนิยมแต่งกายแบบทั่วไปเหมือนคนภาคกลางในปัจจุบัน

7.4.2) ประชากร

9.5) ประชากร

มีจำนวนครัวเรือน 125 จำนวน 350 คน และส่วนใหญ่เป็นเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย (มีชนเผ่าปะปนบ้าง)

9.6) เศรษฐกิจชุมชน

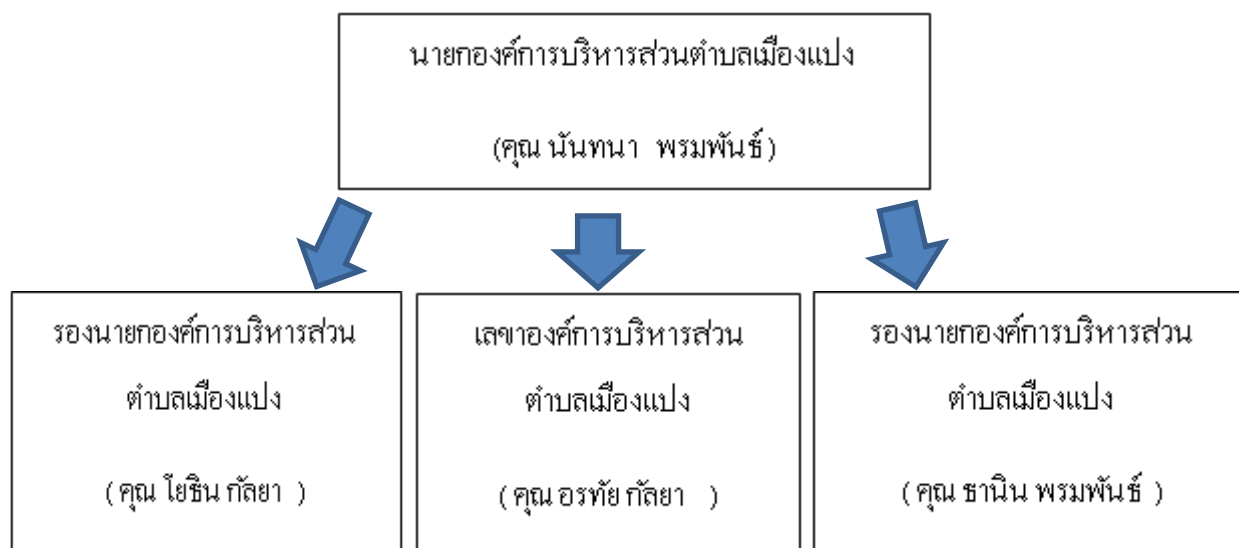
ในพื้นที่น้ำพุร้อนเมืองแปง นิยมทำอาชีพ เกษตรกร ปลูกกระเทียม มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

9.7) องค์การประชาชน

ไม่พบ

9.8) โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม
 โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมมีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแปง เป็นผู้ดูแล ดังนี้

แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่พุน้ำร้อนอยู่ระหว่างการขออนุญาตให้ชุมชนหมู่ 1 บ้านดอนตันเป็นผู้ดูแลบริหารจัดการในอนาคต ซึ่งอยู่ในระหว่างการรออนุมัติจากจังหวัด

4.5 ทักษะและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อน

จากการศึกษาทัศนคติและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนจากนักท่องเที่ยวชาวไทยประมาณ 400 คน โดยมีการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ ข้อมูลพื้นฐานนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวพุน้ำร้อน และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาพุน้ำร้อน พบว่า

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.7 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	177	44.3
หญิง	223	55.8
รวม	400	100.0

จากตารางพบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนโดยสะดวก เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.8 และเพศชายร้อยละ 44.3

ตารางที่ 4.8 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
15 – 25 ปี	95	23.8
26 – 35 ปี	90	22.5
36 – 45 ปี	67	16.8
46 – 55 ปี	51	12.8
56 – 65 ปี	67	16.8
66 ปีขึ้นไป	30	7.5
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุร้อนดอยสะเก็ด มีอายุระหว่าง 15 -25 ปี ร้อยละ 23.8 รองลงมาเป็นนักท่องเที่ยวที่มีอายุระหว่าง 26 – 35 ปี ร้อยละ 22.5 และมีอายุระหว่าง 36 – 45 กับอายุระหว่าง 56 – 65 ร้อยละ 16.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียน/นักศึกษา	90	22.5
พนักงานบริษัทเอกชน/ลูกจ้าง	73	18.3
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	73	18.3
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	65	16.3
เกษตรกรกรรม กสิกรรม ประมง	49	12.3
ว่างงาน/แม่บ้าน	47	11.8
อื่นๆ	3	.8
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุร้อนดอยสะเก็ด เป็นนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 22.5 รองลงมาเป็นพนักงานบริษัทเอกชน/ลูกจ้าง และประกอบธุรกิจส่วนตัว ในอัตราส่วนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ 18.3 และเป็นนักท่องเที่ยวที่เป็นข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 16.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.10 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	จำนวน	ร้อยละ
ในจังหวัดเชียงใหม่	118	29.5
ภาคเหนือ (ยกเว้นเชียงใหม่)	104	26.0
ภาคกลาง	63	15.8

ภูมิภาค	จำนวน	ร้อยละ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	28	7.0
ภาคตะวันออก	30	7.5
ภาคตะวันตก	31	7.8
ภาคใต้	26	6.5
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดมีภูมิลำเนา ในจังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 29.5 รองลงมา มีภูมิลำเนาในภาคเหนือ ร้อยละ 26.0 และมีภูมิลำเนาในภาคกลาง ร้อยละ 15.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามเหตุผลในการเดินทางมาท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

เหตุผลในการเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ	159	39.8
เพื่อเยี่ยมญาติ	78	19.5
เพื่อบำบัดรักษาสุขภาพ	82	20.5
เพื่อหาประสบการณ์ใหม่ๆ	74	18.5
อื่นๆ (ทัศนศึกษา)	7	1.8
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 39.8 รองลงมาเพื่อบำบัดรักษาสุขภาพ ร้อยละ 20.5 และเพื่อเยี่ยมญาติ ร้อยละ 19.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามจำนวนครั้งที่ได้รับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

จำนวนครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
มาครั้งแรก	111	27.8
2 - 3 ครั้ง	124	31.0
4 - 5 ครั้ง	64	16.0
5 - 10 ครั้ง	48	12.0
มากกว่า 10 ครั้ง	53	13.3
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด 2 – 3 ครั้ง ร้อยละ 31.0 รองลงมา เดินทางมาครั้งแรก ร้อยละ 27.8 และเดินทาง 4 – 5 ครั้ง ร้อยละ 16.0

ตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามวิธีการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

วิธีการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
รถจักรยานยนต์	79	19.8
รถยนต์ส่วนตัว	162	40.5
รถโดยสารประจำทาง	48	12.0
รถทัวร์ รถบัส	45	11.3
เช่ารถยนต์ รถตู้	66	16.5
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด โดยรถยนต์ส่วนตัว ร้อยละ 40.5 รองลงมาเดินทางโดยรถจักรยานยนต์ ร้อยละ 19.8 และเดินทางโดยเช่ารถยนต์ รถตู้ ร้อยละ 16.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.14 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามการรู้จักแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

การรู้จักแหล่งท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
จากครอบครัว/เพื่อน/ญาติ	199	38.12
นิตยสารท่องเที่ยว	79	15.13
วิทยุ/โทรทัศน์	44	8.43
บริษัททัวร์/ตัวแทนบริษัททัวร์	57	10.92
สำนักงานการท่องเที่ยว	56	10.73
เว็บไซต์/สื่อสังคมออนไลน์	84	16.10
(อื่นๆ (โรงเรียนพามา)	3	0.57
รวม	522	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดรู้จักแหล่งท่องเที่ยวจากครอบครัว/เพื่อน/ญาติ ร้อยละ 38.12 รองลงมา รู้จักจากเว็บไซต์/สื่อสังคมออนไลน์ ร้อยละ 16.10 และรู้จักจากนิตยสารท่องเที่ยว ร้อยละ 15.13

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่พุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

ระยะเวลา	จำนวน	ร้อยละ
ครึ่งวัน	122	30.5
1 วัน	160	40.0
มากกว่า 1 วัน	118	29.5
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดใช้เวลาในแหล่งท่องเที่ยว 1 วัน ร้อยละ 40.0 รองลงมา ใช้เวลาครึ่งวัน ร้อยละ 30.5 และใช้เวลามากกว่า 1 วัน ร้อยละ 29.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวที่พุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

ค่าใช้จ่าย	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 1,000 บาท	293	73.25
1,001 – 2,000 บาท	33	8.25
2,001 – 3,000 บาท	25	6.25
3,100 – 4,000 บาท	12	3
4,100 – 5,000 บาท	14	3.5
5,100 – 6,000 บาท	7	1.75
6,001 – 7,000 บาท	3	0.75
มากกว่า 7,000 บาท	13	3.25
รวม	400	100.0

จากตาราง พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย น้อยกว่า 1,000 บาท ร้อยละ 73.25 รองลงมาใช้จ่ายโดยเฉลี่ย 1,001 – 2,000 บาท ร้อยละ 8.25 และ 2,001 – 3,000 บาท ร้อยละ 6.25

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

ตาราง 4.17 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในปัจจัยทางการท่องเที่ยว

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	SD	ระดับความพึงพอใจ
ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.40	.63	มากที่สุด
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด	4.31	.57	มากที่สุด
ด้านที่พักในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด หรือบริเวณใกล้เคียง	4.29	.57	มากที่สุด
ด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่	4.30	.57	มากที่สุด

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	SD	ระดับความพึงพอใจ
ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่	4.32	.50	มากที่สุด
รวม	4.32	.47	มากที่สุด

จากตารางพบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อปัจจัยทางการท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ย 4.40 รองลงมาพึงพอใจด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ มีค่าเฉลี่ย 4.32 และพึงพอใจด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด มีค่าเฉลี่ย 4.31 ตามลำดับ

ตาราง 4.18 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	SD	ระดับความพึงพอใจ
1. เส้นทางจากทางสายหลักสู่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพถนนที่ดี	4.59	.73	มากที่สุด
2. เส้นทางจากทางสายหลักสู่แหล่งท่องเที่ยวมีป้ายบอกทางชัดเจน	4.35	.81	มากที่สุด
3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจากเส้นทางหลักสามารถเข้าถึงได้ง่าย	4.39	.77	มากที่สุด
4. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้หลายเส้นทาง	4.32	.85	มากที่สุด
5. เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีทัศนียภาพชวนชื่นชม	4.39	.82	มากที่สุด
6. เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย	4.38	.83	มากที่สุด
รวม	4.40	.63	มากที่สุด

จากตารางพบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.40 โดยนักท่องเที่ยวพึงพอใจเส้นทางจากทางสายหลักสู่แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพถนนที่ดี เป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ย 4.59 รองลงมาพึงพอใจต่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจากเส้นทางหลักสามารถเข้าถึงได้ง่าย และเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวมีทัศนียภาพชวนชื่นชม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 4.39

ตาราง 4.19 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

สิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด	$\bar{X}$	SD	ระดับความพึงพอใจ
7. โดยรวมในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นทางการท่องเที่ยวมีจำนวนเหมาะสม	4.22	.77	มากที่สุด
8. โดยรวมในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ	4.25	.80	มากที่สุด

สิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด	$\bar{X}$	SD	ระดับ ความพึงพอใจ
9. โดยรวมในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นทางการท่องเที่ยว ถูกสุขลักษณะ	4.26	.81	มากที่สุด
10. สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์/อัต ลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว	4.33	.79	มากที่สุด
11. มีจำนวนห้องน้ำเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว	4.27	.82	มากที่สุด
12. ห้องน้ำสะอาด และถูกสุขลักษณะสำหรับนักท่องเที่ยว	4.25	.83	มากที่สุด
13. มีจำนวนห้องอาบน้ำแร่/บ่อแช่ตัว เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว	4.28	.87	มากที่สุด
14. ห้องอาบน้ำแร่/บ่อแช่ตัว ถูกสุขลักษณะอนามัย	4.27	.81	มากที่สุด
15. มีถังขยะเพียงพอ และสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว	4.45	3.14	มากที่สุด
16. ถังขยะมีฝาปิดมิดชิดในแหล่งท่องเที่ยว	4.23	.92	มากที่สุด
17. มีการคัดแยกการทิ้งขยะ	4.27	.87	มากที่สุด
18. มีที่จอดรถเพียงพอ	4.33	.79	มากที่สุด
19. ที่จอดรถมีความเป็นระเบียบ ที่จอดชัดเจน	4.50	.74	มากที่สุด
20. ที่จอดรถไม่ไกลจากจุดท่องเที่ยว	4.36	.73	มากที่สุด
รวม	4.31	.57	มากที่สุด

จากตารางพบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดใน
ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.31โดยนักท่องเที่ยวพึงพอใจที่จอดรถมีความเป็นระเบียบ ที่จอดชัดเจน เป็นอันดับแรก
มีค่าเฉลี่ย 4.50 รองลงมาพึงพอใจต่อถังขยะเพียงพอ และสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 4.45 และพึง
พอใจต่อที่จอดรถไม่ไกลจากจุดท่องเที่ยวโดยมีค่าเฉลี่ย 4.36 ตามลำดับ

ตาราง 4.20 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านที่พักในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด
หรือบริเวณใกล้เคียง

ด้านที่พักในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด หรือบริเวณใกล้เคียง	$\bar{X}$	SD	ระดับ ความพึงพอใจ
21. มีที่พักหรือที่พักใกล้เคียงเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	4.28	.75	มากที่สุด
22. มีที่พักหรือที่พักใกล้เคียงที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่	4.26	.78	มากที่สุด
23. มีที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว	4.23	.80	มากที่สุด
24. การจัดทำเลที่พักรถหรือที่พักใกล้เคียง	4.27	.83	มากที่สุด
25. ที่พักหรือที่พักใกล้เคียงไม่บดบังทัศนียภาพ	4.27	.83	มากที่สุด
26. การนำทรัพยากรน้ำแร่มาใช้ประโยชน์ในที่พักรถมีสำหรับนักท่องเที่ยว	4.26	.86	มากที่สุด
27. ความสะอาดของที่พักหรือที่พักใกล้เคียงมีความสะอาด	4.28	.83	มากที่สุด

ด้านที่พิกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด หรือบริเวณใกล้เคียง	$\bar{X}$	SD	ระดับ ความพึงพอใจ
28. สิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเข้าพิกมีความเหมาะสม	4.32	.80	มากที่สุด
29. ความปลอดภัยในด้านที่พิก	4.34	.78	มากที่สุด
30. ความเป็นเอกลักษณ์ของที่พิกกับแหล่งท่องเที่ยว	4.36	.81	มากที่สุด
รวม	4.29	.57	มากที่สุด

จากตารางพบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจด้านที่พิกในบริเวณพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด หรือบริเวณใกล้เคียงในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.29 โดยนักท่องเที่ยวพึงพอใจในความเป็นเอกลักษณ์ของที่พิกกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ย 4.36 รองลงมาพึงพอใจต่อความปลอดภัยในด้านที่พิก มีค่าเฉลี่ย 4.34 และพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเข้าพิกมีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 4.32 ตามลำดับ

ตาราง 4.21 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

ด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่	$\bar{X}$	SD	ระดับ ความพึงพอใจ
31. ความสมบูรณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4.25	.73	มากที่สุด
32. ความเหมาะสมของทรัพยากรท่องเที่ยวกับสภาพแวดล้อม	4.10	.86	มาก
33. ความโดดเด่นและน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว	4.33	.82	มากที่สุด
34. ความเป็นเอกลักษณ์ของทรัพยากรท่องเที่ยว	4.26	.85	มากที่สุด
35. ความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยว	4.28	.84	มากที่สุด
36. ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรท่องเที่ยว	4.29	.78	มากที่สุด
37. การนำไปใช้ประโยชน์ของทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยว	4.34	.79	มากที่สุด
38. ความยั่งยืนอยู่รอดของทรัพยากรท่องเที่ยวจากการนำไปใช้ประโยชน์	4.37	.73	มากที่สุด
39. การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	4.45	.70	มากที่สุด
รวม	4.30	.57	มากที่สุด

จากตารางพบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.30 โดยนักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ย 4.45 รองลงมาพึงพอใจต่อความยั่งยืนอยู่รอดของทรัพยากรท่องเที่ยวจากการนำไปใช้ประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 4.37 และพึงพอใจต่อการนำไปใช้ประโยชน์ของทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ย 4.34 ตามลำดับ

ตาราง 4.22 แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่

ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่	$\bar{X}$	SD	ระดับความพึงพอใจ
40. ความเหมาะสมและสอดคล้องของกิจกรรมกับทรัพยากรท่องเที่ยว	4.25	.76	มากที่สุด
41. ความเหมาะสมของกิจกรรมกับระยะเวลาในการจัดและร่วมกิจกรรม	4.31	.78	มากที่สุด
42. ความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว	4.43	.74	มากที่สุด
43. มีความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยว	4.48	.73	มากที่สุด
44. มีความสอดคล้องกับเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน	4.23	.76	มากที่สุด
45. มีความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม	4.31	.82	มากที่สุด
46. ตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มวัย	4.34	.78	มากที่สุด
47. กิจกรรมมีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	4.34	.78	มากที่สุด
48. การสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยว	4.26	.81	มากที่สุด
49. กิจกรรมท่องเที่ยวก่อเกิดการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว	4.24	.81	มากที่สุด
50. การสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวแก่คนในพื้นที่	4.30	.82	มากที่สุด
51. กิจกรรมท่องเที่ยวมีการส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน	4.26	.82	มากที่สุด
52. กิจกรรมท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกับทรัพยากรท่องเที่ยว	4.33	.76	มากที่สุด
53. กิจกรรมท่องเที่ยวเกิดประโยชน์แก่ชุมชนด้านเศรษฐกิจและรายได้	4.31	.76	มากที่สุด
54. กิจกรรมท่องเที่ยวก่อเกิดการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์แก่คนในพื้นที่	4.33	.76	มากที่สุด
55. ความพึงพอใจต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่โดยรวม	4.40	.80	มากที่สุด
รวม	4.32	.50	มากที่สุด

จากตารางพบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.32 โดยนักท่องเที่ยวพึงพอใจในความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก มีค่าเฉลี่ย 4.48 รองลงมาพึงพอใจต่อความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 4.43 และพึงพอใจต่อความพึงพอใจต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่โดยรวม มีค่าเฉลี่ย 4.40 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ผู้นำร้อนดอยสะเก็ด

โดยภาพรวม ณ แหล่งท่องเที่ยวผู้นำร้อนดอยสะเก็ด พบว่านักท่องเที่ยวต้องการเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เฟิงพักพิงที่ให้ร่มเงามากกว่าที่มี การเพิ่มกิจกรรมทางเลือกหลากหลายแก่นักท่องเที่ยว การเพิ่มสวนหย่อมเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนการควบคุมและจำกัดเวลาการอาบแช่แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

4.6 รูปแบบการสร้างสรรค์กิจกรรมท่องเที่ยว

4.6.1 แหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

1) ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ด้วยทำเลที่ตั้งที่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่และการเดินทางที่เข้าถึงสะดวก ปัจจัยสองข้อนี้ทำให้พุน้ำร้อนดอยสะเก็ดค่อนข้างมีศักยภาพที่จะถูกพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ นอกจากนี้พื้นที่โดยรอบดูร่มรื่นและค่อนข้างสวยงาม เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ในปัจจุบันสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกมี ห้องแช่อาบส่วนตัว 2 ห้อง ห้องอาบน้ำ ห้องซุซา บ่อแช่เท้า ร้านค้าชุมชน และบริการนวดแผนไทย นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการมีทั้งคนไทย และชาวต่างชาติ โดยชาวต่างชาติส่วนใหญ่คือ จีนและญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นที่มาใช้บริการส่วนใหญ่คือ กลุ่ม expat ที่มาทำงานในเชียงใหม่

2) รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบันคือ การแช่อาบ แช่เท้า และบริการนวดแผนไทย สำหรับรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวอื่นๆ อาจเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกของเชียงใหม่ ซึ่งสามารถทำได้ง่ายด้วยทำเลที่ได้เปรียบของพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด อีกทั้งชุมชนอาจฟื้นฟูการท่องเที่ยวเมืองไทลื้อจากไหมอีรี่ให้กลับมาอีกครั้ง เพื่อเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบกับในปัจจุบันมีการสร้างศูนย์เรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (กลุ่มเลี้ยงไหมอีรี่ กลุ่มเพาะเลี้ยงกบ และกลุ่มเพาะเลี้ยงเป็ดสวยงาม) ซึ่งสามารถต่อยอดพัฒนาเป็นรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ มีการสาธิตต่างๆ หรือท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

ภาพที่ 4.29 การประชุมร่วมกับเทศบาลตำบลป่าเมี่ยง

ภาพที่ 4.30 บริเวณบ่อแช่เท้า และบ่ออาบสำหรับเด็ก

ภาพที่ 4.31 บริเวณรอบพื้นที่

ภาพที่ 4.32 บ่ออาบแช่สำหรับชุมชน

ภาพที่ 4.33 นักวิจัยลงสำรวจ และสอบถามชุมชน

ภาพที่ 4.34 ร่วมประชุมชุมชนหารือด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.35 ชุมชนใช้ประโยชน์ในการซักล้างผ้า

ภาพที่ 4.36 โครงการเศรษฐกิจพอเพียง

4.6.2 แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโป่งปุเฟือง

1) ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นโดยมีเอกชนเข้าสัมปทานพุร้อนเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการอาบน้ำแช่แก่นักท่องเที่ยว โดยการเหมาจ่ายผ่านเทศบาลและชุมชน

สำหรับชุมชนและนักท่องเที่ยวยังขาดการใช้ประโยชน์ในการอาบน้ำแช่โดยตรง อาจด้วยจากการที่น้ำมีอุณหภูมิค่อนข้างสูงระหว่าง 69-73 องศาเซลเซียส ทำให้ไม่สามารถตักอาบ/ แช่ได้โดยตรง แต่อย่างไรก็ตามชุมชนจะนิยมมาตักน้ำและนำกลับไปอาบที่บ้านตน หรือ มาตักและทิ้งให้เย็นก่อนจะมีการอาบด้วยความเชื่อด้านการบำบัดความปวดเมื่อยล้า จากการทำงาน เป็นต้น

2) รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยว

กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบันของพื้นที่ มี 2 รูปแบบใหญ่ คือ

2.1) การมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ ด้วยการมาเพื่อการชมพุร้อน การถ่ายภาพเป็นที่ระลึก การดื่มไข่เพื่อรับประทาน และการสัมผัสกับตัวพุร้อนในพื้นที่ ซึ่งส่วนมากเป็นคนที่ท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวผ่านทาง

2.2) การแวะเพื่อเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่น้ำมันต้ม โดยชุมชนเรียกว่าหม้อต้มโป่ง (โป่งในภาษาถิ่นหมายถึงพุน้ำร้อน) ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมซื้อกลับไปรับประทานด้วยความเชื่อในความอร่อยและรสชาติของหม้อต้มที่กรอบ อร่อย ประกอบกับพื้นที่เป็นเส้นทางผ่านระหว่าง จังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย ทำให้กลายเป็นจุดแวะพักสำหรับนักท่องเที่ยว แต่หากขาดเพียงการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเต็มศักยภาพ

ภาพที่ 4.37 การประชุมร่วมกับเทศบาลและชุมชน (ครั้งที่1)   ภาพที่ 4.38 การประชุมหัวหน้าส่วนระดับอำเภอ (ครั้งที่2)

ภาพที่ 4.39 การประชุมร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้งอำเภอ(ครั้งที่3)   ภาพที่ 4.40 การประชุมชี้แจงกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลแม่สรวย (ครั้งที่4)

ภาพที่ 4.41 อาคารร้างในพื้นที่

ภาพที่ 4.42 การประชุมหารือในการพัฒนาพื้นที่

4.6.3 แหล่งพุน้ำร้อนเมืองแปง

1) ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากการลงพื้นที่ คณะวิจัยเห็นว่าแหล่งพุน้ำร้อนนี้มีศักยภาพที่จะถูกพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งอาจพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ เน้นการแช่อาบเพื่อสุขภาพ เพราะปริมาณน้ำที่ผุดขึ้นมาค่อนข้างมาก และสภาพแวดล้อมโดยรอบมีความเป็นธรรมชาติ

ในปัจจุบันยังไม่มี การเก็บค่าเข้าใช้บริการแต่อย่างใด เพราะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง และไม่มีเจ้าหน้าที่หรือชาวบ้านมาดูแลคอยอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว จึงยังไม่มี การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

โดยภาพรวมพื้นที่ มีแหล่งพุน้ำร้อนที่กระจายตัวตามลำธาร ซึ่งน่าจะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสูง เนื่องจากอุณหภูมิ น้ำที่ค่อนข้างสูง และกระจายตัวเป็นพื้นที่กว้าง ประกอบกับภูมิทัศน์ของภูเขาและลำธารที่เอื้อประโยชน์ด้านทัศนียภาพของพื้นที่ แต่ยังคงขาดการบริหารจัดการด้านภูมิทัศน์ซึ่งทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ร้อน ขาดร่มเงาต้นไม้ในพื้นที่

2) รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยว

ที่ผ่านมาบริษัทนำเที่ยวในอำเภอปายได้จัดกิจกรรมล่องแพแม่น้ำปาย มีการนำนักท่องเที่ยวมาลงแพที่ตำบลเมืองแปง เส้นทางที่ล่องแพมีระยะทางโดยประมาณ 5-7 กม. และผ่านแหล่งโคลน ให้นักท่องเที่ยวได้แวะพัก และนำโคลนมาพอกตามตัว แหล่งโคลนบริเวณนี้เป็นอีกแหล่งที่อบต. ต้องการให้คณะผู้วิจัยช่วยศึกษาสารประกอบต่างๆ ที่มีอยู่ในโคลนว่ามีประโยชน์กับผิวหรือไม่ และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอด

ในปัจจุบัน อบต. ได้รับอนุมัติแพยางมา 12 ลำ โดยใช้รองรับผู้มาเยือนและผู้ที่มาศึกษาดูงานก่อน สำหรับการนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวกำลังเป็นประเด็นที่อบต. กำลังพิจารณาถึงเส้นทาง รูปแบบกิจกรรม และความเหมาะสมต่างๆ ซึ่งกิจกรรมล่องแพยางอบต. หวังว่าจะสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมนี้เข้ากับการท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนเมืองแปง สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ยังไม่ได้ถูกพัฒนาขึ้นมา

ในตัวแหล่งพุน้ำร้อนเองปัจจุบันเป็นเพียงการชื่นชมทัศนียภาพ ความงามของพุน้ำร้อน และการต้มไข่รับประทานของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนในพื้นที่

3) ประเด็นอื่นๆ

ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากพุน้ำร้อนนี้ คือ ใช้ต้มหน่อไม้ในช่วงฤดูฝน ซึ่งเป็นฤดูของหน่อไม้ และอบต. ต้องการศึกษาน้ำจากแหล่งนี้จะมีสารที่ประโยชน์กับการเพาะปลูกกระเทียมหรือไม่ จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับเกษตรกรได้หรือไม่ เพราะการเพาะปลูกกระเทียมนับว่าเป็นอาชีพหลักของชุมชนเมืองแปง นอกจากนี้ อบต. เห็นว่าถ้าเมืองแปงได้รับการพัฒนาการท่องเที่ยว ชาวบ้านอาจได้รับประโยชน์จากการขายผลผลิตกระเทียมให้กับนักท่องเที่ยว โดยไม่ต้องขนส่งไปขายไกลถึงกรุงเทพฯ

ภาพที่ 4.43 ทศนิยมภาพและเส้นทางเดินชมพื้นที่

ภาพที่ 4.44 ทศนิยมภาพและลำธารที่ขนานเส้นทางเดินชมพื้นที่

ภาพที่ 4.45 การกระจายตัวของพุน้ำร้อน

ภาพที่ 4.46 นักวิจัยลงสำรวจพื้นที่ร่วมชุมชน

ภาพที่ 4.47 สภาพบ่อแช่เท้าปัจจุบันไม่ได้ใช้ประโยชน์ เนื่องจากขาดร่มเงา

ภาพที่ 4.48 ทศนิยมภาพริมธารน้ำ

ภาพที่ 4.49 ประชุมหารือกับผู้นำชุมชน

ภาพที่ 4.50 วิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรมอาหาร

ภาพที่ 4.51 ร่วมประชุมกับชุมชนในการหารือกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่พุน้ำร้อนอารยธรรมล้านนา คณะผู้วิจัยได้รวบรวมผลการศึกษาและสามารถนำมาสรุปและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

5.1 บริบทของพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง

5.1.1 แหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

แหล่งพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด (บ้านโป่งสามัคคี) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่และอยู่ห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นพุน้ำร้อนที่มีการกระจายตัว ครอบคลุมพื้นที่กว่า 7 ไร่ มีบ่อพุน้ำร้อนเกิดขึ้นหลายบ่อและได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 9 บ่อ อุณหภูมิของน้ำแตกต่างกันไปในแต่ละบ่อ โดยมีอุณหภูมิตั้งแต่ 45.5-78 องศาเซลเซียส

ลักษณะทางการท่องเที่ยวโดยรวมเป็นพุน้ำร้อนที่มีลักษณะบรรยากาศล้อมรอบด้วยทุ่งนาและภูเขา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งสามัคคีเป็นผู้รับผิดชอบและมีเทศบาลตำบลป่าเมี่ยงเป็นที่ปรึกษา มีการจัดสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจโดยปรับภูมิทัศน์บริเวณพุน้ำร้อนจากเดิมที่ชาวบ้านให้ใช้อาบน้ำ ต่อมาสร้างที่นั่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้ชาวบ้าน มีจุดชมพุน้ำร้อน จนได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาถึงพุน้ำร้อนแห่งนี้ นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นจึงเรียกได้ว่าเป็นออนเซนแบบไทย กิจกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ การชมพุน้ำร้อนตามเส้นทางบริเวณรอบ การนวดแผนโบราณโดยกลุ่มนวดแผนไทยพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด ซึ่งมีบริการทั้งนวด อบ และประคบด้วยสมุนไพร

5.1.2 แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง จังหวัดเชียงราย

แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่องตั้งอยู่ที่บ้านโป่งปูเฟื่อง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายเป็นพุน้ำร้อนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่บ่อน้ำร้อนมีการจัดตกแต่งขึ้น จำนวน 2 บ่อมีอุณหภูมิ 69 และ 73 องศาเซลเซียส เกิดบนที่ราบระหว่างหุบเขา มีการใช้ประโยชน์โดยการต้มไข่และหน่อไม้เพื่อบริโภคและจำหน่ายแก่ผู้สัญจรผ่านทางเป็นหลัก นอกจากนี้พุน้ำร้อนที่ไหลผ่านไปยังไร่ชา และสวนเกษตรชุมชนสามารถหล่อเลี้ยงอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนได้เป็นอย่างดีตลอดทั้งปี

ด้านการท่องเที่ยวพบว่า พื้นที่ปัจจุบันยังไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นกิจจะลักษณะ เป็นเพียงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจให้นักท่องเที่ยวได้แวะมาชมและถ่ายภาพกับบ่อน้ำร้อน เบื้องต้นพบว่านักท่องเที่ยวมาน้อยมาก ประกอบกับการขาดปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จึงยังไม่ได้เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ การท่องเที่ยว/นันทนาการ ชมบ่อน้ำร้อน ต้มหน่อไม้แล้วนำไปขายริมถนนใหญ่ (เส้นทางสายหลัก เชียงใหม่ – เชียงราย) โดยมีจุดเด่นด้านพื้นที่ คือ มีชุมชนพื้นเมืองและหมู่บ้านชาวเขา ที่ควรค่าแก่การท่องเที่ยวเยี่ยมชม ทั้งศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตพื้นบ้าน

5.1.3 แหล่งพุน้ำร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งพุน้ำร้อนเมืองแปง ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านใหม่ดอนตัน ตำบลเมืองแปง อำเภอป่าาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ห่างจากอำเภอป่าาย ประมาณ 28 กิโลเมตร เป็นพุน้ำร้อนที่มีอุณหภูมิสูงถึงประมาณ 95 องศาเซลเซียส ลักษณะเป็น

ธารน้ำร้อนไหลผ่านโขดหินต่างๆ ซึ่งเป็นหินประเภทอัคนี และมีพุน้ำร้อนผุดขึ้นมาหลายจุด ความสูงของน้ำร้อนที่ผุดขึ้นมาแต่ละจุดไม่เกิน 5 เซนติเมตร ปริมาณน้ำร้อนมีค่อนข้างมาก พื้นที่โดยรอบพุน้ำร้อนเป็นพื้นที่เพาะปลูก และมีต้นไม้สลัดกับทุ่งหญ้า แต่ช่วงฤดูร้อนพื้นที่จะค่อนข้างแห้งแล้ง และสภาพอากาศที่ร้อนมาก ซึ่งปัจจัยนี้อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงฤดูร้อน

สภาพการท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นเพียงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจสำหรับนักท่องเที่ยวผ่านทางมีทั้งต่างชาติ แต่ละวันจำนวนน้อยมาก หรือบางวันไม่มีนักท่องเที่ยวเลย เนื่องจากสภาพพื้นที่ขาดความร่มรื่น แม้จะมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางเดินเท้าสำหรับเข้าชมพื้นที่ แต่ด้วยอุณหภูมิของน้ำร้อนที่สูงมาก ประกอบกับพื้นที่เป็นโขดหิน ทำให้ขาดต้นไม้ใหญ่ที่จะสามารถให้ร่มเงาแก่นักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงการดื่มไข่ และเดินชมพื้นที่เท่านั้น

5.2 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนทั้ง 3 แห่ง

จากการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยวของแหล่งพุน้ำร้อนทั้ง 3 แห่ง ตามแบบประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนในพื้นที่ทั้ง 3 แห่ง สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เกณฑ์	คะแนนรวม ร้อยละ /
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุน้ำร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	29 / คะแนนหรือร้อยละ 23
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	19 / คะแนนหรือร้อยละ 15
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	31 / คะแนนหรือร้อยละ 25
รวม	79 คะแนนหรือร้อยละ 63
สรุปผลการประเมิน	ระดับดี

จากการให้ค่าคะแนนสามารถสรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนธรรมชาติในระดับดี

ตารางที่ 5.2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนโป่งปูเฟือง จังหวัดเชียงราย

เกณฑ์	คะแนนรวม ร้อยละ /
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุน้ำร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	24 / คะแนนหรือร้อยละ 19
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	6 / คะแนนหรือร้อยละ 5
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	11 / คะแนนหรือร้อยละ 9
รวม	41 คะแนนหรือร้อยละ 33
สรุปผลการประเมิน	ระดับต่ำ

จากการให้ค่าคะแนน สรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนโป่งปูเฟือง จังหวัดเชียงรายมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุน้ำร้อนธรรมชาติในระดับระดับต่ำ

ตารางที่ 5.3 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เกณฑ์	คะแนนรวม ร้อยละ /
เกณฑ์ที่ 1 แหล่งน้ำพุร้อนมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว	26 /คะแนนหรือร้อยละ 21
เกณฑ์ที่ 2 ศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว	9 /คะแนนหรือร้อยละ 7
เกณฑ์ที่ 3 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน	20 /คะแนนหรือร้อยละ 16
รวม	55 คะแนนหรือร้อยละ 44
สรุปผลการประเมิน	ระดับต่ำ

จากการให้ค่าคะแนน สามารถสรุปได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุร้อนธรรมชาติในระดับระดับต่ำ

นอกจากนี้การศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมประเด็นการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตามปัจจัยทางการท่องเที่ยวใน 5 ด้าน (5As) ซึ่งประกอบด้วย ศักยภาพด้านการเข้าถึง (Accessibility) ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Tourist attraction) ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว (Tourist activity) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) และศักยภาพด้านที่พัก (Accommodation) เป็นเกณฑ์ในการประเมิน รายละเอียดการวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุร้อนทั้ง 3 แห่ง ตามตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 การศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพทางการท่องเที่ยวของพุร้อนทั้ง 3 แห่ง ตามปัจจัยทางการท่องเที่ยว (5As)

พื้นที่	ศักยภาพด้านการเข้าถึง	ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	ศักยภาพด้านที่พัก
แหล่งพุร้อนดอยสะเก็ด	มีความสะดวกในการเข้าถึง มีป้ายบอกทางเข้าจากถนนสายหลักชัดเจน	-บ่อน้ำร้อนหลายบ่อที่กระจุกกระจายในพื้นที่ -จุดชมวิวนาข้าว และทัศนียภาพธรรมชาติอันร่มรื่น รอบ ๆ พื้นที่ -วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวไทลื้อ -มีความเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง	มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลายได้แก่ แช่อาบในบ่อน้ำร้อน แช่เท้า ต้มไข่นวดแผนไทย รวมถึงสินค้าท้องถิ่น	มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวค่อนข้างครบครันทั้งร้านค้าร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ห้องน้ำ ห้องส้วม และลานจอดรถ	ยังไม่มีบริการที่พักภายในแหล่ง แต่มีที่พักในบริเวณใกล้เคียงเปิดให้บริการ โดยมีห้องพักจำนวน 4 หลังเจ้าของเป็นคนในพื้นที่

พื้นที่	ศักยภาพด้านการเข้าถึง	ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	ศักยภาพด้านที่พัก
แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปุเพื่อง	มีความสะดวกในการเข้าถึงจากถนนสายหลักและมีป้ายบอกทางค่อนข้างชัดเจน แต่เส้นทางเข้าจากถนนหลักระยะทาง 500 เมตร เป็นทางลูกรัง ซึ่งต้องได้รับการปรับปรุง	-ไม่ค่อยมีสิ่งดึงดูดใจที่มีในพื้นที่เนื่องจากขาดการพัฒนา และการประชาสัมพันธ์ -ขาดการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น วัดแสงแก้ว เป็นต้น -มีการรวมตัวของชุมชนเพื่อจัดตั้งกลุ่มสมุนไพรมีการปลูกและดูแลสวนสมุนไพร และมีการวางแผนพัฒนาการสร้างเส้นทางเดินชมสวนสมุนไพร รวมทั้งมีแนวคิดที่จะนำสมุนไพรในพื้นที่มาปรับใช้กับกิจกรรมการอาบแช่พุน้ำร้อนในพื้นที่	-กิจกรรมของเอกชนที่ได้มาเปิดบริการนักท่องเที่ยว จะมี การแช่พุน้ำร้อน การอบสมุนไพร -กิจกรรมขายหมอนไม้ที่ต้มในบ่อพุน้ำร้อนแก่นักท่องเที่ยวที่สัญจรผ่านทาง	ยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ	ยังไม่มีบริการที่พักภายในแหล่ง แต่มีที่พักในบริเวณใกล้เคียงเปิดให้บริการชื่อว่า ล้านนาออนเซน เป็นนักลงทุนจากนอกพื้นที่
แหล่งพุน้ำร้อนเมืองแปง	-เส้นทางการเดินทางค่อนข้างไกลและซับซ้อนป้ายบอกทางค่อนข้างน้อย -แต่มีการวางแผนที่จะพัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยการตัดถนนเชื่อมเส้นทางสู่เชียงใหม่ผ่านอำเภอกัลยาณิวัฒนาอีกหนึ่งช่องทางเพื่อเพิ่มความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว	-มีพุน้ำร้อนขนาดใหญ่ ที่มีอุณหภูมิน้ำที่สูงถึง 95 องศาเซลเซียส -พื้นที่ใกล้เคียงมีวัดศรีวิชัยหรือวัดเมืองแปง แต่ยังคงขาดการเชื่อมโยง -มีการวางแผนเพื่อพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นที่อีกแห่งคือ การล่องแก่งลำน้ำปาย และการชมหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงในพื้นที่ซึ่งถ้ามีการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวเหล่านี้ จะเป็นการช่วยดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งพุน้ำร้อน	ยังไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวหลักเกิดขึ้นในพื้นที่ มีเพียงแค่การเดินทางชมบริเวณโดยรอบ	มีห้องน้ำ แต่ไม่ได้รับการดูแล และขาดลานจอดรถที่เป็นสัดส่วน	ยังไม่มีบริการที่พักภายในแหล่ง

5.3 ชีตความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ทางการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาในบทที่ 4 ดันชีตความสามารถการรองรับได้ของพื้นที่ทางการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนทั้ง 3 แห่ง สามารถสรุปได้โดยแสดงผลการวิเคราะห์เป็น 4 ตอน คือ การวิเคราะห์ชีตความสามารถด้านกายภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และความรู้สึกแออัดทางการท่องเที่ยว

5.3.1 แหล่งพุน้ำร้อนคอยสะเกิด

ตอนที่ 1 ชีตความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ

พื้นที่บริการนักท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนคอยสะเกิดมีขนาดพื้นที่เดิม 7 ไร่ 12 ตารางวา สามารถจุคนได้ 50 %ของพื้นที่ หรือประมาณ 2,824 คน ต่อครั้งละ 1 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยจากการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตลอดพื้นที่ จากการประเมินโดยใช้เกณฑ์การวัดชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยวัดจากระดับการใช้ประโยชน์ 3 ระดับ (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2551) คือ

- 1) การใช้ประโยชน์น้อยกว่า 50% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่าชีตความสามารถ
- 2) การใช้ประโยชน์ระหว่าง 50-80% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์กำลังอยู่ที่ชีตความสามารถหรือหรือเข้าใกล้ชีตความสามารถ
- 3) การใช้ประโยชน์มากกว่า 80% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์เกินชีตความสามารถ

แต่จำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยของพุน้ำร้อนคอยสะเกิดต่อวันสูงสุดใน 1 ชั่วโมง คือ 200 คน คิดเป็น 92.92% ของพื้นที่ ในภาพรวมสรุปได้ว่าการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพยังอยู่ในระดับต่ำกว่าชีตความสามารถหรือ อยู่ในชีตความสามารถที่จะรองรับได้ของการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาเฉพาะจุดที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวแะชม หากนักท่องเที่ยวปกติเฉลี่ยครั้งละ 200 คน ไปรวมอยู่ในที่เดียวกันพร้อมกันทั้งหมด ชีตความสามารถในการรองรับได้ของจุดที่จะมีปัญหา มี จุด คือ บ่ออาบแช่เดี่ยว บ่ออาบแช่รวม จุดแช่เท้า ร้านนวดแผนไทย และร้านบริการอาหารและเครื่องดื่ม จำเป็นต้องมีการจัดการในอนาคต โดยการสร้าง หรือเสริมกิจกรรมรองรับเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อกระจายตัวนักท่องเที่ยวจากจุดดังกล่าว ดังรายละเอียดตาราง 5.5

ตารางที่ 5.5 ชีตความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนคอยสะเกิด

จุดที่ให้บริการ	ชีตความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ชีตความสามารถ
ปริมาตรน้ำโดยรวมต่อวัน	66.61 ลบ.ม. (66,610 ลิตร) ต่อคนใช้น้ำประมาณ 20ลิตร	1,800	46.04	ต่ำกว่าชีตความสามารถ
จุดบ่ออาบแช่เดี่ยว	จำนวน 12 ห้อง, VIP 2 ห้อง (รับได้ 16 คน)	16	100.00	เกินชีตความสามารถ
จุดบ่ออาบแช่รวม (เด็ก)	ขนาด 25 x 5 เมตร (25 คน)	16	64.00	เข้าใกล้ชีตความสามารถ
จุดแช่เท้า	ยาว 60 เมตร (รับได้30คน)	30	100.00	เกินชีตความสามารถ

จุดที่ให้บริการ	ขีดความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ขีดความสามารถ
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	จำนวน 10 ร้าน (รับได้ 50 ที่นั่ง)	50	100.00	เกินขีดความสามารถ
ห้องน้ำ	ห้องน้ำด้านบน 5 ห้อง ด้านล่าง 3 ห้อง (รับได้ 8 คน)	8	100.00	เกินขีดความสามารถ
ร้านนวดแผนไทย	ขนาด 8 x 12 เมตร มีพุกที่นอนจำนวน 12 แผ่น หมอน 11 ใบ (รับได้ 12คน)	12	100.00	เกินขีดความสามารถ
บ่อตกอาบ ยามเย็น	จำนวน 6 บ่อ (รับได้ 12 คน)	8	66.66	เข้าใกล้ขีดความสามารถ
ถังขยะ	8 จุด จุดละ 1 ใบ (ใบละ 300)	600	33.33	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
ลานจอดรถ	100 คัน รับได้ 500คน	500	40.00	ต่ำกว่าขีดความสามารถ

ตอนที่ 2 ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ร้อนดอยสะเก็ดมีชุมชนบ้านโป่งสามัคคีเป็นผู้บริหารจัดการภายใต้การปรึกษาจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเมี่ยงเป็นผู้ให้คำแนะนำ และมีคณะกรรมการบริหารจัดการพื้นที่ ได้แก่

- 1) ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่
- 2) มีคณะกรรมการด้านกลุ่มบริหารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่
  - 2.1) กลุ่มผู้ให้บริการอาบแช่พุร้อนมีสมาชิก 20 คน
  - 2.2) กลุ่มผู้ให้บริการนวดแผนไทย ประคบสมุนไพรมีจำนวน 20 คน
  - 2.3) กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ มีจำนวน 10 ร้าน โดยเป็น
    - (1) ร้านกาแฟ 1 ร้าน ร้านอาหารและเครื่องดื่ม 8 ร้าน
    - (2) ร้านตัดแว่นสายตา 1 ร้าน

จากการศึกษาพบว่า ในปี พ.ศ. 2560 พื้นที่ที่มีรายรับและรายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ดังตาราง 5.6

ตารางที่ 5.6 แสดงรายรับ รายจ่าย ของพุน้ำร้อนดอยสะเก็ด

รายรับต่อเดือน	บาท	รายจ่ายต่อเดือน	บาท	ร้อยละของรายจ่าย
ค่าเช่าน้ำร้อน (บ่อเดี่ยว)	15,000			
ค่าเช่าน้ำร้อน บ่อรวม (เด็ก)	3,000			
ค่าเช่าเต้า	3,000			
ค่าเช่าต้มหน่อไม้	18,033			
ค่าเช่าร้านค้า	3,200			
ร้านนวดแผนไทย	15,000			
		ค่าน้ำ	3,000	
		ค่าไฟ	5,000	
		ค่าซ่อมบำรุงรักษา	3,000	
		ค่าจ้างอื่นๆ	3,000	
รวมรายรับ	57,233	รวมรายจ่าย	14,000	24.46

เมื่อวิเคราะห์ขีดความสามารถจากการท่องเที่ยวจากสภาพรายรับและรายจ่ายแล้วพบว่า รายได้มีมากกว่ารายจ่ายถึงร้อยละ 24.46 จึงสรุปได้ว่ามีศักยภาพและขีดความสามารถทางการท่องเที่ยวในด้านรายได้เชิงเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน

ตอนที่ 3 ขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคม

ผลการศึกษารับรู้ของคนในพื้นที่โป่งสามัคคีที่มีต่อการท่องเที่ยวด้านสังคม พบว่าการท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน แต่กลับพบว่าชุมชนให้ความเห็นว่าการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมผลในเชิงบวกแก่ชุมชน เนื่องจากชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์และความรู้จักพอเพียงตามเอกลักษณ์ของไทย ลือ ดังตาราง 5.7

โดยภาพรวมขีดความสามารถในการรองรับได้ทางสังคมของชุมชนพุน้ำร้อนดอยสะเก็ดไม่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกแออัดทางการท่องเที่ยว หรือไม่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการรองรับทางสังคมในชุมชนดังกล่าว กล่าวคือยังไม่เกิดผลกระทบในเชิงลบในชุมชน

ตาราง 5.7 ขีดความสามารถในการรองรับทางสังคมของชุมชน

เรื่อง	การรับรู้ความแออัด	ขีดความสามารถ
วิถีชีวิตประจำวัน	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อวิถีชีวิต	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
สุขภาพอนามัย	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อสุขภาพอนามัย	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
ความสามัคคีในชุมชน	การท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนรักสามัคคีกันมากขึ้น	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
ความสงบสุข/ โจรผู้ร้าย	ไม่มีคดีด้านโจรผู้ร้าย	ต่ำกว่าขีดความสามารถ

เรื่อง	การรับรู้ความแออัด	ขีดความสามารถ
การอนุรักษ์วัฒนธรรม	การท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมมากขึ้น	ต่ำกว่าขีดความสามารถ

ตอนที่ 4 ขีดความสามารถด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาความรับรู้เกี่ยวกับความแออัดในแหล่ง หรือจุดกิจกรรมท่องเที่ยว พบว่า มี 4 จุดกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความแออัดในช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวใช้บริการสูงสุด คือ จุดอ่าวแช่เตี้ยว ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำ และร้านนวด อาจเนื่องจากจำนวนสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการมีจำนวนจำกัดจึงทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความแออัดในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นต้น ดังตาราง 5.8

ตาราง 5.8 ความรับรู้เกี่ยวกับความแออัดของนักท่องเที่ยวในจุดท่องเที่ยว

จุดบริการ	ขีดความสามารถการรองรับทางกายภาพ	จำนวนนักท่องเที่ยวที่รู้สึกแออัด (คน)	ร้อยละของนักท่องเที่ยวที่รู้สึกแออัด
จุดอ่าวแช่เตี้ยว	16	385	96.08
จุดอ่าวแช่รวม (เด็ก)	16	174	43.32
จุดแช่เท้า	30	123	30.66
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	50	338	84.45
ห้องน้ำ	8	305	76.18
ร้านนวดแผนไทย	12	299	74.66
บ่อตักอาบยามเย็น	8	46	12.10

5.3.2 แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง

ตอนที่ 1 ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ

พุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่องมีพื้นที่บริการนักท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนโดยเฉลี่ยเกิดมีจำนวนพื้นที่รวม 19 ไร่ หรือประมาณ 16,000 ตารางเมตร สามารถจุคนได้ 50 %ของพื้นที่ หรือประมาณ 8,000 คน ต่อครั้งละ 1 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยจากการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตลอดพื้นที่ จากการประเมินโดยใช้เกณฑ์การวัดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยวัดจากระดับการใช้ประโยชน์ 3 ระดับ (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2551) คือ

- 1) การใช้ประโยชน์น้อยกว่า 50% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่าขีดความสามารถ
- 2) การใช้ประโยชน์ระหว่าง 50-80% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์กำลังอยู่ที่ขีดความสามารถหรือหรือเข้าใกล้ขีดความสามารถ
- 3) การใช้ประโยชน์มากกว่า 80% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์เกินขีดความสามารถ

แต่จากการศึกษาในพื้นที่ พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยของพุน้ำร้อนดังกล่าว มีต่ำกว่า 100 คน ต่อเดือน กล่าวคือ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก หรือยังขาดการสร้างสิ่ง

ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้นักท่องเที่ยวทั่วไปยังไม่รู้จัก และยังไม่เกิดการใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ในพื้นที่ ดังนั้น ในภาพรวมสรุปได้ว่าการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพยังอยู่ในระดับต่ำกว่าขีดความสามารถหรือ อยู่ในขีดความสามารถที่จะรองรับได้ของการท่องเที่ยว ดังตาราง 5.9

ตารางที่ 5.9 ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนโป่งปุเฟือง

จุดที่ให้บริการ	ขีดความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ขีดความสามารถ
ปริมาณน้ำโดยรวมต่อวัน	2,457/วัน	5	99.80	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
จุดบ่ออาบน้ำเดี่ยว	-	-		
จุดบ่ออาบน้ำรวม (เด็ก)	-	-		
จุดแช่เท้า	-	-		
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	-	-		
ห้องน้ำ	-	-		
ร้านนวดแผนไทย	-	-		
บ่อตกอาบยามเย็น	-	-		
ถังขยะ	25	5	20	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
ลานจอดรถ	100	5	5.0	ต่ำกว่าขีดความสามารถ

ตอนที่ 2 ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนโป่งปุเฟืองอยู่ภายใต้การดูแลของชุมชนบ้านโป่งปุเฟือง ผู้บริหารจัดการภายใต้การปรึกษาจากองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงสวายเป็นผู้ให้คำแนะนำ และยังไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการพื้นที่ เนื่องจากยังไม่มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างเต็มระบบ แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาและการประชุมชุมชน พบว่า ชุมชนมีกลุ่มที่ให้ความสนใจและเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ และมีการวางแผนในอนาคตในการบริหารจัดการพื้นที่หากเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่

- 1) ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่
- 2) มีคณะกรรมการด้านกลุ่มบริหารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่
  - 2.1) กลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อการเกษตรมีสมาชิก 20 คน
  - 2.2) กลุ่มผู้ค้าขาย กิจการแห่นอขาย 12 คน
  - 2.3) ผู้สูงอายุ 70 คน
  - 2.4) กลุ่มสมุนไพรมี 20 คน

ตอนที่ 3 ขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคม

ผลการศึกษาศึกษาการรับรู้ของคนในพื้นที่ ที่มีต่อการท่องเที่ยวทางด้านสังคม พบว่า การท่องเที่ยวไม่ส่งผลลบต่อชุมชน เนื่องจากยังไม่เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้น ดังนั้นจึงยังไม่ส่งผลลบแก่ชุมชน

ตาราง 5.10 ขีดความสามารถในการรองรับทางสังคมของชุมชน

เรื่อง	การรับรู้ความแออัด	ขีดความสามารถ
วิถีชีวิตประจำวัน	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อวิถีชีวิต	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
สุขภาพอนามัย	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อสุขภาพอนามัย	
ความสามัคคีในชุมชน	การท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนรักสามัคคีกันมากขึ้น	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
ความสงบสุข/โจรผู้ร้าย	ไม่มีคดีด้านโจรผู้ร้าย	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
การอนุรักษ์วัฒนธรรม	การท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมมากขึ้น	ต่ำกว่าขีดความสามารถ

ตอนที่ 4 ขีดความสามารถด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

เนื่องจากพื้นที่ยังไม่เกิดการท่องเที่ยวเต็มระบบดังนั้นจึงยังไม่ส่งผลต่อระดับการรับรู้สึกด้านความแออัดในพื้นที่ท่องเที่ยว หากแต่รอการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะการกำหนดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สัมพันธ์กับพื้นที่ เป็นต้น

5.3.3 แหล่งพุน้ำร้อนเมืองแปง

ตอนที่ 1 ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ

พุน้ำร้อนเมืองแปงมีพื้นที่บริการนักท่องเที่ยว จำนวนพื้นที่รวม 1.875 ไร่ หรือประมาณ 3,000 ตารางเมตร สามารถจุคนได้ 50 %ของพื้นที่ หรือประมาณ 1,500 คน ต่อครั้งละ 1 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยจากการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ตลอดพื้นที่ จากการประเมินโดยใช้เกณฑ์การวัดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยวัดจากระดับการใช้ประโยชน์ 3 ระดับ (สำนักอุทยานแห่งชาติ, 2551) คือ

- 1) การใช้ประโยชน์น้อยกว่า 50% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่าขีดความสามารถ
- 2) การใช้ประโยชน์ระหว่าง 50-80% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์กำลังอยู่ที่ขีดความสามารถหรือหรือเข้าใกล้ขีดความสามารถ
- 3) การใช้ประโยชน์มากกว่า 80% แสดงว่ามีการใช้ประโยชน์เกินขีดความสามารถ

แต่จากการศึกษาในพื้นที่ พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยของพุน้ำร้อนดังกล่าว มีต่ำกว่า 100 คน ต่อเดือน กล่าวคือ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวยังไม่สิ่งอำนวยความสะดวก หรือยังขาดการสร้างสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้นักท่องเที่ยวทั่วไปยังไม่รู้จัก และยังไม่เกิดการใช้ประโยชน์เชิง

การท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ในพื้นที่ ดังนั้น ในภาพรวมสรุปได้ว่าการใช้ประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพยังอยู่ในระดับต่ำกว่าขีดความสามารถหรือ อยู่ในขีดความสามารถที่จะรองรับได้ของการท่องเที่ยว ดังตาราง 5.11

ตารางที่ 5.11 ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพุน้ำร้อนเมืองแปง

จุดที่ให้บริการ	ขีดความสามารถในการรองรับ (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลา	ร้อยละ	ขีดความสามารถ
ปริมาณน้ำโดยรวมต่อวัน	39,554 คน/วัน	10	99.98	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
จุดบ่ออาบน้ำแช่เดี่ยว	-	-		
จุดบ่ออาบน้ำแช่รวม (เด็ก)	-	-		
จุดแช่เท้า	-	-		
ร้านอาหาร เครื่องดื่ม	-	-		
ห้องน้ำ	-	-		
ร้านนวดแผนไทย	-	-		
บ่อตักอาบยามเย็น	-	-		
ถังขยะ	25	10	40	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
ลานจอดรถ	50	10	20	ต่ำกว่าขีดความสามารถ

ตอนที่ 2 ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ

จากการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนเมืองแปงอยู่ภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนเมืองแปง และยังไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการพื้นที่ เนื่องจากยังไม่มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างเต็มระบบ และอยู่ระหว่างการรอโอนถ่ายกรรมสิทธิ์การบริหารจัดการสู่ชุมชนบ้านใหม่ดอนตัน แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาและการประชุมชุมชน พบว่าชุมชนมีกลุ่มที่ให้ความสนใจและเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ และมีการวางแผนในอนาคตในการบริหารจัดการพื้นที่หากเกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่

- 1) ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนใหม่ดอนตัน ภายใต้การปรึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองแปง
- 2) มีคณะกรรมการด้านกลุ่มบริหารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่
  - 2.1) กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ จำนวน 3 ร้าน
  - 2.2) กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่

ตอนที่ 3 ขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคม

ผลการศึกษาศึกษาการรับรู้ของคนในพื้นที่ ที่มีต่อการท่องเที่ยวทางด้านสังคม พบว่า การท่องเที่ยวไม่ส่งผลลบต่อชุมชน เนื่องจากยังไม่เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้น ดังนั้นจึงยังไม่ส่งผลลบแก่ชุมชน ดังนี้

ตาราง 5.12 ขีดความสามารถในการรองรับทางสังคมของชุมชน

เรื่อง	การรับรู้ความแออัด	ขีดความสามารถ
วิถีชีวิตประจำวัน	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อวิถีชีวิต	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
สุขภาพอนามัย	การท่องเที่ยวไม่ส่งผลต่อสุขภาพอนามัย	
ความสามัคคีในชุมชน	การท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนรักสามัคคีกันมากขึ้น	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
ความสงบสุข/โจรผู้ร้าย	ไม่มีคดีด้านโจรผู้ร้าย	ต่ำกว่าขีดความสามารถ
การอนุรักษ์วัฒนธรรม	การท่องเที่ยวส่งผลให้ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมมากขึ้น	ต่ำกว่าขีดความสามารถ

ตอนที่ 4 ขีดความสามารถด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

เนื่องจากพื้นที่ยังไม่เกิดการท่องเที่ยวเต็มระบบดังนั้นจึงยังไม่ส่งผลต่อระดับการรับรู้ถึงความแออัดในพื้นที่ท่องเที่ยว หากแต่รอการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะการกำหนดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวให้สัมพันธ์กับพื้นที่ เป็นต้น

จากผลการศึกษาด้านขีดความสามารถด้านการรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ และเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนทั้ง 3 แห่ง จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการวางแผนสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และช่วงเวลาที่เหมาะสมทางการท่องเที่ยว พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการรองรับมาตรการทางการท่องเที่ยว ดังตาราง 5.13

ตาราง 5.13 ข้อเสนอแนะเพื่อการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามขีดความสามารถด้านการรองรับนักท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มนักท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	ช่วงเวลาที่เหมาะสม	ข้อเสนอแนะเพื่อทางเลือก	การเฝ้าระวัง
พุน้ำร้อนดอยสะเก็ด	ชาวไทย	กิจกรรมจากพุน้ำร้อน (แช่/อาบ)	ตลอดวัน โดยเฉพาะช่วงเช้า และ เย็น และ โดยเฉพาะฤดูหนาว	เพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยว สร้างสรรค์และทางเลือก หลากหลาย รวมทั้ง เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว	1.มาตรการด้านความปลอดภัย 2. ความแออัดช่วงวันหยุด
		กิจกรรมเชื่อมโยง	ตลอดวัน	เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์	มาตรการด้านความปลอดภัย
	ต่างชาติ	กิจกรรมจากพุน้ำร้อน (แช่/อาบ)	ตลอดวัน	เน้นกิจกรรมวัฒนธรรม และวิถีชุมชน	การสร้างความเข้าใจด้าน ภาษาและวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มนักท่องเที่ยว	กิจกรรม ท่องเที่ยว	ช่วงเวลา ที่เหมาะสม	ข้อเสนอแนะเพื่อ ทางเลือก	การเฝ้าระวัง
พุทธรักษาโป่งปุ เฟือง	ชาวไทย	กิจกรรมจากพุทธรักษา (แช่/อาบ)	ยังไม่มี	จัดปรับพื้นที่เพื่อให้ นัก/ ท่องเที่ยวสามารถแช่เท้า ได้	1.มาตรการด้านความ ปลอดภัย
	ต่างชาติ	กิจกรรมเชื่อมโยง	ยังไม่มี	จัดปรับพื้นที่เพื่อให้ นัก/ ท่องเที่ยวสามารถอาบแช่ ได้	1.มาตรการด้านความ ปลอดภัย 2. มาตรการด้าน สุขลักษณะ
พุทธรักษาเมือง แปง	ชาวไทย	กิจกรรมจากพุทธรักษา (แช่/อาบ)	ยังไม่มี	จัดปรับพื้นที่เพื่อให้ นัก/ ท่องเที่ยวสามารถแช่เท้า ได้	1.มาตรการด้านความ ปลอดภัย
	ต่างชาติ	กิจกรรมเชื่อมโยง	ยังไม่มี	จัดปรับพื้นที่เพื่อให้ นัก/ ท่องเที่ยวสามารถอาบแช่ ได้	1.มาตรการด้านความ ปลอดภัย 2. มาตรการด้าน สุขลักษณะ 3.การสร้างความเข้าใจ ด้านภาษาและวัฒนธรรม

5.4 รูปแบบและกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งพุทธรักษาทั้ง 3 แห่ง

จากทั้งผลการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่ พบว่ารูปแบบการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา มีความสัมพันธ์กับทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิต รวมถึงทรัพยากรที่ เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง และเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์ กับ พื้นที่ ทรัพยากร และกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังเช่น ภราเดช พยัฒวิเชียร (2546) ศูนย์วิจัยการ ไทย (2540) TDRI (2540) และ บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2548: 60-65) ที่กล่าวถึงรูปแบบการ ท่องเที่ยว จะมีความสัมพันธ์กับทรัพยากร กิจกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

จากการศึกษาและสร้างสรรค์รูปแบบและกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยว ร่วมกับชุมชน ในพื้นที่ พุทธรักษาล้านนาและเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ ล้านนาจากพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ คือ

5.4.1. แหล่งน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัด เชียงใหม่

5.4.2. แหล่งน้ำพุร้อนโป่งปุเฟือง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

5.4.3. แหล่งน้ำพุร้อนเมืองแปง บ้านดอนตัน อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อภิปรายผลโดยใช้ประเด็นการศึกษาจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ดังต่อไปนี้

- 1.) อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว
- 2.) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่พุทธรักษา
- 3.) การสร้างสรรค์รูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

4.) เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

5.4.1 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนดอยสะเก็ด บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

1) อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว

พุร้อนดอยสะเก็ด บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพุร้อนที่มีลักษณะคล้ายกับออนเซนในประเทศญี่ปุ่น มีลักษณะและบรรยากาศท่ามกลางทุ่งนา และภูเขา พื้นที่พุร้อนมีการปรับภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เน้นการก่อสร้าง โดยใช้วัสดุท้องถิ่น มีกิจกรรมในพื้นที่ที่เน้นการมาเป็นครอบครัว มีพื้นที่แช่เท้า พื้นที่สำหรับเด็ก พื้นที่สำหรับการอาบแยกโซน การนวด อบ ประคบสมุนไพร และการแช่หน่อไม้ตามฤดูกาล นอกจากนี้ ยังมีสินค้าทางการเกษตรในพื้นที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวเลือกซื้อ เช่น ผลไม้ พืชผัก หรือน้ำพริกน้ำปูจากฝีมือของชาวบ้านในพื้นที่โดยเฉพาะไทยลื้อ และน้ำเมี่ยงยังเป็นเครื่องปรุงรสอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านแนะนำ ซึ่งไม่ได้ทำมาขายประจำ แต่จะทำในบางฤดูกาลและมีเฉพาะในพื้นที่นี้เท่านั้น

ด้วยจุดเด่นของพื้นที่ที่โอบล้อมด้วยทุ่งนาและภูเขา ทำให้ได้ชื่อว่าเป็นออนเซนแบบไทย ทำให้นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความเป็นธรรมชาตินิยมเดินทางมาท่องเที่ยวและใช้บริการแช่เท้า อาบน้ำ และนวด อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเข้ามาในพื้นที่ไม่มีการเก็บค่าเข้าชม และทางเข้า มีความสะดวกสบายเข้าถึงง่ายและไม่ไกลจากจังหวัดเชียงใหม่ จึงทำให้นักท่องเที่ยวเดินทาง มาท่องเที่ยวตลอดปี

2) การจัดการท่องเที่ยวโดยท่องเที่ยวโดยชุมชน

การดูแลพุร้อนมีมาแต่ในอดีตนั้นชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดูแล จากที่ชาวบ้าน ให้ใช้อาบน้ำในบ่อ มีการสร้างที่นั่งเพื่ออำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านเพิ่มขึ้น และจุดชมพุร้อน จนได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาถึงพุร้อนแห่งนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็นออนเซนแบบไทย ทีนิวส์, http://social.tnews.co.th/content_10/08/2558 (เจ้าหน้าที่ที่ดูแลได้นำเหล็กกั้นล้อมรอบ เนื่องจากมีความร้อนสูง อุณหภูมิน้ำร้อนที่ผิวดิน องศาเซลเซียส 78 องศาไม่เหมาะสำหรับการแช่น้ำร้อนโดยตรง การให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว จึงเป็นหลายรูปแบบ โดยชุมชนได้จัดทำพื้นที่แช่แบบรวมและพื้นที่อาบแบบส่วนตัว สำหรับนักท่องเที่ยวได้เลือกตามความเหมาะสม หรือเลือกใช้บริการได้เฉพาะบริเวณที่จัดเตรียมไว้ การชมพุร้อนตามเส้นทางบริเวณรอบ การนวดแผนโบราณโดยกลุ่มนวดแผนไทยที่มีบริการทั้งนวด อบ ประคบ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เทศบาลตำบลป่าเมี่ยง , http://www.pamiang.go.th/data_10/08/2558 รวมถึงการแช่หน่อไม้ ตามฤดูกาล

การจัดการในส่วนนี้เป็นการดูแลของกรรมการหมู่บ้านโป่งสามัคคีที่มีการแต่งตั้งเพื่อรับผิดชอบงาน ต่างๆ ทั้งการดูแลพื้นที่ การจัดกิจกรรมและการเก็บค่าเช่าในพื้นที่ มีเทศบาลตำบลป่าเมี่ยง เป็นที่ปรึกษา ซึ่งเป็นการจัดการที่เป็นที่ยอมรับ ของชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดแข็งในการบริหารจัดการ ในพื้นที่แห่งนี้

3) การสร้างสรรค์รูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่ปัจจุบัน ประกอบด้วย การอาบน้ำแร่ร้อน การนวดแผนโบราณโดยกลุ่มนวดแผนไทย การชมน้ำพุร้อนในพื้นที่โดยรอบตามเส้นทางเดิน ซึ่งจะได้บรรยากาศของธรรมชาติจากทุ่งนาและภูเขาที่โอบล้อมน้ำร้อนแห่งนี้

จากการสำรวจ ในพื้นที่แล้วนั้น พบว่ากิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่แห่งนี้มีความโดดเด่นขึ้นมากกว่าเดิม ประกอบด้วย

ศาลารับเสด็จ ในพื้นที่นี้ในอดีตพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระราชินี สมเด็จพระเทพรัตนฯ และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ เสด็จมาเยี่ยม ชาวบ้านในพื้นที่ จึงได้จัดศาลาเพื่อรับรองทั้ง 4 พระองค์ ซึ่งในปัจจุบันศาลาล้างดังกล่าว ยังอยู่ในพื้นที่ จึงถือว่าเป็นจุดเด่นสำหรับการมาเยี่ยมชมอีกแห่งหนึ่ง

นอกจากนี้ชาวบ้านในพื้นที่ยังรณรงค์ในเรื่องวิถีเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ การทำเกษตรปลอดภัย ดังนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเรียนรู้วิถีพอเพียงได้ในพื้นที่ การเลี้ยงไหมอิตาลี ไหมละหู่และไหมอินเดีย ก็เป็นอีกกิจกรรมที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้

ชุมชนนี้แต่เดิมเป็นคนไทยลื้อ จึงมีประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ยังคงเอกลักษณ์ ไว้ให้ศึกษา ทั้งในเรื่องความเป็นอยู่ ภาษาพูด และยังเชื่อมโยงกับหมู่บ้านใกล้เคียงออกไป ได้แก่ หมู่บ้านลวงเหนือ และบ้านลวงใต้ ที่จัดงานประเพณีไทยลื้อทุกปี และอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่มากนัก

กิจกรรมที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ นอกเหนือจากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ นั้น มีดังนี้

- (1) กิจกรรมเดินชมพื้นที่ธรรมชาติภายในบริเวณน้ำร้อน ตามเส้นทางธรรมชาติ ที่จัดโดยรอบ เพื่อออกกำลังและเพื่อชมบรรยากาศทุ่งนาและภูเขา พร้อมทั้งศึกษาพรรณไม้ท้องถิ่น
- (2) กิจกรรมถ่ายภาพในพื้นที่ด้วยชุดไทยลื้อ
- (3) กิจกรรมการนวด อบ ประคบด้วยสมุนไพรท้องถิ่น กลิ่นเฉพาะพืชท้องถิ่นของพื้นที่
- (4) กิจกรรมแช่น้ำอุ่นผสมสมุนไพรในพื้นที่เพื่อสุขภาพที่ดี
- (5) กิจกรรมการรับประทานอาหารท้องถิ่นไทยลื้อที่ปรุงรสด้วยน้ำเมียง พร้อมหน่อแช่โป่งและน้ำปู
- (6) กิจกรรมการพักค้างคืนในหมู่บ้านไทยลื้อ เรียนรู้วิถีชีวิตของคนไทยลื้อ
- (7) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อศึกษาการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืช ด้วยวิถีเศรษฐกิจพอเพียง
- (8) กิจกรรมกางเต็นท์ในช่วงฤดูหนาว สัมผัสอากาศหนาวในบรรยากาศธรรมชาติ

4) เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

ด้วยพุร้อนดอยสะเก็ดอยู่ใกล้จังหวัดเชียงใหม่ และมีสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณ ใกล้เคียงค่อนข้างมาก การเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นสามารถเชื่อมโยงเส้นทางไปยังที่ต่างๆ ได้อย่างสะดวก ด้วยระยะทางที่ไม่ไกลกันมากและใช้เวลาไม่นาน เส้นทางเชื่อมโยงจากพุร้อนไปนั้น ประกอบด้วยสวนรุกขชาติดงเย็น น้ำตกห้วยหม้อ น้ำตกตาดเหมย น้ำตกตาดซี้ก้าง โครงการตามแนวพระราชดำริ ห้วยฮ้องไคร้ อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ พุร้อนสันกำแพง บ้านแม่กำปอง ถ้ำเมืองออน วัดพระบาทปางแฟน บ้านเมืองลงใต้ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด และวัดปางอัน

นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวจากพุร้อนดอยสะเก็ดเพื่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ได้ภายใน 1 วัน อย่างน้อย 3-4 แห่ง เนื่องจากระยะทางในการเดินทางสะดวกสบาย มีความปลอดภัย และมีป้ายบอกทางชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเองได้

ภาพที่ 5.1 เส้นทางท่องเที่ยวพุร้อนดอยสะเก็ด

ตัวอย่าง การเดินทางท่องเที่ยวใน 1 วัน

เช้า	ออกเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่มาพุร้อนดอยสะเก็ด เพื่อแช่ อาบ นวดและประคบสมุนไพรชมธรรมชาติในพื้นที่
เที่ยง	รับประทานอาหารพื้นถิ่นที่พุร้อนดอยสะเก็ด
บ่าย	ออกเดินทางไปวัดพระธาตุดอยสะเก็ดเพื่อสักการะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต
	ออกเดินทางไปอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ สนุกสนานกับน้ำใสไหลเย็น
	เดินทางกลับที่พัก

ตัวอย่าง การเดินทางท่องเที่ยว 2 วัน

วันที่ 1	
เช้า	ออกเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ แวะสักการะพระธาตุดอยสะเก็ดเพื่อเป็นสิริมงคล แวะชมบ้านไทยลือ ณ บ้านเมืองหลวงใต้ บ้านไม้ที่ยังคงวิถีไทยลือไว้อย่างชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์ และเรียนรู้การทอผ้าไทยลือ เอกลักษณ์การทอหาชมได้ยาก
เที่ยง	พักรับประทานอาหารกลางวัน ด้วยอาหารพื้นถิ่น หน่อไม้แช่โป่ง น้ำพริกน้ำปู ที่พุน้ำร้อนดอยสะเก็ด
บ่าย	เรียนรู้วิถีเกษตรพอเพียง ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ณ บ้าน โป่งสามัคคี
เย็น	มาผ่อนคลายร่างกายด้วยการแช่ อาบ และนวด ประคบสมุนไพร ณ พุน้ำร้อนดอยสะเก็ด
ค่ำ	รับประทานอาหารแบบไทยลือ
	เข้าพัก ณ บ้านโป่งสามัคคี
วันที่ 2	
เช้า	รับประทานอาหารเช้า เดินทางสู่น้ำตกห้วยหม้อ น้ำตกตาดเหมย น้ำตกตาดซี้ก้าง เพื่อชื่นชมความงามที่เป็นธรรมชาติที่ยังบริสุทธิ์ จากนั้นเข้าชมโครงการตามแนวพระราชดำริห้วยฮ่องไคร้
เที่ยง	รับประทานอาหารกลางวัน
บ่าย	มุ่งหน้าสู่อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ศึกษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติ พืชพันธุ์และสัตว์ป่า เดินทางไปวัดปางอ้น วัดมหาอุทม์ ที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของภาคเหนือ
เย็น	เดินทางกลับจังหวัดเชียงใหม่

5.4.2 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนแหล่งน้ำพุร้อนโป่งปูเฟื่อง ตำบล

แม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

1) อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว

แหล่งพุน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง เป็นพุน้ำร้อนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่พอน้ำร้อนมีการจัดตกแต่งขึ้น จำนวน 2 บ่อมีอุณหภูมิ 69 และ 73 องศาเซลเซียส เกิดบนที่ราบระหว่างหุบเขา โดยชุดเจาะ หลุมเจาะ 2 หลุม ลักษณะธรณีวิทยาพบหินชีสต์ หินฟิลไลต์ และ หินชนวนอายุไซลูเรียน-ดีโวเนียน ก่อนหินมนใหญ่ของแร่ควอร์ตซ์ และหินแกรนิตเนื้อละเอียด มีน้ำพุร้อน ไหลขึ้นมาตามรอยเลื่อน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ พบก๊าซผุดขึ้นมากับน้ำพุร้อน เป็นจำนวนมาก มีกลิ่นกำมะถันรุนแรง พบแร่แปรสภาพพวก คาร์บอเนต และซิลิกา อย่างไรก็ตาม ด้วยอุณหภูมิที่มีความสม่ำเสมอของพุน้ำร้อนแห่งนี้ ทำให้การต้มไข่มีลักษณะของไข่อ่อนเนียน ไข่ขาวสุกเป็นนูน ไข่แดงไม่สุกมาก มีรสชาติอร่อย

ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ด้านการต้มไข่ และต้มหน่อไม้เพื่อการบริโภคและจำหน่าย แก่ผู้สัญจรผ่านทางเป็นหลัก นอกจากนี้ น้ำร้อนที่ไหลผ่านไปยังไร่นา และสวนเกษตรชุมชนสามารถหล่อเลี้ยงอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนได้เป็นอย่างดี ตลอดปี

นอกจากนี้ ในพื้นที่มีชุมชนพื้นเมืองและหมู่บ้านชาวเขา ที่ควรค่าแก่การท่องเที่ยวเยี่ยมชม ทั้งศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตพื้นบ้าน

ลักษณะเด่นของพื้นที่อีกอย่างหนึ่งคือ การตั้งอยู่ในพื้นที่ป่า ล้อมรอบด้วยภูเขา มีความเป็นธรรมชาติสูงมาก เส้นทางสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงได้ โดยเฉพาะเส้นทางเดินป่าที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของพื้นที่แห่งนี้ ด้วยมีหมู่บ้านชาวเขาที่มีชื่อเสียง เป็นจุดแวะพักที่น่าสนใจหลายแห่ง จึงมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางผ่านมาในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

2) การจัดการท่องเที่ยวโดยท่องเที่ยวโดยชุมชน

การดูแลในปัจจุบันนั้น ชาวบ้านบ้านโป่งปูเฟืองเป็นผู้ดูแล มีการตั้งกรรมการดูแลเรื่องการเช่าหอไม้และการใช้ประโยชน์จากน้ำ ส่วนเรื่องการท่องเที่ยวนั้น

การจัดการท่องเที่ยวนั้นยังไม่ชัดเจน เนื่องจากพื้นที่พุน้ำร้อนยังไม่มียกท่องเที่ยว เข้ามามากนัก เพราะยังขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ที่มีในพื้นที่ไม่ได้รับการบำรุงรักษา จึงไม่สามารถใช้งานได้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนในพื้นที่แห่งนี้ พร้อมทั้งจะร่วมพัฒนาพุน้ำร้อนเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ในอนาคต

2) การสร้างสรรค์รูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่ปัจจุบัน ประกอบด้วย การเช่าหอไม้และการต้มไข่ แต่ในพื้นที่นั้นมีศักยภาพพอที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ กิจกรรมที่สามารถ ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้นั้น ประกอบด้วย การอาบน้ำร้อน การนวดแผนโบราณโดยกลุ่มนวดแผนไทย การชมน้ำพุร้อน ในพื้นที่ตามเส้นทางโดยรอบตามเส้นทางเดิน ซึ่งจะได้บรรยากาศของธรรมชาติ ที่บริสุทธิ์ของพุน้ำร้อนแห่งนี้

จากการสำรวจ ในพื้นที่แล้วนั้น พบว่ากิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่แห่งนี้มีความโดดเด่นขึ้นมากกว่าเดิม คือ เส้นทางเดินป่า เพื่อเชื่อมโยงไปยังหมู่บ้านชาวเขาและการเช่าหอไม้แบบออนเซน กิจกรรมที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ นอกเหนือจากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ นั้นมีดังนี้

(1) กิจกรรมเดินชมพื้นที่ธรรมชาติภายในบริเวณพุน้ำร้อน ตามเส้นทางธรรมชาติ ที่จัดโดยรอบ เพื่อออกกำลังและเพื่อชมบรรยากาศทุ่งนาและภูเขา พร้อมทั้งศึกษาพรรณไม้ท้องถิ่น

(2) กิจกรรมเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติ

(3) กิจกรรมการนวด อบ ประคบด้วยสมุนไพรท้องถิ่น กลิ่นเฉพาะพืชท้องถิ่นของพื้นที่

(4) กิจกรรมแช่น้ำอุ่นผสมสมุนไพรในพื้นที่เพื่อสุขภาพที่ดี

(5) กิจกรรมการรับประทานอาหารท้องถิ่น ไข่ออนเซนและหม้อต้มโป่ง

(6) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชนเผ่าในพื้นที่ใกล้เคียง

(7) กิจกรรมกางเต็นท์ในช่วงฤดูหนาว สัมผัสอากาศหนาวในบรรยากาศธรรมชาติ

3.) เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

พื้นที่พุน้ำร้อนโป่งปูเฟือง มีสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ไม่ไกลมากนัก แต่ละแห่งมีความน่าสนใจและมีความแตกต่างกัน ได้แก่ ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ฯ ถ้าแม่

สรวย เชื้อนแม่สรวย สถานีทดลองเกษตรที่สูงวาวี (ดอยช้าง) หมู่บ้านวาวีและเลาลี (หมู่บ้านสวนชา) ดอยกาศผี วัดแสงแก้วโพธิญาณ วัดพระธาตุจอมแจ้ง และหมู่บ้านชนเผ่า

นักท่องเที่ยว สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกเนื่องจากเป็นทางลาดยางและมีป้ายบอกทางชัดเจน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวจากน้ำร้อนเพื่อไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ต่างๆ ได้ภายใน 1 วัน อย่างน้อย 3-4 แห่ง เนื่องจากระยะทางไม่ไกลมากนัก

ภาพที่ 5.2 เส้นทางท่องเที่ยวพุน้ำร้อนโป่งเพียง

ตัวอย่าง การเดินทางท่องเที่ยวใน 1 วัน

เช้า	ออกเดินทางจากจังหวัดเชียงรายมาพุน้ำร้อนโป่งเพื่อชิมไข่อ่อนเซน และหน่อต้มโป่งพร้อมกับชมธรรมชาติในพื้นที่ออกเดินทางไปวัดแสงแก้วโพธิญาณ ชมความงามของศิลปกรรม จิตรกรรมและความงดงามของสิ่งก่อสร้างภายในวัด
เที่ยง	รับประทานอาหารที่บ้านที่พุน้ำร้อนโป่งเพียง
บ่าย	ออกเดินทางไปเชื้อนแม่สรวย สนุกสนานกับกิจกรรม
เย็น	เดินทางกลับที่พัก

ตัวอย่าง การเดินทางท่องเที่ยว 2 วัน

วันที่ 1	
เช้า	ออกเดินทางจากจังหวัดเชียงรายมาพุน้ำร้อนโป่งเพื่อชิมไข่อ่อนเซน และหน่อต้มโป่ง พร้อมกับชมธรรมชาติในพื้นที่ชมวัดแสงแก้วโพธิญาณ เพื่อชมความงดงามของศิลปกรรมและจิตรกรรม และอธิษฐานขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต
เที่ยง	รับประทานอาหารที่บ้านที่ดอยช้าง
บ่าย	ชมหมู่บ้านชนเผ่าพร้อมเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมชิมชาและกาแฟดอยช้าง
เย็น	ร่วมกิจกรรมชนเผ่า
ค่ำ	รับประทานอาหารค่ำ และพักที่บ้านชนเผ่า

วันที่ 2	
เช้า	รับประทานอาหารเช้า ชมบรรยากาศยามเช้าที่ตอยกาดผี ออกเดินทางเส้นทางเดินป่า เพื่อชื่นชมความงามที่เป็นธรรมชาติที่ยังบริสุทธิ์
เที่ยง	รับประทานอาหาร
บ่าย	ออกเดินทางสู่ ถ้ำแม่สรวย ชมความงามและเรื่องราวที่น่าสนใจเดินทางไปวัดพระธาตุจอมแจ้ง หนึ่งในวัดพระธาตุเก้าจอมที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพและศรัทธาของคนเหนือสักการะเพื่อความเป็นสิริมงคล
เย็น	เดินทางกลับจังหวัดเชียงราย

5.4.3 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนแหล่งน้ำพุร้อนเมืองแปง บ้านดอนตัน ตำบลเมืองแปง อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

แหล่งน้ำพุร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นน้ำพุร้อนที่มีอุณหภูมิสูงถึงประมาณ องศา 95 เซลเซียสลักษณะเป็นธารน้ำร้อนไหลผ่านโขดหินต่างๆ ซึ่งเป็นหินประเภทอัคนี และมีน้ำพุร้อนผุดขึ้นมาหลายจุด ความสูงของน้ำพุร้อนที่ผุดขึ้นมาแต่ละจุดไม่เกิน 5 เซนติเมตร ปริมาณน้ำพุร้อนมีค่อนข้างมาก พื้นที่โดยรอบน้ำพุร้อนเป็นพื้นที่เพาะปลูก และมีต้นไม้สลับกับทุ่งหญ้า แต่ช่วงฤดูร้อนพื้นที่จะค่อนข้างแห้งแล้ง และสภาพอากาศที่ร้อนมาก ยังไม่มีร่มไม้ใหญ่ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงฤดูร้อน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อน ในการต้มไข่ และต้มหน่อไม้ในการประกอบอาหาร ไม่มีการจัดจำหน่ายแต่อย่างใด อาจเพราะจำนวนนักท่องเที่ยว ยังมีในปริมาณ ไม่มากนัก เนื่องจากพื้นที่ห่างจากตัวอำเภอป่าเย็บ ประกอบกับการตัดทำถนนเชื่อม เส้นทางอำเภอ กัลยาณิวัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่งเสร็จสิ้น และคาดการณ์ว่าในอนาคตน่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นเป็นลำดับด้วยสภาพพื้นที่กว้างใหญ่ และมีความเป็นธรรมชาติ

ลักษณะเด่นของพื้นที่ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ไอน้ำที่พวยพุ่งขึ้นมาตลอดเวลา ด้วยอุณหภูมิที่สูงในช่วงฤดูหนาวนอกจากจะมีความสวยงามแล้ว ยังให้เป็นไอที่ให้ความอบอุ่นแก่นักท่องเที่ยวผู้ไปเยือนท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติที่สวยงาม และแนวของน้ำพุร้อนแห่งนี้ยังเป็นลำธารที่ยาว และมี ความสวยงามตามธรรมชาติตลอดแนว มีทางเดินที่แข็งแรง สามารถรองรับนักท่องเที่ยว ได้และ เป็นจุดถ่ายรูปที่มีความเป็นเอกลักษณ์

2) การจัดการท่องเที่ยวโดยท่องเที่ยวโดยชุมชน

การดูแลในปัจจุบันนั้น อบต.เป็นผู้ดูแล สภาพการท่องเที่ยวในช่วงที่ศึกษา และเก็บข้อมูลเป็นเพียงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจสำหรับนักท่องเที่ยวผ่านทาง มีชาวต่างชาติ มาท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งแต่ละวันจำนวนน้อยมาก หรือบางวันไม่มีนักท่องเที่ยวเลย เนื่องจากการเข้าถึงค่อนข้างลำบากและไกลสภาพพื้นที่ขาดความร่มรื่น แม้จะมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ทางเดินเท้าสำหรับเข้าชมพื้นที่ แต่

ด้วยอุณหภูมิของน้ำร้อนที่สูงมาก ประกอบกับพื้นที่เป็นโคลนหิน ทำให้ขาดต้นไม้ใหญ่ที่จะสามารถให้ร่มเงาแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงการต้มไข่ เดินชมพื้นที่เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ชุมชนในพื้นที่แห่งนี้ มีความยินดีหากจะมีการพัฒนา พร้อมทั้งจะร่วมพัฒนาพุน้ำร้อนเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ในอนาคต

3) การสร้างสรรค์รูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่ปัจจุบัน มีเฉพาะการต้มไข่ และการเดินชมพื้นที่ แต่ในพื้นที่นั้นมีความศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ กิจกรรมที่สามารถ ส่งเสริมการท่องเที่ยวได้นั้น ประกอบด้วย สามารถทำการอาบน้ำร้อน การชมน้ำพุร้อน ในพื้นที่ตามเส้นทางโดยรอบ ตามเส้นทางเดิน ซึ่งจะได้บรรยากาศของธรรมชาติของพุน้ำร้อนแห่งนี้

จากการสำรวจ ในพื้นที่แล้วนั้น พบว่ากิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่แห่งนี้มีความโดดเด่นขึ้นมากกว่าเดิม คือ การแช่อ่างน้ำแบบชมธรรมชาติ

กิจกรรมที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ นอกเหนือจากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ นั้น มีดังนี้

- (1) กิจกรรมเดินชมพื้นที่ธรรมชาติภายในบริเวณพุน้ำร้อน ตามเส้นทางธรรมชาติ ที่จัดโดยรอบ เพื่อออกกำลังกายและเพื่อชมบรรยากาศทุ่งนาและภูเขา พร้อมทั้งศึกษาพรรณไม้ท้องถิ่น
- (2) กิจกรรมแช่น้ำอุ่นผสมสมุนไพรในพื้นที่เพื่อสุขภาพที่ดี
- (3) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในชุมชน
- (4) กิจกรรมกางเต็นท์ในช่วงฤดูหนาว สัมผัสอากาศหนาวในบรรยากาศธรรมชาติ

4) เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยว

พื้นที่พุน้ำร้อนเมืองแปง มีสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ไม่มากนัก แต่ก็มีที่น่าสนใจ ในประวัติและความเป็นมา ประกอบด้วย วัดศรีวิชัย รอยพระพุทธรบาท พุน้ำร้อนบ้านเหมืองแร่ และหมู่บ้านชนเผ่า อย่างไรก็ตาม กิจกรรมที่น่าสนใจและโดดเด่นมากคือ การล่องแพแม่น้ำปาย และการสร้างสรรค์รูปแบบการล่องแก่งแพยาง แพหว่งยาง เป็นต้น

นักท่องเที่ยว สามารถเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ โดยเริ่มจากพุน้ำร้อน

ภาพที่ 5.3 เส้นทางท่องเที่ยวพุร้อนเมืองแปง

ตัวอย่าง การเดินทางท่องเที่ยวใน 1 วัน

เช้า	ออกเดินทางจากจังหวัดอำเภอป่ายามาพุร้อนเมืองแปง ดื่มด่ำบรรยากาศและชมธรรมชาติในพื้นที่ ออกเดินทางไปวัดศรีวิชัย รอยพระพุทธรบาท สักการะเพื่อเป็นสิริมงคล
เที่ยง	รับประทานอาหารพื้นบ้าน
บ่าย	ชมหมู่บ้านชนเผ่าและร่วมกิจกรรม
เย็น	เดินทางกลับที่พัก

ตัวอย่าง การเดินทางท่องเที่ยว 2 วัน

วันที่ 1	
เช้า	ออกเดินทางจาก อำเภอป่ายามาพุร้อนเมืองแปง ดื่มด่ำบรรยากาศและชมธรรมชาติในพื้นที่ ออกเดินทางไปพระธาตุคอนตัน และวัดศรีวิชัย รอยพระพุทธรบาท สักการะเพื่อเป็นสิริมงคล
เที่ยง	รับประทานอาหารพื้นบ้าน
บ่าย	ล่องแพแม่น้ำป่าย
เย็น	พักค้างคืนบ้านชาวเขา
ค่ำ	รับประทานอาหารค่ำ ร่วมกิจกรรมกับชุมชน
วันที่ 2	
เช้า	รับประทานอาหารเช้า ศึกษา สัมผัสวิถีชีวิตชนเผ่า
เที่ยง	รับประทานอาหารพื้นบ้าน
บ่าย	กิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เช่น ดูนก ชมธรรมชาติสัมผัสฐาน เดินป่าเป็นต้น พร้อมก่อนเดินทาง กลับแช่ตัวพุร้อน บริเวณรอยต่อระหว่างน้ำร้อนและธารลำห้วยธรรมชาติที่ไหลบรรจบ ท่ามกลางธรรมชาติ
เย็น	เดินทางกลับอำเภอป่าย

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพุน้ำร้อนทั้ง 3 แห่งสามารถสรุปกิจกรรมตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และความเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยว ตลอดจนกิจกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามศักยภาพและความเชื่อมโยงในอนาคตได้ ดังตาราง 5.14

ตาราง 5.14 สรุปกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งพุน้ำร้อนอารยธรรมล้านนา

แหล่งพุน้ำร้อน	กิจกรรมในแหล่งพุน้ำร้อน	กิจกรรมเชื่อมโยง	กิจกรรมในอนาคต
1. พุน้ำร้อนดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	1) อาบน้ำแร่ในบ่อรวม (สำหรับเด็ก) 2) อาบน้ำแร่ในบ่อส่วนตัว 3) แช่น้ำในบ่อรวม 4) การอาบน้ำแบบตักอาบ ยามเย็น 5) นวดตัวแผนไทย 6) นวดฝ่าเท้าแผนไทย 7) การพักผ่อนริม/ รอบๆ บ่อ น้ำร้อน 8) การรับประทานอาหาร ณ ร้านอาหารในพื้นที่ 9) การดื่มกาแฟ ชมทิวทัศน์ รอบ ๆ พื้นที่ 10) การดื่มไข่สำหรับ นักท่องเที่ยว 11) การดื่มหน่อไม้ และจัดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว 12) การจัดจำหน่ายของที่ระลึก/ ของฝาก แก่นักท่องเที่ยว	1) การเดินป่าไปยังบนเขา ใกล้ ๆ พื้นที่) เข้าไปเย็น กลับ(2) การศึกษารูปแบบ เศรษฐกิจพอเพียง -การเลี้ยงไหม -การเลี้ยงกบ - การเลี้ยงเป็ดสวยงาม 3) ศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิตไทลื้อ 4) เส้นทางเชื่อมสู่วิถีโครงการหลวง 2 โครงการ คือ -ห้วยฮ่องไคร้ - โครงการหลวงตีนตก 5) เส้นทางเชื่อมสู่บ้านอนุรักษ์แม่กำปอง 6) เป็นจุดจัดกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ - จัดงานลอยกระทงและปล่อยโคมยี่เป็ง - จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดแข่งมอเตอร์ไซด์วิบาก	1) การจัดแนวแบบสถาปัตยกรรม 2) การรวมกลุ่มจัดตั้ง Homestay ในพื้นที่ 3) การจัด Package tour โดยชุมชน ทั้งแบบ Half-day และ One-day tour 4) การรวมกลุ่มจัดตั้งรูปแบบสหกรณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่ 5) การรวมกลุ่มจักสานเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่ของที่ระลึก
2. พุน้ำร้อนโป่งปูเฟือง จังหวัดเชียงราย	1) ดื่มไข่โดยนักท่องเที่ยวยุติ 2) พักผ่อนหย่อนใจ ชมทัศนียภาพพุน้ำร้อน และรอบ ๆ 3) การดื่มหน่อไม้เพื่อยังชีพ และการค้า	1) การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่เชื่อมโยงพื้นที่ เช่น พุทรา ข้าวโพดต้ม เป็นต้น 2) การชมสวนสมุนไพรในพื้นที่ใกล้เคียง 3) เที่ยวชมสถานที่สำคัญทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ - วัดโป่งปูเฟือง - พระธาตุดอยแม่จาง - เขื่อนแม่สรวย - วัดแสงแก้วโพธิญาณ	1) การนำสมุนไพรมาปรับใช้การท่องเที่ยวในพุน้ำร้อน เช่น การแช่น้ำร้อนในบ่อด้วยสมุนไพร 2) การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวด้วยเกวียนจากเส้นทางหลักสู่แหล่งท่องเที่ยว ระยะทางประมาณ 3-5 กิโลเมตร 3) การจัดกิจกรรมลานวัฒนธรรมและตลาด

แหล่งพุน้ำร้อน	กิจกรรมในแหล่งพุน้ำร้อน	กิจกรรมเชื่อมโยง	กิจกรรมในอนาคต
		5) เป็นเส้นทางเชื่อมสู่ตอย ช้าง อันเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ธรรมชาติ 6) เป็นเส้นทางเชื่อมการ ท่องเที่ยวเดินป่าผจญภัย ระยะสั้น (One - day trip)	ชนเผ่าในพื้นที่ ประจำเดือนหรือราย อาทิตย์ 4) การเชื่อมโยง เส้นทางท่องเที่ยวสู่ชน เผ่า เนื่องจากมีชนเผ่า ที่ยังคงมีวัฒนธรรมให้ เยี่ยมชมได้ 5) จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ แสดงและสาธิต ผลิตภัณฑ์จากชนเผ่า ใกล้แหล่งพุน้ำร้อน
3.พุน้ำร้อนเมืองแปง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	1) ต้มไข่โดยนักท่องเที่ยว จัดหาเอง 2) พักผ่อนหย่อนใจ ชมทัศนียภาพพุน้ำร้อน และรอบ ๆ 3) การอาบน้ำและแช่ตัวในธารน้ำ (รอยต่อบริเวณน้ำร้อนและน้ำ เย็นไหลมาบรรจบกัน 4) การต้มหน่อไม้เพื่อย่างซีฟ	1) การนมัสการรอยพระ พุทธบาทในพื้นที่ใกล้พุน้ำ ร้อน 2) กราบสักการะวัดเมือง แปง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์คู่ เมืองแปง 3) เชื่อมโยงเส้นทางล่อง แก่งลำน้ำปาย 5-7 กม. 4) เชื่อมโยงการท่องเที่ยว ชนเผ่าในพื้นที่เนื่องจากใน พื้นที่มีชนเผ่า ทั้งชาวไต และชาวเขาหลายเผ่า 5) เป็นเส้นทางเชื่อมสู่ แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอกัน ลยานิวัฒนา จังหวัด เชียงใหม่และ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน 6) มีจุดชมวิวม่าน้ำปาย และแหล่งเกษตร (ปลูก กระเทียม) ในพื้นที่	1) จัดเส้นทางล่องแก่งให้มี ระยะกระชับมากขึ้น (สำหรับนักท่องเที่ยว) 2) การเพิ่มกิจกรรมพายเรือ แคนนูสำหรับนักท่องเที่ยวที่ มีความชำนาญในเส้นทางน้ำ 3) จัดกิจกรรมล่องแก่งลำน้ำ ปายด้วยกวางยางแก่นัก ท่องเที่ยว เพื่อคง ศักยภาพการท่องเที่ยวใน พื้นที่มากขึ้น 4) การนำผลผลิตทางการ เกษตรมาเพิ่มมูลค่าในการ อาบน้ำแช่ตัวในบ่อน้ำร้อนแก่นัก ท่องเที่ยว แช่ กระเทียม มะขาม ส้มป่อย เป็นต้น 5) การจัดกิจกรรมเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วย การนำวิถีชีวิตชนเผ่า และได้ มาประยุกต์ใช้ เช่น การแต่ง กาย 6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ชุมชนเพื่อยกระดับสู่ของที่ ระลึกแก่นักท่องเที่ยว 7) การจัดกิจกรรม

5.6 ข้อเสนอแนะเพื่อจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทพุร้อนน้ำร้อน

5.6.1 แผนนโยบายด้านการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนน้ำร้อนอารยธรรมล้านนาเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสำหรับชุมชน 3 แห่ง

โดยส่วนมาก พบว่าคนในชุมชนในพื้นที่พุร้อนทั้ง 3 แห่ง นอกจากมีความสนใจในด้านการท่องเที่ยวในแหล่งพุร้อนในชุมชนของตนเองแล้ว ชุมชนยังมีแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในพื้นที่ อันเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยเน้น อัตลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ ผสานกับกิจกรรมและโครงการอันสอดคล้องและสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการกระจายความรู้ แล้วสร้างจิตสำนึกรักในวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จนถึงคนรุ่นหลัง และเยาวชนได้ตระหนักเห็นคุณค่า โดยคนภายในชุมชนมีข้อเสนอแนะ คือ อยากรู้จักคนในชุมชนทุกกลุ่ม ตระหนักและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและพื้นที่ รวมถึงการเผยแพร่และเป็นรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนสืบต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2546) และ Sofield T. (2003) กล่าวถึงการท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม มีบทบาทในการจัดการและร่วมกิจกรรมจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนนั้น ๆ สืบไป

โดยแผนนโยบายที่ควรจัดอยู่ในระดับแผนพัฒนาด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแต่ละพื้นที่ ซึ่งกลุ่มผู้เกี่ยวข้องที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ นี้ ควรเป็นกลุ่มผู้นำและชุมชนในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนทั้ง 3 แห่ง คือ 1) บ้านโป่งกุ่ม ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบและดูแลพุร้อนนอยสะเก็ด 2) บ้านโป่งปุเพื่อ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบพุร้อนโป่งปุเพื่อ และ 3) บ้านใหม่ดอนตัน ซึ่งในอนาคตจะเป็นผู้รับผิดชอบพุร้อนเมืองแปง ทั้งนี้ควรอยู่ภายใต้ที่ปรึกษา การหารือร่วมกันกับหน่วยงานทั้งองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล และหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ทั้งนี้ทุกฝ่ายควรมีมุมมองในประเด็นด้านมิตินิเวศเศรษฐกิจ กล่าวคือให้มีมุมมองการวางแผนทั้งด้านทรัพยากรเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับ ทวีป ศิริรัศมี (2547) และรัฐทิติยา หิรัณยหาต (2544) ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำเสนอข้อเสนอแนะในรูปตาราง ประกอบการอภิปราย ดังตาราง 5.15

ตาราง 5.15 แผนนโยบายด้านการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 3 แห่ง

วิสัยทัศน์	พัฒนาศักยภาพน้ำพุร้อนทั้ง 3 แห่งตามขีดความสามารถทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
พันธกิจ	<ol style="list-style-type: none"> 1). รวบรวมข้อมูลทางกายภาพของแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 3 แห่งเพื่อเป็นพื้นฐานสู่การท่องเที่ยว 2). พัฒนาศักยภาพแหล่งน้ำพุร้อนเพื่อให้เตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 3). ค้นหาศักยภาพเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 4). การพัฒนาที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ทางการท่องเที่ยว 5). หาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อน เน้นการพัฒนาเชิงภูมิสถาปัตยกรรม 6). หามาตรการเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนตามมิติการพัฒนาคุณภาพแหล่งน้ำพุร้อน 6 ด้าน

นโยบายด้านภูมิทัศน์	นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม	นโยบายด้านความปลอดภัย	นโยบายด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	นโยบายด้านกิจกรรมท่องเที่ยว	นโยบายด้านการสร้างคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว
1. การออกแบบพื้นที่ (Landscape) ให้คำนึงถึงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ 2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้คำนึงถึงความสะดวกคล่องกับสภาพแวดล้อม	1. มาตรการสำหรับบ่อแช่ตัว แช่เท้าให้คำนึงถึงความสะดวก และสุขอนามัย 2. มาตรการสำหรับห้องเปลี่ยนเสื้อผ้าให้คำนึงประโยชน์การใช้ ความทนทาน 3. มาตรการด้านห้องน้ำ ให้คำนึงถึงความปลอดภัย และประโยชน์การใช้โดยเฉพาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรม	1. มาตรการรักษาความปลอดภัย 2. มาตรการด้านอุปกรณ์ด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้นพร้อมบุคลากรที่มีความรู้เบื้องต้นด้านการปฐมพยาบาล 3. ให้มีมาตรการด้านการอพยพเคลื่อนย้ายคน (นักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่) กรณีเกิดปัญหารายทางธรรมชาติ	1. ให้มีแผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน 2. มีแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งระยะสั้นและระยะยาว และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ 3. ให้สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ชุมชนในพื้นที่ 4. มีมาตรการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างชัดเจน	1. ให้มีข้อกำหนดที่ชัดเจนในกิจกรรมแช่ตัว และแช่เท้าในพื้นที่บริการ 2. เพิ่มกิจกรรมเสริมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เชื่อมโยง เช่นการนวดแผนไทยที่ได้มาตรฐาน 3. ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ 4. ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การท่องเที่ยว 5. พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่สอดคล้องกับพื้นที่	1. มีมาตรการการอนุรักษ์ และรักษาบ่อน้ำร้อน 2. มาตรการด้านการสร้างการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (น้ำพุร้อน) ทั้งแก่นักท่องเที่ยวและชุมชนเจ้าบ้าน 3. มาตรการด้านกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มคุณค่าในแหล่งท่องเที่ยว เช่นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางเลือก

จากตารางคณะวิจัยฯ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนโดยมีเป้าหมาย คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพตามความเหมาะสมของน้ำพุร้อนแต่ละแห่ง ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกัน แต่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือการพัฒนาศักยภาพน้ำพุร้อนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อน พร้อมทั้งกำหนดพันธกิจที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์เพื่อเป็นแนวทางสู่นโยบายและมาตรการดำเนินงาน ภายใต้แนว 6 พันธกิจหลัก คือ

1) รวบรวมข้อมูลทางกายภาพของแหล่งน้ำพุร้อน เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพของน้ำพุร้อนเพื่อเป็นแนวทางสู่การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนนั้น ๆ ทั้งนี้ผลจากข้อมูล เช่น อัตราการให้น้ำ และความร้อนจะส่งผลให้เกิดการออกแบบและการนำไปใช้ประโยชน์ทั้งวิถีชีวิตชุมชน เช่น บางชุมชนนำน้ำไปใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร การอาบ ในขณะที่เดียวกันจำเป็นต้องใช้เพื่อการท่องเที่ยว ดังนั้นจะทำให้เกิดการวางแผนการใช้ประโยชน์ร่วมกันและยั่งยืน

2) พัฒนาศักยภาพแหล่งน้ำพุร้อนเพื่อให้เตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐาน บริบทพื้นฐานทางการท่องเที่ยวในพื้นที่แต่ละแห่ง เพื่อผลักดันสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (น้ำพุร้อน) ตามเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และความสอดคล้องในด้านระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม สังคม และชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นชัดเจนแตกต่างกัน เช่น น้ำพุร้อน ดอยสะเก็ดเป็นแหล่งวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรผสมผสาน และคนในพื้นที่ดั้งเดิมเป็นไทลื้อซึ่งมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่งดงาม ในขณะที่แหล่งน้ำพุร้อนโป่งปูเฟื่องเป็นสังคมเกษตรนาข้าว และสภาพแวดล้อมเป็นป่าและสวนสมุนไพร ทั้งคนในชุมชนมีกลุ่มชนเผ่าที่ยังคงฝีมือและเอกลักษณ์ด้านหัตถกรรมที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ ส่วนแหล่งน้ำพุร้อนเมืองแปงเป็นสังคมเกษตรที่ปลูกกระเทียมเป็นหลัก ชุมชนเป็นคนไต และชนเผ่าสามารถเชื่อมต่องานท่องเที่ยวเดินป่า ล่องแก่งและวิถีชุมชนได้

3) ค้นหาศักยภาพเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นการเติมเต็มศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (น้ำพุร้อน) เนื่องจากแหล่งน้ำพุร้อนแต่ละแห่งมีคุณค่าที่แตกต่างกัน เช่น ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ด้านความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และ/หรือ แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงกับพื้นที่

4) หาแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อน เน้นการพัฒนาเชิงภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านภูมิสถาปัตยกรรมภายใต้หลักความสอดคล้องและกลมกลืนกับเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ ชุมชน ดังที่กล่าวไว้ในข้อ 2 ตลอดจนการออกแบบพัฒนาจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และการนำไปใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

5) หามาตรการเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนตามมิติการพัฒนาคุณภาพแหล่งน้ำพุร้อน 5 ด้าน (ภายใต้กรอบมิติทางการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน โดยกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา) และทางผู้วิจัยได้เพิ่มแนวทางด้านภูมิทัศน์อีก 1 ด้าน รวมทั้งหมด 6 ด้าน โดยการเสนอแนวมาตรการภายใต้แนวนโยบายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อน ในมิติต่างๆ ดังนี้

1) แนวนโยบายด้านภูมิทัศน์

1.1) การออกแบบพื้นที่ (Landscape) ให้คำนึงถึงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยการออกแบบที่มาจากพื้นฐานต้นแบบความเป็นจริงหรือความเป็นของเดิมของพื้นที่ พร้อมทั้งการศึกษารูปแบบความต้องการด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาถึงเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และความสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ อีกทั้งความจำเป็นในการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว การบริโภค และแรงจูงใจจากนักท่องเที่ยวประกอบ

1.2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม หมายถึงการพัฒนาเส้นทาง การเข้าถึงยังแหล่งน้ำพุร้อนจำเป็นต้องมีการพัฒนาเส้นทาง ทั้งเส้นทางทางเดินทางด้วยยานพาหนะ เส้นทางเดินเท้า เนื่องจากแหล่งน้ำพุร้อนบางแห่งไม่สามารถเดินทางด้วยยานพาหนะในการเข้าถึง จำเป็นต้องพัฒนาเส้นทางเดินเท้าเพื่ออำนวยความสะดวก และรองรับการท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ให้คำนึงถึงคุณค่า การอนุรักษ์ และเอกลักษณ์ของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ด้วย

2) นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม

2.1) มาตรการสำหรับบ่อแช่ตัว แช่เท้าให้คำนึงถึงความสะอาด และสุขอนามัย จำเป็นต้องต้องมีมาตรการด้านความสะอาด การดูแลรักษาความสะอาด ของบ่อแช่ตัว และบ่อแช่เท้าในพื้นที่ ทั้งมาตรการรักษาความสะอาดสำหรับนักท่องเที่ยว และสำหรับชุมชนเจ้าบ้านที่ดูแลพื้นที่ รวมถึงมาตรการด้านสุขอนามัยของนักท่องเที่ยวผู้มาใช้บริการแช่ตัว และแช่เท้า ในขณะที่ผู้ให้บริการ (เจ้าบ้านในพื้นที่) จำเป็นต้องมีสุขอนามัยที่ดีเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการบริการระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการได้

2.2) มาตรการสำหรับห้องเปลี่ยนเสื้อผ้าให้คำนึงประโยชน์การใช้ และความทนทาน เนื่องจากการแช่ตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนหลายๆ แห่ง จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนเสื้อผ้า และการจัดเก็บสัมภาระที่ติดตัวของนักท่องเที่ยว แต่ในแหล่งน้ำพุร้อนที่พบยังขาดมาตรการด้านการใช้ประโยชน์ และความทนทาน กล่าวคือนักท่องเที่ยวยังขาดความใส่ใจในการดูแลสาธารณะประโยชน์ ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการด้านการขอใช้บริการห้องแต่งตัว และห้องเก็บของเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุด

2.3) มาตรการสำหรับห้องน้ำ ให้คำนึงถึงความปลอดภัย และประโยชน์การใช้โดยเฉพาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรม เนื่องจากในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น ต่างถิ่นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังนั้นการใช้บริการห้องน้ำเกิดความต่างวัฒนธรรมเกิดขึ้น เช่น รูปแบบสุขภัณฑ์ที่ให้บริการไม่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวบางกลุ่ม เช่นวัฒนธรรมการใช้ห้องน้ำของชาวไทย และชาวต่างประเทศ ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการการให้บริการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมผู้บริโภคร

3) นโยบายด้านความปลอดภัย

3.1) มาตรการรักษาความปลอดภัย เนื่องจากแหล่งน้ำพุร้อนหลายแห่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลชุมชน หรือบางแห่งอยู่ใกล้ชุมชน แต่จำเป็นต้องมีมาตรการเฉพาะ เช่น น้ำพุร้อนเมืองแปง ทำให้จำเป็นต้องเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยตามช่วงเวลา และเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวต่างชาติในพื้นที่ มาตรการจำเป็นต้องปรับใช้ให้เหมาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้มาตรการแต่ละแห่งต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน และประสานกับสังคมและเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในพื้นที่อันอาจส่งผลต่อความปลอดภัย เช่น การเดินทาง เป็นต้น

3.2) มาตรการด้านอุปกรณ์ด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้นพร้อมบุคลากรที่มีความรู้เบื้องต้นด้านการปฐมพยาบาล จากเหตุผลเช่นเดียวกับมาตรการการรักษาความปลอดภัยข้างต้น แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลชุมชน หรือแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีจุดเสี่ยงด้านการเกิดอุบัติเหตุ เช่น การลื่นไถลจากสภาพถนน ลาน และห้องแช่ตัว ดังนั้นในพื้นที่จำเป็นต้องมีมาตรการด้านอุปกรณ์การปฐมพยาบาลเบื้องต้นและมีบุคลากรที่ผ่านการฝึกอบรม หรือมีความรู้ในทางปฏิบัติทางการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

3.3) ให้มีมาตรการด้านการอพยพเคลื่อนย้ายคน (นักท่องเที่ยว) กรณีเกิดปัญหาภัยทางธรรมชาติ เพราะแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งอยู่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงทางภัยพิบัติ ทั้งจากน้ำหลาก หรือไฟป่า รวมทั้งแผ่นดินไหว ดังนั้นในพื้นที่จำเป็นต้องมีแผนการอพยพทั้งนักท่องเที่ยว และชุมชนในพื้นที่ในกรณีการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอันอาจเกิดขึ้น หรือ จำเป็นต้องมีแผนการฝึกซ้อมประจำปี เป็นต้น

4) นโยบายด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

4.1) ให้มีแผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดลักษณะการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ดังนั้นในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีผังโครงสร้างการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ชัดเจน โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงทางการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4.2) มีแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งระยะสั้นและระยะยาว และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ ในแหล่งน้ำพุร้อนทุกกลุ่มที่กล่าวมายังขาดแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจน โดยเฉพาะแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประเภทแหล่งน้ำพุร้อน โดยแผนพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องมุ่งเน้นในด้านต่างๆ ที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ เนื่องจากที่ผ่านมาได้มีการมุ่งประเด็นการวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกเป็นหลัก

4.3) ให้สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนของชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในความกำกับดูแลของชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลท้องถิ่น ดังนั้นในพื้นที่จำเป็นต้องมีการกำหนด และสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนสำหรับชุมชนในพื้นที่ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น การกำหนดแผนผังการทำงาน กำหนดทิศทางการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนพื้นที่ ตลอดจนเกิดการอนุรักษ์ และรักษาการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

4.4) มีมาตรการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างชัดเจน การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในแหล่งน้ำพุร้อนซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จำเป็นต้องมีมาตรการที่ชัดเจน เช่นการตรวจวัดคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งกระบวนการก่อนและหลังการใช้น้ำแร่ กระบวนการและมาตรการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ไม่เฉพาะแต่แหล่งน้ำพุร้อนหากแต่หมายรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในพื้นที่ หรือแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ด้วย

5) นโยบายด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

5.1) ให้มีข้อกำหนดที่ชัดเจนในกิจกรรมแช่ตัว และแช่เท้าในพื้นที่บริการควรมีมาตรการ หรือข้อกำหนดที่ชัดเจนในการร่วม หรือใช้กิจกรรมในแหล่งน้ำพุร้อน เช่น การแช่ตัว และแช่เท้า เนื่องจากข้อจำกัดด้านห้องแช่ตัว ปริมาณจำกัดการใช้น้ำในพื้นที่ ดังนั้นแต่ละพื้นที่ อาจมีทั้งข้อเสนอแนะ และข้อบังคับสำหรับนักท่องเที่ยวในการแช่ตัว เช่นระยะเวลาที่ใช้อาบ หรือแช่ รวมทั้งมีข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์เชิงสุขภาพอย่างเกิดประสิทธิผลสำหรับร่างกายในการ แช่ตัว และแช่เท้าในระยะเวลาที่กำหนด ตามกระบวนการที่ชัดเจน ถูกต้อง

5.2) เพิ่มกิจกรรมเสริมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เชื่อมโยง เช่นการนวดแผนไทยที่ได้มาตรฐาน นอกเหนือจากกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหลัก (อาบน้ำแร่) ในพื้นที่แล้ว ในแหล่งน้ำพุร้อนหลาย ๆ แห่ง เพิ่มการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพการนวดแผนไทย เป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว และถือเป็นกิจกรรมเสริมในพื้นที่ แต่บางแห่งจำเป็นต้องได้รับการยกมาตรฐานการบริการนวดแผนไทยให้เกิดความปลอดภัย และเกิดความมั่นใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาใช้

บริการ เช่นควรมีการจัดอบรมเทคนิค วิธีการที่ถูกต้องรวมทั้งการเสริมมาตรการด้านสุขอนามัยสำหรับ ผู้ให้บริการให้ได้มาตรฐานและปลอดภัยต่อสุขภาพนักท่องเที่ยว

5.3) ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ในพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม เช่น หมู่บ้านชนเผ่า ในแหล่งน้ำพุร้อนโป่งฟูเฟื่อง และ เมืองแปงของชุมชนเหล่านี้ควรได้รับการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดการพัฒนาส่งเสริมเป็นกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ประเพณี การแสดง เพื่อเป็นกิจกรรมเสริมให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

5.4) ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่การท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว เช่น สินค้าและของที่ระลึก เช่นงานหัตถกรรมของชาวเขาในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

5.6) พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่สอดคล้องกับพื้นที่ ทั้งนี้จำเป็นต้องศึกษาถึงความเป็นไปได้และพฤติกรรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างแหล่งน้ำพุร้อนและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ รวมทั้งการผนวกแหล่งหรือจุดชมทัศนียภาพที่สวยงามในพื้นที่ให้อยู่ในเส้นทางดังกล่าวด้วยได้

6) นโยบายด้านการสร้างคุณค่าแหล่งท่องเที่ยว

6.1) มีมาตรการการอนุรักษ์ และรักษาบ่อน้ำร้อน เนื่องจากแหล่งน้ำพุร้อนที่เกิดขึ้นเป็นแหล่งน้ำพุร้อนทางธรรมชาติ มีเอกลักษณ์ และคุณสมบัติทางกายภาพที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งชีวิตประจำวันและโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการในการสร้างความเข้าใจอย่างถ่องแท้แก่ชุมชนเกี่ยวกับคุณสมบัติ ความสำคัญและการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวให้เกิดความยั่งยืน โดยเฉพาะการสร้างตระหนักรู้และความเข้าใจในเรื่องพุน้ำร้อนแก่ชุมชน

6.2) มาตรการด้านการสร้างการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (น้ำพุร้อน) ทั้งแก่นักท่องเที่ยวและชุมชนเจ้าบ้าน โดยการสร้าง หรือ อบรมความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวชุมชนแก่คนในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนเข้าใจระบบการท่องเที่ยว และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมและบทบาททางการท่องเที่ยวในพื้นที่

6.3) มาตรการด้านกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มคุณค่าในแหล่งท่องเที่ยว เช่นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางเลือก เพื่อให้เกิดทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปยังแหล่งน้ำพุร้อน และเสริมประสิทธิภาพและศักยภาพทางการท่องเที่ยวของน้ำพุร้อน ให้ท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่า อยู่พักนานขึ้น และเป็นอีกทางเลือกสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่โดดเด่นและต่างจากแหล่งอื่นๆ โดยการศึกษาและผสมผสานเส้นทางท่องเที่ยว หรือแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ ตามทรัพยากร เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนนั้น ๆ

7) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายอื่น ๆ

7.1) การตัดสินใจวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางกายภาพ เช่นสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมในพื้นที่ ดังนั้นการดำเนินการด้านอาคารสิ่งก่อสร้างจำเป็นต้องศึกษาความสอดคล้องและความเหมาะสมในด้านภูมิสถาปัตยกรรม เนื่องจากแหล่งน้ำพุร้อนแต่ละแห่งมีความโดดเด่นด้านรูปร่างของบ่อ ลักษณะการก่อเกิด ข้อจำกัดทางกายภาพ และเคมี ตลอดจนจนระบบนิเวศของแหล่งน้ำพุร้อน รวมถึงสังคม ชุมชนและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่

7.2) การกำหนดรูปแบบห้องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ต้องคำนึงถึงศักยภาพในพื้นที่ โดยศักยภาพของพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อน ซึ่งสามารถเพิ่ม เสริม ประเด็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวและชุมชน โดยจำเป็นต้องนำเสนอในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ และศึกษาได้ เช่น คู่มือการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ระบบการก่อกำเนิดน้ำพุร้อน ผลกระทบและปัญหาต่อน้ำพุร้อน รวมถึงบางแหล่งสามารถทำเป็นคู่มือเดินศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ได้ อาจนำเสนอในรูปแบบ รูปแผ่นป้ายให้นักท่องเที่ยวได้อ่านและศึกษา เป็นต้น

7.3) การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลทางธรรมชาติ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในแหล่งธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ บางแหล่งอยู่ในแหล่งชุมชนบ้าง ซึ่งเชื่อมโยงวิถีชีวิต และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก กล่าวคือจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนให้คงความเป็นธรรมชาติของน้ำพุร้อน ควบคู่กับวัฒนธรรมของชุมชนไว้ เน้นการก่อกำเนิดผลกระทบในเชิงลบแก่ชุมชนและวัฒนธรรมน้อยที่สุด เช่น การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนกับกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ เป็นต้น

7.4) เน้นการพัฒนา จัดการอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ไม่ทำลายทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ ไม่ทำลายระบบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ไม่ทำลายระบบโครงสร้างทางสังคมในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่มีความเปราะบาง คือ มีทรัพยากรน้ำพุร้อนทางธรรมชาติที่โดดเด่น บางแหล่งอยู่ในหุบเขา บางแหล่งอยู่ริมแม่น้ำ บางแหล่งอยู่ในชุมชน ซึ่งจะได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการบริหารจัดการที่เกิดจากทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตของชุมชน ดังนั้นจำเป็นต้องมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ในแต่ละด้านอย่างเหมาะสม และควรมีการตรวจสอบประเมินเป็นระยะ เพื่อลดปัญหาและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น

7.5) ชุมชนควรมีบทบาทในการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยจำเป็นต้องมีการดำเนินการในรูปคณะกรรมการชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่มีตัวแทนมาจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยว และเป็น การตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวให้สมาชิกได้เข้าใจ และทราบความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นทางการท่องเที่ยว ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

7.6) เน้นการสร้างผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ชุมชน เช่น การสร้างรายได้ และมูลค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจในชุมชน ขณะเดียวกันอาจเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางจิตใจในด้านความภาคภูมิใจในคุณค่าแห่งทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น

5.7 ประโยชน์และการนำไปใช้

จากการศึกษาวิจัยการพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนอารยธรรมล้านนาเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ดังนี้

5.7.1 แก้ปัญหาในการดำเนินงานของหน่วยงานที่ทำการวิจัย

จากผลการศึกษาการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพและขีดจำกัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนกลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา จะสามารถเป็นแหล่งตัวอย่างและแหล่งเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนในด้านการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขีดจำกัดการ

รองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยว รวมทั้งการวางแผนด้านกายภาพและทัศนียภาพ และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

5.7.2 เป็นองค์ความรู้ในการวิจัยต่อไป

เกิดองค์ความรู้ผสมผสานระหว่าง องค์ความรู้ท้องถิ่น ชุมชน และองค์ความรู้สากลในด้านทฤษฎีอันนำไปสู่ผลการเรียนรู้แก่ทั้งชุมชนและการศึกษา

5.7.3 บริการความรู้แก่ประชาชน

สามารถพัฒนาแหล่งพุน้ำร้อนที่มีศักยภาพ เป็นแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนเกิดการเรียนรู้ในกิจกรรมท่องเที่ยว การวางแผนจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนได้ อีกทั้งเพื่อการวางแผนควบคุมนักท่องเที่ยวที่ไปเยือนเกิดการเรียนรู้ตามระบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างชุมชนและองค์ความรู้สากล

5.7.4 บริการความรู้แก่ภาคธุรกิจ

ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้รับความรู้ทางวิชาการด้านแหล่งพุน้ำร้อน สังคมและชุมชน ตลอดจนเกิดการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การสร้างมูลค่าเพิ่มในการสร้างสรรคกิจกรรมท่องเที่ยว ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวิชาการ ได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

5.7.5 นำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์

ผลการวิจัยจะนำไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ ดังนี้ คือ ผลการศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพและขีดจำกัดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่เชิงการท่องเที่ยวของพุน้ำร้อนกลุ่มท่องเที่ยว อารยธรรมล้านนา จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนามูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการและให้บริการต่าง ๆ โดยองค์ที่เกี่ยวข้องจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากผลการศึกษาครั้งนี้

5.7.6 เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต

ผลการวิจัยจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตแหล่งท่องเที่ยวประเภทพุน้ำร้อนที่มีคุณภาพ และเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในระดับประเทศ และเกิดผลทางด้านคุณภาพของการท่องเที่ยวและการควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวคุณภาพเกิดขึ้น

5.7.7 เป็นประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์โดยตรงกับประชาชนในท้องถิ่นบริเวณแหล่งพุน้ำร้อนที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิชาการ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

5.7.8 อื่น ๆ

หน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ สาขาวิชาการท่องเที่ยว สถาบันตยกรรม ชุมชนในท้องถิ่น สาขาทางด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาชุมชน องค์การบริหารงานในท้องถิ่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมทรัพยากรธรณี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ เป็นต้น

5.8 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

5.8.1 เนื่องจากแหล่งข้อมูลและพื้นที่ศึกษาอยู่ห่างไกลกัน (3 จังหวัด) ทำให้การเดินทางเก็บข้อมูลบ่อยครั้งเกิดความล่าช้า รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งขาดความชัดเจนในการบริหารจัดการหรือขาดหน่วยงานหลักประสานงานและดูแล ทำให้กำหนดการมีความคลาดเคลื่อนจากแผนปฏิบัติงาน

5.8.2 การขอข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการบางครั้งจำเป็นต้องเก็บข้อมูลในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ หรือ บ่อยครั้งต้องอาศัยเวลากลางคืน หลังจากชุมชนเลิกงานจากอาชีพเกษตรกรรม และซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุโรปประกอบการอาจไม่สะดวกในการตอบคำถาม ดังนั้นคณะผู้วิจัยต้องรอจังหวะที่ผู้ให้การสัมภาษณ์สะดวกและสามารถให้เวลาในการตอบคำถามได้เต็มที่

5.8.3 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลในแหล่งน้ำพุร้อนบางพื้นที่ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ เช่นการเฝ้าป่า ในช่วงฤดู ทำให้การเก็บข้อมูลในช่วงดังกล่าว ตลอดจนบางพื้นที่ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดปัญหาและอุปสรรค เช่นการเกิดปัญหาน้ำหลาก และน้ำท่วมพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่และเส้นทางได้รับผลกระทบจากกรณีน้ำป่าไหลหลาก ทำให้การเก็บข้อมูลเกิดความล่าช้าเกิดขึ้น

5.8.4 ในพื้นที่ที่ยังใหม่สำหรับการจัดตั้ง บริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนเกิดความเข้าใจผิด หรือขาดความรู้ทางการท่องเที่ยว กระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่ ทำให้จำนวนครั้งของการเดินทางเพื่อสร้างความเข้าใจต่อชุมชนมีบ่อยครั้ง และบางครั้ง จึงทำให้เกิดการเกิดทางลงพื้นที่บ่อยขึ้น และค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นในการเดินทาง

5.9 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

5.9.1 ในการศึกษางานวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เนื่องจากพบว่าในแหล่งน้ำพุร้อนหลายๆ แหล่งได้รับการเปลี่ยนแปลงและดัดแปลงการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนในทิศทางที่สวนกระแสกับการอนุรักษ์ ทำให้คุณค่าของน้ำพุร้อน และคุณค่าการใช้ประโยชน์ทั้งด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และสังคมไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ในขณะเดียวกันหลายๆ แหล่งท่องเที่ยวกลับถูกลดคุณค่าทางการท่องเที่ยวลงไป จำเป็นต้องเน้นการศึกษาวิจัยในด้าน การอนุรักษ์แหล่งน้ำพุร้อนทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนระบบนิเวศในพื้นที่

5.9.2 ควรศึกษาการส่งเสริมกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย การนำไปใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืนในองค์ประกอบการพัฒนาทั้งแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

5.9.3 เพื่อเป็นการต่อยอดการจัดการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งน้ำพุร้อนในแต่ละแห่ง มีความจำเป็นต้องศึกษาในด้านกิจกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งความต้องการด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อน รวมถึงความต้องการผลิตภัณฑ์ และการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาจประเมินตามกลุ่มทางการตลาดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง

5.9.4 เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนให้เต็มศักยภาพมากขึ้น ควรศึกษาทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนให้เป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ให้เกิดขึ้นในระดับประเทศและรองรับประชาคมอาเซียน

5.9.5 เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ด้านต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนในประเทศไทย ควรมีการศึกษาด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพออนเซนของญี่ปุ่น และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนจากประเทศไต้หวัน โดยจำเป็นต้องศึกษาทั้งในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน การควบคุมคุณภาพน้ำละสิ่งแวดลอม การต่อยอดออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ส่งเสริมการท่องเที่ยว การออกแบบเชิงภูมิสถาปัตยกรรม ตลอดจนกลยุทธ์และการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวจากประเทศเหล่านี้ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2554. สรุปสถานการณ์การท่องเที่ยวต่างชาติ ปี 2548-2553. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- . 2554. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ปี 2555-2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2552). *การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์*. สืบค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2558, จาก http://www.dasta.or.th/th/Sustain/sub_sustain.php?SystemModuleKey=Create
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) “*รายงานสรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพเล่มที่ 10*” กรุงเทพฯ: บริษัทคอร์ด แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์.
- . (2540). *สรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพ*. กรุงเทพฯ: กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- .(2551). *โครงการสำรวจระดับความรู้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายนโยบายวางแผน กองวางแผนการท่องเที่ยวฯ.
- กรมทรัพยากรธรณี. 2530. *แหล่งพลังงานความร้อนใต้พิภพทางภาคเหนือของประเทศไทย*. รายงานการสำรวจฉบับที่ 1. 40 – 42
- คณะกรรมการการท่องเที่ยวและการกีฬา วุฒิสภา. (2540). รายงานของคณะกรรมการการท่องเที่ยวและการกีฬา วุฒิสภา พิจารณาศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและให้เกิดศักยภาพในการ แข่งขัน ในยุคของการค้าเสรี. กรุงเทพฯ: กองกรรมาธิการ สำนักเลขาธิการ วุฒิสภา
- โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. (2540). *คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน*, กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2550). *อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง*. สืบค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2558, จาก http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/data/Identity28_3_05.pdf.
- ดรธรณี เอ็มพันธ์ และคณะฯ (2547) *คู่มือการนำแนวเขตการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ* ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน กรุงเทพฯ
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). “มูลค่า” สู่ “คุณค่า” จาก “พ่อค้า” สู่ “ญาติมิตร” ฝ่าวิกฤตการท่องเที่ยวไทย. *ประชาคมวิจัย*. ฉบับที่ 85 หน้า 4-7.
- ธนธรณ์ ทองหอม. (2551). *ผู้จัดการออนไลน์: การศึกษาหาคคุณค่าสำคัญในการตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว* 2551
- นิธิเอียว ศรีวงศ. (2541: 60). *การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยว*.
- นิพล เชื้อเมืองพาน และคณะฯ (2555) *การพัฒนาศักยภาพแหล่งพุน้ำร้อนภาคตะวันตกของประเทศไทยเพื่อ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ* รายงานวิจัย 2555

- บุญเลิศ ตังจิตวัฒนา (2548) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน* กรุงเทพฯ: เพรสแอนด์ดีไซท์ จำกัด
- (2548) *อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตายของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ ซี.
พี.บุ๊ค สแตนดาร์ด.
- ปทิตตา ตันติเวชกุล (2546, มกราคม – มีนาคม). การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ. *จุลสารการท่องเที่ยว*. 22(1): 30 -
41
- พจนานุกรมศัพท์ธรณีวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2544). พจนานุกรม. กรุงเทพฯ:ราชบัณฑิตยสถาน.
- พจนานุกรม (2546). คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน, กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อ
ชีวิตและธรรมชาติ.
- ภราเดช พยัฒวิเชียร. (2539 เมษายน - มิถุนายน). พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. *จุลสาร
การท่องเที่ยว*. 15(2): 4 – 7 (2546). *สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศ. ในสรุปกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ (หน้า 20)*. 7-9 มีนาคม 2545.
กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย
- มหาวิทยาลัยชีวิต. (2555). หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. สืบค้นในแหล่งข้อมูล
<http://life.cpru.ac.th/E%20learning/25%20Ecotourism> เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช (2552) *เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรท่องเที่ยวของไทย
หน่วยที่ 1-8*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช
- มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาดและคณะ. (2548). *มูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัด
เชียงใหม่*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มัทริกา พงษ์พงษ์. (2554). *เที่ยวอย่างไรให้สร้างสรรค์*. สืบค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2558, จาก
http://www.dasta.or.th/th/News/detail_knowledge.php?ID=1017
- ราณี อิศัยกุล. (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. เอกสารประกอบการเรียนการสอน
เรื่องหลักการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.
- วรัญญู เวียงอำพล. (2548). การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย. *สารนิพนธ์*.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วรรณ วังวานิช. (2546). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วาริชต์ มัชฌมบุรุษ. (มปป). รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย. สืบค้นในแหล่งข้อมูล
www.estudytourism.com/TourismJournal/TourismModelInthailand.pdf เข้าถึง
เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558
- วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาจ. (2547). รายงานผลการวิจัยที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแมริม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- ศิริอร บุญโร (2551). แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (2549) *แนวทางการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*, กรุงเทพฯ: ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2555). ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย. สืบค้นในแหล่งท่องเที่ยว ข้อมูล <http://www.ksmecare.com/Article/82/28465> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558
- สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549). คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งเชิงสุขภาพพุร้อนธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว (2556). แหล่งพุร้อนธรรมชาติ. สืบค้นในแหล่งท่องเที่ยวข้อมูล <http://61.19.236.142/hotspring/index.php> เข้าถึงเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2558
- สุรพล ศรีวิทยา และคณะ. (2546). โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาบริการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพในที่พักรวม เสนอต่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สมพร เทพสิทธิ์ธา. (2536). การพัฒนาแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง.
- สินธุ์ สโรบล (2556) “การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ” กรุงเทพฯ: วนิดา เพรส. (2551). การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม. สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2556, จาก <http://www.cbt.com>
- อรรณพ หอมจันทร์ และคณะฯ (2555) *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพุร้อนภาคตะวันตกของประเทศไทย* รายงานวิจัย 2555
- อารัญ บุญชัย และ จินดา ตันศราวิฑูร. (2546, พฤศจิกายน – ธันวาคม). *ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) จุดขายของการท่องเที่ยว*. วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 40(4): 22 – 23.
- อุทยานแห่งชาติ. (2551). แนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2556, จาก www.dnp.go.th/parkreserve/nationalpark.asp?lg=1
- Butler, R. (1991) *Tourism, Environment, and Sustainable Development, Environmental Conservation*, 18 (3): 201-9.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N. Rural. *Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation*. New York: Cornell University, 1980
- Cooper P., Cooper M. (2009) *Health and Wellness Tourism Spas and Hot Springs*. Britol: Channel View Publications.

- Duffy, R (2006). *The politics of ecotourism and developing world. Journal of Ecotourism*, 5 (1&2): 1-6.
- France, L. (1997) *Sustainable Tourism*. London: Earthscan.
- Fennell, D. (2003) *Ecotourism*. London: Routledge.
- GLOBE '90. (1990). *An Action Strategy for Sustainable Tourism*. Ottawa: Tourism Canada.
- Hall, C.M. (2000) *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships*. Harlow: Pearson.
- Holden, A. (2006) *Tourism Studies and the Social Sciences*. New York: Routledge.
- Holden, A. (2008) *Environment and Tourism*. New York: Routledge.
- Lascurain, H.C. (1996) *Tourism, Ecotourism and Protected Areas*. Valserine, IUCN.
- Mowforth, M. and Munt, I. (2003) *Tourism and Sustainability: Development and New Tourism in The Third World*. London: Routledge.
- Peet, R. and Watts, M. (2004) *Liberation Ecologies: Environment, Development, Social Movement*. London: Routledge.
- Stonich, S. (2000) *The Otherside of Paradise: Tourism, Conservation, and Development in the Bay Island*. New York: Cognizant Communication Corporation.
- Thailand Development Research Institute (TDRI). (1997) *Thailand Tourism: Vision 2012*, 12(2): 14-24.
- Tourism Authority of Thailand (1997) *Policy of Thai Tourism*. Bangkok: Conservation Division,
- Tourism Authority of Thailand. (2001) *National Ecotourism Action Plan*. Bangkok: Conservation Division, Tourism Authority of Thailand (TAT).
- Tourism Concern. (1992). *Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourism*. United Kingdom: World Wildlife Fund.

เว็บไซต์

- <http://www.th.wikipedia.org> (เข้าถึงเมื่อ 25/07/2558)
- http://www.thai_aec.com (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)
- <http://www.dnp.go.th> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)
- <http://www.sadoodta.com> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)
- <http://www.thaitambon.com> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)

<http://www.social.tnew> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)

<http://www.dailynews.co.th> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)

<http://www.teenet.cmu.ac.th> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)

<http://www.pamiang.go.th> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)

<http://www.dmr.go.th/main.php?filename=hotthai> (เข้าถึงเมื่อ 10/08/2558)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. ประวัติคณะผู้วิจัย

ส่วน ข : ประวัติคณะผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัย
ประวัตินักวิจัย

หัวหน้าโครงการ

---

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร. นิพล เชื้อเมืองพาน
 ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr Nipon Chuamuangphan
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3 5705 01329 765
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ
4. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ e-mail
 สถานที่ติดต่อ.. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม อำเภอเมือง
 จังหวัดนครปฐม 73000 โทรศัพท์ 034-261062
 โทรสาร 034-261066 Email: niponphan@yahoo.com
 ที่อยู่ที่บ้าน 85 หมู่ 3 ถนนมาลัยแมน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000 โทรศัพท์:
 0851198055
5. ประวัติการศึกษา
 2547-2553 Ph.D. Tourism (Ecotourism) Sheffield Hallam University, Sheffield,
 England
 2539-2542 วท.ม. เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดนครปฐม
 2533-2536 ศศ.บ. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (เกียรตินิยม) วิทยาลัยครูเชียงราย จังหวัดเชียงราย
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการการ
 ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ (โดยระบุ
 สถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือ
 ผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย)
-
- 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย
-
- 7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : (ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุนย้อนหลังไม่เกิน 5
 ปี)
 1) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดนตรีจีน ของชุมชน
 บางหลวง จังหวัดนครปฐม สำเร็จไปแล้ว 100%
 แหล่งทุน: สกอ.
 สถานภาพ: หัวหน้าโครงการ
 สัดส่วนดำเนินการ (%) : 100 %

2) การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
ของชุมชนบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม สำเร็จไปแล้ว 100 %

แหล่งทุน: สกอ.

สถานภาพ: หัวหน้าโครงการ

สัดส่วนดำเนินการ (%) : 60 %

3) การพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคตะวันตกของ ประเทศไทยเพื่อการ
ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำเร็จไปแล้ว 100%

แหล่งทุน วช. และ สกว.

สถานภาพ หัวหน้าโครงการ

สัดส่วนดำเนินการ (%) 40%

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ : ชื่อข้อเสนอการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัยว่า ได้ทำการ
วิจัยลุล่วงแล้วประมาณร้อยละเท่าใด

1) การวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ประเภทแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนต้นแบบในภูมิภาคตะวันตก และระดับประเทศ

สำเร็จไปแล้ว 99%

แหล่งทุน วช. และ สกว.

สถานภาพ หัวหน้าโครงการ

สัดส่วนดำเนินการ (%) 40%

8. เลขทะเบียนนักวิจัยแห่งชาติของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ –

ประวัติและประสบการณ์ผู้ร่วมโครงการ 1

1. ชื่อ นางสาวธนธร วชิรขจร
Miss Thanathorn Vajirakachorn
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3101200035112
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ ดร.
4. หน่วยงานที่อยู่ติดต่อได้พร้อมโทรศัพท์และโทรสาร
สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
โทรศัพท์ 02-697-6632 โทรสาร 02-277-1434 โทรศัพท์มือถือ 083-544-7447
e-mail: thorn_utcc@yahoo.com และ thanathorn_vaj@utcc.ac.th
5. ประวัติการศึกษา
ปริญญาเอก Ph.D. (Tourism), Texas A&M University, USA (2010)
ปริญญาโท M.Sc. (Hospitality and Tourism), University of Wisconsin-Stout, USA (2004)
ปริญญาตรี ศศบ. (ภาษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ (2002)
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
การพัฒนาอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชน
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
  - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย : -
  - 7.2 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว :
    - 7.2.1 การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: ศึกษาเฉพาะกรณีนโยบายเกี่ยวกับกลุ่มวัยรุ่น โดยสำนักปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2550 คณะผู้วิจัย รศ.ดร.สุรสิทธิ์ วชิรขจร, ดร.จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, ดร.สากรล จรรย์วิทยานนท์, ดร.จิระพร บุรณสิน, และธนธร วชิรขจร
    - 7.2.2 โครงการ “การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารโดยกลุ่มหาบเร่แผงลอยกับการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว” พ.ศ. 2558
    - 7.2.3 การเผยแพร่ผลงานวิจัยอื่นๆ

Applied Analytics in Festival Tourism: A Case Study of Intention-to-Revisit Prediction in an Annual Local Food Festival in Thailand (04/2015): Presented at SAS Global Forum Conference, Dallas, TX.

Community-based tourism practices - The case of floating markets in central Thailand (04/2011): Presented at the Association of American Geographer (AAG) Annual Meeting, Seattle, WA.

Community-Based Tourism in Thailand: An overview (03/2008): Presented at the Association of American Geographer (AAG) Annual Meeting, Boston, MA.

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ :

7.3.1 โครงการ “ปัจจัยชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านบางพลับ จังหวัดสมุทรสงคราม ประเทศไทย” (2556 – ปัจจุบัน) สำเร็จไปแล้วประมาณ 90%

แหล่งทุน สกว. สกอ. และมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

สถานภาพ หัวหน้าโครงการ

สัดส่วนดำเนินการ (%) 100%

7.3.2 โครงการ “การวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนต้นแบบในภูมิภาคตะวันตก และระดับประเทศ” (2557 – ปัจจุบัน) สำเร็จไปแล้วประมาณ 99%

แหล่งทุน วช. และ สกว.

สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

สัดส่วนดำเนินการ (%) 20%

ประวัติและประสบการณ์ผู้ร่วมโครงการ 2

1. ชื่อ ดร.นิออน ศรีสมยง
Miss. Niorn Srisomyong
2. เลขหมายประจำตัวประชาชน 3100503016661
3. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ ดร.
4. หน่วยงานที่อยู่ติดต่อได้พร้อมโทรศัพท์และโทรสาร
สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
โทรศัพท์ 0-26976632
E-mail : niorn_sri@utcc.ac.th
5. ประวัติการศึกษา
ปริญญาเอก Ph.D. (Tourism) จาก Sheffield Hallam University, England
ปริญญาโท Master of Science (Hospitality and Tourism) จาก University of Wisconsin-Stout, USA
ปริญญาตรี ศศ.บ. (การท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
การท่องเที่ยวยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการบริหารการวิจัยทั้งภายใน และภายนอกประเทศ
-
7.3 งานวิจัยที่ทำแล้วเสร็จ
1) งานวิจัยเรื่อง “การสำรวจทัศนคติของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติต่อการตัดสินใจไปท่องเที่ยวในจังหวัดภาคใต้ที่ประสบภัยพิบัติคลื่นยักษ์สึนามิ” ปีพ.ศ. 2548
2) งานวิจัยเรื่อง “Agritourism: a form of reproduction and rural restructuring in Thailand: a case of Nakorn Nayok province” ปีพ.ศ. 2555
7.4 งานวิจัยที่กำลังรับผิดชอบอยู่ปัจจุบัน
1) ‘Thailand’, a destination brand for medical/health tourism สำเร็จไปแล้ว 90 %
แหล่งทุน มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย
สัดส่วนดำเนินการ (%) 50%
1) การพัฒนาศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคตะวันตกของ ประเทศไทยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำเร็จไปแล้ว 100%
แหล่งทุน วช. และ สกว.
สถานภาพ ผู้ร่วมวิจัย

- สัดส่วนดำเนินการ (%) 20%
- 2) การวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กรณีศึกษา ผู้ประกอบการ
การแพทย์ทางเลือกในเขตกรุงเทพมหานคร สำเร็จไปแล้ว 90%
แหล่งทุน สกว. และ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
สถานภาพ หัวหน้าโครงการ
สัดส่วนดำเนินการ (%) 100%

ประวัติและประสบการณ์ผู้ร่วมโครงการ 3

1. สกุล (ภาษาไทย) นาย นาง นางสาว ยศ
นางอรวรรณ บุญพัฒน์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr, Mrs, Miss, Rank
Mrs.Orawan Boonpat
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน
3570500129410
3. ตำแหน่งปัจจุบัน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
4. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ
โทรสาร และ e-mail
ที่อยู่ สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงราย 57100
โทรศัพท์ 081 530 8993
e-mail: orawan.boon@crru.ac.th
5. ประวัติการศึกษาต่อระดับสถาบันการศึกษา สาขาวิชาและปีที่จบการศึกษา

สถาบันการศึกษา	สาขาวิชา	ปีที่จบการศึกษา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การจัดการนวัตกรรม การท่องเที่ยว และ บริการ)	2557
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)	2541
วิทยาลัยครูเชียงราย	ศิลปศาสตรบัณฑิต (อุตสาหกรรมท่องเที่ยว)	2536
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระดับสาขาวิชาการ
6.1 กลยุทธ์การจัดการ
6.2 ธุรกิจการบิน
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ (โดย
ระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้า
โครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย)
7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย : ชื่อโครงการวิจัย
7.1.1 กลยุทธ์การส่งเสริมที่พักโฮมสเตย์
7.1.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
7.1.3 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำเสร็จแล้ว : (ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และ แหล่งทุนย้อนหลังไม่เกิน 5 ปี)

7.2.1 การสร้างเครือข่ายของบุคลากรทางการท่องเที่ยวรองรับการเปิดประชาคม
อาเซียน. (2557). สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

7.2.2 กลยุทธ์การส่งเสริมที่พักโฮมสเตย์. (2556). สำนักวิชาการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

7.2.3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม. (2555). สำนักวิชาการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

7.2.4 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ. (2554). สำนักวิชาการท่องเที่ยว
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ : (ชื่อโครงการวิจัย แหล่งทุน และสถานภาพในการทำวิจัย
(ผู้บริหารโครงการ หัวหน้าโครงการ และ/หรือผู้ร่วมวิจัย) ระบุเดือน และปีที่
เริ่มต้นและสิ้นสุด)

7.3.1 ชื่อโครงการวิจัย รูปแบบการพัฒนาศักยภาพพยุวมัคคุเทศก์โดย
กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีท้องถิ่น ในพื้นที่อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย

แหล่งทุน สำนักวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สถานะ ผู้ร่วมวิจัย

ระยะเวลาการทำวิจัย ตุลาคม 2558 - กันยายน 2559

ผู้ร่วมโครงการ 4

1. ชื่อ นายวงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์
Mr.Wongrawit Nomnumsab
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3739900260871
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์
4. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
85 หมู่ 3 ต.นครปฐม อ.เมือง จ.นครปฐม 73000 โทรศัพท์/โทรสาร 034-261062
e-mail address: wongrawit_npru@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
  - ศิลปศาสตรบัณฑิต (อุตสาหกรรมท่องเที่ยว) จากสถาบันราชภัฏนครปฐม ปีการศึกษา 2545
  - บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการการท่องเที่ยว) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ปีการศึกษา 2550
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ มัคคุเทศก์
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้า
โครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย
ไม่มี
  - 7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย : -
  - 7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำเสร็จแล้ว : -
  - 7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ : -

ภาคผนวก ข. ประวัติที่ปรึกษางานวิจัย

ประวัติที่ปรึกษางานวิจัย

1. ชื่อ นางนิตยา เลาะห์จินดา

Mrs.NITAYA LAUHACHINDA

2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3 1006 01986 75 3

3. ตำแหน่งปัจจุบัน : รองศาสตราจารย์ ระดับ 9

4. หน่วยงานที่อยู่ติดต่อได้พร้อมโทรศัพท์และโทรสาร

ภาควิชาวิทยาศาสตร์พื้นพิภพ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โทรศัพท์ 0-2562-5555, 0-2562-5444 ต่อ 1401

โทรสาร 0-2579-3711

E-mail : fscinyl@ku.ac.th

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบการศึกษา	ระดับปริญญา	อักษรย่อปริญญา	สาขาวิชา	วิชาเอก	ชื่อสถาบันการศึกษา	ประเทศ
2511	ตรี	ก.บ.	ประมง	ประมง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ไทย
2515	โท	M.Sc.	Marine Biology	Marine Biology	University of Hawaii	USA.
2520	เอก	Ph.D.	Zoology	Invertebrate Zoology	Auburn University	USA.

6. สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

นิเวศวิทยาทางน้ำ, มลพิษในสิ่งแวดล้อม และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย -

7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย

- 1) การทดแทนของสังคมสิ่งมีชีวิตบนสาหร่ายเทียม
- 2) การควบคุมและป้องกันหอยเชอรี่ โดยการจัดการทางสรีรวิทยาและชีววิถี
- 3) การเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำชายฝั่งโดยการสร้างสาหร่ายแบบแขวนร่วมกับการปลูกหญ้าทะเล

ทะเล

- 4) การลดสิ่งปนเปื้อนในหอยเชอรี่เพื่อการบริโภค

7.3 ผลงานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

- 1) การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติการฝนหลวงในพื้นที่ลุ่มน้ำวิกฤต กรณีศึกษา: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 2551. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานฝนหลวง และการบินเกษตร. สถานภาพในการวิจัย : หัวหน้าโครงการ

2) การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติการฝนหลวงในพื้นที่ลุ่มน้ำวิกฤต กรณีศึกษา: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 2550. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานฝนหลวง และการบินเกษตร. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

3) การพัฒนาเกณฑ์การตัดสินใจในการปฏิบัติการเพิ่มเติมน้ำฝน เพื่อการทำฝนให้แก่ผู้ใช้ในลุ่มน้ำของประเทศไทยตอนบน. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานฝนหลวง และการบินเกษตร. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

4) คุณภาพน้ำฝนในพื้นที่ปฏิบัติการฝนหลวงในลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานฝนหลวง และการบินเกษตร. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

5) การตรวจวัดสารมลพิษตกค้างในสัตว์ที่เลี้ยงด้วยหอยเชอรี่โดยเกษตรกร ในชุดโครงการวิจัยและถ่ายทอดความรู้ในด้านการกำจัด ควบคุม และการใช้ประโยชน์ หอยเชอรี่. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : หัวหน้าโครงการ.

6) ติดตามการปนเปื้อนการแพร่กระจายของเอนโดซัลแฟนที่ใช้ควบคุมหอยเชอรี่ในนาข้าว ในชุดโครงการวิจัยและถ่ายทอดความรู้ในด้านการกำจัด ควบคุม และการใช้ประโยชน์ หอยเชอรี่. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

7) การเปลี่ยนแปลง และปัจจัยชักนำที่เกี่ยวข้องในหอยเชอรี่ ในชุดโครงการวิจัยและถ่ายทอดความรู้ในด้านการกำจัด ควบคุม และการใช้ประโยชน์ หอยเชอรี่. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2549. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

8) ชนิด และปริมาณของสารพอลินิวเคลียร์อะโรมาติกไฮโดรคาร์บอน (สารพีเอเอช) ในน้ำดินตะกอน และคุณภาพน้ำในแม่น้ำโขง ในชุดโครงการวิจัย ผลของสภาวะแวดล้อมทางน้ำและสารอาหารที่มีผลต่อปลาในแม่น้ำโขง (ปีงบประมาณ 2545-2547). 2549. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

9) ปริมาณของสารพอลินิวเคลียร์อะโรมาติกไฮโดรคาร์บอน (PAHs) โลหะหนัก ในน้ำ ดิน ตะกอน และคุณภาพน้ำในแม่น้ำโขง ภายใต้ชุดโครงการวิจัย ผลของสภาวะแวดล้อมทางน้ำและสารอาหารที่มีต่อปลาในแม่น้ำโขง (ปีงบประมาณ 2546). 2547. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

10) การดูดซับ การคายของโลหะหนัก และของสารพอลินิวเคลียร์อะโรมาติกไฮโดรคาร์บอนในดินตะกอน และของแข็งชีวภาพในแม่น้ำโขง ภายใต้ชุดโครงการวิจัย ผลของสภาวะแวดล้อมทางน้ำและสารอาหารที่มีต่อปลาในแม่น้ำโขง (ปีงบประมาณ 2546). 2547. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

11) ปริมาณของสารพอลินิวเคลียร์อะโรมาติกไฮโดรคาร์บอน (PAHs) โลหะหนัก ในน้ำ ดินตะกอน และคุณภาพน้ำในแม่น้ำโขง ภายใต้ชุดโครงการวิจัย ผลของสภาวะแวดล้อมทางน้ำและสารอาหารที่มีต่อปลาในแม่น้ำโขง (ปีงบประมาณ 2545). 2546. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

12) ปริมาณไอออนโลหะในน้ำและการดูดซับไอออนโลหะในดินตะกอนจากแม่น้ำโขง ภายใต้ชุดโครงการวิจัย ผลของสภาวะแวดล้อมทางน้ำและสารอาหารที่มีต่อปลาในแม่น้ำโขง (จึงงบประมาณ 2545). 2546. สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

13) การลดสิ่งปนเปื้อนในหอยเชอรี่เพื่อการบริโภค. 2543. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการวิจัย** : หัวหน้าโครงการ.

14) การเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำชายฝั่งโดยการสร้างสาหร่ายแบบแขวนร่วมกับการปลูกหญ้าทะเล. 2540. รายงานฉบับสมบูรณ์ เสนอ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการทำวิจัย** : หัวหน้าโครงการ.

15) การควบคุมและป้องกันหอยเชอรี่ โดยการจัดการทางสรีรวิทยาและชีววิธี. 2539. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **สถานภาพในการทำวิจัย** : หัวหน้าโครงการ.

16) การศึกษาศักยภาพและสถานภาพเพื่อการพัฒนาแหล่งพืชน้ำร้อนในภาคตะวันตกของประเทศไทย. 2554. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอสํานักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสํานักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **สถานภาพในการทำวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

17) สถานภาพคุณภาพน้ำ ดินตะกอนทรัพยากรสัตว์น้ำและการปนเปื้อนของสารมลพิษบริเวณที่มีการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง จังหวัดสมุทรสาคร-สมุทรสงคราม. 2553. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอสํานักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **สถานภาพในการทำวิจัย** : ผู้ร่วมโครงการ.

18) การศึกษาสภาพแวดล้อม อุทกวิทยา อุทกธรณีวิทยาและคุณภาพน้ำเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแหล่งพืชน้ำร้อนในภาคตะวันตกของประเทศไทย. 2556. ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์เสนอสํานักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสํานักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. **สถานภาพในการทำวิจัย** : ที่ปรึกษาโครงการ.

7.4 งานวิจัยที่กำลังรับผิดชอบอยู่ปัจจุบัน

1) โครงการวิจัย : สถานภาพคุณภาพน้ำ ดินตะกอน ทรัพยากรสัตว์น้ำและการปนเปื้อนของสารมลพิษ บริเวณที่มีการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งจังหวัดสมุทรสาคร-สมุทรสงคราม (ปีที่ 2)

แหล่งทุน : สํานักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 สถานภาพ : ที่ปรึกษาโครงการวิจัย
 ค่าเนนินการ : 100 %